

MULTIDISZCIPLINARITÁS:
A RENDÉSZETTUDOMÁNY
SOKSZINŰSÉGE

MAGYAR RENDÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSASÁG

MULTIDISZCIPLINARITÁS: A RENDÉSZETTUDOMÁNY SOKSZINŰSÉGE

Tanulmánykötet

Szerkesztette

KOVÁCS ISTVÁN

Magyar Rendészettudományi Társaság

Hallgatói Tagozat

Budapest

2022.

A kiadvány a Magyar Rendészettudományi Társaság Hallgatói Tagozatának 2022. január 15-i „Tanulmánykötetben való publikálásra” irányuló felhívása keretében jelent meg.

SZERZŐK:

Androvicz Gábor	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Harmati Barbara	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Ivanics Zsófia	NKE-RDI Ph.D. doktorjelölt, ELTE ÁJK tanársegéd
dr. jur. Frigyer László r. őrnagy	PTE-ÁJK DI Ph.D. hallgató, NKE- RTK tanársegéd
dr. jur. Gál Erika r. alezredes	NKE-RDI Ph.D. hallgató, NKE-RTK tanársegéd
Dr. Kovács István r. őrnagy	Ph.D., NKE-RTK adjunktus, MRTT HT elnök
Jurácsik Gábor törzsőrmester	NKE-HHK BSc. szakos hallgató
Németh Gábor r. alezredes	NKE-RDI Ph.D. hallgató, NKE-RTK tanársegéd
Papp Bendegúz	NKE-RDI Ph.D. doktorjelölt
Prof. Dr. Sallai János r. ezredes	NKE-RTK tanszékvezető egyetemi tanár
Stadler Tamás	NSZKK igazságügyi szakértőjelölt
Mátés Gábor r. százados	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Felföldi Péter	NKE-RDI Ph.D. hallgató, NKE-RTK tanársegéd

SZAKMAI LEKTOROK:

Dr. Balla József r. ezredes	Ph.D., NKE-RTK egyetemi docens
Dr. Csaba Zágon püö. alezredes	Ph.D., NKE-RTK adjunktus
Dr. Deák József r. alezredes	Ph.D., NKE-RTK adjunktus
Dr. Gárdonyi Gergely r. ezredes	PhD., NKE-RTK tanszékvezető adjunktus
Dr. Forgács Judit bv. alezredes	Ph.D., NKE-RTK adjunktus
Dr. Mátyas Szabolcs r. őrnagy	Ph.D., NKE-RTK egyetemi docens
Dr. Muhoray Árpád nyá. tú. vezérőrnagy	Ph.D., NKE-RTK c. egyetemi tanár

Németh Gábor r. alezredes	NKE-RDI Ph.D. hallgató, NKE-RTK tanársegéd
Dr. Németh József r. ezredes Prof. em. Dr. Kerezsi Klára	Ph.D., NKE-RTK c. egyetemi docens NKE-RTK egyetemi tanár, MTA doktora
Dr. Kovács István r. őrnagy	Ph.D., NKE-RTK adjunktus, MRTT HT elnök
Papp Dávid r. őrnagy	NKE-RDI Ph.D. hallgató, NKE-RTK tanársegéd
Dr. Tóth Bence	Ph.D., NKE-HHK habilitált egyetemi docens, NKE-KMDI tudományos titkár

SZERKESZTŐ:

Dr. Kovács István r. őrnagy	Ph.D., NKE-RTK adjunktus, MRTT HT elnök
-----------------------------	---

SEGÉDSZERKESZTŐK:

Dr. jur. Frigyer László r. őrnagy	NKE-RTK tanársegéd, MRTT HT elnökhelyettes
Dr. jur. Tirts Tibor r. alezredes	NKE-RTK mesteroktató, MRTT HT titkár

© Magyar Rendészettudományi Társaság, 2022.

© Szerkesztő, 2022.

© Szerzők, 2022.

ISBN: 978-615-6456-03-8

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

TARTALOMJEGYZÉK

MAGYAR NYELVŰ SZEKCIÓ

Sallai János – Androvicz Gábor: A budapesti állami rendőrség személyi állományának egészségügyi ellátása 1945 előtt	7
Felföldi Péter: A tilos jelzésen történő áthaladás mintázata Budapest belvárosában.....	19
Frigyer László: Gondolatok a rendőrségi szolgálati kutyák alkalmazásával kapcsolatos károkozás szakterületi szabályozásáról	35
Gál Erika: Terrorizmus és alapjogok kapcsolata.....	45
Harmati Barbara: A forró pontok (hotspot) és az RTM elemzés integrálásának hatása az előrejelzés pontosságára és megbízhatóságára.....	60
Harmati Barbara: A COVID-19 első hullámának hatása a lopás és a testi sértés bűncselekmények térbeli eloszlására	71
Ivanics Zsófia: A fogvatartotti munkáltatást érintő nemzetközi egyezmények és irányelvek. 85	
Mátés Gábor: A magyar közterületi szolgálatot ellátó rendőrök intézkedéstaktikai énképének és gondolatainak vizsgálata.	98
Németh Gábor: Magyarország részvétele az EU Rendőri és Civil Szolgálatok Képzési Programban.	111
Papp Bendegúz: A regionális katasztrófavédelem főbb elméleti kérdései.....	120
Stadler Tamás: Röntgendiffrakciós fázisanalitika alkalmazási lehetőségei a forenzikus geológiai vizsgálatokban	130

IDEGEN NYELVŰ SZEKCIÓ

Gábor Jurácsik – István Kovács: The tasks of the Defence Forces and the Hungarian Police in the organisation of services in the performance of joint border protection tasks from a managerial perspective. Together, Jointly, for the Homeland	138
---	-----

MAGYAR NYELVŰ SZEKCIÓ

A budapesti állami rendőrség személyi állományának egészségügyi ellátása 1945 előtt

A rendőrorvosi szolgálat kialakulása

Az 1881. évi XXI. törvénycikkkel megszervezett fővárosi rendőrség egyik legelsőként létrehozott és működésében részletesen dokumentált szolgálati ága a rendőrorvosi intézmény volt. Ennek előzményeként kell megemlíteni az 1876. évi XIV. törvénycikket, amely a fővárosi rendőrség hatáskörébe sorolt bizonyos közegészségügy-felügyeleti teendőket.³ A rendőrségi törvény szövegében a tiszti személyzet állományában már említést tesz a „rendőri orvosokról”⁴. Illetményük ekkor még jóval csekélyebb volt az egyenruhás tisztviselőkéhez képest, ráadásul az állami javadalmazásokat rendező, fizetési osztályokat megállapító 1893. évi IV. törvénycikk már nem is tett említést róluk. Ezt a visszás helyzetet Boda Dezső főkapitány szüntette meg 1908-ban, amikor – egyéb újító intézkedései mellett – az addigi tiszteletdíjat beszüntetve a rendőrfőorvost a VI., a 25 rendőrorvost pedig a VII. és VIII. fizetési rangosztályokba sorolta.⁵ A fővárosi rendőrorvosi intézmény sehol máshol nem épült ki az országban. A rendőrség 1919-1920-as országos államosításakor nem gondoskodtak az addig is csak tiszteletdíjjal fizetett vidéki orvosi állások állami állásokká történő átszervezéséről, így a rendőrorvosi teendőket az egyes városokban továbbra is csak megbízott orvosok látták el, m. kir. állami rendőrorvosok pedig kizárólag az állami rendőrség budapesti főkapitányságának területén működtek.⁶

A rendőrorvosok pontos feladatairól először 1885-ben két belügyminiszteri körrendelet intézkedett, rögzítve az államrendőrségi főorvos hivatalos ügykörét⁷ és a kerületi rendőrorvosoknak szóló utasítást⁸. A rendőrorvosok a kerületi kapitányságok és a főkapitányi hivatal mellé rendelt szakközegeknek számítottak, akik „*orvosi ügyekben a fennálló utasítások és a rendőrfőorvos különleges és részletes utasításai szerint*” jártak el. A rendőrség személyzetére vonatkozóan a rendőrorvosoknak két fontos teendője volt: a testülethez felvételre jelentkező személyek alkalmassági vizsgálata, valamint a megbetegedett rendőrök gyógykezelése és időszakos felülvizsgálata.

Felvételi vizsgálat és időszakos alkalmassági vizsgálatok

A rendőri szolgálatra jelentkezőket minden esetben előzetes, alapos orvosi vizsgálatnak vetettek alá a fizikai és szellemileg megkívánt követelmények alapján. Az egyes szolgálati állománykategóriák különbözősége szerint természetesen más elbírálás alá estek a csapattiszti, őrszemélyzeti és detektívszolgálatra jelentkezők, illetve a javarészt irodai munkát végző fogalmazói, orvosi, számviteli és segédhivatali tisztviselői és díjnoki, kézbesítői és hivataltiszti állásra pályázók. A rendelkezésre álló források kizárólag az őrszemélyzeti állományra vonatkozóan közölnek adatokat, ugyanakkor ezek részletes tájékoztatást adnak a rendőrlélegységet érintő hivatalos egészségügyi eljárásokról.

¹ Tanszékvezető egyetemi tanár, r. ezredes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Rendészetelméleti- és történeti Tanszék, e-mail: sallai.janos@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6674-1942>

² Történész, PhD-hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: androviczgabor@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3760-9712>

³ 1876. évi XIV. törvénycikk a közegészségügy rendezéséről 141. §.

⁴ 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről 41. §.

⁵ Jelentés a budapesti állami rendőrség 1908. évi működéséről (a továbbiakban az 1900 után készült statisztikák röviden: Jelentés) (1909). Budapest, Radó Izor Nyomdai Műintézete, 9. old.; Az 1931. státuszrendelési rendelet a m. kir. rendőrorvosok számát 36 főben állapította meg, és őket a V-X. fizetési osztályokba sorolta. 600/1931. M. E. sz. rendelet. Az állami közigazgatás egyes ágazatainál és az állami üzemeknél a tisztviselők és egyéb alkalmazottak új létszámának megállapítása

⁶ Bíró Béla: A rendőrorvosi szolgálatra vonatkozó törvények és rendeletek gyűjteménye (1931). Budapest, Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság, 9. old.

⁷ 341/1885. min. bizt. sz. rendelet. A fővárosi rendőrség főorvosának hivatalos ügyköre

⁸ 341/1885. min. bizt. sz. rendelet. Utasítás a kerületi rendőrorvosok számára

A fizikailag megterhelő szolgálat, amely során a rendőrök az időjárás viszonyosságainak is ki volt téve, erős szervezetet kívánt meg. A rendőrök felvételi vizsgálatát a rendőrfőorvos végezte, aki személyes felelősség terhe mellett kiállított bizonyítványban igazolta, hogy a jelentkező tökéletesen egészséges, és erős testalkattal rendelkezik. Az orvosi vizsgálat során figyelembe vették a jelölt testmagasságát⁹, mellbőségét, tüdőkapacitását, valamint hallásának és látásának minőségét. Akinek mellbősége a testmagasságának legalább felét nem érte el, azt még abban az esetben sem vették fel rendőrnek, ha egyébként teljesen egészségesnek számított. Szintén ezekkel az értékekkel kellett arányban állnia a tüdő vitálkapacitásának, amelyet a Hutchinson-féle spirométerrel vizsgáltak meg. A vizsgálóorvos feladata volt feltárni a fennálló betegségeket és testi hátrányokat (pl. a színvakságot) is. Amennyiben a kitudódott betegség gyógyítható volt, az illetőt arra utasították, hogy felgyógyulása után jelentkezzen ismét felvételre. Ha azonban testalkatából fakadóan betegségre hajlamosnak mutatkozott, vagy valamilyen szervi betegségben szenvedett, alkalmatlannak minősült a rendőri szolgálatra. Hiába kizárólag katonaviselt férfiak képezték a rendőrség „alapanyagát”, egy időközben kialakult testi vagy lelki betegség esetén a nem tökéletes szervezetű újonc hamar kidőlhetett a sorból, így addigi képzése és ellátása csak felesleges terhet rótt az államkincstárra. Akit korábban a katonaeorvos szolgálatra alkalmasnak ítélt, nem biztos, hogy automatikusan átment a rendőrorvosi vizsgálaton, amely során egészen más szempontok számítottak: „*A rendőri szolgálat folytonos és igen megerőltető szolgálat. Napban, esőben, vízben, viharban, metsző szélben, fagyban és izzó hőségben folytonos, tehát megerőltető! A rendőr mindig háborúban és harcban áll, a katona pedig a békében előkészül a háborús viszonyosságokra. Aki gondolkozik könnyen megítélheti a rendőri szolgálat nehezebb voltát.*”¹⁰ Egy egyszerű visszártágulat is komoly gondot okozhatott, ha emiatt a rendőr nem bírta négyórás őrszemes szolgálatát a folytonos állást, vagy éppen a sok járást. Rédey Miklós szerint különösen a csendőrségtől érkezőket kellett alaposabb vizsgálat alá vetni, mert legtöbbször rokkantság miatt hagyta ott korábbi szolgálatát.¹¹ A rendőrújoncokra 6 (később 12) hónapos próbaszolgálatuk után, közvetlenül véglegesítésük előtt újabb orvosi felülvizsgálat várt, s ha egészségi állapotuk nem nyújtott kellő biztosítékot arra, hogy a közbiztonsági szolgálatot továbbra is elláthatják, el kellett őket bocsátani.¹²

A rendőrorvosok időszakosan továbbra is ellenőrizték a rendőröket, akik szolgálatuk során megbetegedtek vagy balesetet szenvedtek. Ideiglenes szolgálatképtelenség esetén meg kellett vizsgálni annak okát és nyilatkozni annak előrelátható időtartamáról, végelbánás alá vonás (a szolgálat idő letelte előtti nyugdíjazás vagy végkielégítéssel történő elbocsátás) vagy nyugdíjazás felmerülésekor pedig ismét az alkalmasság kérdéséről kellett döntenie.¹³

A beteg rendőrök gyógykezelése

A rendőri alkalmazottak gyógykezeléséről korabeli források szintén csak az őrsemélyzetet érintően állnak rendelkezésre. Esetükben az orvosi kezelés, ápolás és gyógyszerellátás ingyenes volt, két kivételtől eltekintve. Rüh és bujakor (szifilisz) esetén az illető rendőr, ha az ezek keletkezésétől (illetve észrevételétől) számított 48 órán belül nem jelentette be betegségét, köteles volt az állam helyett saját maga viselni az ezzel járó gyógykosztásokat.¹⁴ Az ingyenes ellátás a rendőrtestület azon érdekét képviselte, hogy minden rendőr olyan erőben és egészségi állapotban legyen, hogy szolgálatát minden körülmények között egész emberként láthassa el, amely egyúttal nem lehet anyagi megfontolás kérdése: „*Ne*

⁹ Az elvárt minimális testmagasságra a felvételi követelmények között az 1910-es évektől találhatóak források. Ez a szám (165-170 cm) nagyjából megfelelt a hazai átlagos férfi testmagasságnak.

¹⁰ Türr László (1927): Újoncfelvétel a rendőrségen. *Magyar Detektív*, 18. szám, 7. old.

¹¹ Rédey Miklós (1916): A rendőri szolgálat vezérfonala. Budapest, Pátria, 4-5. old.

¹² Bíró (1931) 30. old.

¹³ Ua. 11. old.

¹⁴ Szervezési szabályzat a fő- és székvárosi m. kir. államrendőrség őrsege számára. II. füzet (1893). Budapest, Athenaeum, 32. old.

*a rendőr akaratától függjön, hogy gyógyíttatja-e magát, ha beteg és egy rendőrnek az egészsége se legyen kötve ahhoz, hogy bírja-e a zsebe az orvost és a drága orvosságokat.*¹⁵ Megbetegedés esetén a rendőr köteles volt közvetlen előljáróját a lehető leghamarabb, személyesen értesíteni (amennyiben a betegsége természete ezt nem akadályozta). Olyan könnyebb megbetegedés esetén, amely a mindennapos szolgálatellátást nem akadályozta, a rendőrök járóbetegként a lakóhelyük szerint illetékes kerületi rendőrorvoshoz fordulhattak. Kivételes esetekben, családos rendőrök néhány napon keresztül saját lakásukon részesülhettek kezelésben.¹⁶ Minden más esetben, a súlyosabb betegségekől szenvedő rendőröket a rendőrkórházba utalták be.

A fővárosi rendőrségi egészségügy fordulópontját jelentette az önálló rendőrkórház felállítása. A beteg rendőrök részére kezdetben 1881 és 1886 között a – valószínűleg Eötvös utcai – rendőrlaktanya földszintjén található 332 négyzetméteres „gyengélkedő szoba” állt rendelkezésre. Két nagy ablaka a belső udvarra nyílt, berendezése nyolc ágyból és a szükséges kórházi eszközökből állt. Itt a néhány napi pihenést vagy minimális orvosi kezelést igénylő gyengélkedők, illetve a rövidebb lefolyású, nem ragályos betegségben szenvedők kaptak elhelyezést, akik egyúttal egymás ápolásáról is gondoskodtak (!). Az 1882. évi főorvosi jelentés szerint „a gyengélkedők ápolását a gyengélkedők közül mindig az végzi, ki nem ágyban fekvő”.¹⁷ A hozzájuk kirendelt kerületi rendőrorvos feladata abból állt, hogy a reggeli órákban a laktanyában megjelent, a betegnek jelentkező rendőröket megvizsgálta, ezután az egyes eseteket osztályozva meghatározta, ki milyen további ellátásban részesüljön (gyengélkedő szobán maradás, valamelyik közkórházba küldés, járóbetegként gyógyítás). 1886-ban ez a betegszoba az újonnan felépült Mosonyi utcai rendőrlaktanyába költözött át. Mindezek után 1890 novemberében Rózsaffy Alajos rendőrfőorvos kezdeményezésére a szomszédos rendőrségi tolonc- és fogházban 1890 novemberében – eredetileg ideiglenes jelleggel – rendőrségi kórház létesült.

Bíró Béla rendőrorvos-tanácsos a külföldi példákat összehasonlítva arra a megállapításra jutott, hogy saját rendőrségi kórház kiépítése Európában először „*magyar agyvelőkben érlelődött ki*”. 1931-ben írt adatközlése szerint Németországban és Ausztriában csak 1919 után, Párizsban 1929-ben létesült hasonló intézmény, míg Olaszországban és Csehországban még nem volt rá példa.¹⁸ 1929-ben a 15 000 főt számláló londoni rendőrszemélyzet rendelkezésére csupán 30 ágy állt a Saint Thomas Hospital-ben.¹⁹ A budapesti rendőrkórház felállításának igényét Bíró Béla három fő okra vezette vissza. Az európai nagyvárosok kórházairól általánosságban elmondható volt, hogy túlszűfoltóságuk miatt a betegek elhelyezése nehézségekbe ütközött. Hazánkban az Országos Társadalombiztosító Intézet külön hivatalt volt kénytelen felállítani, amelynek orvosai igyekeztek segíteni az általuk kórházba utalt személyek férőhelyhez jutásához. Az egyes rendőrök és a szolgálat érdeke is megkívánta továbbá, hogy a bajtársak szolgálatképtelensége (szolgálatától való elvonása) minél rövidebb ideig tartson. A gyógyulás érdekeit az állandó szakkórházi ápolás szolgálta, ahol fokozottan figyeltek arra, hogy csakis az egészség helyreállításához szükséges ideig tartsák távol a szolgálatától a beteget. A színlelt bajokkal jelentkezőket azonnal elutasították, továbbá a hosszabb ideig betegeskedők részére alaposabb orvosi szakvéleményt lehetett adni a felülvizsgálatot végző rendőrfőorvosi hivatalnak. Harmadszor, a rendőri tekintéllyel összeférhetetlen volt a közkórházi civilekkel történő közös kórteremben történő ápolás. Ilyen esetben a szerző szerint felmerülhetett a veszélye annak, hogy a beteg rendőr gondolkozásmódját, lelkivilágát is befolyásolhatja a nem megfelelő társaság. Ugyanígy nem

¹⁵ A rendőrségi alkalmazottak gyógykezelése (1927). *Rendőr*, 3. szám, 4. old.

¹⁶ Rózsaffy Alajos: A fővárosi rendőrség főorvosi hivatalának az 1882-ik évről szóló jelentése (1883). Budapest, Idősb Poldini Ede és társa, 7-11. old.; A székesfővárosi m. k. állami rendőrség rendőrorvosi intézményének ismertetése (1894). Budapest, Neumayer Ede, 9. old.

¹⁷ Rózsaffy (1883) 7. old

¹⁸ Bíró ugyanitt elismeri, hogy toloncházak orvosi szolgálattal más európai rendőrségeknél is fellelhetők, azonban a fekvőbetegeket Budapest kivételével mindenhol közkórházakba kénytelenek szállítani, mert a külföldi rendőrségeknek nincs rabkórháza. Bíró (1931) 4. old.

¹⁹ Moylan, J. F.: *Scotland Yard and the Metropolitan Police* (1929). London, G. P. Putnam's Sons, 113-114. old.

volt elfogadható az a körülmény sem, hogy pl. egy véresebb utcai tüntetést követően szomszédos kórházakon feküdjön a rend védelmezője és annak támadója, akik talán éppen egymást sebesítették meg.²⁰ A rendőrkórház intézménye lehetővé tette, hogy „*a beteg rendőrök egymás között – megkímélve a sokszor lealázó közkórházi beteganyag szomszédságától – ápoltatnak*”.²¹

A kórház személyzet kezdetben egy kórházi orvostól és négy irgalmasrendi betegápoló apácából állt. Az ambuláns betegek naponta jelentkeztek az orvosi rendelésen, a fekvőbetegek pedig két nagy teremben kaptak elhelyezést, 30-40 ágygal. A kórtermek mellett állt az apácák szobája és konyhája, valamint az orvosi vizsgáló és rendelőszoba. A szükséges gyógyszereket a kórház számára az állammal szerződésben álló gyógyszerártulajdonos szállította, ugyanígy az ételkészítés is szerződéses vállalkozó biztosította.²² Az 1890-es években a rendőri kórosztály folyamatos bővülése tapasztalható: 1897-ben már négy helyiségben 50 ágy volt biztosítva a beteg rendőrök és rendőrtisztviselők részére, nőtt az ápolók száma és a kórházat vezető főorvos mellé már egy segédorvos is alkalmazást nyert. A kibővítés során új bútorzatot, orvosi műszereket és segédeszközöket szereztek be.²³ 1905-ben a rendőrségi kórtermek egyikét – mivel az sosem volt teljesen „feltöltve” betegekkel – a fog- és toloncházi férfi rabok ápolására lett átengedve, s ezzel párhuzamosan a Mosonyi utcai laktanya II. emeletén egy 20 ágyas, előszobával ellátott kórtermet alakítottak ki.²⁴ A laktanyai kórterem távolabbi fekvése megnehezítette a betegek gondozását és étkeztetését, ezért indokoltá vált a rendőri kórház számára önálló épületet biztosítani. Már 1900-ban, majd 1908-ban is folytak tárgyalások az új rendőrkórház helyének kijelöléséről és telekvásárlásról, azonban ezek – anyagi akadályok és közegészségügyi megfontolások következtében – végül nem valósultak meg.²⁵ A kórházi beteglátogatás csak délután 14.00 és 15.00 volt engedélyezve, de az intézeti fegyelem és a házirend határain belül egyéb kedvezményekben is részesülhettek a beteg rendőrök.²⁶ A rendőrkórházat irányító orvos, aki egyúttal a rendőri tolonc- és fogház egészségügyi felügyeletét is ellátta, naponta délelőtt és délután tartott beteglátogatásokat és járóbeteg rendelést.²⁷

A rendőri szolgálattal összefüggő betegségtípusok

A fővárosi rendőrség működésének dokumentálásából a különböző intézmények között a főorvosi hivatal is kivette a részét. Az 1882 és 1921 közötti időszakra vonatkozóan a rendőrorvosi munka teljes statisztikája rendelkezésre áll. A részletes adatokat a főorvosi hivatal naplójából és a rendőrorvosok havi jelentéseiből foglalták össze a belügyminiszter részére. Ezekből a forrásokból pontos képet kaphatunk a rendőri alkalmazottak általános egészségügyi gondjairól, illetve a szolgálati és életkörülményekből adódó betegségtípusokról (az egyes betegségek nevei a továbbiakban a közérthetőség kedvéért mai alakban kerülnek feltüntetésre). A rendőrorvosi statisztikák betegségei nem sokban különböztek egy közkórházétól. A kimutatások szempontjai időnként természetesen változtak (pl. egymással rokon betegségeket összevonva közöltek), azonban az egészségügyi problémák így is széles skálán mozogtak, számuk 60 és 90 között mozgott. Az 1906. évi főorvosi jelentés az alábbiak szerint csoportosította ezeket²⁸:

²⁰ Bíró Béla (1929): Külföldi benyomások. *Rendőr*, 46. szám, 4. old.

²¹ A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1895. évi működése (a továbbiakban az 1896 és 1900 között készült statisztikák röviden: Működés) (1896) 195. old.

²² A székesfővárosi m. k. állami rendőrség rendőrorvosi intézményének ismertetése (1894) 8-10 old.; Működés (1895) 243. és 248. old.

²³ Működés (1898) 200-201. old.

²⁴ Jelentés (1906) 141. old.

²⁵ A székesfőváros 1900. évi április hó 18-án tartandó rendes közgyűlésének tárgysorozata (1900). *Fővárosi Közlöny*, 32. szám, 496-497. old.; Rendőrségi kórház (1908). *Az Újság*, 121. szám, 9. old.

²⁶ Működés (1896) 196. old.

²⁷ Működés (1898) 79. old.

²⁸ Jelentés (1907) 192-195. old.

- légzőszervek betegségei
- vérkeringési szervek betegségei
- emésztési szervek betegségei
- máj-és epeutak betegségei
- húgyszervek betegségei
- ivarszervek venereás betegségei
- idegrendszer betegségei
- bőrbetegségek
- mozgási szervek betegségei
- fertőző betegségek
- anyagforgalom betegségei (cukorbetegség)
- elmebetegségek
- erőszakos behatásoktól eredő belbetegségek (akut és krónikus mérgezések)
- Sebészeti esetek

Az ambuláns kezelések és a kórházi ápolások adatai alapján kimutatható, hogy a rendőrök szolgálatukban általában idő előtt (15-20 év alatt) „megöregedtek”, szervezetük nagyon korán tönkrement, és szinte senki nem töltötte ki a teljesösszegű nyugdíjjogosultsághoz szükséges 40 esztendő.²⁹ Ennek fő okai voltak a szolgálat követelményei okozta rendetlen életmód, a hiányos táplálkozás és maga a nagy erőfeszítéssel járó, fárasztó szolgálat.³⁰ A testület számára hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a vidéki földművesréteg fiataljai általában erősebb testalkatúak, kevésbé betegeskednek, így az őrszemélyzet „hasznavehetőbb” részét képezték, mint városi származású társaik.³¹ Az újonnan felvett, rövidebb ideje szolgáló rendőrök, akik korábbi kényelmesebb polgári foglalkozásukat a megerőltető rendőri szolgálattal cserélték fel, a szokatlan életmódváltás következtében nagyobb gyakorisággal betegedtek meg.³² A lovasrendőrök egészségi állapota általában jobb volt gyalogos bajtársaikhoz képest, hiszen idejük nagyrészt állás helyett nyeregben töltötték, így sokkal hosszabb ideig maradtak szolgálatképesek.³³ Az 1909. évi főkapitányi jelentés lesújtó viszonyokról számol be: *„Húsz éven felül ma az egész létszámnak mindössze 4%-a szolgál és az őrszemélyzetnek 48%-a olyan, mely még öt évig sincs a testületnél. Úgy szólván újoncszám bamenők adják a testület zömét azért, mert a túlterhes szolgálat egy évtized múltán már többé-kevésbé rokkanttá, a szolgálatra képtelenné teszi a rendőrt”*.³⁴

A betegségek többsége a szolgálati viszonyokra vezethető vissza. A folytonos létszámhiánnyal küzdő testület legénységének közrendvédelmi szolgálata hatalmas területet fedett le, amely a szabadnapok gyakori elvonásával járva (főleg tüntetések, felvonulások, gyűlések alkalmával) hamar kimerüléshez, stresszhez vezetett. A legtöbb rendőr szolgálati helyétől távol lakott, emiatt pihenésük és étkezésük rendszertelen volt, csekély fizetésük miatt pedig ételeik sem feleltek meg az egészséges táplálkozás követelményeinek, aminek következtében emésztőszervi megbetegedések (pl. akut gyomor- és bélhurut) alakulhattak ki.

²⁹ Jelentés (1902) 165. old.

³⁰ Működés (1896) 196. old.; 1882-ben, egy év leforgása alatt az újonnan megalakult 620 fős őrszemélyzet 2%-át (13 főt) kellett elbocsátani szolgálatképtelenség miatt, többnyire a test túlzott kifáradásából és az időjárás viszonyokból kialakult betegségek (pl. tüdőbántalmak, izületi reuma) miatt. Rózsaffy (1883) 6. old.

³¹ Rózsaffy Alajos: A fővárosi m. kir. államrendőrség főorvosi hivatalának jelentése az 1883-1887. évről (1889). Budapest, Rudnyánszky A. Könyvnyomdájából, 3. old.

³² Működés (1897) 252. old.; Jelentés (1901) 179. old.

³³ Jelentés (1901) 178. old.; Ritka kivételként említhető Mandák Pál lovas szakaszvezető, aki 1898-ban, 78 évesen bekövetkezett haláláig, 50 éven át szolgált a rendőrségnél: „...ő volt az egyetlen aki ily hosszú időt megért ennél a terhes szolgálatnál. Ezt különben szívós természetén kívül annak tulajdoníthatjuk, hogy ő volt az a határbiztos, aki Budapestet csak párórára látta mindig s könnélt a friss levegőn.” A legöregebb rendőr (1898). *Rendőri Lapok*, 27. szám, 323. old.

³⁴ Jelentés (1910) 12. old.

A többórás, hosszú, megerőltető állást jelentő őrszemzolgálat kemény talajon, szabad ég alatt, télen mínusz 10-15 fokos hidegben egyrészt a lábak statikai rendellenességeihez vezettek, másrészt az egyes testrészek átfázásával, meghűléssel járt, amely következtében légzőszervi bántalmak (pl. hörghurut, tüdőtagulat, tuberkulózis), különböző szívproblémák, mozgásszervi bajok (pl. reumás izomgyulladás, lábfeltörés), fertőző betegségek (pl. malária, hastífusz) léptek fel.³⁵ Az időjárással összefüggő betegségek kialakulásához olykor maga a rendőr által viselt egyenruha is hozzájárult, amely nem mindig nyújtott védelmet a hideg ellen – a legtöbb megbetegedés ennek megfelelően a téli, míg a legkevesebb a nyári hónapokra esett. 1903 telén több rendőr fül- vagy lábfagyással került a rendőrkórházba.³⁶ A részükre rendszeresített nyári viselet sem felelt meg az elvárásoknak, mivel – a bélést leszámítva – ugyanolyan szövetből és szabással készültek, mint télen.³⁷

Más fegyveres testületekhez képest nagyobb számmal fordultak elő a fáradtság és kimerüléssel összefüggő vérkeringési bántalmak, amelyek már a szolgálat első 2-3 évében felléphetek, azonban csak előrehaladottabb korban zavarták meg a szolgálatképességet. Az 1897. évi jelentés szerint évente 2-3 rendőr halt meg őrhelyén hirtelen szélütés következtében.³⁸ Foglalkozási ártalomnak tekinthető az ideg- és elmebántalmak (pl. paralízis, könnyebb-súlyosabb idegkimerülés) kifejlődésére való hajlam. A kórházi statisztika számon tartotta az intézkedések során szerzett, sebészeti beavatkozást igénylő sérüléseket is (őrszolgálatok, tüntetések, sztrájkok alkalmával). Az 1895. évi egészségügyi jelentés az anyagai javadalmazás emelését, több szabadság engedélyezését (minden negyedik helyett minden harmadik napon), valamint a szolgálati követelményeknek a rendőr családi viszonyaival történő összhangba hozatalát javasolta annak érdekében, hogy az őrszemélyzet egészségét és szervezetének ellenállóképességét a folyamatos szolgálatellátásra alkalmassá tegyék.³⁹ A szolgálati túlterheltség, a rendetlen életmód és az anyagi gondok egyes rendőrök idegkimerülésével (neuraszténia) vagy más idegrendszeri betegséggel (gerincvelősvadadás, agysorvadás) is járhatott.⁴⁰

A túlfeszített munka a rendőrtisztviselőket sem kímélte. 1897-ben az állományukban előforduló betegségek háromnegyede valamilyen idegbajhoz kapcsolható, 6-8 fő volt idegkimerülés miatt tartósan szabadságolva, egy évvel később egy alig 6 esztendeje szolgáló segédfogalmazó elmeegógyintézetbe került.⁴¹ Az ideg-és gyomorbajok gyökere a túlterheltség és a hosszas éjszakai felügyeleti szolgálatok voltak, amikor a tisztviselők néha 24-30 órán át látták el feladataikat egészségük rovására, egyesek súlyos betegségeik miatt hosszú hónapokra estek ki a szolgálatból.⁴²

Az egészségügyi problémák között folyamatosan feltűntek a különböző nemibetegségek, amelyeket előrehaladottságuktól függően „járólág” vagy kórházban kezelték, költségeit azonban – ha 48 órán belül nem jelentkezett betegségével az orvosnál –, a rendőr fizetéséből vonták le. A „bujakórban” szenvedők igyekeztek eltitkolni, ezáltal elhanyagolni betegségüket, hiszen a kórházi költségek kényszerű megtérítése gyakran eladósodáshoz, ez pedig a testületből való kilépéshez vezetett. A rendőrorvos a nemibeteg rendőrök nagy száma miatt kénytelen volt arról intézkedni, hogy „*a rendőrök hónaponként kétszer nemző részük egészségi állapotára nézve megvizsgálatnak*”.⁴³ A folyamatos orvosi ellenőrzéssel igyekeztek megakadályozni a

³⁵ Rózsaffy (1889) 14. old.; Jelentés (1901) 177. old.

³⁶ A hideg s a rendőrség egyenruhája (1903). *Rendőri Lapok*, 1. szám, 13. old.

³⁷ Rózsaffy (1889) 19. old.; A tisztviselők és az őrszemélyzet részére csak 1936-ban rendszeresítették a könnyített szövetű fehér nyári egyenruházat.

³⁸ Működés (1898) 212. old.; Jelentés (1900) 180. old.

³⁹ Működés (1896) 196. old.

⁴⁰ Jelentés (1902) 165. old.; Jelentés (1908) 229. old.

⁴¹ Működés (1898) 14. old.; Jelentés (1900) 14. old.

⁴² Működés (1899) 15-16. old.; Jelentés (1907) 19. old.

⁴³ Rózsaffy (1883) 10. old.

különösen hosszú ápolási időt igénylő⁴⁴ nemibajok kialakulását, illetve azt, hogy a rendőr a családjába „hurcolja” betegségét. Az 1920-as években már az újoncrendőrök felvételi eljárásánál is lehetőség nyílt ezek kiszűrésére vérvizsgálat útján – a pozitív eredmény természetesen azonnali elutasítással járt.⁴⁵

Az orvosi jelentések betegségüket színlelő rendőrökről is említést tesznek. Ezek a személyek a vagy rövidebb-hosszabb ideig tartó szolgálat alóli felmentést, szabadságot próbáltak ilyen módon szerezni, vagy a végkielégítéssel történő elbocsátatásukat, illetve nyugdíjazásukat elérni. A jelentés beszámol a rendőrorvos azon tapasztalatáról is, hogy járóbeteg rendeléseken a rendőrök „nem bírnak nagy érzékkel egészségük ápolásához s betegségeiket gyakran elhanyagolják a szakavatott orvosi kezelés előli indokolatlan félelem miatt”.⁴⁶

A rendőrség egészségügyi viszonyainak fejlődése a két világháború között

Az egészségügyi viszonyok feltérképezésekor 1921 után – hivatalos források hiányában – kizárólag a rendőri szaklapok írásaira hagyatkozhatunk. A világháború és a forradalmak után egyes betegségtípusok határozottan visszaszorultak. Köszönhető volt ez elsősorban az őrszemélyzeti létszám sikeres feltöltésének (az 1918. évi 2275 fő 1925-re közel 4000 főre nőtt), illetve a nemibetegségek és rüh-esetek visszaszorulásának. Továbbra is megmaradtak ugyanakkor a „foglalkozási megbetegedések” (gyomor- és bélhurut, hörghurut, mandulagyulladás, ízületi gyulladás, tuberkulózis). Fontos megjegyezni, hogy az 1919 utáni legénységi állomány, amelynek többsége a háború alatt fel volt mentve a katonai szolgálat alól, szinte teljesen kicserélődött, az új emberanyag azonban már a frontot megjárt, egészségügyileg megviselt férfiakból állt.⁴⁷

Az 1920-as évektől kerülhetett sor a Mosonyi utcai rendőrkórház nagyobb mértékű fejlesztésére a belügyminisztérium anyagi támogatásával. Az intézmény területének kibővítésére vagy elköltöztetésére továbbra sem mutatkozott lehetőség, azonban több alkalommal kerülhetett sor kitatarozására és átalakítására a korszerű kórházhygiéniai követelményeknek megfelelően. 1921-ben 7 rendőrorvos és 2 ideiglenes napidíjas segédorvos látott el kórházi szolgálatot, mellettük egy rendőri röntgenológus (évi tiszteletdíjjal) és egy rendőrlegénységi fogorvos (teljesen ingyen foglalkoztatva) képezte az állomány részét.⁴⁸ A beteg rendőrök ápolását, gyógyszerekkel és gyógyászati segédeszközökkel történő ellátása továbbra is az állam vállalta magára, kivéve a fogászati kezelések költségeit – ezen igényével a rendőrnek szolgálati úton keresztül kellett kérvénnyel folyamodnia a belügyminiszterhez, aki méltányosságból engedélyezhette a pénzbeli segítyt.⁴⁹ A kórház 1927-ben belgyógyászati, urológiai és sebészeti osztályokkal rendelkezett, összesen 80 ágygal, műtővel, vizsgálóval, fertőtlenítőhelyiségekkel, modern Röntgen-laboratóriummal és egyéb orvosi felszereléssel, valamint a rendőrtisztviselők részére fenntartott különszobákkal.⁵⁰ A beutalt fekvőbetegek kórházban tartózkodásuk alatt teljes fizetésüket (!) élvezték, beleértve az ételmezési adagválságuk összegét is. Az intézmény a Budapestre látogató külföldi rendőrségi szakemberek legnagyobb elismerését váltotta ki.⁵¹ A gazdasági világválság kitörésével a

⁴⁴ 1897-ben a rendőrkórház 3354 ápolási napjának majdnem kétharmada esett a különböző venerikus és ivarszervi megbetegedésekre. Működés (1898) 212. old.

⁴⁵ Türr (1927) 7. old.

⁴⁶ Működés (1897) 253. old.; Működés (1898) 213. old.

⁴⁷ Bíró Béla (1927): Miféle betegségekben betegednek meg leggyakrabban a rendőrök? *A Rend*, 41. szám, 3. old.

⁴⁸ Jelentés (1922) 179. old.

⁴⁹ Kérdések és feleletek (1928). *Rendőr*, 36. szám, 12. old.

⁵⁰ A rendőrségi alkalmazottak gyógykezelése (1927) 4. old.

⁵¹ 1929-ben a párizsi rendőrfőnök, Jean Chiappe így nyilatkozott tapasztalatairól: „A magyar rendőrségi intézmények elsőrendűek [...] A kitűnő felszerelésen és modern szervezeten túl olyan szociális és jóléti intézményeik vannak, amelyeket Londonban és Párizsban is nélkülözünk. Így elsősorban a pompás és célszerű rendőri lakótelepek és a rendőrkórház. Ezeket nem csak humanitárius szempontból tartom fontosnak, hanem azért is szükség van rájuk, hogy a nehéz szolgálatot teljesítő rendőrlegénység lássa, mennyire törődnek a jólétével!” Külföldi rendőrvendégek Budapesten (1929). *Magyar Detektív*, 21. szám, 25. old.

belügyminiszter a takarékoság elvére hivatkozva, a rendőrtisztviselői létszámcsökkentéssel összefüggésben 1932-ben megszüntette a rendőrkórházat, az oda beosztott rendőrorvosokat pedig rendelkezési állományba helyezte. A Mosonyi utcai laktanyában ezután délelőttönként rendőrségi ambulanciát létesítettek a rendszeres betegellátás és gyógykezelés érdekében. Déltől másnap reggel 8 óráig állandó rendőrorvosi ügyeletet tartottak, ahol a rendőrök sürgős esetekben orvosi vizsgálatban és elsősegélyben részesülhettek. A kórházi kezelést igénylő betegek a fővárosban működő – olcsóbb fenntartási költségekkel működő – három honvéd- és közrendészeti kórház valamelyikébe kerülhettek be.⁵²

Az 1920-as évek második felében a m. kir. állami – tehát nem kizárólag csak a budapesti – rendőrség őrszemélyzetének tüdőbajban és reumában szenvedő tagjai részére további egészségjavító intézkedést fogantatosítottak. A világháborút követően a rendőrség részére szállított gyenge minőségű, a hideg ellen nem védő egyenruházati cikkek az elkövetkező években növelte a tüdőbetegségekben szenvedő rendőrök számát, és nem volt ritka az ebből fakadó haláleset sem.⁵³ A fővárosban tapasztalható általános „lakásínség”, a dohos bérkaszárnnyák szobáiban ágyat bérlő rendőrközegek nagyrészt sújtó egészségtelen lakókörnyezet is a légzőszervi betegségek melegágyának számított. 1925-ben, amint arra anyagi lehetőség nyílt, Török János budapesti rendőrfőparancsnok mozgalmat indított annak érdekében, hogy a tüdőbetegséggel diagnosztizált őrszemélyzeti tagok elbocsátásuk helyett hónapokig tartó, gondos ápolásban részesüljenek. A József Kir. Herceg Tüdőbetegszanatórium Egyesülettel történő megállapodás értelmében a debreceni Augusztus-szanatóriumban gyógyhónapok biztosításával egyszerre 20 rendőr beutalásához járult hozzá. Ők az erdős, tiszta levegőjű környezetben, részükre elkülönített ötszobás pavilonban átlagosan 2-6 hónapot töltöttek el orvosi kezeléseket és felügyelet mellett, szigorú napirend szerint. A tüdőbeteg rendőrök gyógyítására az állam minden évben tekintélyes összeget áldozott, hiszen ő viselte a betegek oda- és visszautazását, ápolását, ellátását és gyógyköltségeit. Dacára a körültekintő gondoskodásnak, a megszokott környezetükbe és életmódjukhoz visszatérő ápoltak a tapasztalatok szerint többnyire újra lebetegedtek, a bajok forrása ugyanis a hajlamosító tényezők – az elégtelen, helytelen táplálkozás, túlhajszoltság, egészségtelen lakás, időjárási körülmények, szeszfogyasztás – folyamatos jelenléte volt.⁵⁴

A reumatikus bajokban (akut és krónikus neuralgia, bénulás, gyulladás, ízületi és izomcsúz, isiász, köszvény) szenvedő rendőri alkalmazottak speciális gyógyítására, rehabilitációjára 1925-ben Hévízen megnyitotta kapuit a Rakovszky Iván-üdülőttelep. A fenyves-parkos környezetben fekvő főépületben három 10-10 ágyas legénységi és egy 4 ágyas altiszt hálóterem, továbbá 14 tisztviselő befogadására alkalmas, különböző nagyságú szobák kaptak helyet, valamennyi helyiség villanyvilágítással és vízvezetékekkel felszerelve. A lakószobákon kívül a főépület két magas, fedett teraszt, két étkezdét, (közadakozásból feltöltött) könyvtárat és társalgószobát foglalt magában. Az üdülőttelep minden évben május 15-től szeptember 15-ig üzemelt, összesen öt, 3-3 hetes gyógyidőszakkal. Az üdülő parancsnoka a rangban legidősebb beutalt beteg tisztviselő volt, a gazdasági és adminisztratív teendőket a belügyminisztériumból kivezényelt tisztviselők látták el. A beutalást minden véglegesen kinevezett rendőrségi alkalmazott megigényelhette rendőrorvosi, illetve hatósági orvosi bizonyítvány bemutatásával. Ha elég hely állt rendelkezésre, a rendőri tisztviselők feleségeiket és 16 éven felüli gyermekeiket is igénybe vehették az üdülőt. A szolgáltatások (étkeztetés, fürdőkúrák, gyógyszer- és kötszerellátás) költségeit az őrszemélyzeti tagok számára

⁵² Nagyselmeczy László (1937): A szolgálati szabályzat tankönyve. Budapest, A M. Kir. Rendőrség országos szaktanfolyamainak kiadványa, 32-33. old.

⁵³ Borbély László – Kapy Rezső (1942): A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Budapest, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, 123. old.; Lásd pl.: Egy rendőr hősi halála az őrhelyen (1929). *Rendőrr*, 16. szám, 11. old.

⁵⁴ Tüdőbeteg rendőrök üdülése (1925). *A Rend*, 75. szám, 1-2. old.; Türr László (1928): A tüdőbaj kérdése a rendőrségnél. *Rendőrr*, 51. szám, 15-16. old.; Bíró Béla (1929): A tuberkulózis kérdése a rendőrségnél. *Rendőrr*, 4. szám, 3. old.

természetesen az állam fedezte, leszámítva az oda-vissza utazást.⁵⁵ Az 1931. évi beutaltak névsora alapján az öt turnusra osztott idényben 105 tisztviselő és családtagjaik, valamint 268 őrszemélyzeti tag látogatta meg az üdülőtelepet⁵⁶, amely idővel kicsinek bizonyult: Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter kezdeményezésére 1942-ben külön a rendőrtisztek számára 20 ágyas gyógyház épült.⁵⁷

A rendőri családtagok betegbiztosításának reformja: az ORBA

Az egészségügyi ellátási rendszer régóta húzódo hiányossága volt, hogy az államkincstár terhére történő gyógykezelésben csak a tényleges szolgálatban álló rendőri alkalmazottak részesülhettek, közvetlen családtagjairól és a nyugállományú bajtársakról azonban nem történt gondoskodás. A rendőrkórház orvosai hosszú évtizedeken keresztül, a főkapitányság hallgatólagos jóváhagyásával, nem hivatalos formában évente több száz esetben tartottak járóbeteg rendelést a rendőrök és rendőrtisztviselők családtagjai részére, egyes esetekben még lakásaikon is meglátogatták a fekvőbeteg családtagokat, szintén részükre a kórház vezető orvosa gyógyszereket rendelt, lakásán pedig naponta egy órán át ingyen rendelt.⁵⁸ „Egyik-másik gyógyszerárban fél áron készítik a vényt, ami még így is elég gyakran nagy anyagi gondot okoz a kifizetésű, megélhetését alig biztosítani tudó rendőrnek. Nem ritka az az eset sem, amikor a rendőr szabadnapját arra használja fel, hogy uniformisban beteg feleségével vagy gyermekével végigházalessza a fővárosi kórházakat, hogy elhelyezze a súlyos beteget és bizony a kórházak túlsúfoltsága mellett sűrűn történik, hogy elutasító választ kap.”⁵⁹ A közkórházi ápolási költségek akár hosszú hónapokra vagy évekre adósságokba sodorhatták a rendőr családját. A fentiek tükrében jogosan összegezte így a rendőrök helyzetét egy újságcikk: „A rendőrök már hosszú idő óta panaszzolják, hogy éppen ők az állam mostohái, s beteg családtagjaik éppen, hogy az irgalmat ismerő rendőrorvosok jószívűségének vannak kitéve”.⁶⁰ A rendőri betegbiztosítás kérdése az 1920-as években vett új lendületet, több szakcikk értekezett a probléma megoldásának sürgősségéről.⁶¹ A rendőrtisztviselők az állami tisztviselők (nyugdíjasok és özvegyek) és családtagjaik gyógykezelési költségeinek fedezése céljából 1921-ben létesített Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alapba (OTBA) léptek be. A tagság fejében készpénzben kapott összes járandóságuk 2%-át kitevő járulékot kellett minden hónapban befizetniük.⁶² Scitovszky Béla belügyminiszter intézkedéseinek keretében – anyagi források hiányában – általános gyakorlattá vált, hogy ha valamelyik rendőr családtagja kórházi ápolást igényelt, annak elhelyezéséről az illetékes osztályparancsnokság gondoskodott. A szociális érzékenységről ismert Török János budapesti főparancsnok saját elhatározásából minden egyes esetben személyesen is közbenjárt a népjóléti minisztériumban, hogy a felmerülő ápolási díjak alól mentesítse a fővárosi rendőrlegénység tagjait.⁶³

A belügyminiszter által 1936 februárjában benyújtott törvényjavaslatot követően, az OTBA gyógyeljárási és betegkezelési rendszere alapján, július 1-jén megkezdte működését az Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap (ORBA). Az igényjogosultak körébe

⁵⁵ A m. kir. rendőrség balatonhévizi Rakovszky Iván-üdülőtelepe (1925). *A Rend*, 45. szám, 3. old.; Megnyílt a hévizi rendőri üdülőtelep (1926). *A Rend*, 43. szám, 4. old.

⁵⁶ Tisztviselők és őrszemélyzeti tagok beutalása a Balaton-hévizi „Rakovszky Iván” üdülőbe (1931). *Rendőr*, 19. szám, 341-342. old. és 20. szám, 357. old.

⁵⁷ Szilágyi Béla (1942): Megnyitották Hévizen az új rendőrtisztgyógyházat. *Magyar Rendőr*, 15. szám, 311. old.

⁵⁸ Működés (1898) 213-214. old.; Jelentés (1905) 168. old.; A rendőrkórház sebészeti osztályán a női hozzátartozók részére nőgyógyászati vizsgálatokat is teljesítettek. Az államrendőrségi kórház sebészeti osztályának 1922. évi forgalma (1923). *Budapesti Orvosi Újság*, 11. szám, 175. old.

⁵⁹ Rendőrök panasza (1913). *Pesti Napló*, 286. szám, 14. old.

⁶⁰ Uo. 14-15. old.

⁶¹ A rendőrségi alkalmazottak és hozzátartozóik gyógykezelése (1927). *Rendőr*, 17. szám, 4-5. old.; Ganzler Árpád (1935): Az őrszemélyzeti és családtagjainak betegbiztosítása. *Magyar Rendőr*, 10. szám, 14. old.

⁶² 51.191/1921. N. M. M. sz. rendelet. Az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap tárgyában intézkedő 1921:XLVI. t.-cikkre vonatkozó rendelkezések végrehajtása

⁶³ A belügyminiszter válasza a budapesti rendőrlegénységnek (1929). *Népszava*, 289. szám, 4. old.

tartoztak a tényleges szolgálatban álló rendőrlegénység családtagjai, nyugállományú tagjai és ezek családtagjai, kegydíjasai, életjáradékosai, továbbá az elhunyt rendőrlegénységi tagok ellátásban részesülő özvegyei és árvái. Az igényjogosultak (kötelezve a nőtlen rendőröket is) rendszeres járandóságaik havi bruttó 2%-ának befizetésével az alábbi szolgáltatásokat vehették igénybe: ingyenes háziorvosi ellátás, családtagonként évente két ingyenes szakorvosi rendelés, ingyenes kórházi ápolás, műtéti segély, betegszállítási segély, kedvezményes vegyi, szerológiai, bakteriológiai vizsgálatok, gyermekágyi segély, temetési segély, gyógyászati segédeszköz és műfogsor beszerzési segély, fizikális és vízgyógyintézeti segély, ingyenes inzulinbeszerzés.⁶⁴ A befizetett járulék láthatóan csekély volt a kapott ellenszolgáltatásokért: egy rendőr szerkesztőségnek írt levelében számolt be arról, hogy három gyermekének 89 napi kórházi, 7 szakorvosi és 90 háziorvosi kezelése összesen 686 pengőbe került volna, azonban neki mindezért csupán 19 pengő 20 fillért vontak le tagdíjából.⁶⁵

Összegzés

Az 1945 előtti rendőri egészségügy intézményeit és intézkedéseit vizsgálva megállapítható, hogy az állam mindent elkövetett, hogy a rendőri alkalmazottakat – akiket tüzetes, lelkiismeretes orvosi vizsgálatot követően fogadott a testületbe – egészségükben, szolgálatra alkalmas állapotukban megtartsa és ha kell, gyógyíttassa. Munkaerejükért értéként kezelve egészségügyi ellátásuk is állami érdek volt. A rendőrkórház felállításával és működtetésével, a speciális gyógyintézményi lehetőségekkel, a családtagokról és a nyugdíjas bajtársakról történő gondoskodással erős, biztonságot nyújtó szociális háló épült ki, növelve a testület megtartó erejét.

Felhasznált szakirodalom

Jogszabályok

1. 1876. évi XIV. törvénycikk a közegészségügy rendezéséről
2. 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről
3. 341/1885. min. bizt. sz. rendelet. A fővárosi rendőrség főorvosának hivatalos ügyköre
4. 341/1885. min. bizt. sz. rendelet. Utasítás a kerületi rendőrorvosok számára
5. 51.191/1921. N. M. M. sz. rendelet. Az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap tárgyában intézkedő 1921:XLVI. t.-cikkre vonatkozó rendelkezések végrehajtása
6. 600/1931. M. E. sz. rendelet. Az állami közigazgatás egyes ágazatainál és az állami üzemeknél a tisztviselők és egyéb alkalmazottak új létszámának megállapítása
7. 120.000/1936. B. M. sz. rendelet. Az Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap létesítése és szolgáltatásainak szabályozása
8. 136.225/1938. B. M. sz. rendelet. Az Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap (ORBA) létesítése és szolgáltatásainak szabályozása tárgyában kiadott rendelet kiegészítése és módosítása
9. 150.400/1942. B. M. sz. rendelet. Az Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap létesítése és szolgáltatásainak szabályozása

Statisztikák

⁶⁴ 120.000/1936. B. M. sz. rendelet. Az Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap létesítése és szolgáltatásainak szabályozása; 136.225/1938. B. M. sz. rendelet. Az Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap (ORBA) létesítése és szolgáltatásainak szabályozása tárgyában kiadott rendelet kiegészítése és módosítása; 150.400/1942. B. M. sz. rendelet. Az Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap létesítése és szolgáltatásainak szabályozása

⁶⁵ Az ORBA és az őrszemélyzet (1937). *Magyar Rendőr*, 5. szám, 110. old.

10. *A budapesti fő- és székvárosi m. kir. rendőrség működése 1894. évben* (1895). Budapest, Pesti Lloyd-társulat
11. *A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1895. évi működése* (1896). Budapest, Pesti Lloyd-társulat
12. *A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1896. évi működése* (1897). Budapest, Pesti Lloyd-társulat
13. *A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1897. évi működése* (1898). Budapest, Rózsa Kálmán és Neje Könyvnyomdája
14. *A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1898. évi működése* (1899). Budapest, Rózsa Kálmán és Neje Könyvnyomdája
15. *A székesfővárosi m. k. állami rendőrség rendőrorvosi intézményének ismertetése* (1894). Budapest, Neumayer Ede
16. *Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1899. évi működéséről* (1900). Budapest, Rózsa Kálmán és Neje Könyvnyomdája
17. *Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1900. évi működéséről* (1901). Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részvény-társaság
18. *Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1901. évi működéséről* (1902). Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részvény-társaság
19. *Jelentés a budapesti állami rendőrség 1904. évi működéséről* (1905). Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részvény-társaság
20. *Jelentés a budapesti állami rendőrség 1905. évi működéséről* (1906). Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részvény-társaság
21. *Jelentés a budapesti állami rendőrség 1906. évi működéséről* (1907). Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részvény-társaság
22. *Jelentés a budapesti állami rendőrség 1907. évi működéséről* (1908). Budapest, Radó Izor Nyomdai Műintézete
23. *Jelentés a budapesti állami rendőrség 1908. évi működéséről* (1909). Budapest, Radó Izor Nyomdai Műintézete
24. *Jelentés a budapesti állami rendőrség 1909. évi működéséről* (1910). Budapest, Radó Izor Nyomdai Műintézete
25. *Jelentés a budapesti állami rendőrség 1921. évi működéséről* (1922). Budapest, Radó Izor Nyomdai Műintézete
26. Rózsa Alajos: *A fővárosi m. kir. államrendőrség főorvosi hivatalának jelentése az 1883-1887. évről* (1889). Budapest, Rudnyánszky A. Könyvnyomdájából
27. Rózsa Alajos: *A fővárosi rendőrség főorvosi hivatalának az 1882-ik évről szóló jelentése* (1883). Budapest, Idősb Poldini Ede és társa

Monográfiák

28. Bíró Béla: *A rendőrorvosi szolgálatra vonatkozó törvények és rendeletek gyűjteménye* (1931). Budapest, Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság
29. Borbély László – Kapy Rezső (1942): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.* Budapest, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat
30. Moylan, J. F.: *Scotland Yard and the Metropolitan Police* (1929). London, G. P. Putnam's Sons
31. Nagyselmeczy László (1937): *A szolgálati szabályzat tankönyve.* Budapest, A M. Kir. Rendőrség országos szaktanfolyamainak kiadványa
32. Rédey Miklós (1916): *A rendőri szolgálat vezérfonala.* Budapest, Pátria
33. *Szervezési szabályzat a fő- és székvárosi m. kir. államrendőrség őrsége számára.* II. füzet (1893). Budapest, Athenaeum

Sajtóforrások

34. A belügyminiszter válasza a budapesti rendőrlegénységnek (1929). *Népszava*, 289. szám, 4. old.
35. A hideg s a rendőrség egyenruhája (1903). *Rendőri Lapok*, 1. szám, 13. old.
36. A legöregebb rendőr (1898). *Rendőri Lapok*, 27. szám, 323. old.
37. A m. kir. rendőrség balatonhévizi Rakovszky Iván-üdülőtelepe (1925). *A Rend*, 45. szám, 3. old.
38. A rendőrségi alkalmazottak és hozzátartozóik gyógykezeltetése (1927). *Rendőr*, 17. szám, 4-5. old.
39. A rendőrségi alkalmazottak gyógykezeltetése (1927). *Rendőr*, 3. szám, 4-5. old.
40. A székesfőváros 1900. évi április hó 18-án tartandó rendes közgyűlésének tárgysorozata (1900). *Fővárosi Közlöny*, 32. szám, 495-498. old.
41. Az államrendőrségi kórház sebészeti osztályának 1922. évi forgalma (1923). *Budapesti Orvosi Újság*, 11. szám, 175. old.
42. Az ORBA és az őrszemélyzet (1937). *Magyar Rendőr*, 5. szám, 110. old.
43. Bíró Béla (1927): Miféle betegségekben betegednek meg leggyakrabban a rendőrök? *A Rend*, 41. szám, 3-4. old.
44. Bíró Béla (1929): A tuberkulózis kérdése a rendőrségnél. *Rendőr*, 4. szám, 2-3. old.
45. Bíró Béla (1929): Külföldi benyomások. *Rendőr*, 46. szám, 4. old.
46. Egy rendőr hősi halála az őrhelyen (1929). *Rendőr*, 16. szám, 11. old.
47. Ganzler Árpád (1935): Az őrszemélyzet és családtagjainak megbiztosítása. *Magyar Rendőr*, 10. szám, 14. old.
48. Kérdések és feleletek (1928). *Rendőr*, 36. szám, 12. old.
49. Külföldi rendőrvendégek Budapesten (1929). *Magyar Detektív*, 21. szám, 19-25. old.
50. Megnyílt a hévizi rendőri üdülőtelep (1926). *A Rend*, 43. szám, 4. old.
51. Rendőrök panasza (1913). *Pesti Napló*, 286. szám, 14-15. old.
52. Rendőrségi kórház (1908). *Az Újság*, 121. szám, 9. old.
53. Szilágyi Béla (1942): Megnyitották Hévizen az új rendőrtiszti gyógyházat. *Magyar Rendőr*, 15. szám, 310-311. old.
54. Tisztviselők és őrszemélyzeti tagok beutalása a Balaton-hévizi „Rakovszky Iván” üdülőbe (1931). *Rendőr*, 19. szám, 341-342. old.
55. Tisztviselők és őrszemélyzeti tagok beutalása a Balaton-hévizi „Rakovszky Iván” üdülőbe (1931). *Rendőr*, 20. szám, 357. old.
56. Tüdőbeteg rendőrök üdülése (1925). *A Rend*, 75. szám, 1-2. old.
57. Türr László (1927): Újoncfelvétel a rendőrségen. *Magyar Detektív*, 18. szám, 5-7. old.
58. Türr László (1928): A tüdőbaj kérdése a rendőrségnél. *Rendőr*, 51. szám, 15-16. old.

A tilos jelzésen történő áthaladás mintázata Budapest belvárosában

I. Bevezetés, irodalmi áttekintés

1. A mérés előzményei

A közlekedésben a szabályok áthágását tapasztalhatjuk a nap bármelyik szakaszában. Hazánkban a közúti közlekedést számos jogszabály szabályozza, melyek közül talán a legismertebb az 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól (továbbiakban KRESZ). Az ebben és a többi jogszabályban foglaltak ismerete azonban hagy kívánnivalót maga után a közlekedésben résztvevők esetében. Számos olyan részlete van ezeknek a jogszabályoknak, amelyekkel a közlekedők jó részének nem kell találkozniuk, mert vagy nem az általuk vezetett járművekkel történő közlekedéssel, vagy nem a számukra előírt feltételekkel foglalkozó részekről van benne szó. Ilyenre lehet példaként említeni, ha valakinek nincs motorkerékpár vezetésére jogosító vezetői engedélye, sosem volt ilyen járműve, emellett nem is kíván motorkerékpárral utazni, akkor a bekapcsolt bukósissakkal történő motorozás kötelezettségére, vagy a motorkerékpárok műszaki karbantartásának szükségességére sem kell különösebb figyelmet fordítania.

Ebben a vizsgálatban a közlekedés egyik olyan területére helyeztem a hangsúlyt, amely nem az előzőeknek megfelelően „szelektív” jogszabályi előírás, hanem gyakorlatilag mindenkire vonatkozik, aki a közúti közlekedésben részt kíván venni, akár gyalogosként, akár járművezetőként. A közlekedők már gyermekkorukban megtanulják az óvodákban és jobb esetben a szüleiktől, hogy a forgalomirányító fényjelző készülékek színei mit jelentenek. Ezekkel a jelzésekkel Budapesten mindenki nap mint nap találkozik is. Így nem mondható el az sem, hogy egyes közlekedők ezeknek a fényjelzéseknek az utasításait azért nem tartják be, mert nincsenek tisztában a jelentésükkel. A jelen tanulmányban vizsgált közlekedők mindegyike az úttestet vette igénybe, rájuk a csomópont általános járműjelzőjének (háromszínjelzős, piros-sárga-zöld) jelzései vonatkoztak, noha a mikromobilitási eszközökkel közlekedők nem voltak járművezetők⁶⁷, mivel az elektromos rollerekkel közlekedők túlnyomó többsége is a kerékpársávot vette igénybe. Emellett gyakran megfogalmazott kritika a kerékpárral közlekedőkkel szemben is az, hogy mivel nem kötelezettség a járművezetői engedély a járműnek minősülő kerékpár vezetéséhez, ezért a kerékpárral közlekedők közlekedési jogszabályismerete alacsonyabb szintű. A most készült tanulmánynak nem célja ennek a tisztázása, azonban az feltételezhető, hogy a közlekedők ismerik a jelzőlámpa vörös fényének jelentését, akár van sikeres KRESZ-vizsgájuk, akár nincs.

A jelzőlámpás csomópontokban rendszeresen kell különböző célból forgalomfelvételeket végezni. Ezek célja a közlekedési igények felmérésétől a forgalomtechnikai változtatások hatásainak felmérésén át a szabálysértések vizsgálatáig sokféle lehet⁶⁸, az azonban általánosan elmondható, hogy a megfigyelésnek lehetőleg a legkisebb mértékben sem szabad befolyásolnia a forgalom normál lebonyolódását, mivel az torzítaná a valóságról kapható képet.

1.1 A vizsgálat szükségessége

⁶⁶ Tanársegéd, okleveles közlekedésmérnök, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészet Közbiztonsági Tanszék, e-mail: felfoldi.peter@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7768-2164>

⁶⁷ Felföldi Péter (2021): Gyengébb közlekedők és átalakuló mobilitás Budapesten. *Belügyi Szemle*, 69(7), 1239-1259. doi:10.38146/bsz.2021.7.9

⁶⁸ Felföldi Péter, Major Róbert, & Mészáros Gábor (2019): *Forgalomszervezés és -irányítás*. Budapest, Magyarország: Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó.

Az említett okokból számos alkalommal végeztem már csomóponti forgalomfelvételeket, melyek során az ország számos jelzőlámpás közúti csomópontjában volt már módom megfigyelni a forgalom lebonyolódását. Ezen megfigyelések során jóformán bármelyik jelzőlámpás csomópontban végzett mérés során az volt a megfigyelésem, hogy a jelzőlámpa tilos jelzését nem csak a kerékpárral közlekedők, hanem gyakorlatilag bármilyen járműtípussal közlekedő valamilyen mértékben figyelmen kívül hagyja, a járműtípus csupán a „pirosozás” időbeli eloszlását befolyásolja. A megfigyelés az volt, hogy a motorizált forgalom részéről tapasztalható szabályszegés eloszlása más a tilos jelzés kiadása alatt, mint a nem motorizálté, de mindkét közlekedői kategóriában tapasztalható. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a motorizált közlekedők szabályszegése a jelzőlámpás csomópontban gyakran társul gyorsajtással is, amely különösen megnöveli a baleseti kockázatokat, 69kiváltképp egy csomópontban.

Másik lényeges szempont volt az, hogy meglepő módon a hazai szakirodalomban nem található meg ennek a jelenségnek a bővebb vizsgálata, noha nemzetközi kutatások foglalkoznak a tilos jelzésen történő áthajtás okainak és karakterisztikáinak feltárásával akár Szerbiából⁷⁰, Németországból⁷¹ 72, Kínából, ahol a jelenség gépi felismerésének automatizálása is magas szinten áll⁷³, vagy például Ghánából is⁷⁴, ahol még a forgalomfigyelő kamerák felszerelése is csak a kutatás ajánlásai között szerepel, mégis alaposan foglalkoztak a kérdéskörrel.

A budapesti Nagykörúton, ahol a jelen kutatáshoz felhasznált adatokat is gyűjtöttem, a COVID-19 világjárvány hatására átalakuló közlekedési igények⁷⁵ nyomán kerékpáros infrastruktúrát alakítottak ki, többnyire az irányonként két forgalmi sávú úttest szélső forgalmi sávjának felhasználásával. Ez a világjárvány hatására visszaeső közúti motorizált forgalom számára abban a helyzetben nem okozott senkinek érdeksérelmet, azonban a későbbiekben ismét erősödő gépjárműforgalom nyomán a médiában is egyre többször hallható, vagy olvasható érv lett az, hogy a kerékpáros infrastruktúrát a kihasználtsága látszólagosan alacsony volta miatt nem érdemes fenntartani, noha a rajta látható forgalom a kezdetektől magasnak mondható a közlekedők számosságának arányait vizsgálva⁷⁶. Az ebben a – részben a 2021-es év végéig sem nyugvópontra jutott – vitában megfogalmazódott ismételten az a vélekedés a közbeszédben, hogy a kerékpáros közlekedés „nem érdemel” ilyen mértékű kedvezményeket a közúti kapacitáskínálatból, mivel a használói amúgy is szabálytalankodnak, amely szabálysértések elsődleges és legszembetűnőbb megvalósulása a vizsgált „pirosozás” a kerékpárral közlekedők részéről. Amellett, hogy a közterület felosztása és a tilos jelzésen való áthajtás mértéke nehezen kapcsolatba hozható egymással, az ilyen jellegű vélemények hallatán, valamint a korábban már számos alkalommal megfigyelt, nem csak kerékpárosok által elkövetett tilos jelzésen való áthajtás ellentmondása volt az, ami ennek a kutatásnak az elvégzésére indított.

⁶⁹ Major Róbert & Mészáros Gábor (2015): *Forgalom-ellenőrzés* (0 ed.) Budapest, Magyarország: NKE Szolgáltató Kft.

⁷⁰ Vujanić, Milan, Pešić, Dalibor, Antić, Boris, & Marković, Nenad (2018): Selection and Assessment of the Relevant Data for Reducing the Number of Red-Light Running. - *Transport* (16484142) Y1 - 2018/03//, 33(- 1 M3 - Article), 11. doi:10.3846/16484142.2016.1174153

⁷¹ De Ceunynck, Tim, Daniels, Stijn, Vanderspikken, Bert, Brijs, Kris, Hermans, Elke, Brijs, Tom, & Wets, Geert (2016): Is there a spillover effect of a right turn on red permission for bicyclists? *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 36, 35-45. old. doi:10.1016/j.trf.2015.10.016

⁷² Huemer, Anja Katharina (2018): Motivating and deterring factors for two common traffic-rule violations of cyclists in Germany. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 54, 223-235. old. doi:10.1016/j.trf.2018.02.012

⁷³ Shen, X. Y., Zhang, F., Lv, H. T., Wei, S. S., & Sun, Z. C. (2020): The application and extension of the theory of planned behavior to an analysis of delivery riders' red-light running behavior in China. *Accident Analysis and Prevention*, 144. old. doi:10.1016/j.aap.2020.105640

⁷⁴ Ackaah, Williams & Aidoo, Eric N. (2020): Modelling risk factors for red light violation in the Kumasi Metropolis, Ghana. *International Journal of Injury Control and Safety Promotion*. doi:10.1080/17457300.2020.1792936

⁷⁵ Gertheis, Antal. (2020): A koronavírus hatása az aktív és mikromobilitásra. *VÁROSI KÖZLEKEDÉS*, 56(1), 7. old.

⁷⁶ Felföldi, Péter (2021): Forgalmi helyzetkép a budapesti József körúton a COVID-19 első és második hulláma között. *VÁROSI KÖZLEKEDÉS*, 58(1), 17-24. old.

1.2 Alapfogalmak a jelzőlámpás forgalomirányítással kapcsolatban

Alapvetően egy csomópont teljesítőképességét a rajta egységnyi idő alatt áthaladni képes járművek száma jellemzi. Ezt az átbocsátóképességet a kiadott zöldidő hossza, valamint az adott irány sávszáma határozza meg. Ezért alapvetően egy jelzőlámpás csomópontnak a zöldideje az, ami a meghatározó, de a jelen vizsgálat szempontjából a zöldidő hossza kevésbé fontos, mivel a piros jelzés alatt vizsgáltam a szabálysértés elkövetését.

Ehhez néhány alapvető fogalmat kell tisztázni, amely egy jelzőlámpás forgalomirányítással ellátott csomópontot jellemez, úgy, mint a konfliktuszóna (ez minden szintbeli csomópontnál van, nem csak a jelzőlámpásnál), a periódusidő, és a fázis.

A konfliktuszóna a csomópontnak az a területe, ahol a különböző menetvonalú járművek a gyakorlatban összeütközhetnek⁷⁷. Mivel a járműveknek van térbeli kiterjedésük, ezért ezek az haladás, illetve rosszabb esetben ütközés által igényelt területek nem pontszerűek, így a csomópont különböző irányú forgalma által elfoglalt területek gyakorlatilag minden egyes helyén ennek a felületnek lehetővé teszik az ütközést, így a konfliktuszóna ezeknek a felületeknek az összessége.

A fázist esetünkben a háromlencsés általános járműjelző fázisaira értjük, mert ez a jelző az, amelyik a vizsgált közlekedők áthaladását szabályozza ebben a csomópontban. Természetesen például a gyalogosjelzőnek vagy a villamosjelzőnek is megkülönböztethetők a fázisai, azonban esetünkben azok nem érdekesek.

1. számú ábra: Általános járműjelző piros- és zöldfázisai (Forrás: a szerző saját felvételei)

Mint az 1. ábrán látható, ebben az esetben az egyes fázisok a jelzőlámpa vörös és zöld színei, (valamint az átmeneti jelzésnek nevezett 3 másodperces sárga és az előkészítő 2 másodperces piros-sárga) amelyből általánosan a zöldfázis hossza szokott érdekes lenni egy csomópontban, illetve az, hogy a csomópont mely ágai kapnak megközelítően egy időben zöldfázist. Amely ágak ilyen módon összerendelhetők, azokra mondjuk, hogy „egy fázisban vannak”. A most vizsgált esetben azonban a pirosfázis hossza lesz a lényegesebb kérdés.

A periódusidő az a másodpercben kifejezett érték, amíg a csomópont jelzőlámpáján egy teljes jelzési kör le nem fut. Az 1. ábrán látható esetben például egy periódus a sárga jelzésről a piros jelzésre váltás és a következő ugyanilyen sárga-piros váltás között eltelt idő. A vizsgált csomópontban 60 és 90 másodperces periódusidők használatosak. Ennek oka, hogy a Nagykörút teljes hosszában a villamosjelzőhöz vannak igazítva a csomóponti periódusidők, mivel így lehet a legnagyobb kihasználtsággal közlekedő közösségi közlekedési eszköznek forgalomszervezési oldalról kedvezni. A villamosok menetrendszerinti követése hétköznaponként leggyakrabban 2 perc, hétvégén pedig 3, vagy 4,5 perc volt a vizsgált időszakokban, ezekkel a periódusidőkkel elérhető az, hogy minden periódusban a szabadjelzésen haladhasson el egy villamos, így csökkentve annak esélyét, hogy a villamosok két megálló között, a nyílt pályán feltorlódjanak.

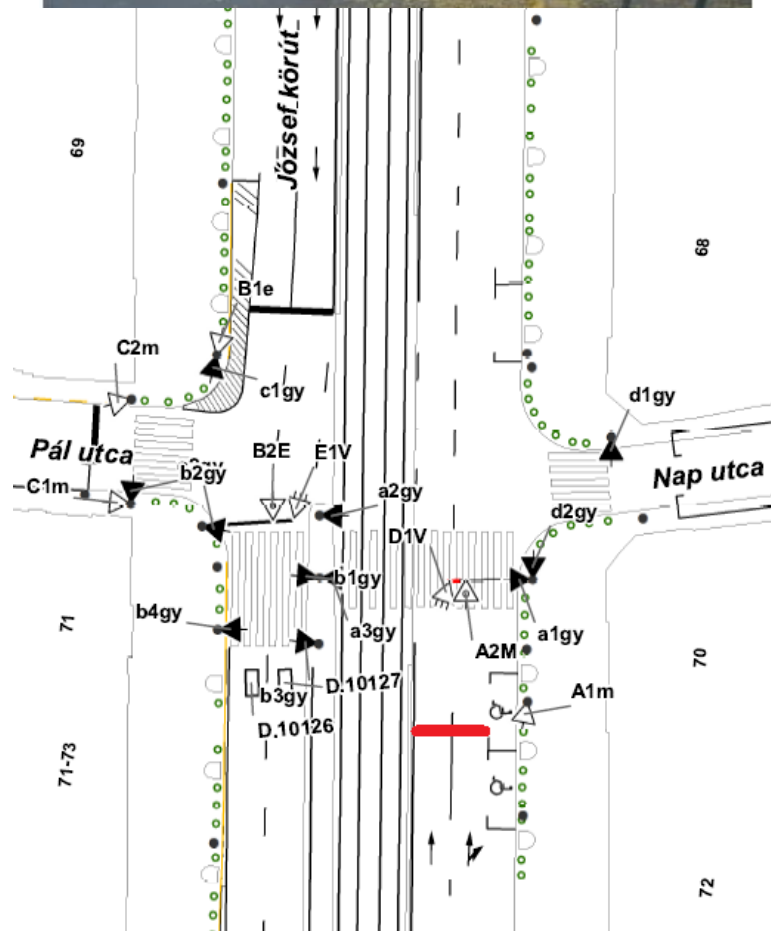
Ezek alapján áttételesen a villamosok követési időköze határozta meg a vizsgált csomópontban a pirosidő hosszát is, ugyanis értelemszerűen egy hosszabb periódusidőbe

⁷⁷ Felföldi Péter, Major Róbert, & Mészáros Gábor (2019): Forgalmiszervezés és -irányítás. Budapest, Magyarország: Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó.

hosszabb zöld- és pirosidők „férnek bele”. Ez látható is abból, hogy a hétfégi pirosidő valóban 12 másodperccel hosszabb volt, mint a hétköznapi.

II. Módszertan

A mérést a József körút és a Nap utca csomópontjában végeztem a József körút főirányában, a Corvin negyed felől a 32-esek tere felé 2021.11.13-án, 14-én (szombat, vasárnap), és 16-án (kedd). A hétköznapi méréseket kedden, szerdán vagy csütörtökön szokták végezni annak érdekében, hogy a munkahét elején és a végén jelentkező forgalmi torzulások ne befolyásolják a mérést. (Hétfő reggel illetve péntek délután ezek a torzulások jelentkezhetnek, amennyiben a nem „hosszú hétfévégéről” van szó). Csúcsidei forgalomfelvételeket végeztem, melynek során regisztráltam az úttesten haladók járműtípusát (amennyiben a KRESZ szerint járműnek nem minősülő eszközökről volt szó, akkor is), illetve azt, hogy a csomópontban található jelzőlámpa tilos jelzésének hányadik másodpercében történt a csomópontba való behaladás.

2. számú ábra: A vizsgált csomóponti irányfényképe a vizsgált irányban (felül), a vizsgált csomópont forgalomtechnikai helyszínrajza a jelzőlámpákkal (alul)
(Forrás: a szerző felvétele felül, Budapest Közút adatszolgáltatása alapján a szerző szerkesztése alul)

A forgalomtechnikai helyszínrajzon piros színnel kiemeltem azt a megállás helyét jelző vonalat, amely keresztmetszetet vizsgáltam. A helyszíni felvételen éppen zöld jelzést láthatunk, az ott látható jelzőlámpák közül az út jobb szélén látható főjelző a helyszínrajzon az A1m jelű, míg a vele minden esetben azonos jelzési képet mutató, sávtengely fölé konzolosan befüggesztett ismétlőjelző a helyszínrajzon A2M megnevezéssel szerepel.

A csúcsidő ennek a mérésnek a keretein belül hétvégi és hétköznapi csúcsforgalmi időszakokat jelöl. Mind hétvégén, mind hétközben 3 órás intervallumokat vizsgáltam, 2021. 11. 13-án, szombat délelőtt 9 és 12 óra között, 14-én, vasárnap délután 15 és 18 óra között, a hétköznapi mérés pedig 2021. 11. 16. kedd reggel 6:30 és 9:30, valamint délután 15:30 és 18:30 közti mérési időket jelentett. A több évtizedes mérési gyakorlat és a társadalomban kialakult munkarend alapján ezek az időszakok a legnagyobb forgalmi terheltségűek, amin (az utóbbi másfél év ezen a keresztmetszeten végzett saját méréseim alapján) a COVID-19 okozta forgalmi átrendeződés sem változtatott érdemi mértékben, a hétköznapi délutáni csúcs reggelihez viszonyított tovább lapulása talán hosszabb távon kimutatható lesz.

A már korábban ismertetett okokból kifolyólag a hétköznapi periódusidő 60 másodperces volt, míg a hétvégi 90 másodperc. Mivel emiatt mindkét esetben más hosszúságú a tilos jelzés hossza is, ezért felmerült az az elképzelés, hogy a hétköznapi és a hétvégi összehasonlíthatóságának érdekében a „pirosozások” értékét százalékban határozom meg, ahol a 100% a teljes hossza a tilos jelzéseknek, de ez nem vezetett volna így sem látványos eredményre, mivel a tilos jelzés kezdetétől eltelt időt másodpercben mértem, mint ahogy másodperc-alapon működik a csomóponti forgalomirányító berendezés is, azonban egy eltelt másodperc így más százalékértéket jelentene hétközben és hétvégén. Mivel a szabálysértések zömét az első 3 másodpercben követik el a közlekedők, amely nagyrészt független a periódusidő hosszától, ezért a hétvégi és a hétköznapi elkövetett szabálysértéseket külön ábrázolom majd.

Szintén fontos megemlíteni azt is, hogy a „pirosozás” lényegét tekintve mérnöki oldalról máshogyan kezelendő, mint jogszabályi oldalról. Jogszabályi megközelítés esetében, a KRESZ 9. § (4) c) és d) pontja szerint a megállás helyét jelző útburkolati jel előtt kell megállni (ebben a csomópontban van ilyen, bár a láthatósága nagyon rossz). Formálisan tehát egy tilos jelzés ellenére a megállás helyét jelző vonalon átguruló, de a csomóponton áthaladni nem szándékozó közlekedő szabálysértést követ el. Azonban ebben az esetben is a jogalkotó eredeti szándékát érdemes figyelembe venni.⁷⁸ Balesetmegelőzési szempontból nem ront a forgalmi szituáción, ha az amúgy már állóra fékezett jármű egy része esetleg kis mértékben túllóg a megállás helyét jelző vonalon. Ilyen közlekedőkből minden közlekedési eszköz esetén nagyon sok volt. Emiatt egyenként, a csomóponton való áthaladás szándékát értékelve állapítottam meg az egyes „pirosozókról”, hogy ők azok-e valójában, vagy sem. Amennyiben át is haladtak a csomóponton, akkor tekintettem megvalósítottnak a cselekményt, de az útburkolati jel átlépésének időpontját regisztráltam.

Nyilvánvalóan a megkülönböztető jelzéssel közlekedőket nem számoltam hozzá a tilos jelzésen áthaladókhöz, míg a teljes forgalmi terheltséghez, vagyis az elhaladó járművekhez igen. A Nagykörút jellegéből adódóan viszonylag sűrűn, negyedóránként nagyjából egy ilyen jellegű jármű elhaladt, jellemzően mentő, vagy vérszállító gépkocsi, amik azonban kellő

⁷⁸ Major, Róbert (2018): A formális jogértelmezés veszélyei a közlekedés körében. BELÜGYI SZEMLE: A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), 66(12), 82-88. old. doi:10.38146/BSZ.2018.12.6

körültekintést követően általában szabályosan haladhatnak át a tilos jelzésen. (KRESZ 49. § (2)) Megjegyzem, ez a körültekintés nem volt minden esetben tapasztalható.

Jogosan merülhet fel az a kérdés is, hogy amennyiben össze kívánjuk hasonlítani az egyes közlekedők szabálykövetési hajlandóságát a tilos jelzésen való áthajtás tekintetében, akkor ismerni kéne nem csak a szabályszegőket, hanem a szabályosan viselkedők arányát is. Ugyanis nem csak akkor szabályos egy közlekedő, ha a zöld jelzésen behalad, sőt, mint az látható volt a „beragadás”-ból, amiről még említést teszek az Eredmények fejezetben, az még nem elégséges feltétel a szabályossághoz, ha valaki a zöld jelzésre behalad a csomópontba, azt el is kell(ene) tudni hagynia. Emellett szabályos az, aki valóban megáll a tilos jelzés hatására. De ismét szabálytalan az, aki az előkészítő idő (a piros-sárga jelzésekénti periódusonkénti 2 másodperce) alatt, akár álló helyzetből felgyorsítva, akár lendületből áthalad a csomóponton (bár nyilvánvalóan a zöld jelzés következik, de az előkészítő idő alatt behaladni biztonsági kockázatot jelent, pont a keresztirányú, és a **Hiba! A hivatkozási forrás nem található.** ábrán l átható arányú viselkedés miatt. Látszik tehát, hogy a szabályos és a szabálytalan között vannak nehezen be kategorizálható „köztes” közlekedők. Ahhoz, hogy ilyen szinten árnyalható legyen a teljes forgalom viselkedése, ismerni kéne a minden periódus során feltorlódo járművek mennyiségét, aminek a megállapítására fizikailag sem mindig volt lehetőség (pl. egybefüggő járműoszlop esetén). És még ha ismernénk is a tilos jelzésre megállók számát, az még mindig nem adna választ arra, hogy a sorban állók mindegyike önszántából szabályos-e, vagy csak azért, mert rá van kényszerítve. Volt a mérés alatt olyan szituáció, hogy a tilos jelzésre váltó jelzőlámpán az érkező jármű vezetője már nem akart áthaladni, de az őt követő viszont igen, ami majdnem ráfutásos balesetet eredményezett.

Kerékpárosoknál és gépjárműveknél is okoz a járművezetők egy részénél elégedetlenséget az, ha a zöldösszehangolás („zöldhullám”) mértéke nem az ő kívánt sebességének felel meg. Ez a Nagykörút esetében is így van, itt ugyanis a villamosjelzők összehangolását a villamosok dinamikáját figyelembe véve alakították ki, ami így a motorizált közúti forgalom szempontjából túl rövid főirányú és emellett túl rövid keresztirányú zöldfázisokat tartalmaz, a kerékpárosok átlagos 14-15 km/h-s átlagsebességéhez⁷⁹ viszonyítva viszont túl gyors az összehangolás sebessége (szemléletesen: a „zöldhullám le hagyja” a kerékpárosokat), amely probléma azonban a közutak döntő többségénél is jelen van, ugyanis a zöldösszehangolás sebessége az adott útra megengedett sebesség 85%-a és 100%-a között kell, hogy legyen⁸⁰. Praktikusan egy belterületi, 50 km/h-s útszakaszra 42,5 és 50 km/h közé kell, hogy essen a zöldösszehangolás sebessége. Ez azt eredményezi, hogy azok a közlekedők, akiknek nem kedvező ez a hullámsebesség, azt érezhetik, hogy a forgalom szabályozás ellenük dolgozik, ami a szabálmegkerülés egyik magyarázata is lehet.

Az előzőekben leírtakból következően csak az egyértelmű, látható esetekkel foglalkoztam, mert a „köztes” szabálytalankodók és nem szabálytalankodók egyéni motivációi és viselkedéseik kiváló okainak megtalálása egy keresztmetszeti forgalomfelvétel határait messze meghaladják. Élhettem viszont azzal a feltételezéssel, hogy a teljes sokaságból véletlenszerűen érkeztek a tilos jelzéshez mind a motorizált, mind a nem motorizált közlekedők, akik közül a nem motorizáltak esetében még a korábban említett „kényszer” sem állt fenn. Így aki át akart hajtani a tilos jelzésen, az különösebb fizikai akadály leküzdése nélkül képes volt ezt megtenni, kikerülte az előtte álló, esetlegesen már ott tartózkodó egyéb közlekedőt, míg ez mondjuk személygépkocsival már nem feltétlenül volt kivitelezhető. Bár adódott több példa is arra, hogy gépkocsi előzte a teljes járműoszlopot a kerékpársávon.

A vizsgálati módszerhez tartozik még az is, hogy a keresztmetszeti forgalomfelvételt kizárólag a 2. számú ábra: A vizsgált csomóponti irányfényképe a vizsgált irányban (felül), a

⁷⁹ Mátrai Tamás & Glász Attila (2018): Analysing cycling related GPS data from Budapest. Paper presented at the Proceedings for European Transport Conference 2018.

⁸⁰ Felföldi Péter, Major Róbert, & Mészáros Gábor (2019): Forgalmiszervezés és -irányítás. Budapest, Magyarország: Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó.

A Hiba! A hivatkozási forrás nem található.. táblázatot már nem lehetett a helyszínen rögzíteni, ehhez mindenképpen a videófelvételek utólagos kiértékelésére volt szükség. Ezekből a darabszámokból, illetve az 1. táblázat adataiból válik lehetségessé a további arányszámok képzése. Természetesen ebből is elkészült a hétköznapi mellett a hétvégi darabszámokat tartalmazó táblázat is.

A gyakorlati tapasztalatokra visszatérve az első, és legszembetűnőbb eltérés a hétköznapi és a hétvégi forgalmak elemzésénél az, hogy már a mérés helyszíni lebonyolítása, a forgalom megfigyelése során is látható volt az, hogy annak vibrálása, átlagosan érezhető „idegessége” hétvégén jóval kisebb. Ezek tudományosan nem definiálható jellemzők. Idegesség alatt értem a rágyorsításokat, kisebb dudálásokat, türelmetlen kielőzéseket, kerékpársávon haladó motorizált járműveket, amelyeket lehetne külön-külön számszerűen is mérni, de inkább egy átlagos benyomást adtak a megfigyelés közben. Mindazonáltal ez a jelenség a számok tekintetében is láthatóvá vált a kiértékelés során, azonban a helyszínen is érezhető volt. Már csak azért is érdekes jelenség volt ez, mivel a hétvégi motorizált forgalom a 2. táblázat alapján 17,5%-kal magasabb volt a hétköznapiénál. A korábban a módszertani fejezetben leírtakon túl a periódusidők eltérésén kívül már csak emiatt az eltérés miatt is érdemes külön kezelni a hétköznapi és a hétvégi forgalmakat és szabálysértések eloszlását.

Egy meglepő eredménye is volt a vizsgálatnak. A teljes elemzett 12 óra során valós balesetveszélyes szituáció nem jelentkezett amiatt, hogy akár motorizált, akár nem motorizált közlekedők áthaladtak a jelzőlámpa tilos jelzésén, a csomópontba „ragadásból” viszont igen. Vagyis akkor, amikor valaki zöld jelzésben haladt be a csomópontba, amit azonban nem tudott elhagyni, és a keresztező irány pedig megkapta a zöldfázist. Jellemzően a főirány torlódott, így a becsatlakozó forgalom egyes közlekedői agresszíven léptek föl a csomópont konfliktuszónájában ragadt járművezetőkkel szemben, ez a viselkedés (amelyet a KRESZ 9. § (7) megsértése okozott a zöld jelzéskor a főirányból a csomópontba behajtó járművezető részéről, aki látta, hogy előreláthatóan nem fogja tudni azt elhagyni) jóval veszélyesebb, ingerültebb manővereket eredményezett. Bár logikus, és vizsgált jelenség az, hogy a tilos jelzésen való áthajtás növeli a baleseti kockázatot^{81 82 83}, ugyanakkor a szabálytalankodók az esetek nagyobb részében ezt a szabálysértést láthatóan tudatosan követték el, ami azt is jelentette, hogy tisztában voltak ennek a veszélyességével, ami egyben a veszélyekre (pl. létező vagy nem létező keresztező forgalom) való figyelem növekedésével is együtt járhatott.

	Motorizált járműszám	Nem motorizált járműszám
Hétköznapi	4470	485
Hétvége	5249	222

2. számú táblázat: A vizsgált csomópont motorizált és nem motorizált forgalmának járműszámai (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

A 2. táblázatban látható, hogy a vizsgált csomópontban a forgalomfelvétel során hány jármű haladt el. A nem motorizált forgalomba beleszámítottam a KRESZ által járműnek nem minősülő mikromobilitási eszközöket is, amelyek a vizsgált kerékpársávbán haladtak el. A tilos jelzésen áthaladó közlekedők ezekből a számokból kerülnek ki, és a szabálysértőket a kiértékelés során járműkategóriánként is külön regisztráltam. Kumulatív oszlopdiagramokkal

⁸¹ Zhang, Yuting, Yan, Xuedong, Li, Xiaomeng, & Wu, Jiawei (2019): Changes of drivers' visual performances when approaching a signalized intersection under different collision avoidance warning conditions. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 65, 584-597. old. doi:<https://doi.org/10.1016/j.trf.2017.12.018>

⁸² Tay, Richard (2015): A random parameters probit model of urban and rural intersection crashes. *Accident Analysis & Prevention*, 84, 38-40. old. doi:[10.1016/j.aap.2015.07.013](https://doi.org/10.1016/j.aap.2015.07.013)

⁸³ Dong, Chunjiao, Richards, Stephen H., Clarke, David B., Zhou, Xuemei & Ma, Zhuanglin (2014): Examining signalized intersection crash frequency using multivariate zero-inflated Poisson regression. *Safety Science*, 70, 63-69. doi:[10.1016/j.ssci.2014.05.006](https://doi.org/10.1016/j.ssci.2014.05.006)

ábrázoltam azt a jelenséget, amit a forgalomfelvétel során ránézésre is tapasztalni lehetett a csomópontokban. Az itt bemutatott négy diagram mindegyike 6 órányi mérés eredményét vizualizálja, melynek során külön vizsgálható a motorizált és a nem motorizált forgalom résztvevőinek tilos jelzésen történő áthaladása hétfévi, illetve hétköznapi csúcsidők esetén. A délelőtti és a délutáni méréseket nem ábrázoltam külön, mivel a periódusidő nem változott napon belül, csupán a hétfévi és a hétköznapi periódusidők tértek el. Az egyes diagramok vízszintes tengelyén a jelzőlámpa tilosra váltása után eltelt másodpercek láthatóak, míg a függőleges tengelyen az abban a másodpercben a csomópontba behaladó járművek száma. A 0 másodperc azt jelenti, hogy a közlekedő járműve még a megállás helyét jelző útburkolati jel fölött tartózkodott a jelzőlámpa tilosra váltása idején, és ezután keresztezte a csomópontot. Ilyenkor a járművek minden esetben mozgásban voltak, viszont mivel az átmeneti idő (a jelzőlámpa sárga jelzése) minden esetben 3 másodperc volt, ami alatt a megengedett maximális 50 km/h-s sebesség mellett a sárga jelzésre történő váltás esetén 41,667 méterre tartózkodik a járművezető a megállás helyét jelző vonaltól.

50 km/h-s sebességgel 3 másodperc alatt megtett út:

$$s = v * t = 50 \frac{km}{h} * 3s = 13,889 \frac{m}{s} * 3s = 41,667m \quad (1)$$

1 másodperces reakcióidőt feltételezve tehát a megállás helyét jelző vonaltól 41,667 méterre a csomópont felé haladó jármű vezetője még egy másodpercig lassulás nélkül halad, ami a 13,889 métert jelent. Így a lassulást a megállás helyét jelző vonaltól 27,778 méterre kezdheti meg.

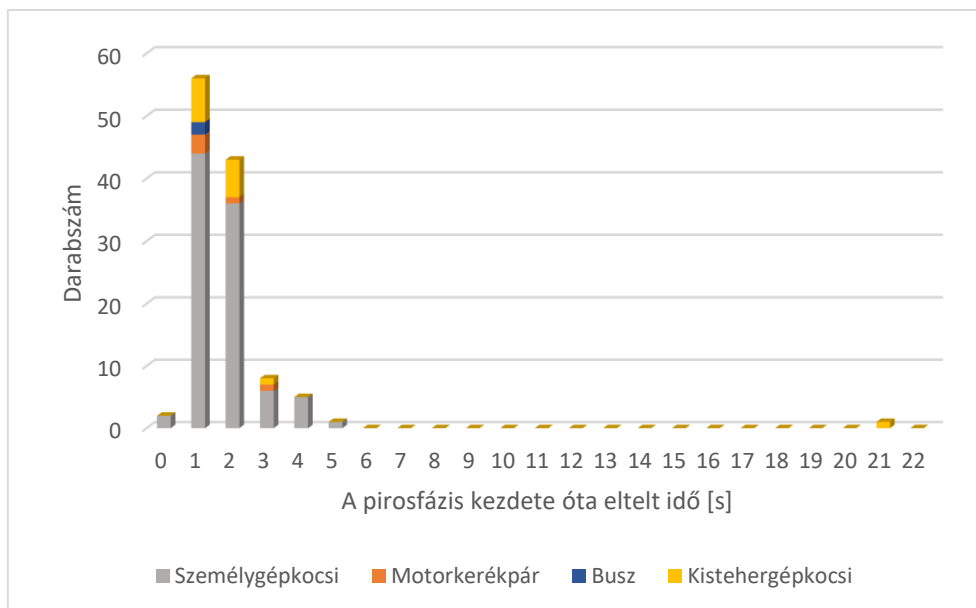
50 km/h-s sebességről történő állóra lassulás mértéke 27,778 méter fékúton:

$$a = \frac{v^2}{2 * s} = \frac{(13,889 \frac{m}{s})^2}{2 * 27,778m} = 3,472 \frac{m}{s^2} \quad (2)$$

A számításból látható, hogy még a városi környezetben egy lámpás csomópont megközelítésekor az elvárható 1 másodperces reakcióidő mellett is mindössze megközelítőleg 3,5 m/s²-es lassulásra van szükség a megálláshoz, ami a semmiképpen nem mondható veszélyes mértékű lassulásnak, korszerű de még régebbi járművek esetén is a biztonságos tartományon belül van, és bármelyik közúti közlekedésben résztvevő, 50 km/h sebességgel szabályosan közlekedni képes járművel kényelmesen teljesíthető érték.⁸⁴

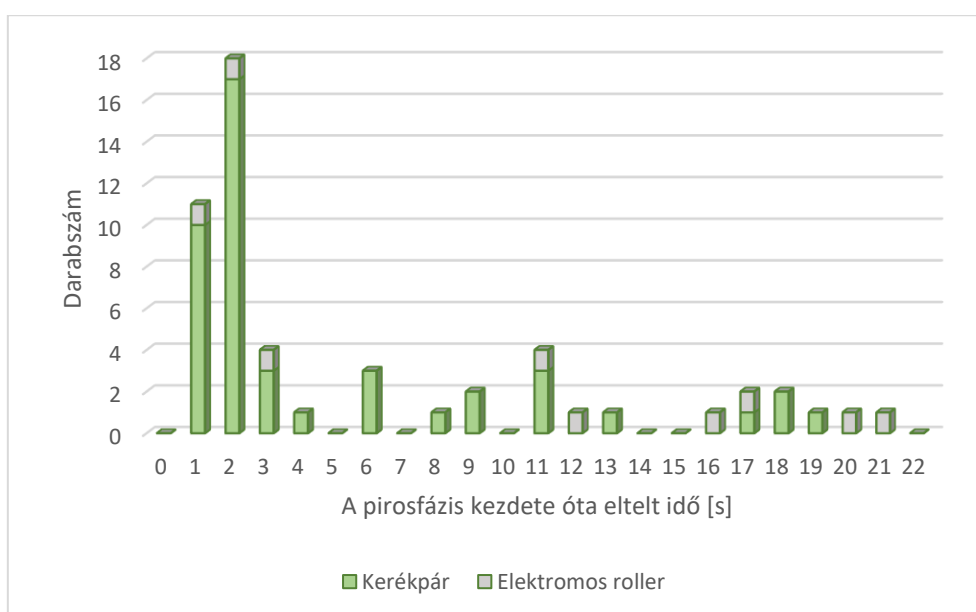
Így a 0. másodperces behaladást is nehezen lehet máshogy értelmezni, mint szabálysértésnek. 1 másodpercre azt számítottam, amikor a jelzőlámpa tilosra váltásának időpontjában még nem haladt rá a jármű a megállás helyét jelző vonalra sem.

⁸⁴ Destek Miklós (1998): A fékezési folyamat fontosabb összefüggései. In (Vol. Módszertani Füzetek, pp. 70). Budapest, Magyarország: Rendőrtiszti Főiskola, Közlekedésrendészeti Tanszék.

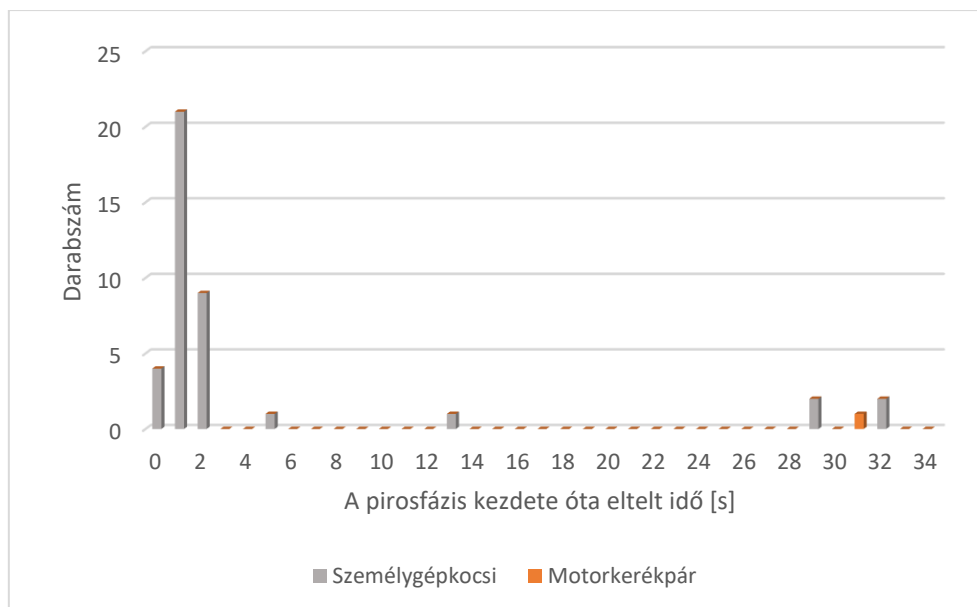
1. számú diagram: A vizsgált csomópontban a motorizált közlekedők szabálysértéseinek száma, hétköznapi csúcsidő N=116 (a szerző saját szerkesztése)

Az 1. számú diagramon látható talán a legszemléletesebben az a jelenség, ami a motorizált forgalom egyes közlekedői részéről megfigyelhető. Az egyes oszlopok burkológörbéjéből egyértelműen kitűnik az a viselkedésminta, ami a jelzőlámpa tilos jelzésének kiadása után tapasztalható volt már a helyszínen is, vagyis hogy a motorizált közlekedők körében viszonylag nagy számban találhatók olyanok, akik 1-2 másodperccel a tilos jelzés kiadása után még behaladnak a csomópontba. Erre a jelenségre részben fel vannak készítve a csomópontok az úgynevezett köztes idők kiadásával, ez azt jelenti, hogy az egyik irány tilos jelzésének kiadása után az egyes csomópontok geometriája által meghatározott számítások alapján néhány másodpercig nem kap szabad jelzést még a keresztező forgalom, van egy időablak, amely arra szolgál, hogy a még a csomópontban tartózkodók elhagyhatják a konfliktuszónát. Ezzel a közlekedésbiztonságot műszaki oldalról növelni kívánó intézkedéssel élnek vissza a tilos jelzés kiadása után röviddel a csomópontba behaladó járművezetők.

2. számú diagram: A vizsgált csomópontban a nem motorizált közlekedők szabálysértéseinek száma, hétköznapi csúcsidő, N=54 (a szerző saját szerkesztése)

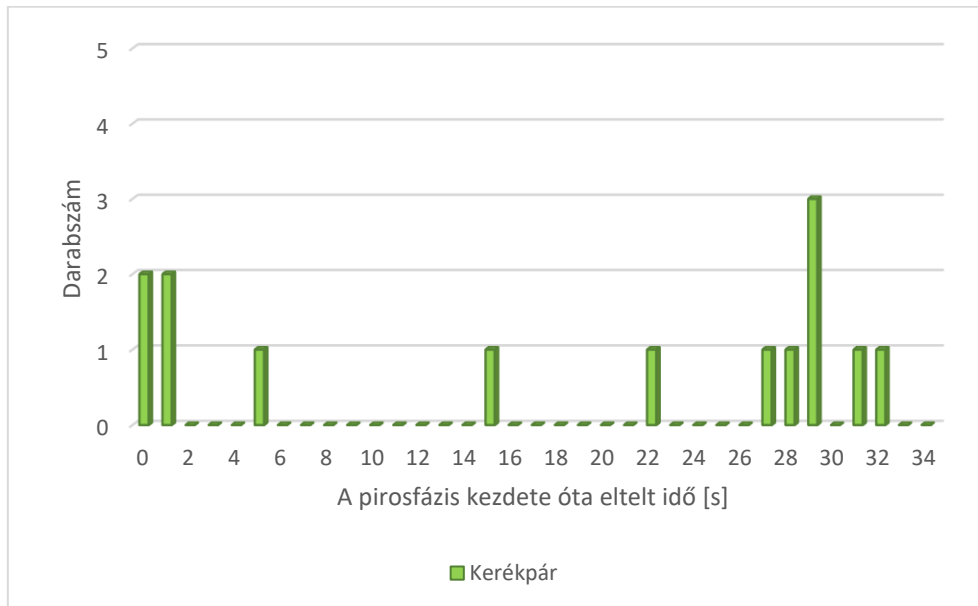
A 2. számú diagramon ugyanennek a hétköznapi délelőtti és délutáni csúcsidők alatt mért nem motorizált közlekedők „pirosozásai” láthatóak, ebben az esetben kerékpárosok és elektromos rollerrel közlekedők követték el a szabálysértéseket. Bár az elemszám nem túl magas, a motorizált közlekedéshez hasonló jelenség megfigyelhető a pirosfázis elején. A különbség a pirosidő közepén és végén adódik, ahol látható, hogy a szabálysértés jelensége nem tűnik el. A pirosfázis közepén látható kiugrás a kisebb elemszámból adódó bizonytalanságra vezethető vissza, valószínűleg további mérések eredményei után a pirosfázis egészére vetítve eltűnnek a lokális maximumok. Amennyiben mégsem, az további vizsgálatok alapját képezheti a környező csomópontok kerékpáros forgalmának figyelembevételével. Ugyan tömegesnek nem lehet nevezni, de mindegyik eset sokkal szembetűnőbb, mint az első-második másodpercben elkövetett ugyanilyen szabálysértések. Emellett nyilván a 0 lenne az elfogadható ebben az időtartományban is. Kimondottan figyelemre méltó volt az, hogy elektromos rollerrel milyen mértékű volt a szabálysértők aránya. Míg a forgalomfelvétel során rögzített adatok alapján a vizsgált infrastruktúrán 10,41% volt az e-rollerrel közlekedők aránya a kerékpárral közlekedőkhöz képest, addig a „pirosozó” e-rolleresek aránya kerekén 20%. Ez a jelenség már csak azért is nehezen értelmezhető, mivel elektromos rollerrel felgyorsulni a gépjárművekhez hasonlóan nem igényel túlzottan nagy energiabefektetést az egyén részéről, mivel az az akkumulátorban tárolt elektromos energia felhasználásával gombnyomásra történik, így az a „magyarázat” sem állja meg a helyét, hogy a kerékpáros nem akar megállni, fárasztó a mozgási energiát minden piros lámpa után visszatermelni a járműbe és a közlekedőbe magába. Nyilván ez az érvelés nem helyes semelyik közlekedő részéről, de a közbeszéd szintjén és szakirodalomban is (Huemer, 2018) időről időre előbukkan.

3. számú diagram: A vizsgált csomópontban a motorizált közlekedők szabálysértéseinek száma, hétfői csúcsidő, N=42 (a szerző saját szerkesztése)

A 3. számú diagramon a motorizált közlekedők hétfői, szombat délelőtti és vasárnap délutáni összesített szabálysértéseinek számát láthatjuk. Az elemszám lényegesen kisebb, a hétköznapi adat nagyjából harmada, ami a forgalom nyugodtabb lebonyolódásának is betudható, noha a motorizált járműszám hétfőn nagyobb volt. Ebből látható, hogy a motorizált forgalom hétfői relatív szabálykövetése magasabb a hétköznapiánál. Ettől

függetlenül az is látható, hogy a hétköznap karakterisztikáját követi a hétvégi lebonyolódás. Függetlenül a periódusidő hosszúságától, a közlekedők (akik ebben az esetben egy kivétellel gépkocsivezetők) továbbra is a tilos jelzés első másodperceiben haladnak be a csomópontba. Ugyanakkor látható az is, hogy néhányan a hosszabb periódusidőből származó hosszabb pirosfázis végére elveszíthették a türelmüket, és már az előkészítő idő (piros-sárga) előtt több másodperccel elindultak, és át is haladtak a csomóponton.

4. számú diagram: A vizsgált csomópontban a nem motorizált közlekedők szabálysértéseinek száma, hétvégi csúcsidő N=14 (a szerző saját szerkesztése)

A 4. számú diagramon a hétvégi nem motorizált „pirosozók” láthatóak. Mivel a hétvégi nem motorizált közlekedői arány a hétköznapinak csak a 45,8%-a, ezért a szabálysértők száma is kisebb. Ez az elemszám nem teszi lehetővé megalapozott következtetések levonását, annyit, megállapíthatunk, hogy a vizsgált 6 órában a motorizált forgalomhoz hasonlóan némi sűrűsödés található a pirosfázis elején és végén, de ennek tendenciaszerű megállapításához további vizsgálatokra lesz szükség.

IV. További következtetések

Az eddigiekben képet kaphattunk arról a jelenségről, hogy milyen a tilos jelzés ellenére a csomóponton áthaladó közlekedők szabályszegésének időbeli eloszlása. A vizsgálat során 12 órányi anyagot dolgoztam fel, amelyben megállapítható volt a szabálysértés időbeli karakterisztikáján kívül az egyes járműtípusok szerinti karakterisztika is. Bér ez csak egy pillanatfelvétel a József körút és a Nap utca csomópontjából, így nincs okunk feltételezni, hogy Budapest belvárosának más csomópontjában gyökeresen más karakterisztikát kaphatnánk. Ettől függetlenül további vizsgálatok lennének kívánatosak a főváros számos csomópontjából, illetve ebből a csomópontból is, amit továbbra is végezni fogok. Azonban ezekből az adatokból még az eddigieken felül további következtetéseket is le lehet vonni.

Mivel ismerjük a szabálysértők számát és az adott úthasználók eloszlását, ebből kiszámolható a motorizált és a nem motorizált közlekedők relatív szabályossága. Így a 2. táblázat hétköznap és hétvégi értékeinek, valamint a szabálysértést elkövetők számának ismeretében egyszerű százalékszámítással megtudhatjuk az egyes közlekedők szabálysértőinek arányát, ezekben az esetekben a délelőtt-délután felosztás viszont nem indokolt.

A motorizált forgalom szabálysértőinek százalékos aránya hétköznap:

$$\frac{116}{4470} * 100 = 2,595\% \quad (3)$$

A nem motorizált forgalom szabálysértőinek százalékos aránya hétköznap:

$$\frac{54}{485} * 100 = 11,134\% \quad (4)$$

A motorizált és a nem motorizált forgalom szabálysértőinek aránya hétköznap:

$$\frac{11,134}{2,595} = 4,29 \quad (5)$$

A (3) és a (4) kifejezésből láthatjuk, hogy mekkora a tilos jelzés ellenére a csomóponton áthaladók aránya a motorizált és a nem motorizált közlekedők körében a keddi csúcsidős mérések során. A két százalékban megkapott eredményt elosztva egymással láthatjuk, hogy a nem motorizált forgalom résztvevői 4,29-szer annyian követik el ezt a szabálysértést a hétköznapi csúcsidőben.

A motorizált forgalom szabálysértőinek százalékos aránya hétvégén:

$$\frac{42}{5249} * 100 = 0,8\% \quad (6)$$

A nem motorizált forgalom szabálysértőinek százalékos aránya hétvégén:

$$\frac{14}{222} * 100 = 6,306\% \quad (7)$$

A motorizált és a nem motorizált forgalom szabálysértőinek aránya hétvégén:

$$\frac{11,134}{2,595} = 7,88 \quad (8)$$

A (6) és a (7) kifejezésekből ugyanezeket az százalékértékeket kaphatjuk meg a hétvégi forgalom esetére. Ugyanígy elosztva megkapjuk, hogy a hétvégi forgalom esetén 7,88-szoros a különbség, a motorizált forgalom közlekedőinek szabálysértései ebben az esetben nagyon kismértékűek voltak, és bár a nem motorizált közlekedés szabályossága is javult a hétköznapi arányhoz képest, mégsem olyan mértékű volt ez a javulás, mint a motorizált forgalom esetében, így az egymáshoz viszonyított arány romlott.

A motorizált forgalom szabálysértőinek százalékos aránya a teljes mérés alatt:

$$\frac{116 + 42}{4470 + 5249} * 100 = 1,626\% \quad (9)$$

A nem motorizált forgalom szabálysértőinek százalékos aránya a teljes mérés alatt:

$$\frac{54 + 14}{485 + 222} * 100 = 9,618\% \quad (10)$$

A motorizált és a nem motorizált forgalom szabálysértőinek aránya hétvégén:

$$\frac{9,618}{1,626} = 5,915 \quad (11)$$

Végül a (9) és a (10) kifejezés kiszámításával láthatjuk, hogy a tilos jelzésen való áthajtás a 12 órás hétköznapi és hétvégi mérés teljes idejére vetítve milyen arányokat eredményez. Így elmondható, hogy a teljes vizsgált időtartamra számítva a nem motorizált forgalom résztvevői 5,915 ezredszeres arányban követték el a szabálysértést.

Vessünk még egy pillantást a hétvégi adatokat ábrázoló grafikonra! Mind a motorizált, mind a nem motorizált közlekedők esetén látható egy sűrűsödés a pirosfázis vége felé, ami felveti azt a gyanút, hogy valamilyen oknál fogva a közlekedők itt úgy döntenek, hogy álló helyzetből felgyorsítva, vagy a már messziről láthatóan, majd 30 másodperce tilos jelzést adó jelzőlámpa jelzése ellenére menetből behajtanak a csomópontba. Mindkét esetben szándékosságot feltételezhetünk a cselekmény mögött, aminek a kiváltó oka lehet a hétközben nem jelentkező ilyen jelenséggel szemben a 34 másodperces pirosfázis a 22 másodperces hétköznappal szemben. A jelenség mindenképpen további megfigyelésre ad okot, mivel ebből az egy hétvégi mérésből és kis elemszámból megalapozott véleményt levonni kétséges. A további vizsgálat abból a szempontból is indokolt, mivel a hétvégi, József körúti hosszabb, 90 másodperces periódusidő Budapest területén általános jelleggel alkalmazott a hét minden napján, így ez a fajta türelmetlenség is lehet, hogy egy általánosnak mondható, más csomópontban is jelentkező jelenség.

A hétköznapi adatokat tartalmazó adatsorok olyan szempontból lehetnek még érdekesek, hogy a mérés folytatásával növekedhet az elemszám, még hozzá nagyobb arányban, mint a hétvégi méréssel, láhattuk, hogy hétköznap nagyobb arányban szabálytalanok a közlekedők, ami a már korábban említett idegességre, türelmetlenségre vezethető vissza. Nagyobb elemszámmal a motorizált és a nem motorizált közlekedésre vonatkozó görbe is tovább pontosítható, ami főleg a nem motorizált közlekedőkre vonatkozóan lehet érdekes a továbbiakban is. Ugyanis már a jelenlegi megfigyelésből is adódik, hogy a két közlekedői csoport szabálysértési karakterisztikájában eltérések vannak. A kis elemszámból azonban nagy hibaarány tud adódni egy olyan sztochasztikus rendszerben, mint a közúti közlekedés. A mostani mérés eredményéből az adódik, hogy a motorizált közlekedés az első pár másodpercben nagyon koncentráltan, míg a nem motorizált kevésbé koncentráltan, és a pirosidő teljes hosszában jobban megosztva követi el ezt a szabálysértést.

V. Összegzés

Jelenleg a magyar rendőrség nem foglalkozik kiemelt helyen a tilos jelzésen áthajtással. A szabályszegést közigazgatási bírsággal szankcionálják⁸⁵, amelynek automatizált eljárása lehet, amennyiben például egy VÉDA-kapu beazonosíthatóan rögzíti az eseményt és a járművet. Ez a lehetőség azonban nem adott mindegyik csomópontban, valamint a közlekedők egy jelentős csoportja, a nem motorizáltakon kívül a segédmotoros kerékpárral közlekedők sem azonosíthatók be. Hozzá kell tenni azonban, hogy a beazonosíthatóság megléte sem tartja vissza a motorizált közlekedők nem elhanyagolható részét a szabályszegéstől. Gyakorlatilag elmondható, hogy jóformán közlekedési eszköztől függetlenül igaz az, hogy a baleset kockázatának növekedése jelentette a megfigyelés alatt is a valós visszatartó erőt sok közlekedőnél. Ha nagy volt a keresztirányú forgalom, akkor nem hajtott be a csomópontba az, akinek „mellesleg” tilos jelzése is volt. Ha nem érezte magára nézve a veszélyt (vagyis nem volt keresztirányú forgalom, mert például éppen akkor váltott a jelzőlámpa, vagy mert látta a csomópontba érkezve, hogy nincs), akkor a szabályszegő viselkedés valószínűsége megnőtt.

A rendőrség részéről hatalmas élőerő bevonását tenné szükségessé az, ha ezt a típusú szabályszegést kizárólag helyszíni szankcionálással kívánná kezelni. A magyarországi több ezer jelzőlámpás csomópont folyamatos felügyelete gyakorlatilag kivitelezhetetlen, így az

⁸⁵ Major, Róbert & Mészáros, Gábor (2020): Thoughts on Road Traffic Control. INTERNAL SECURITY, 12(2), 313-319. old. doi:10.5604/01.3001.0014.6703

ellenőrzésnek mindenképpen nagyarányú technológiai támogatással kell párosulnia. Ennek viszont a hardveres és szoftveres feltételei nincsenek kiépítve, ezért a szűrőpróbaszerű ellenőrzés a rövidtávú kezelési lehetőség. Ezt azonban hatékonyabbá lehet tenni oly módon, hogy ha nem is az összes, de a főbb, nagyforgalmú csomópontok forgalomirányító berendezéseibe automata kamerákat szerel a közútkezelő. Ilyen kamerák régóta léteznek⁸⁶, azonban nem feltétlenül a szankcionálás a feladatuk, mindössze automatikus módon regisztrálhatják a szabálysértések számát is, majd ezeket az összegyűjtött adatokat olyan formában is vizualizálhatják egy térképen, ami az egyes csomópontokat hőterkép-szerűen jeleníti meg az ott megtörtént „piroszások” függvényében. Az ilyen automatizált adatgyűjtés egyrészt lényegesen hatékonyabb⁸⁷, másrészt baleseti adatokkal összevetve árnyaltabb képet lehet kapni arról, hogy mi is a valós veszély, így az olyan csomópontokba lehet csoportosítani az erőket és az eszközöket, ahol valós és jelentős közlekedésbiztonsági kockázat származik abból, hogy a közlekedők a jelzőlámpa tilos jelzése ellenére haladnak be a csomópontba. Így az is lehetővé válhat, hogy a kamerákkal megfigyelt területek folyamatos fix adatszolgáltatást végeznek az egyes csomópontokból, míg élőerővel a napi járőrszolgálati feladatellátás során valamekkora szintű véletlenszerűséget is be lehet vinni a rendszerbe⁸⁸. Ez a technikai oldalról történő megközelítés a közlekedésbiztonság javításának lehetőségén kívül a közútkezelői oldalról nézve is hasznos lehet, mert ezáltal lehetővé válna a csomópontok zöldidő-kínálatának az adaptálása a forgalmi igényekhez.

Végző soron a forgalom mindkét alapvető tulajdonsága, a biztonság és a gyorsaság is nyerhet azon, ha a közlekedés ilyen irányban is az automatizáció irányába halad.

Felhasznált szakirodalom

1. Ackaah, Williams & Aidoo, Eric N. (2020): Modelling risk factors for red light violation in the Kumasi Metropolis, Ghana. *International Journal of Injury Control and Safety Promotion*. doi:10.1080/17457300.2020.1792936
2. De Ceunynck, Tim, Daniels, Stijn, Vanderspikken, Bert, Brijs, Kris, Hermans, Elke, Brijs, Tom, & Wets, Geert (2016): Is there a spillover effect of a right turn on red permission for bicyclists? *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 36, 35-45. old. doi:10.1016/j.trf.2015.10.016
3. Destek Miklós (1998): A fékezési folyamat fontosabb összefüggései. In (Vol. Módszertani Füzetek, pp. 70). Budapest, Magyarország: Rendőrtiszti Főiskola, Közlekedésrendészeti Tanszék.
4. Dong, Chunjiao, Richards, Stephen H., Clarke, David B., Zhou, Xuemei & Ma, Zhuanglin (2014): Examining signalized intersection crash frequency using multivariate zero-inflated Poisson regression. *Safety Science*, 70, 63-69. doi:10.1016/j.ssci.2014.05.006
5. Felföldi, Péter (2021): Forgalmi helyzetkép a budapesti József körúton a COVID-19 első és második hulláma között. *VÁROSI KÖZLEKEDÉS*, 58(1), 17-24. old.
6. Felföldi Péter (2021): Gyengébb közlekedők és átalakuló mobilitás Budapesten. *Belügyi Szemle*, 69(7), 1239-1259. doi:10.38146/bsz.2021.7.9
7. Felföldi Péter, Major Róbert, & Mészáros Gábor (2019): *Forgalomszervezés és -irányítás*. Budapest, Magyarország: Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó.

⁸⁶ Retting, Richard A., Williams, Allan F., Farmer, Charles M., & Feldman, Amy F. (1999): Evaluation of red light camera enforcement in Oxnard, California. *Accident Analysis & Prevention*, 31(3), 169-174. old. doi:10.1016/s0001-4575(98)00059-1

⁸⁷ Li, Yunxuan, Li, Meng, Yuan, Jinghui, Lu, Jian, & Abdel-Aty, Mohamed (2021): Analysis and prediction of intersection traffic violations using automated enforcement system data. *Accident Analysis & Prevention*, 162, 106422. doi:https://doi.org/10.1016/j.aap.2021.106422

⁸⁸ Feng, Mingjie, Wang, Xuesong, & Quddus, Mohammed (2020): Developing multivariate time series models to examine the interrelations between police enforcement, traffic violations, and traffic crashes. *Analytic Methods in Accident Research*, 28, 100139. doi:10.1016/j.amar.2020.100139

8. Feng, Mingjie, Wang, Xuesong, & Quddus, Mohammed (2020): Developing multivariate time series models to examine the interrelations between police enforcement, traffic violations, and traffic crashes. *Analytic Methods in Accident Research*, 28, 100139. doi:10.1016/j.amar.2020.100139
9. Gertheis, Antal. (2020): A koronavírus hatása az aktív és mikromobilitásra. *VÁROSI KÖZLEKEDÉS*, 56(1), 7. old.
10. Huemer, Anja Katharina (2018): Motivating and deterring factors for two common traffic-rule violations of cyclists in Germany. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 54, 223-235. old. doi:10.1016/j.trf.2018.02.012
11. Li, Yunxuan, Li, Meng, Yuan, Jinghui, Lu, Jian, & Abdel-Aty, Mohamed (2021): Analysis and prediction of intersection traffic violations using automated enforcement system data. *Accident Analysis & Prevention*, 162, 106422. doi:https://doi.org/10.1016/j.aap.2021.106422
12. Major, Róbert (2018): A formális jogértelmezés veszélyei a közlekedés körében. *BELÜGYI SZEMLE: A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-)*, 66(12), 82-88. old. doi:10.38146/BSZ.2018.12.6
13. Major Róbert & Mészáros Gábor (2015): *Forgalom-ellenőrzés (0 ed.)* Budapest, Magyarország: NKE Szolgáltató Kft.
14. Major, Róbert & Mészáros, Gábor (2020): Thoughts on Road Traffic Control. *INTERNAL SECURITY*, 12(2), 313-319. old. doi:10.5604/01.3001.0014.6703
15. Mátrai Tamás & Glász Attila (2018): Analysing cycling related GPS data from Budapest. Paper presented at the Proceedings for European Transport Conference 2018.
16. Retting, Richard A., Williams, Allan F., Farmer, Charles M., & Feldman, Amy F. (1999): Evaluation of red light camera enforcement in Oxnard, California. *Accident Analysis & Prevention*, 31(3), 169-174. old. doi:10.1016/s0001-4575(98)00059-1
17. Shen, X. Y., Zhang, F., Lv, H. T., Wei, S. S., & Sun, Z. C. (2020): The application and extension of the theory of planned behavior to an analysis of delivery riders' red-light running behavior in China. *Accident Analysis and Prevention*, 144. old. doi:10.1016/j.aap.2020.105640
18. Tay, Richard (2015): A random parameters probit model of urban and rural intersection crashes. *Accident Analysis & Prevention*, 84, 38-40. old. doi:10.1016/j.aap.2015.07.013
19. Vujanić, Milan, Pešić, Dalibor, Antić, Boris, & Marković, Nenad (2018): Selection and Assessment of the Relevant Data for Reducing the Number of Red-Light Running. - *Transport (16484142) Y1 - 2018/03//*, 33(- 1 M3 - Article), 11. doi:10.3846/16484142.2016.1174153
20. Zhang, Yuting, Yan, Xuedong, Li, Xiaomeng, & Wu, Jiawei (2019): Changes of drivers' visual performances when approaching a signalized intersection under different collision avoidance warning conditions. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 65, 584-597. old. doi:https://doi.org/10.1016/j.trf.2017.12.018

dr. Frigyer László⁸⁹

Gondolatok a rendőrségi szolgálati kutyák alkalmazásával kapcsolatos károkozás szakterületi szabályozásáról

Felvezető gondolatok

*Te egyszer s mindenkorra felelős lettél azért,
amit megszelídítettél.
Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg⁹⁰*

Egy szakavatatlan szemlélő nem is gondolná, hogy milyen komoly feladat és egyben felelősség is a szolgálati kutyák⁹¹ tartása, képzése és alkalmazása⁹². Holott az állatvédelmi törvény⁹³ már alapesetben is nagy felelősséget ró az állattartókra. Ha pedig végig gondoljuk azt, hogy a szolgálati kutyákat olyan speciális képzésnek vetjük alá, hogy azok jogszerű alkalmazása akár az intézkedés alá vont személy sérülésével vagy az intézkedéssel érintett dolog károsodásával is járhat, akkor már láthatjuk azt a mértékű felelősséget, amely a kutyavezetőre és a kiképző kutyavezetőkre⁹⁴, valamint a képzésben résztvevő kollégákra hárul.

A terület fontosságát talán a kutyák száma is mutatja⁹⁵. Ugyanis jelenleg a rendőrségen közel 650 szolgálati kutya található. Egész pontosan a 2021. évben 649 szolgálati kutya volt állományban. Az állomány megyénkénti területi egyedszáma természetesen változó képet mutat. Hiszen az a mindenkori igénybevétel szükségességéhez, és a terület szakterületi feladatokhoz tartozó kompetenciájához igazodik.⁹⁶

⁸⁹ r. őrnagy, szakosztályvezető NKE Ludovika SE Rendészeti Kutyás Szakosztály, tanársegéd NKE Rendészettudományi Kar Nyomozáselméleti Tanszék, PhD hallgató PTE ÁJK Doktori Iskola, email: frigyer.laszlo@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/orcid-search/search?searchQuery=0000-0002-3507-3352>

⁹⁰ Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg ([Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg \(oszk.hu\)](#))

⁹¹ Rendészettudományi Szaklexikon főszerk.: Boda József, Dialóg Campus kiadó Budapest, 2019.:

[743_Rendeszettudomanyi_Szaklexikon_e_2020_04_28_.pdf;jsessionid=F5BEB17F8983D3DE535832054A144F53 \(uni-nke.hu\)](#)

Szolgálati kutya: a hazai rendvédelmi szervek által kiképzett és minősített, ill. az állományába vett és rendszeresített, a szolgálati feladatok ellátása során alkalmazott kutya. Típusai: kábítószer-kereső, robbanóanyagkereső, nyomkövető, tetemkereső, szagazonosító, híradás-technikai eszközt kereső, készpénzkereső, cigarettakereső, veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajokat kereső, égésgyorsító anyagokat kereső, személykereső, speciális elfogó. service dog>

⁹² Horváth Orsolya: Szolgálati kutyák a rendvédelemben: a múlt, a jelen és a jövő lehetőségei, Magyar Rendészet, 2015/3. 59-71. oldal; <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyrend/article/view/3693>

⁹³ állatok védelméről és kíméletéről 1998. évi XXVIII. törvény

⁹⁴ 36/2020. (XII. 23.) ORFK utasítás a Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatáról:

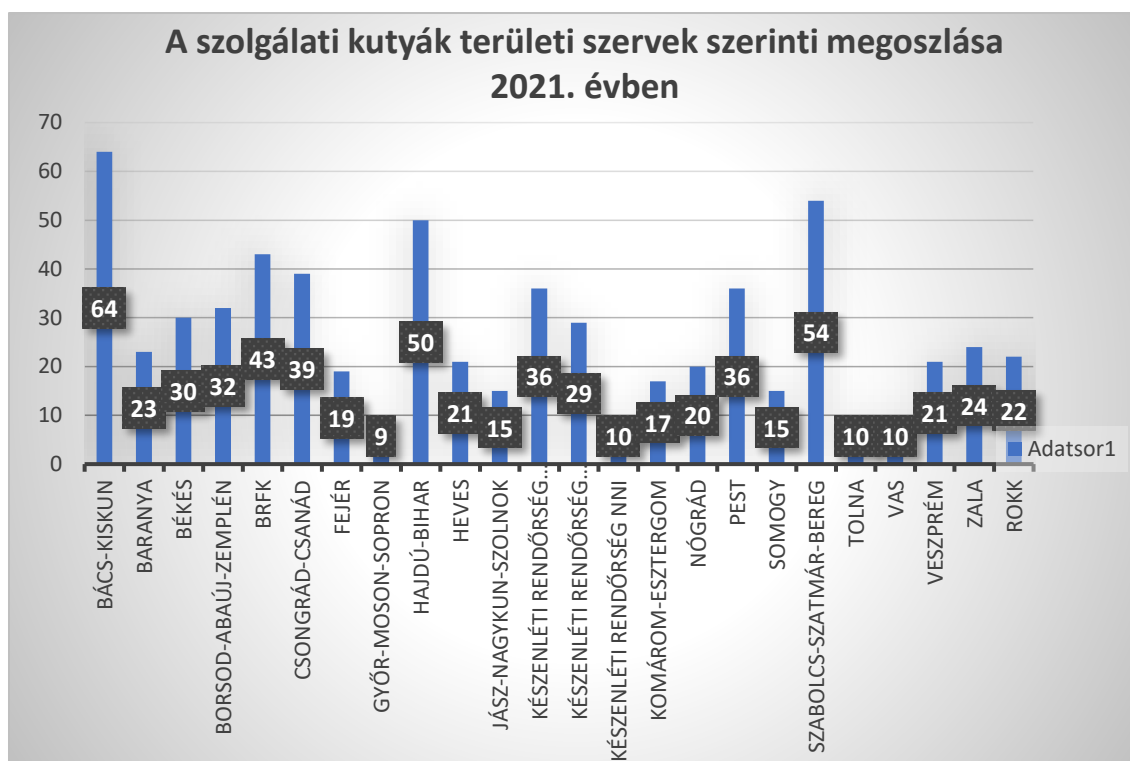
2. i) kutyavezető: a Rendőrségnek a 93. pontjában meghatározott feltételeknek megfelelő hivatásos állományú tagja, akit szolgálati kutyával láttak el és szolgálati kutyával kutyás szolgálatot lát el;

93. Kutyás szolgálatot csak a Rendőrség hivatásos állományának azon tagja láthat el, aki a kiképző intézménynél megszerzett, a szakirányának megfelelő kutyavezető végzettséggel, továbbá a szakirányának megfelelő képzettséggel és érvényes minősítéssel bíró szolgálati kutyával rendelkezik. A szolgálati kutyával kapcsolatos feladatokat és kötelezettségeket a kutyavezető munkaköri leírásában rögzíteni kell.

g) kiképző kutyavezető: az a kutyavezető, aki legalább tíz év tényleges kutyavezetői gyakorlatot jelentő szakmai tapasztalattal rendelkezik és a kiképző intézményben a kiképző kutyavezetői képzést elvégezte;

⁹⁵ Horváth Orsolya: A kutya kriminalisztikai hasznosítása Doktori értekezés 2017.

⁹⁶ adatok forrása: ROKK (2021. évi összesített adatok); A táblázatot készítette: a szerző

1. számú grafikon: A szolgálati kutyák területi szervek szerinti megoszlása 2021. évben

Készítette: A szerző

Forrás: ROKK 2021. évi összesített adatok

Láthatjuk tehát, hogy elég sok szolgálati kutya van a rendőrség rendszerében és hajt végre különböző feladatokat, amelyek során folyamatosan kontaktba kerül a kollégákkal és az intézkedésekkel érintett személyekkel, valamint azok környezetével. Azaz pontenciálisan sok az az alkalom amikor esetlegesen károkozás történhet. Tehát jogosan gondolhatnánk, hogy a terület – annak fontossága végett – részleteiben is szabályozott.

A téma kapcsán az elmúlt években – mivel a szolgálati kutyák alkalmazásával és a tevékenységgel kapcsolatos oktatással hosszabb ideje van lehetőségem foglalkozni⁹⁷ – több kérdés is felmerült bennem. A teljesség igénye nélkül jelenleg az alábbiakat emelném ki: A speciálisan képzett kutyák alkalmazása során megengedett-e, hogy az érintett személy vagy a tárgy sérüljön vagy károsodjon? Amennyiben igen, akkor ki vállalja vagy kinek kell vállalnia a felelősséget? Ki a felelős abban az esetben, ha olyan kutyával történik a károkozás, amely még nincs a szerv tényleges állományában, mert csak még ideiglenes megfigyelésre vették át pl. kutya kiválasztási eljárás⁹⁸? Ki a felelős abban az esetben, ha olyan kutyával történik a károkozás, amely már a szerv állományában van, de még nem hadrafogható, mert például nincs minősítve vagy nincs érvényes minősítése⁹⁹? stb.

I. A szolgálati kutyás tevékenységre vonatkozó alapvető szabályozás vizsgálata

⁹⁷ NKE Sportegyesület 2020. évi szakmai beszámoló (73.o.)

https://sportosegyetem.uni-nke.hu/document/sportosegyetem-uni-nke-hu/2020._SZAKAMI_BESZaMOLo.pdf

A Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karán az ORFK ROKK vezetőjének ezirányú felkérésére 2016. óta külön szabadon választott tantárgy keretében kerülnek oktatásra a szolgálati kutyák alkalmazásával kapcsolatos ismeretek. A tantárgy felelőse és oktatója dr. Frigyer László r. őrnagy a szakosztály vezetője.

⁹⁸ <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/szervezeti-hirek/hirdetmeny-a-kutyakivalasztas>

⁹⁹ 36/2020. (XII. 23.) ORFK utasítás a Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatáról:

2. j) minősítés: a szolgálati kutya szolgálatra alkalmasságának évenkénti vizsgálata az érintett szakterület alkalmassági és minősítő teljesítménybírálati rendje szerint;

A kutyás tevékenységre vonatkozó szabályok szerвенként eltérően – a jogszabályi hierarchia különböző szintjén – kerültek megfogalmazásra. Tehát elsődlegesen – a szabályozás kissé kesze-kusza volta végett – foglalkoznunk kell annak áttekinthetőségével.

A jogszabályi hierarchia törvényi szintjén – a szolgálati kutyák alkalmazására vonatkozó szabályozásból – általában csak a legáltalánosabban ismert kényszerítőeszközként¹⁰⁰¹⁰¹ történő alkalmazás normatíváit találjuk¹⁰².

Ehhez képest üdítő kivételként említhetjük meg a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvényt, ahol – követendő példaként – már a kereső tevékenységet is törvényi szintre emelve szabályozzák¹⁰³.

A további részletszabályok és egyéb alkalmazási területek vonatkozásában vegyesen található jogszabályi és egyéb közjogi szervezetszabályzó eszközben megjelenő szabályozást is¹⁰⁴,¹⁰⁵.

Ezen részletszabályok töltik meg tartalommal a rendőrség kötelekében már nagyon hosszú ideje sikerrel alkalmazott speciálisan képzett szolgálati kutyákkal¹⁰⁶ végzett tevékenységeket.

A jelenleg rendszeresített kutyák az állománytáblában az alábbi területeken kerülnek csoportosításra:

¹⁰⁰ Kovács István: Rendvédelmi ismeretek I., MRTT Hallgatói Tagozat Budapest 2021.; 86.o. <https://rendeszet.uni-nke.hu/document/rendeszet-uni-nke-hu/Rendvedelmi%20ismeretek.pdf>

¹⁰¹ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

Szolgálati kutya alkalmazása

50. § (1) A rendőr szájkosárral ellátott szolgálati kutyát - pórázon vagy anélkül - kényszerítő eszközként akkor alkalmazhat, ha a testi kényszer alkalmazásának feltételei (47. §) fennállnak.

(2) A rendőr szájkosár nélküli szolgálati kutyát pórázon vezetve alkalmazhat, ha a jogellenesen összegyűlt tömeg enyhébb (47-49. §) kényszerítő eszközzel nem osztható szét, illetve, ha az a közbiztonságot súlyosan veszélyeztető csoportosulás szétosztatásához vagy a rendőri intézkedéssel szembeni tevőleges ellenállás leküzdéséhez szükséges.

(3) A rendőr szájkosár és póráz nélküli szolgálati kutyát alkalmazhat

a) súlyos sérüléssel fenyegető támadás elhárítására;

b) súlyos bűncselekmény elkövetésével alaposan gyanúsítható személy elfogására;

c) a személye ellen intézett támadás vagy az életét, testi épségét közvetlenül fenyegető magatartás elhárítására.

¹⁰² 2011. évi CXIII. törvény - a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről

2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyónvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól

1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és a mezeti őrszolgálatról

1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

¹⁰³ 2010. évi CXXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról

¹⁰⁴ példálózó jelleggel egy-egy fontosabb norma:

100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól

20/2018. (XII. 21.) PM rendelet a pénzügyi intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazásáról, valamint az elfogott, előállított, őrizetbe vett és fogva tartott személyek őrzésének és kísérésének eljárási szabályairól

16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírás helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól

86/2012. (XII. 28.) BM rendelet a rendészeti feladatokat ellátó személyek és a segédfelügyelők által alkalmazható kényszerítő eszközök igénylésének, átvételének és visszavételének szabályairól, a térítés módjáról, a kényszerítő eszközök típusaira, fajtáira és az alkalmazásukra, valamint a jelentéstétel és a kivizsgálás rendjére vonatkozó részletes szabályokról

44/2007. (IX. 19.) IRM rendelet a büntetés-végrehajtási szervek területére történő be- és kilépés, valamint a büntetés-végrehajtási szervek területén tartózkodás részletes szabályairól

27/1998. (VI. 10.) BM rendelet a fegyveres biztonsági őrseg Működési és Szolgálati Szabályzatának kiadásáról

36/2020. (XII. 23.) ORFK utasítás a Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatáról

26/2015. (XII. 9.) ORFK utasítás a körzeti megbízotti szabályzatról

24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás a Határforgalom-ellenőrzési Szabályzatról

25/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a szagmaradványok és személyi szagminták rögzítésével, konzerválásával, valamint azonosításával kapcsolatos feladatok végrehajtásáról

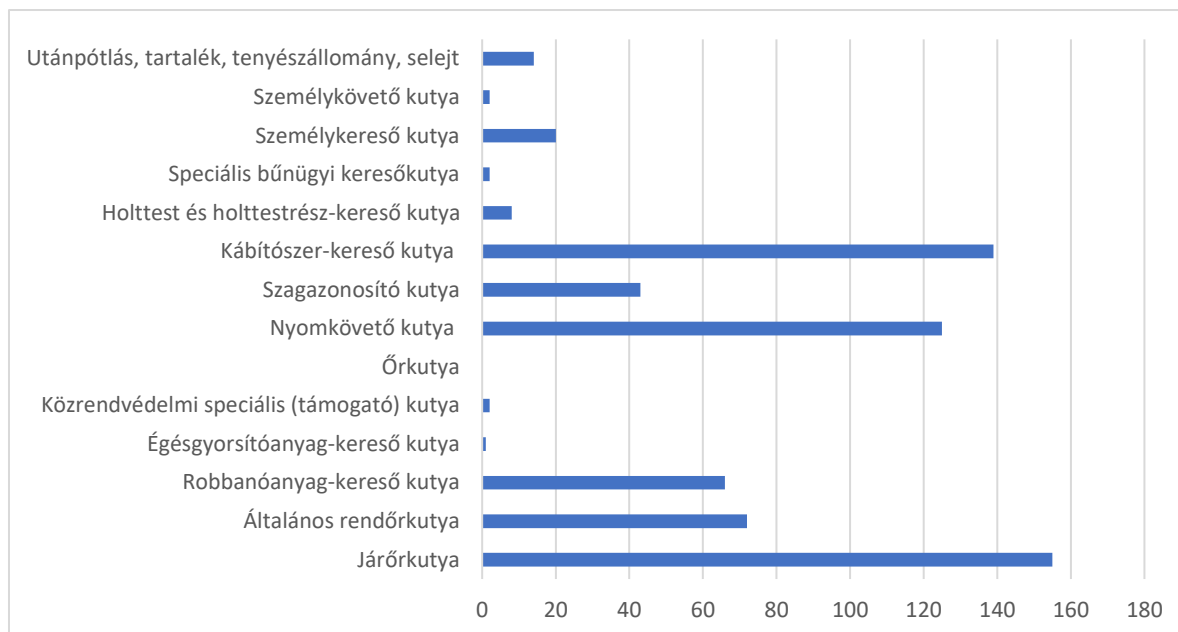
72/2020. (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról

67/2020. (XII. 12.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet szolgálati kutyáinak rendszeresítéséről, beszerzéséről, tartásáról, tenyésztéséről, kiképzéséről és alkalmazásáról

3/2020. (II. 27.) BVOP utasítás a csomagküldés, valamint a kiétekzés egységes végrehajtásáról

¹⁰⁵ In: Európai Jogi Közlemények szerk: DR. FRIGYER LÁSZLÓ: 2021. II. évfolyam 1. szám: DR. FRIGYER LÁSZLÓ – LELOVICS PÁL – DR. NYITRAI ENDRE A szolgálati kutyákkal kapcsolatos egyetemi oktatás alakulása és jelentősége a tisztképzésben 50.o.

¹⁰⁶ Dr. Balláné dr. Füszter Erzsébet: Bünygyi nyomozástani ismeretek II. rész; Rejtjel Kiadó Budapest 1998. (99. o.)

2. számú grafikon: A szolgálati kutyák tematikus számaránya 2021. évben

Készítette: A szerző

Forrás: ROKK 2021. évi összesített adatok

Láthatjuk, hogy igen sok speciális feladat kapcsán került rendszeresítésre szolgálati kutya, amelyet – a rendőrség alapvető feladatainak ellátása érdekében¹⁰⁷ felmerülő feladatok ellátása függvényében – folyamatosan igénybe is vesznek¹⁰⁸.

II. A felelősségi rendszere vonatkozó szakterületi szabályozás boncolgatása

A feladat bonyolultságát és komplexitását talán az is mutatja, hogy a szolgálati kutyákkal kapcsolatos tevékenységekre vonatkozó felelősségi rendszer normatív kereteit szabályzó rendelkezések – ugyanúgy, mint az általános alkalmazási szabályok – nem olvashatóak ki csupán egy konkrét jogszabályból. Ugyanis bizonyos kérdésekre csak a jogrendszerünk különböző szegmenseiben lévő normatívák együttes értelmezésével adható megnyugtató válasz.

Az előzőekben felhozott rendelkezések vizsgálata során megállapíthatjuk, hogy **a rendőrségi feladatellátásra vonatkozó normatívák** – annak ellenére, hogy foglalkoznak a rendőrségi tevékenység során okozott károk kérdéskörével – **a szolgálati kutyák alkalmazásával összefüggésben okozott felelősség vonatkozásában nem igazán szolgálnak mindenre kiterjedő útmutatással.**

Ennek okán elsődlegesen – mivel a szolgálati kutyával történő feladatellátás rendőri intézkedéshez társul – az intézkedésekhez kapcsolódó általános felelősségi szabályokat kell megkeresnünk és górcső alá vennünk.

A Rendőri Hivatás Etikai Kódexe

¹⁰⁷ Magyarország Alaptörvénye 46. cikk (1) bekezdés „A rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme...”

¹⁰⁸ 36/2020. (XII. 23.) ORFK utasítás a Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatáról:
2. d) igénybevétel: a kutyavezető szolgálati kutyával történő szolgálati feladatellátása;

A rendőri felelősségre vonatkozó generális erkölcsi normatívaként megjelenik A Rendőri Hivatás Etikai Kódexe¹⁰⁹, amelynek a felelősségről szóló 7. pontjában többek között azt olvashatjuk, hogy a rendőr szolgálati feladatai végrehajtásáért, döntéseiért jogi, erkölcsi és anyagi értelemben is felelősséggel tartozik¹¹⁰. Mindez azért fontos normatíva és gondolat, mert a felelősség modern megítélése szempontjából nem lehet mellékes, hogy a jelen kihívásainak némelyikére van releváns történelmi tapasztalat, és nem lehetetlen erkölcsinek tűnő szempontokat bevonni a felelősség jogi megítélésébe¹¹¹.

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény

Nagyon sok érdekes és nem kevésbé fontos felelősségi részletszabályt olvashatunk ki a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényből is.

Egyik legfontosabb alapvetés – amely az összes parancsuralmi hierarchikus rendszeren alapuló szervezetek jellegzetessége is – hogy minden rendszert és feladatellátást úgy kell megszervezni, hogy az utasítás kiadójának és végrehajtójának egyéni felelőssége mindenkor megállapítható legyen.¹¹²

A felelősség megállapításának másik legfontosabb mérése az intézkedés arányosságához fűződik. Ugyanis a rendőri intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés törvényes céljával. Több lehetséges és alkalmas rendőri intézkedés, illetőleg kényszerítő eszköz közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett az intézkedéssel érintettre a legkisebb korlátozással, sérüléssel vagy károkozással jár¹¹³.

Tehát az arányosság nagyon komoly megmérettetés alá esik¹¹⁴. Egyrészt a végrehajtott kényszerintézkedés indokoltsága önmagában még nem zárja ki a kártérítési felelősségét, ha az alkalmazás módja szakszerűtlen volt¹¹⁵. Másrészt csak az az intézkedés alkalmazható, ami nem csak szükséges, de elégséges is. Ugyanis az arányosság elvének megsértése személyhez fűződő jogot sért(het), s megalapozza (megalapozhatja) a rendőrhatalom kártérítési felelősségét¹¹⁶.

Amennyiben a rendőrt az intézkedés megtételében tárgy akadályozza, azt eltávolíthatja, vagy az akadályt más módon elháríthatja, az ezzel okozott kárért a rendőrségnek az intézkedés alapjául szolgáló cselekményben vétkes károsultat kártalanítania kell¹¹⁷.

A rendőrség bűncselekmény elkövetésének megelőzése, megakadályozása, bűncselekmény felderítése, az elkövető elfogása, a közbiztonság védelme érdekében segítő vagy eszközt vehet igénybe. A segítő által a segítségnyújtással közvetlen összefüggésben harmadik személynek okozott kárt, illetve személyiségi jogsértést úgy kell tekinteni, mintha a

¹⁰⁹ A Rendőri Hivatás Etikai Kódexe: 7. A felelősségről

A rendőr szolgálati feladatai végrehajtásáért, döntéseiért jogi, erkölcsi és anyagi értelemben is felelősséggel tartozik. Döntési, cselekvési kötelezettségét mindenkor késedelem nélkül, aktívan vállalja, a felelősséget másra alaptalanul nem hárítja át. Hibás döntései következményeit lehetőségei szerint orvosolja. Tudatában van annak, hogy saját személyén keresztül az egész testület megítéléséért is felelős

<https://www.police.hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendori-hivatas-etikai-kodexe>
¹¹⁰ Kovács István: Rendvédelmi ismeretek I., MRTT Hallgatói Tagozat Budapest 2021.; 76.o.
<https://rendeszet.uni-nke.hu/document/rendeszet-uni-nke-hu/Rendvedelmi%20ismeretek.pdf>

¹¹¹ Deli Gergely: Észrevételek a jogi felelősség fogalmáról: A censored regnum morum, mint a felelősségrevonás intézménye; IUSTUM AEQUUM SALUTARE 3 : 3 pp. 177. , 20 p. (2007)
<http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20073sz/11.pdf>

¹¹² Rtv. A rendőri feladatok ellátásának és az utasítás teljesítésének kötelezettsége

11. § (2) A rendőrség a belső szervezetét és működésének részletes szabályait, az utasítás kiadás rendjét úgy kell kialakítani, hogy az utasítás kiadójának és végrehajtójának egyéni felelőssége mindenkor megállapítható legyen.

¹¹³ Rtv. 15. § Az arányosság követelménye

¹¹⁴ Kovács István: Rendvédelmi ismeretek I., MRTT Hallgatói Tagozat Budapest 2021.; 86.o.
<https://rendeszet.uni-nke.hu/document/rendeszet-uni-nke-hu/Rendvedelmi%20ismeretek.pdf>

¹¹⁵ BDT2011. 2537. A rendőrség által alkalmazott kényszerintézkedés indokoltsága nem zárja ki a kártérítési felelősségét, ha az alkalmazás módja szakszerűtlen volt, és ezért az intézkedés alá vont személy halálához vezetett. Közrehatásként értékelendő, ha az elhunyt kirívóan ellenálló magatartásával elkerülhetlenné tette a kényszerintézkedés alkalmazását.

¹¹⁶ BDT2011. 2508. A rendőrhatalomnak a kényszerítő eszközök alkalmazása során azt az intézkedést kell előnyben részesítenie, amely még szükséges és már elégséges az intézkedéssel elérni kívánt cél megvalósításához.

Az arányosság elvének megsértése személyhez fűződő jogot sért(het), s megalapozza (megalapozhatja) a rendőrhatalom kártérítési felelősségét.

¹¹⁷ Rtv. 13. § (3) Az intézkedési kötelezettség

kárt, illetve a személyiségi jogsértést a rendőrség okozta volna. A segítőnek a segítség igénybevételével közvetlen összefüggésben keletkezett, más forrásból meg nem térülő kárát - az elmaradt vagyoni előny kivételével - a rendőrség a Polgári Törvénykönyv szerződésen kívül okozott kárért való felelősségre vonatkozó szabályai szerint megtéríti, valamint a segítő az őt ért személyiségi jogsértés esetén sérelemdíjat¹¹⁸ is követelhet¹¹⁹.

Szintén fontos felelősségi formula – és az egészséghez és az emberi méltósághoz fűződő személyiségi jog megsértéséért fennálló felelősséget alapozza meg – a rendőrségi fogvatartással kapcsolatosan a kötelező orvosi vizsgálat elvégzésének elmulasztása¹²⁰.

Érdekességek a rendőrségi törvény felelősségre vonatkozó rendelkezéseiből

Nagyon érdekes, és mondhatni teljes körű felelősségi szabályozást találunk azokra az esetre vonatkozóan, amikor a rendőrség részt vesz az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európai Unió, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete keretében szervezett, vagy nemzetközi szerződés alapján a béketámogató és polgári válságkezelési feladatokban¹²¹. Ugyanis ezen részhez nevesített indokolás felhossa a Prümi határozatot¹²², amely előírja, hogy az információcsere javítása mellett a rendőri szervek közötti szorosabb együttműködés egyéb formáit is szabályozni kell, különösen a közös biztonsági műveletek (például a közös járőrszolgálatok) területén. Ebben a körben a Prümi határozat rendezi a közös műveletek során okozott károkért való polgári jogi felelősség, a büntetőjogi felelősség, valamint a munkajogi felelősség kérdését is.

További igen érdekes – részleteiben nem is teljes mértékben rendezett – kérdéskör a rendőrök és velük együtt a szolgálati kutyák csapaterőben történő alkalmazása. Ugyanis csapaterős alkalmazáskor nincs egyéni döntésre lehetőség az egyes intézkedések végrehajtása – például a szolgálati kutya alkalmazása – kapcsán. Hiszen csapaterő alkalmazása során a rendőr a csapaterő parancsnokának utasítása szerint köteles eljárni¹²³!

Szintén érdekes kivételként említhetjük az egyéni felelősség alól a fedett nyomozó alkalmazását is. Ugyanis – fő szabály szerint – a fedett nyomozó nem büntethető az alkalmazása során elkövetett bűncselekmény, szabálysértés vagy közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés miatt. Ebben az esetben az állam téríti meg azt a kárt, illetve sérelemdíjat, amelynek megtérítésére a fedett nyomozó a polgári jog szerint köteles. A kár megtérítése, illetve a sérelemdíj megfizetése érdekében a rendőrség titkos információgyűjtés folytatására feljogosított szerve a sérelmet szenvedett személlyel titoktartási megállapodás megkötését kezdeményezheti, illetve az ehhez szükséges iratokat elkészítheti. Amennyiben a kártérítésről, illetve a sérelemdíj megfizetéséről polgári perben kell határozni, az ezek iránti igény jogalapját vélelmezni kell. A polgári perben az államot az igazságügyért felelős miniszter képviseli. A polgári perben eljáró bíróság a kereset elbírálása előtt beszerzi a rendőrség titkos információgyűjtés folytatására feljogosított szervének a nyilatkozatát a felperes sérelmére elkövetett cselekményről, a cselekménnyel okozott kárról, illetve személyiségi jogsértésről. A nyilatkozat nem terjedhet ki olyan tényre, amelynek alapján a fedett nyomozó személyére lehet következtetni¹²⁴.

¹¹⁸ NOCHTA TIBOR: Sérelemdíj és kártérítés a személyiségi jogok szerződésszegéssel történő megsértéséért; IN: ÜNNEPI KÖTET DR. SZABÓ IMRE EGYETEMI TANÁR 70. SZÜLETÉSNAPJÁRA; Főszerk.: HOMOKI-NAGY MÁRIA; Szeged 2021. ISSN 0324-6523(283 – 302.o.) http://acta.bibl.u-szeged.hu/73793/1/juridpol_forum_011_003.pdf

¹¹⁹ Rtv. 26. §. Segítség és eszközök igénybevétele a rendőrségi feladatok ellátásához

¹²⁰ BDT2007. 1551. A fogvatartásra vonatkozó jogszabályokban, valamint a Rendőrségi Szolgálati Szabályzatban rögzített előírások - így a kötelező orvosi vizsgálat elvégzésének - elmulasztása megalapozza az egészséghez és az emberi méltósághoz fűződő személyiségi jog megsértéséért fennálló felelősséget.

¹²¹ Rtv.1. § (2) 17.

¹²² Prümi határozat: a különösen a terrorizmus és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemre irányuló, határokon átnyúló együttműködés megerősítéséről szóló 2008. június 23-i 2008/615/IB tanácsi határozat, valamint az annak végrehajtásáról szóló, 2008/616/IB tanácsi határozat

¹²³ Rtv.60. § (1)

¹²⁴ Rtv.66/A. §

100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól

A Kormány által a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 866. § (1) bekezdés b) pontjában kapott felhatalmazás alapján létre megalkotott rendelete a szolgálati kutya speciális bűnügyi igénybevétele kapcsán tartalmaz fontos rendelkezéseket a tevékenység dokumentálásáról¹²⁵.

Viszont a bűnügyi szolgálati kutya tevékenységével kapcsolatos felelősségi szabályokat sajnos nem rendezi. A normában csak általános felelősségi szabályokat találunk az eljárási cselekmény során keletkezett esetleges kár, annak oka, és a kár mértékének megállapításához szükséges adatok és az elhárítással összefüggésben tett intézkedések dokumentálása¹²⁶, valamint a közös nyomozócsoport által okozott károkért való felelősség viselésének szabályai kapcsán¹²⁷.

A Rendőrség Szolgálati Szabályzatának¹²⁸ témára vonatkozó rendelkezései

Kényszerítő eszköz alkalmazása során írásos jelentést kell készíteni, amelyben többek között szerepeltetni kell az alkalmazás alapjául szolgáló magatartás eseményhű bemutatása mellett annak leírását, hol, mikor, kivel szemben, mennyi ideig, milyen kényszerítő eszköz alkalmazására került sor, és ennek mi volt az indoka. Továbbá ki kell térni arra is, hogy a jogellenes magatartás abbahagyására történt-e felszólítás (ha nem, ennek mi volt az oka), kényszerítő eszköz alkalmazására történt-e előzetes figyelmeztetés (ha nem, ennek mi volt az oka). Fontos részlet, hogy keletkezett-e sérülés, és milyen fokú, valamint keletkezett-e anyagi kár, valamint mi történt a sérülttel, ellátására történt-e intézkedés (ha nem, ennek mi volt az oka).

A jelentést minden esetben parancsnoki vizsgálat követi, ahol a szolgálati elöljáró a megállapításait írásban rögzíti, amelyben állást foglal a szakszerűség, szükségesség, jogszerűség, arányosság követelményének megtartásáról. Ha megállapítása szerint a kényszerítő eszközök alkalmazására jogszabálysértő módon került sor, - ha annak jogszabályi feltételei fennállnak - az intézkedő rendőr ellen kártérítési, fegyelmi vagy kártérítési, fegyelmi és büntetőeljárást kezdeményez¹²⁹.

A szolgálati kutya konkrét alkalmazásával kapcsolatosan alapvető szabályként csak az alábbiakat tartalmazza. A rendőr csak az adott feladatra kiképzett és érvényes minősítéssel rendelkező, egészséges, ápolt és jó erőnlétű kutyával láthat el szolgálatot. A rendőr a szolgálati kutyát nyilvános helyre feladata ellátása céljából viheti be¹³⁰.

¹²⁵ 84. § (1) Menekülő elkövető nyomon követése, menekülési útvonalának felderítése, tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása, szagazonosítás, kábítószer megtalálása, valamint holttest felkutatása céljából bűnügyi szolgálati kutya alkalmazható.

(2) A bűnügyi szolgálati kutya igénybe vételét, tevékenységét, tevékenységének eredményét a nyomozó hatóság az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvbe foglalja, vagy arról feljegyzést készít.

(3) A nyomozó hatóság az (1) bekezdésben meghatározott célból személyről vagy tárgyról a szemle elrendelésével szagmintát vehet, vagy a szagmaradványt hordozó tárgyat lefoglalhatja.

(4) A bűncselekmény helyszínén rögzített szagmaradvány, illetve a (3) bekezdés szerint vett szagminta alapján a nyomozó hatóság bűnügyi szolgálati kutya alkalmazásával szagazonosítást végezhet, amelyről feljegyzés készítt.

¹²⁶ 5. § (1) A jegyzőkönyv a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 359. §-ában meghatározottak mellett tartalmazza az alábbiakat is:

f) az eljárási cselekmény során keletkezett esetleges kárt, annak okát, a kár mértékének megállapításához szükséges adatokat és az elhárítással összefüggésben tett intézkedéseket...

¹²⁷ 28. § (1) A nyomozó hatóságok arra felhatalmazott vezetői megállapodással közös nyomozócsoportot hozhatnak létre. A megállapodás érdekében a nyomozó hatóság arra felhatalmazott vezetői egyeztetést tartanak. Az egyeztetés nem járhat az eljárás indokolatlan elhúzóásával.

(2) A megállapodás tartalmazza

g) a közös nyomozócsoport által okozott károkért való felelősség viselésének szabályait...

¹²⁸ a rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet

¹²⁹ a rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet 38. §

¹³⁰ a rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet 43. §

A Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatának¹³¹ felelősségre vonatkozó fontosabb rendelkezései

Elsősorban általános fegyelmi és kártérítési felelősségre vonatkozó feltételeket találunk a kutyavezető terhére, a szolgálati kutya felkészítése¹³² és esetleges sérülése¹³³ vonatkozásában.

Mindazonáltal végre valami konkrét szabályozást is találhatunk a kutyák esetleges megszökésének és engedetlenségének következményében okozott kár megelőzéséről¹³⁴.

Összegzés

A tanulmányból kiderült, hogy a rendőrségi feladatok ellátását meghatározó normatívák ugyan általánosságban tartalmazzák rendőri intézkedésekkel kapcsolatosan felelősség megállapításának alapvető szempontjait. De a szolgálati kutyákkal történő speciális feladatellátásra vonatkozó felelősségi szabályokat még nem kerültek az egyes alkalmazási területek és a lehetséges károkozó esetkörök tekintetében egzakt módon kidolgozásra.

Sajnos a normatívák vizsgálta során külön fedezet vagy biztosítás előírásának kötelezettsége sem jelenik meg a szolgálati kutyák tartása és alkalmazása vonatkozásában. Holott a speciális igénybevétel végett potenciálisan magasabb a károkozási kockázat lehetősége is.

Mindezen többsikű feladatellátásra tekintettel, sajnos még mindig időszerűen 2009. évi megállapításom, miszerint, a szolgálati kutya alkalmazásának hatályos szabályozása a kutyavezetők és -vezetők kiképzése és továbbképzése vonatkozásában talán „kissé idejétmúlt”, nem elég széles körű és részletes, valamint a feladatkör ellátása a jogszabályi hierarchia nem azon pontján szabályozott, mint amit a téma súlya igényelne¹³⁵.

Jelen tanulmányban nem ezen felmerült kérdések egzakt megválaszolására törekedtem. Hanem azok nyomán – gondolatébresztő és diskurzusindító jelleggel – a szolgálati kutyák alkalmazásával kapcsolatos tevékenységre vonatkozó felelősségi rendszert és annak szabályozását kívántam górcső alá venni. Természetesen tettem mindezt a teljesség igénye nélkül, hiszen a felvetett kérdések komplexitása és a vonatkozó jogi felelősség értelmezése¹³⁶ – a jelen tanulmányban felvetett gondolatoknál – nagyobb volumenű kutatást igényel.

Mindazonáltal zárógondolatként – a tisztesség kedvéért – azt is meg kell említenem, hogy ezen szolgálati kutyákkal kapcsolatos terület – az egyes szakterületi vezetőknek, mesterkiképzőknek, kutyavezetőknek köszönhetően – teljes mértékben jól működik. Kirívó eset, károkozás egyáltalán nem történt. Így a kutatásommal ezen állapot megtartását és a szolgálati kutyázás jövőjét szeretném szolgálni.

Felhasznált irodalom

1. Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg ([Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg \(oszk.hu\)](#))

¹³¹ 36/2020. (XII. 23.) ORFK utasítás a Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatáról

¹³² 85. A kiadott szolgálati kutyát a kutyavezetőnek úgy kell felkészítenie, hogy a kutya a 14 hónapos életkorának elérését megelőzően teljesíteni tudja a tervezett szakirányra vonatkozó alapképzés bekerülési feltételeit. Ha a szolgálati kutya a bekerülési feltételeknek nem felel meg, úgy a kutyavezető fegyelmi és kártérítési felelősségét vizsgálni kell.

¹³³ 176. A szolgálati kutya sérülése esetén ellátásáról, illetve kezeléséről állatorvosi leletet, elhullásáról - ha bekövetkezésének oka másképp nem állapítható meg - leletet és boncolási jegyzőkönyvet kell készíttetni. Az eljáró hatósági állatorvos figyelmét fel kell hívni arra, hogy a hivatalos igazolás és a jegyzőkönyv a felelősség megállapítását célzó kártérítési eljárás részeként, tanúsítványként kerül felhasználásra.

¹³⁴ 158. Az elhelyezési körletben a szolgálati kutyák felügyelet mellett is csak akkor engedhetők szabadon, ha képzettségi fokuk alapján a vezetőjüktől való megszökéstől vagy engedetlenségükkel okozott kártól nem kell tartani.

¹³⁵ Frigyer László: A szolgálati kutyák és vezetőik képzésének, továbbképzésének szabályozása, a fejlesztés szükséges irányai a büntetés-végrehajtásnál, Börtönügyi Szemle, 2009/1. (33.o.)

¹³⁶ Deli Gergely: Észrevételek a jogi felelősség fogalmáról: A censori reginem morum, mint a felelősségrevonás intézménye; IUSTUM AEQUUM SALUTARE 3 : 3 pp. 166-170. , 20 p. (2007) <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20073sz/11.pdf>

2. Rendészettudományi Szaklexikon főszerk.: Boda József, Dialóg Campus kiadó Budapest, 2019.:[743 Rendeszettudomyanyi Szaklexikon e 2020 04 28 .pdf;jsessionid=F5BEB17F8983D3DE535832054A144F53 \(uni-nke.hu\)](https://www.uni-nke.hu/743_Rendesztudomyanyi_Szaklexikon_e_2020_04_28_.pdf;jsessionid=F5BEB17F8983D3DE535832054A144F53)
3. NKE SPORTEGYESÜLET 2020. ÉVI SZAKMAI BESZÁMOLÓ (73.o.)
https://sportosegyetem.uni-nke.hu/document/sportosegyetem-uni-nke-hu/2020_SZAKAMI_BESZAMOLO.pdf
4. <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/szervezeti-hirek/hirdetmeny-a-kutyakivalasztas>
5. Deli Gergely: Észrevételek a jogi felelősség fogalmáról: A censori reginem morum, mint a felelősségrevonás intézménye; IUSTUM AEQUUM SALUTARE 3 : 3 pp. 166-170. , 20 p. (2007) <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20073sz/11.pdf>
6. DR. FRIGYER LÁSZLÓ – LELOVICS PÁL – DR. NYITRAI ENDRE A szolgálati kutyákkal kapcsolatos egyetemi oktatás alakulása és jelentősége a tisztképzésben In: Európai Jogi Közlemények szerk: DR. FRIGYER LÁSZLÓ: 2021. II. évfolyam 1. szám: 50.o.
7. Dr. Balláné dr. Fünszter Erzsébet: Bűnügyi nyomozástani ismeretek II. rész; Rejtjel Kiadó Budapest 1998. (99. o.)
8. Nochta Tibor: Landi Balázs - Felelősségben gondolkodva című PhD. értekezéséről; Polgári Jog 2016/3. – Fórum /Forrás: Jogtár, Letöltve: 2022.06.26.)
9. NOCHTA TIBOR: Sérelemdíj és kártérítés a személyiségi jogok szerződészegéssel történő megsértéséért; IN: ÜNNEPI KÖTET DR. SZABÓ IMRE EGYETEMI TANÁR 70. SZÜLETÉSNAPJÁRA; Főszerk.: HOMOKI-NAGY MÁRIA; Szeged 2021. ISSN 0324-6523(283 – 302.o.)
http://acta.bibl.u-szeged.hu/73793/1/juridpol_forum_011_003.pdf
10. JUHÁSZ ÁGNES : AZ ÁLLAT ÁLTAL OKOZOTT KÁROK ÉS AZOK MEGÍTÉLÉSE A HATÁLYOS MAGYAR POLGÁRI JOGBAN, 2012.;
11. A Rendőri Hivatás Etikai Kódexe:
<https://www.police.hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendori-hivatas-etikai-kodexe>
12. Frigyer László: A szolgálati kutyák és vezetőik képzésének, továbbképzésének szabályozása, a fejlesztés szükséges irányai a büntetés-végrehajtásnál, Börtönügyi Szemle, 2009/1. (33.o.)
13. Horváth Orsolya: Szolgálati kutyák a rendvédelemben: a múlt, a jelen és a jövő lehetőségei, Magyar Rendészet, 2015/3. 59-71. oldal
<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyrend/article/view/3693>
14. Horváth Orsolya: Azonosító és keresőkutyák kriminalisztikai alkalmazása, PhD értekezés tézisei, Pécs, 2018.,
<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/23083/horvath-orsolya-melinda-tezis-hun-2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
15. Horváth Orsolya: A kutya kriminalisztikai hasznosítása Doktori értekezés 2017.
16. Kovács István: Rendvédelmi ismeretek I., MRTT Hallgatói Tagozat Budapest 2021.; 76.o.
<https://rendeszet.uni-nke.hu/document/rendeszet-uni-nke-hu/Rendvedelmi%20ismeretek.pdf>

Jogforrások

1. Magyarország Alaptörvénye
2. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

3. 2011. évi CXIII. törvény - a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
4. 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról
5. 2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól
6. 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről
7. 1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról
8. 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
9. 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
10. 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól
11. 20/2018. (XII. 21.) PM rendelet a pénzügyőri intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazásáról, valamint az elfogott, előállított, őrizetbe vett és fogva tartott személyek őrzésének és kísérésének eljárási szabályairól
12. 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
13. 86/2012. (XII. 28.) BM rendelet a rendészeti feladatokat ellátó személyek és a segédfelügyelők által alkalmazható kényszerítő eszközök igénylésének, átvételének és visszavételének szabályairól, a térítés módjáról, a kényszerítő eszközök típusaira, fajtáira és az alkalmazásukra, valamint a jelentéstétel és a kivizsgálás rendjére vonatkozó részletes szabályokról
14. 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról
15. 44/2007. (IX. 19.) IRM rendelet a büntetés-végrehajtási szervek területére történő be- és kilépés, valamint a büntetés-végrehajtási szervek területén tartózkodás részletes szabályairól
16. 27/1998. (VI. 10.) BM rendelet a fegyveres biztonsági őrseg Működési és Szolgálati Szabályzatának kiadásáról
17. 36/2020. (XII. 23.) ORFK utasítás a Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatáról
18. 25/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a szagmaradványok és személyi szagminták rögzítésével, konzerválásával, valamint azonosításával kapcsolatos feladatok végrehajtásáról
19. 26/2015. (XII. 9.) ORFK utasítás a körzeti megbízotti szabályzatról
20. 24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás a Határforgalom-ellenőrzési Szabályzatról
21. 72/2020. (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról
22. 67/2020. (XII. 12.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet szolgálati kutyáinak rendszeresítéséről, beszerzéséről, tartásáról, tenyésztéséről, kiképzéséről és alkalmazásáról
23. 3/2020. (II. 27.) BVOP utasítás a csomagküldés, valamint a kiétkezés egységes végrehajtásáról
24. BDT2011. 2537.
25. BDT2011. 2508.
26. BDT2007. 1551
27. EBH2010. 2271.
28. Prümi határozat: a különösen a terrorizmus és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemre irányuló, határokon átnyúló együttműködés megerősítéséről szóló 2008. június 23-i 2008/615/IB tanácsi határozat, valamint az annak végrehajtásáról szóló, 2008/616/IB tanácsi határozat

dr. Gál Erika¹³⁷
Terrorizmus és alapjogok kapcsolata

Bevezetés

A hazai rendészet harmadik fejlődési fázisának alapjogokról alkotott képét, azaz a II. világháborút követő demokratikus jogállam eszméjét veszem alapul, a demokratikus alternatívát tekintem kiindulópontként, mikor az alapjogok és a terrorizmus kapcsolatát helyezem górcső alá. Hiszen ebben az időszakban - nem hagyva figyelmen kívül azt, hogy már a társadalmi szerződés elméletek is hasonlóan gondolkodtak az alapjogok szerepéről - a formális joguralom érvényesülését már kiegészítette a törvények alkotmányossága, pontosította a hatalmi ágak megosztását azzal, hogy a hatalom korlátozása valamennyi hatalmi ágra érvényes, illetve az emberi méltóságot, továbbá valamennyi alapjogot nem az államtól eredeztethető adományként, hanem minden ember elidegeníthetetlen és korlátozhatatlan jogaként ismerte el. Természetesen mindezek csak fokozatosan nyertek teret a rendészet jogában, ehhez elengedhetetlen volt a társadalmi szükségletek olyan átalakulása is, amely már a biztonságot és szabadságot értéként fogalmazta meg.

A terrorizmus definiátlanságának kérdéskörét nem taglalja jelen tanulmány, ezzel összefüggésben először egy átfogó kritikai gondolatot kívánok megjegyezni, miszerint „...a fogalom egyetemes meghatározása a mai napig sem történt meg, ami alapvetően nem tudományos, hanem politikai kérdés. Mindenki a terrorizmus ellen van, de a terror ellen csak úgy lehet hatékonyan küzdeni, ha tudjuk kiről és miről van szó.”¹³⁸ Azonban a témakör feldolgozása elengedhetlenné teszi, hogy állást foglaljak a terrorizmus meghatározásával kapcsolatban, ennek okán a kutatásomhoz legközelebb álló két definíciót használok. Így egyrészt a terrorizmus definíciójának katonai megközelítését veszem alapul, amelyet az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, a NATO az alábbiak szerint határoz meg. „A terrorizmus erő vagy erőszak személyek vagy vagyontárgyak elleni törvénytelen alkalmazása, illetve azzal való fenyegetés abból a célból, hogy kormányokat vagy társadalmakat befolyásoljanak, vagy félemlítsenek meg valamilyen politikai, vallási vagy ideológiai cél elérése érdekében.”¹³⁹ A katonai megközelítés mellett az Európai Unió Tanácsa által a terrorizmus elleni küzdelemről szóló, 2002/475/EK-tanácsi kerethatározatban elfogadott terrorcselekmény meghatározásának citálása is helyén való jelen tanulmányban, ami az alábbi célok mentén fogalmaz: „a nemzeti jogban bűncselekményként meghatározott azon szándékos cselekmények terrorista bűncselekményekké nyilvánítására, amelyek az elkövetés módja vagy összefüggéseik folytán egy államot vagy nemzetközi szervezetet komolyan károsíthatnak, ha azokat azzal a céllal követik el, hogy a lakosságot komolyan megfélemlítsék; vagy állami szervet vagy nemzetközi szervezetet jogellenesen arra kényszerítsenek, hogy valamely intézkedést tegyen vagy ne tegyen meg; vagy egy állam vagy nemzetközi szervezet alapvető politikai, alkotmányos, gazdasági vagy társadalmi rendjét súlyosan megzavarják vagy lerombolják.”¹⁴⁰

A hazai és nemzetközi kutatások elméletei alapján meghatározhatók és osztályozhatók a minden embert megillető alapjogok oly módon, hogy melyek azok a jogok, amelyekre a terrorizmus közvetlenül, illetve közvetve jelent veszélyt. Az első kapcsolódási pontot abban látom, hogy a terrorszervezetek politikai és végrehajtói szárnyainak tevékenysége elleni küzdelem jegyében az állam beavatkozó intézkedései milyen hatást gyakorolnak a szervezet működésével/terrorcselekmények elkövetésével ténylegesen áldozatként érintett egyes

¹³⁷ tanársegéd, r. őrnagy, Nemzeti Közszerzési Egyetem Rendésztudományi Kar Közbiztonsági Tanszék, e-mail: gal.erika@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1676-0381>

¹³⁸ Kis-Benedek József (2006): Az európai biztonság és stratégia. Az EU és a NATO az új kihívások előtt, közép-európai kitekintéssel. Magyar Minőség 15. (7). Magyar Minőség Társaság. Budapest. 2-7.

¹³⁹ A NATO Terrorizmus elleni küzdelmének katonai koncepciója alapján (MC 472). Forrás: <https://www.nato.int/ims/docu/terrorism-annex.htm> (letöltés ideje: 2022. április 05.)

¹⁴⁰ 2002/475/EK tanácsi kerethatározat, 1. cikk 1. pont

személyek, csoportok, közösségek emberi jogaira, azok szabad gyakorlására. Másodsorban ebben az elméleti kérdéskörben felmerül az is, hogy a terrorizmus áldozatai mellett beszélhetünk-e a terrorista jogairól? Ha igen, melyek ezek és korlátozhatóságuk hogyan alakul? Végül, de nem utolsó sorban a terrorizmus és az alapjogok kapcsolatát egy harmadik szemszögből, azaz az „átlagember” szemüvegén keresztül is érdemes megvizsgálni, hiszen a terrorizmus eszközével, azaz a terrorcselekménnyel csak közvetve érintett, annak hatását csak áttételesen érzékelő emberek jogainak gyakorlása is korlátozás alá eshet, akár prevenciók céllal, akár a teljeskörű elhárítás érdekében.

Figyelemmel arra, hogy az alapjogok korlátozhatósága eltérésekre ad lehetőséget a hazai rendészeti szervek részére normál jogrendi viszonyok, illetve különleges jogrendi viszonyok között, ezért közvetítő csatornaként a terrorveszélyhelyzet, mint különleges jogrendi helyzet is megjelenik.

Terrorizmus, mint a biztonságot fenyegető veszélyforrás

A téma feldolgozásának útja a terrorizmus, mint veszélyforrás, valamint a biztonság, mint védendő érték közötti kapcsolat vizsgálatához vezet. Abból az alapjogi kontextusból kiindulva, miszerint a terrorizmus olyan fenyegetés, amely a minden embert megillető személyi biztonságra és más alapjogok érvényesülésére jelent veszélyt, ezért az állam az alkotmányos értékek védelme érdekében a terrorizmus megelőzése, megakadályozása és következményeinek elhárítása érdekében akár alapjog korlátozás útján is teljesítheti intézményvédelmi kötelezettségét. Ez a bázispont azonban csak abban az esetben helytálló, amennyiben a terrorizmust valóban a társadalmi biztonságra egyértelműen veszélyt jelentő jelenségként kezeljük. Tehát az alapjog korlátozás alapját azok a válaszok adják, amelyek arra a kérdésre reflektálnak, hogy mit jelent számunkra az egyéni és társadalmi biztonság?

A biztonságról általánosságban elmondható, hogy a történelem folyamán változó koroknak megfelelően mindig mást-mást jelentett, de mindig kifejezte az egyén, a kisebb-nagyobb közösségek, magának az emberiségnek a létét, életminőségét meghatározó helyzet komfortosságának szintjét. Napjaink biztonság értelmezésében is a korszakhoz igazodó változás kap hangsúlyt, hiszen ma a biztonság a komfortosnak elfogadott és annak még elfogadható életkörülmények, mint határok között változó helyzetet, állapotot tükrözi.¹⁴¹ Sallai értelmezésében „*a biztonság komplex fogalom, amelynek fő összetevői a politikai biztonság, a gazdasági biztonság, a környezeti biztonság, a közbiztonság, a védelmi biztonság és a fenntartható fejlődés*”.¹⁴² Azonban, ha a rendészeti megközelítésre tekintünk, akkor a biztonságot definiálhatjuk úgy is, mint „*többtényezős, komplex fogalom, amely az állam és társadalom érdekeinek, értékeinek, az ország területének és lakosságának külső és belső veszélyektől, fenyegetéstől mentes állapotát fejezi ki.*”¹⁴³ Az kétségtelen, hogy a terrorizmus a biztonságot fenyegető, befolyásoló veszélyforrás, mégis szűkíteni lehet annak szerepét, amennyiben a biztonságot befolyásoló tényezőket bizonyos szempontok mentén csoportosítjuk. Ez az osztályozás is sokféleképpen megtehető, azonban jelen tanulmányban a felosztás egy alábbi változatát¹⁴⁴ veszem alapul. Eszerint a veszélyforrások eredetüket tekintve lehetnek társadalmi léttel összefüggők, illetve természeti eredetűek. A társadalmi léttel összefüggő veszélyek csoportját is tovább oszthatjuk, így egymással átfedést mutató, de mégis elkülöníthető alcsoportokba rendezhetők az élet minőségét befolyásoló tényezők, a közbiztonságot fenyegető veszélyek, az erőszakos cselekmények által keltett veszélyek, a

¹⁴¹ Hadnagy Imre József (2008): Mennyire biztos, vagy bizonytalan a biztonság napjainkban. Hadtudomány – elektronikus szám. Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest. 2008/1. Forrás: https://www.mhht.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/2008_e_1.pdf (letöltés ideje: 2022. június 17.)

¹⁴² Mátyás Szabolcs – Sallai János (2015): Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagyvárosban. In: Hervainé Szabó Gy. (szerk.): A 21. század eleji államiság kérdőjelei. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár. 335-407.

¹⁴³ Rendészettudományi Szaklexikon (2019). In: Boda József (főszerk.). Dialóg Campus. Budapest. Biztonság szócikk 66.

¹⁴⁴ Barla Ildikó (2001): A katasztrófavédelem hazai és nemzetközi rendszere. Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal. Budapest. 2001/45.

civilizációs veszélyek, valamint a humán és ökológiai veszélyek. A fentebb felsorolt alcsoportok közé egyértelműen illeszkedik a terrorizmus is, mint az erőszakos cselekmények által keltett veszélyek körébe tartozó biztonságot befolyásoló tényező.¹⁴⁵

A terrorizmus megfékezése és a biztonságot fenyegető veszély elhárítása tehát az állam feladata. Ahhoz, hogy a közhatalom ezt a feladatát maradéktalanul teljesíteni tudja a szabadságjogok korlátozására is sor kerülhet, ezáltal, ennek segítségével megakadályozva az erőszakos szervezkedéseket. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy mindez csak a szükségesség fennállásakor, azaz indokolt esetben és arányos mértékben megengedhető. Pontosán ezért egyértelmű elvárás, hogy a törvénynek kellő világossággal rögzítenie kell az alapvető jogokba való beavatkozás feltételeit, eseteit, alkalmazásának módját, így is biztosítva azt, hogy az egyén megfelelő védelemben részesüljön az önkényes hatalomgyakorlással szemben. A jogok korlátozása indokai mögött húzódó érdekek között mérlegelni kizárólag akkor szabad, ha ezt megelőzően teljeskörűen megvizsgálták és feltárták a jogkorlátozás célja és eszköze közötti összefüggéseket, és igazolták, hogy a jogkorlátozás a céljának elérésére alkalmas és elengedhetetlen eszköz.

Megkerülhetetlen kérdés, hogy a terrorizmus elleni küzdelmet tekinthetjük-e háborúnak az egyes államok, társadalmi közösségek ellen intézett támadásokat előkészítő és végrehajtó terroristák, terrorszervezetek, valamint az erőszakos cselekményekkel érintett államok között? Az Amerikai Egyesült Államok területén történt 2001. szeptember 11-ei merényletek következtében a terrorizmus természetét általánosságban jellemzők új megvilágításba kerültek, hiszen attól kezdve nem volt egyértelműen magyarázható a terrorista akció akár egy lokális konfliktusra, megszálló csapatok távozására, állami autonómia elérésére stb. irányuló követelésekkel. Az egyértelmű indokok hiányának következtében a társadalom tagjaiban a fenyegetettségérzés parttalanná vált és a kialakult helyzet értelmezésére a „civilizációk harca” séma alkalmazása nyújthatott megoldást. Mindez ideológiai alapot teremtett arra, hogy az államok terrorizmus elleni küzdelmét háborúként lehessen jellemezni. A mindenki számára ismert események időszakában hatalmat gyakorló Bush-kormányzat a háborús retorikát alkalmazta és a terrorizmus elleni harc jegyében két területen vezetett be súlyos szabadságkorlátozó intézkedéseket. Az egyik ilyen terület a terrorizmussal kapcsolatos információgyűjtés és -elemzés hatékonyabbá tétele és az információcsere felgyorsítása érdekében egy belbiztonsági szervezet (TTIC¹⁴⁶) létrehozását megalapozó jogszabály megalkotása volt, míg a másik terület pedig a kormányzati hatalom kiterjesztését célozta oly módon, hogy a terrorizmussal gyanúsítható személyek elzárására, elítélésére a szokásos eljárási garanciák és jogorvoslati lehetőségek, bizonyítási normák mellőzésével is feljogosította az eljáró szerveket. Az alkotmányos normákra és a különféle alapjogokra vonatkozóan e két területen bevezetett korlátozások azonban hosszútávon aggodalomra is okot adó kérdések felvetődéséhez vezetett.¹⁴⁷ Alapos vizsgálatra szorult, hogy az „America’s new war” milyen következményeket vonhat maga után. A hadsereg terroristák elleni bevetése szintén újabb kérdéseket vetett fel és előrevetítette a terrorelhárítás alapelveinek újragondolását. Mindezek alapja abban ragadható meg, hogy a terrorizmus a bűnözés része, ebből következően, mint minden bűnfajtaéhoz hasonlóan, a terrorizmus elleni fellépés nem a honvédelmi, hanem a rendvédelmi szervek feladata. A terroristák bűnözők, tehát minden demokratikus jogállamban a rendvédelmi szervek feladata, hogy felderítse tevékenységüket, elfogja a terroristákat, majd a szükséges nyomozást lefolytassa. Az eljárás további folyamatára tekintve pedig az igazságszolgáltatás szerveinek kötelessége a vádemelés, a bírósági eljárás, valamint a büntetés

¹⁴⁵ Dr. Hadnagy Imre József (2010): A biztonság korszerű értelmezése – avagy a biztonság ma sokkal bizonytalanabb, mint korábban bármikor. Forrás: <http://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/135-a-biztonsag-korszeru-ertelmezese-avagy-a-biztonsag-ma.pdf> (letöltés ideje: 2022. június 17.)

¹⁴⁶ TTIC: Terrorist Threats Integration Center, magyarul: terrorista fenyegetésekkel foglalkozó integrációs központ.

¹⁴⁷ Miklósi Zoltán: A terrorizmus elleni „háború” és az emberi jogok. Fundamentum. Budapest. 2004/3. 43-49. o. Forrás: <http://fundamentum.hu/sites/default/files/04-3-03.pdf> (letöltés ideje: 2022. június 15.)

végrehajtásának foganatosítása is. Amíg azonban a rendvédelmi szervek nem lelik a megoldást a terrorizmus ellen, addig az általuk védett társadalom kiszolgáltatottsága növekszik, biztonságának stabilitása meginog, így ez akár okot adhat a hadsereg bevetésére is. A hadsereg terroristák elleni fellépésével megnő a lehetősége annak, hogy a „békeidőszakban” érvényes büntető anyagi és eljárási jog helyett a hadijog érvényesül. Ebben az esetben azonban a terrorista személyében, helyzetében sem a bűnözői mibenléte, hanem az ellenségként kezelendő személy kerül előtérbe. Az ellenséggel kapcsolatban pedig mind az elfogására, mind az elítélésére vonatkozóan a katonai eszközök és szabályok dominanciája érvényesül, amelyek végső soron hadifogoly státuszt is teremthetnek. „*A békében így elkerülhetlenné válik egyfajta hadiállapot kinyilvánítása, ami a hadsereg állandó jelenlétével és általa túlzott állami erőfölénnyel jár. A veszély elhárítása érdekében minden más háttérbe szorul, ami szükségszerűen áldozatokat von maga után. (...) Felvetődik tehát a tragikus kérdés, a társadalom az államnak vagy a terrorizmusnak szolgáltatassa-e ki magát? A cselekvések eredményeinek ambivalenciája megteremti a 22-es csapdáját.*”¹⁴⁸

Az államok terrorizmus elleni küzdelmét háborúnak tekinteni tehát téves gondolatnak mondható, amelyet az európai kontinens XX. századi terroreseményei is igazolnak. Ez nem más, mint az észak-ír konfliktus, amely nemcsak nemzeti, hanem vallási ellentétek mentén alakult ki és számos terrortámadásra is sor került. A brit kormány szintén a háborús retorikát követte és ugyan rendvédelmi felhatalmazásokkal, de katonai erőket csoportosítottak az érintett tartományba. Az események kapcsán Didier Bigo tanulmányában arra világított rá, hogy a terrorizmus és az alapjogok relációjában fontos a gyanakvás és a radikalizálódás egymáshoz való viszonyának felmérése. Annak felismerése pedig, hogy „*a jövő kiszámíthatatlanságának megfékezésére tett erőfeszítések önpusztítóak*”¹⁴⁹ az államok számára elengedhetetlen.¹⁵⁰

Az alapjogok korlátozása különleges „körülmények” között

Az alapjogok tartalmát tekintve mindig kétoldalú megközelítésről beszélhetünk, hiszen az alapjog szubjektív oldalán az az alanyi jogosultság áll, amely a joggal való élés lehetőségét biztosítja, míg az objektív oldalon az alapjog védelmezése érdekében deklarált állami kötelezettség található. Így az is kijelenthető, hogy az alapjogok az egyén szabadságának védelme érdekében a közhatalommal szemben fogalmazódtak meg. Ahogyan Magyarország Alaptörvényében is rögzítésre került „*Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait.*”¹⁵¹ és „*Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.*”¹⁵² Hatékony védelmüknek azonban csak a kezdete a tételes jogi elismerés, mindenképpen szükséges, hogy az állami beavatkozás határai is pontosan rögzítettek legyenek, hiszen csak így garantálható az, hogy a személyeket megillető jogok korlátozása ne vezessen önkényes megfosztáshoz. A korlátozás feltételeinek meghatározásával biztosítható, hogy a beavatkozás megfeleljen a jogállamiság követelményeinek.¹⁵³

Hazai viszonyok között is alkotmányosan rögzített, hogy az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvényben szükséges megállapítani. Ez a formai jellegű rendelkezés egyértelműen a jogbiztonságot szolgálja, illetve magában hordozza a

¹⁴⁸ Rada Máttyás - Varga Viktor (2010): A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-es csapdája. Külügyi Szemle. Budapest. 2010/1. 151. o.

¹⁴⁹ Didier, Bigo - Emmanuel-Pierre, Guittet (2011): Northern Ireland as metaphor: Exception, suspicion and radicalization in the 'war on terror'. Security Dialogue. 2011/6. 494. o. Forrás: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0967010611425532> (letöltés ideje: 2022. június 17.)

¹⁵⁰ Didier, Bigo - Emmanuel-Pierre, Guittet (2011): Northern Ireland as metaphor: Exception, suspicion and radicalization in the 'war on terror'. Security Dialogue. 2011/6. 483-498. pp. Forrás: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0967010611425532> (letöltés ideje: 2022. június 17.)

¹⁵¹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) Szabadság és Felelősség fejezet I. cikk (2) bekezdés Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés ideje: 2022. június 14.)

¹⁵² Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) Szabadság és Felelősség fejezet I. cikk (1) bekezdés Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés ideje: 2022. június 14.)

¹⁵³ Benda Vivien (2016): Alapjogok korlátozása – technikák a gyakorlatban Forrás: <https://jogero.hu/benda-vivien-alapjogok-korlatozasa-technikak-gyakorlatban/> (letöltés ideje: 2022. június 15.)

törvényhozáshoz kapcsolódó garanciális biztosítékokat is. A korlátozás tartalmi oldalát tekintve viszont egyértelmű hangsúlyt kap az Alaptörvényben az, hogy az alapvető jogok más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, de kizárólag a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan és az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozhatók. Az alapjogok korlátozása tehát azok tartalmának lényegét érinti, elvi és gyakorlati igazolása annak, hogy egy közösség egyéneinek természetes jogai milyen esetekben, milyen indokok mentén és milyen mértékben eshetnek korlátozás alá.¹⁵⁴

A modern alkotmányos jogállamok a korlátozhatóság szabályait tekintve középutat, kompromisszumos megoldást jelenítenek meg. „*Vannak olyan emberi jogok, amelyek nem tűrnek korlátozást, abszolútnak tekinthetők, tehát jelentős mértékben korlátozzák az államot. Az alkotmányos államban is fennáll ugyanakkor a közhatalomnak, a törvényhozásnak az a lehetősége, hogy a közérdek, a közösség rendje, a társadalmi béke érdekében behatoljon a szabadság birodalmába, így bizonyos jogokat, bizonyos feltételek mellett korlátozhasson.*”¹⁵⁵ Ez a közhatalmi korlátozási lehetőség különös hangsúllyal jelenik meg a normál jogrendtől eltérő, különleges jogalkotási és jogalkalmazási viszonyokat teremtő minősített időszakokban. A következőkben a különleges jogrendben történő alapjog korlátozás hazai szabályait tekintem át.

A kérdéskör áttekintésének az az alkotmányelméleti dilemma szolgáltatja az alapot, hogy a védekezés hatékonysága érdekében miként tehetők rugalmasabbá a közhatalom kötelezettségei az alkotmányos rendet veszélyeztető különleges helyzetekben, illetve, hogy hogyan akadályozható meg a rendkívüli hatalommal visszaélés. A két kérdés közötti egyensúly megteremtéséhez az az alkotmányjogi megoldás szolgálhat, amely biztosítja a gyors és hatékony intézkedések, beavatkozások és a biztonságos védekezés lehetőségét, ugyanakkor korlátokat is állít az intézkedésre jogosultak számára. A hazai alaptörvényi rendelkezéseket tekintve önálló fejezetben rögzíti a különleges jogrendben érvényes alapvető szabályokat és bevezethető intézkedéseket, amelyek részletszabályait azonban a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény, illetve a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvényben határozza meg a jogalkotó. A magyar szabályozásban egyedi jogalkotói megoldásként – a rendkívüli állapot, a szükségállapot, a váratlan támadás, a megelőző védelmi helyzet és a veszélyhelyzet mellett – a terrorizmus, mint veszélyforrás fenyegetése kapcsán alkalmazható intézkedéseket nem szükségállapoti helyzetként rendezi, hanem külön címben terrorveszélyhelyzetként nevesíti. Ennek értelmében „(1) *Az Országgyűlés a Kormány kezdeményezésére terrortámadás jelentős és közvetlen veszélye vagy terrortámadás esetén meghatározott időre kihirdeti a terrorveszélyhelyzetet, ezzel egyidejűleg felhatalmazza a Kormányt sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedések bevezetésére.*”¹⁵⁶ Természetesen hasonlóan az általános veszélyhelyzeti¹⁵⁷ szabályokhoz a mindenkori Kormány jogi és politikai felelősségébe tartozó kérdés, hogy mely rendkívüli intézkedéseket vezeti be terrortámadás jelentős vagy közvetlen veszélye, illetve bekövetkezett terrortámadás esetén. A hatályos szabályozással kapcsolatban azonban fontos megjegyezni, hogy 2020. december 22-én a magyar Országgyűlés döntött az Alaptörvény 9.

¹⁵⁴ Balogh Zsolt (2011): Alapjogok korlátozása az új alkotmányban. In: Szalai Ákos és Szilágyi Pál (szerk.): Pázmány Law Working Papers. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Műhelytanulmányok. Budapest. 2011/19. Forrás: <http://plwp.eu/evfolyamok/2011/119-2011-19> (letöltés ideje: 2022. június 15.)

¹⁵⁵ Kiss Barnabás (2007): Az alapjogok korlátozása és a közérdek. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica. 2007/69. 401-416. o. Forrás: http://acta.bibl.u-szeged.hu/7337/1/juridpol_069_401-416.pdf (letöltés ideje: 2022. június 15.)

¹⁵⁶ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) A különleges jogrend fejezet 51/A. cikk (1) bekezdés Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés ideje: 2022. június 15.)

¹⁵⁷ 2022. májusában az Országgyűlés az Alaptörvény 10. módosításáról döntött, amelynek értelmében a veszélyhelyzetnek tekintendő a szomszédos országban fennálló fegyveres konfliktus, háborús helyzet vagy humanitárius katasztrófa, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség, valamint ezek következményeinek az elhárításának időszaka

módosításáról¹⁵⁸, amelynek értelmében a különleges jogrend teljes reformját is magába foglaló rendelkezések 2023. július 01-jét követően lépnek hatályba. Ennek keretében a jelenlegi szabályoktól jelentősen eltérően hat különleges jogrendi időszak helyett három rendkívüli időszakot nevesít, azaz a hadiállapotot, a szükségállapotot és a veszélyhelyzetet. Az új rendszer alapján egyetlen új kategóriaként a katonai típusú különleges jogrendi helyzeteket felölelő, a korábbi rendkívüli állapotot és a megelőző védelmi helyzetet ötvöző hadiállapot már nem kizárólag fegyveres támadás és annak közvetlen veszélye, hanem a hatásában külső fegyveres támadással egyenértékű cselekmények is ide sorolandók. A szükségállapot és a veszélyhelyzet vonatkozásában kisebb, ám jelentős változtatásokat eszközölt az alkotmányozó, tágítva mindkét esetkör kapcsán az elrendelésre okot adó tényállások körét és egyben belefoglalva a terrortámadás közvetlen és jelentős veszélyét is.¹⁵⁹

A különleges jogrendben érvényes szabályok tehát lehetőséget teremtenek arra, hogy a rendkívüli helyzetekre a közhatalom erre feljogosított szerve rendkívüli intézkedéseket tegyen, mindezt oly módon, hogy azok akár egyes alapjogok – kivéve abszolút jogok – felfüggesztésével, vagy jelentős korlátozásával is járhatnak.

Alapjogok kategorizálása

A jogállamokkal szemben eredendően támasztott követelmény, hogy ismerjék el és érvényesítsék az emberi jogokat és szabadságokat. Az alkotmányos demokráciákban az alkotmányok azok a jogi dokumentumok, amelyek alkalmasak az alapjogi katalógus rögzítésére.

Az alapjogok rendszerezésének, kategorizálásának legelterjedtebb formája a nemzedékek szerinti csoportosítás, amely a jogok kialakulásának időrendiségét veszi alapul. Ennek alapján a jogok három generációját szokás megkülönböztetni. Az első generációs jogok megjelenése a XVIII. századra tehető, amikor a polgári forradalmak eszményeiként tekintettek rájuk és fogalmazták meg többek között a polgári és politikai jogokat is (személyes szabadsághoz való jog, gyülekezési jog, egyesülési jog). A második generációs alapjogok a II. világháborút megelőzően jelentek meg, de már a XX. század jogfejlődési termékeként. Ebbe a nemzedékbe sorolhatjuk a gazdasági, szociális és kulturális jogokat, amelyeket összefoglalóan és röviden szociális jogoknak is nevezhetünk. Ilyen alapjogok például a munkához való jog, az oktatáshoz való jog, vagy akár a sztrájkhoz való jog. A harmadik generációs jogok már a nemzetközi jog fejlődésének köszönhetően, annak eredményeképpen jelentek meg a XX. század második felében. Ezek a jogok már jellemzően kollektív jogok, amelyek a globális problémák megoldására törekszenek így gyökereik a nemzetközi közösségi szolidaritás talajából táplálkoznak. Ebbe a körbe sorolhatjuk többek között például a békéhez való jogot, a fejlődéshez való jogot, vagy a humanitárius segélyhez való jogot is.¹⁶⁰

Korlátozhatóságukat vizsgálva újabb rendszerezési lehetőség nyílik meg. Mivel minden egyén életét nagymértékben meghatározzák a közvetlen társadalmi közössége és az állam által szabott keretek, ezért általánosítva kijelenthetjük, hogy sem a természetes személyek, sem a jogi személy nem lehetnek jogosultak jogaik és szabadságaik parttalan, korlátlan gyakorlására. Az alapjogokban megfogalmazott jogok a korlátozás lehetősége és feltételei alapján három csoportra oszthatók. Velük kapcsolatban elsősorban beszélhetünk az eredendően korlátozhatatlan jogokról, ezek az úgynevezett abszolút jogok és tilalmak. A második csoportot alkotják a normál jogrendtől eltérő, különleges viszonyok között korlátozható, akár

¹⁵⁸ T/13647. számú törvényjavaslat Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosításáról Forrás: <https://www.parlament.hu/irom41/13647/13647.pdf> (letöltés ideje: 2022. június 15.)

¹⁵⁹ Ungvári Almos - Sabjanics István (2021): Pandémia és különleges jogrend Magyarországon In: Németh Tamás (főszerk.): A pandémia társadalomtudományi megközelítése. Budapest, Scientia et Securitas. 2021/3. 284–291. o. Forrás: <https://akjournals.com/view/journals/112/2/3/article-p284.xml> (letöltés ideje: 2022. június 15.)

¹⁶⁰ Dr. Kiss Barnabás (2014): Emberi jogok – alapjogok általános kérdései. Forrás: <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=48277> (letöltés ideje: 2022. 04. 20.)

felfüggeszhető alapjogok. Míg a harmadik csoportba azok az alapvető jogok sorolhatók, amelyek ugyan szigorú feltételek mellett, de mégis törvényi korlátozás alá vethetők, anélkül is, hogy bármilyen minősített időszak jogrend lépne életbe.

A terrorizmus és az alapvető jogok kapcsolatának vizsgálata során is ezen csoportosítás mentén haladok, elemezve a terrorista cselekmények elkövetőinek, valamint a terrorista szervezetek/személyek által elkövetett bűncselekményekkel - legyen az konkrétan a hazai büntetőjogi viszonyok között terrorcselekménynek minősülő bűncselekmény, vagy annak céljából elkövetett eszköz bűncselekmény - egyéb módon, közvetve érintett egyének alapvető jogainak érvényesülését.

Terroristák jogaival kapcsolatban felmerülő dilemmák

A terroristák jogainak rövid bemutatását klasszikusan a Luhmann-féle példázattal¹⁶¹ kezdem. 1993-ban Niklas Luhmann azt a fikciót vázolta fel, hogy egy szélsőséges, fanatikus, vallási csoport időzített robbanószerkezettel ellátott bombát rejt el egy metróállomáson, amelynek felrobbantásával halált is okozó fertőző baktériumokkal árasztaná el a tömegközlekedés utazóközönségét. Természetesen a robbanást előidéző szerkezet pontos feltalálási helye ismeretlen a hatóságok előtt, azonban a terrorista csoport vezetőjét fogságba ejtik. A vezető elárulhatná a helyét a bombának, de makacsul hallgat a hatóságok előtt. A vázolt esetben azonnal felmerül a kérdés, hogy hogyan is juthatunk hozzá a bomba rejtkehelyével kapcsolatos információkhoz? Elfogadható-e, hogy sok-sok ártatlan ember életének megmentése céljából kínzást alkalmazzunk a vallomás megszerzése érdekében? Tehát több ezer ember élete áll szemben egyetlen, vélhetőleg bűnös ember méltóságával, testi integritásával. Azaz az alapjogokra lefordítva a minden embert megillető élethez való jog áll szemben a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód alkotmányos tilalmával. Kézenfekvő, hogy ennél a példázatnál John Stuart Mill, XIX. századi angol filozófus tézisét megidézsem, hiszen a jogok ütközésével kapcsolatban ő ekként fogalmazott „*minden egyén joga addig terjed, amíg más egyén szabadságát nem korlátozza.*”¹⁶² Erre az alapjogi konfliktusra azonban két különböző büntetőjogi vonatkozású elméletet is megkülönböztetünk, így beszélhetünk a hagyományos polgár-büntetőjogról és az ellenség-büntetőjogról. Nagy Ferenc a differenciált megközelítéssel kapcsolatban álláspontját Jakobs elméletére¹⁶³ alapozva ekként alakította ki: „*Az előbbi körében az elkövető számára a lehető legteljesebb mértékben biztosítani kell az emberi jogok és szabadságok érvényesülését, eltekintve a helyzetéből fakadó szükségképpeni korlátozásoktól (például motozás, előzetes letartóztatás). Az ellenség-büntetőjog azonban más elvek szerint működik: a terheltet egyáltalán nem kell jogokkal rendelkező „személynek” tekinteni, tárgyként kell őt kezelni, és az ellene folyó eljárás ideje alatt a biztonságra kell helyezni a hangsúlyt, éppen úgy, mint amikor vadállatokat tartanak fogva. Fő szempont a veszélyelhárítás, ami magában foglalja azt is, hogy a „gyanús” személyeket akár megelőző jelleggel is fogva lehet tartani. A legsúlyosabbnak ítélt bűncselekmények ellen akkor is fel kell lépni, ha azokat ugyan még nem követték el, ám feltehető, hogy megvalósulásuk esetén mások életét, a közösség biztonságát fogják sérteni.*”¹⁶⁴ Hasonlóképpen érvel Winfried Brugger is, mikor álláspontjában azt fogalmazza meg, hogy az emberi méltóság tiszteletben tartásának abszolút tilalma bizonyos extrém helyzetekben nem érvényes. Szerinte ez a dilemma csak oly módon oldható fel, ha a terrorizmus elhárítása érdekében lehetőséget adunk az eljáró szerveknek, hogy eltekintsenek a

¹⁶¹ Luhmann, Niklas (1993): Gibt es in unserer Gesellschaft noch unverzichtbare Normen? Müller Verlag, Heidelberg. 1. o. Idézi: Filó Mihály (2005): Az inkvizítor védelmében – A kínzás jogállami apológiája? Fundamentum. 2005/3. 89. o.

¹⁶² Mill, John Stuart (1859): On liberty, Chapter III. On individuality as one of the elements of wellbeing Forrás: <https://www.utilitarianism.com/ol/three.html> (letöltés ideje: 2022. április 07.)

¹⁶³ Jakobs, Günther (1985): Kriminalisierung im Vorfeld einer Rechtsgutsverletzung. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW). 4. 97 Jahrgang. 751–785. o.

¹⁶⁴ Nagy Ferenc (2007): Az ellenség-büntetőjogról és a jogállami büntetőjog eróziójáról. Magyar Jog. 2007/2. 65. o.

kínzás abszolút tilalmától.¹⁶⁵ A második világháborút követően azonban az államok mind a nemzetközi mind pedig a nemzeti szinten egyaránt lépéseket tettek az elkövetők emberi jogait sárba tipró barbár cselekedetek megfékezésére. Ennek eredményeként napjainkra az államok már a kínzás alkalmazását tiltó nemzetközi egyezményeket alkottak, illetve ezeket nemzeti jogszabályaikban is rögzítették. Ma már az európai közösség részeként hazánk jogrendszerében is a kínzást tilalmazó jogi normák három szintjét találhatjuk meg. Így alapvető dokumentumként szolgálnak az Egyesült Nemzetek Szervezete, az ENSZ, valamint az Európa Tanács keretében létrejött nemzetközi dokumentumok, illetve a nemzeti belső jogszabályok is.¹⁶⁶

A téma feldolgozásával kapcsolatban fontos röviden tárgyalni egy hatásában nemzetközi horderejűnek tekinthető esetet is, azaz a Yassin Abdullah Kadi ügyében az Európai Bíróság által hozott döntést. 2001. szeptember 28-án az ENSZ Biztonsági Tanácsa határozatot hozott, amelyben az ENSZ valamennyi tagállamát felszólította, hogy minden eszközzel lépjenek fel a terrorizmussal és finanszírozásával szemben, többek között azon személyek és szervezetek pénzeszközeinek befagyasztásával, akik terrorcselekményeket követnek el vagy kísérelnek meg elkövetni. Azonban a szóban forgó személyek és szervezetek azonosítását a tagállamok mérlegelésére bízta.¹⁶⁷ A szóban forgó esettel kapcsolatban az Európai Bíróság teljes mértékben egyértelművé tette, hogy a közösségi jog és annak alapjogi értékei mindenkor elsőbbséget élveznek az európai közösség tagállamai bármely nemzetközi jogi kötelezettségével szembe, amelyekbe természetesen szükséges beleérteni az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozatait is. Az eset következményei röviden úgy foglalhatók össze, hogy az ENSZ szankciókkal sújtott személyeknek is hozzá kell férniük a bíróság általi felülvizsgálati lehetőséghez, amely által biztosíthatók alapjogaik hatékony védelme.¹⁶⁸

Egyéb érintettek jogai

A terrorizmus és emberi jogok viszonyában a személyi kör harmadik csoportja az terrorcselekményekkel közvetve, áttételesen érintett egyének köre. A közvetett jelleg azonban nem jelenti azt, hogy ez csak kisszámú természetes személy szempontjából vizsgálható. Kifejezetten elmondható, hogy indirekt módon sokkal nagyobb létszámú egyént, vagy akár szervezetet és alapvető jogaikat érinti a terrorizmus, mint direkt módon. Itt ismét a bevezető részben megfogalmazott passzív alanyi helyzetre utalnék vissza, amely mellett pedig fontos kiemelni, hogy motívum, célzat tényállási elemként a lakosság megfélemlítése is megjelenik a hatályos büntetőanyag jogban. Ennek az elemnek a büntetőjogi tényállásban való rögzítése pedig már egyértelműen jelzi, hogy ezen személyi körbe tartozóan pontosan nem meghatározható számú, de mindenképpen jelentős mértékű érintettről beszélhetünk. Különösen igaz ez a megállapítás, ha egy állam lakosságának egészére nemcsak a megfélemlítés szempontjából tekintünk, hanem az állam elhárító, védelmi intézkedéseinek hatókörét is vizsgáljuk, ami szintén a társadalom egészére kiterjed. Ebből az aspektusból tekintve felmerül a kérdés, hogy a terrorellenes küzdelem jegyében az államok milyen körben korlátozhatnak egyes alapjogokat és melyek az állami intézkedésekkel érintett alapjogok és szabadságok?

¹⁶⁵ Brugger, Winfried (1996): Darf der Staat ausnahmsweise foltern? Der Staat. 35. 67–97. o

¹⁶⁶ Haraszti Margit Katalin (2008): A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosságának tevékenységében. Acta Humana. 2008/3. Budapest. 47-63. o.

¹⁶⁷ T-228/02. sz. ügyben hozott ítélet összefoglalása Forrás: <https://kuria-birosag.hu/hu/eu/t-22802-sz-ugyben-hozott-iteletenek-osszefoglalasa> (letöltés ideje: 2022. június 17.)

¹⁶⁸ Nikolaos, Lavranos (2009): The Impact of the Kadi Judgment on the International Obligations of the EC Member States and the EC. Yearbook of European Law. 2009. Forrás: https://www.researchgate.net/publication/228228126_The_Impact_of_the_Kadi_Judgment_on_the_International_Obligations_of_the_EC_Member_States_and_the_EC (letöltés ideje: 2022. június 17.)

A diszkrimináció tilalma és az alapvető szabadságok, valamint egyéb emberi jogok központi szerepet játszanak a jogállamiságot tiszteletben tartó, nyitott, toleráns társadalmak életében. Viszont ezen elvek és alapvető értékek, mint például az emberi méltóság és az egyenlőség tiszteletben tartása szintén központi szerepet játszik a terrorizmus elleni küzdelem számos kritikus aspektusában. Nevezetesen itt az erőszakos szélsőségek elleni nemzetközi erőfeszítésekben, valamint további egyéb nemzetközi törekvések - beleértve a fenntartható fejlődés célkitűzéseit - terén is. Továbbá az is feszültséget generálhat a terrorizmus és az alapjogok szabad gyakorlása között, hogy az államok és a nemzetközi közösség hogyan reagál a jogállamiság eróziójára.

A terrorcselekmények megelőzése és az azokra való reagálás szempontjából kritikus fontosságú, hogy az államok a jogállamiságnak megfelelően reagáljanak azoknak a jogoknak és szabadságoknak a védelmére, amelyek társadalmuk épségének alapját képezik. A terrorizmus esetében az áldozatok csak véletlenül válnak áldozatokká, az erőszak tényleges céljával való kapcsolatuk szimbolikus. A terrorellenes küzdelem ugyanakkor érint minden állampolgárt, hiszen az állam által bevezetett intézkedések szükségképpen együtt járnak az emberi jogok és szabadságok korlátozásával.¹⁶⁹ Az államok érvényes okokból korlátozhatják az alapvető jogok gyakorlását, ideértve a terrorizmus elleni küzdelmet is, mindaddig, amíg az államok a korlátozással kapcsolatban rögzített feltételeket betartják. Bár ezek a feltételek rendkívüli helyzetekben államonként is eltérőek lehetnek. A polgári és politikai jogokról szóló 1966. évi Nemzetközi Egyezségokmány azonban kifejezetten rögzíti, hogy melyek azok az alapjogok, amelyek korlátozására még rendkívüli jogrend esetén (a magyar jogi keretek között jelen tanulmányban speciálisan terrorveszélyhelyzetben) sem kerülhet sor. Ezek az alábbiak: élethez való jog; a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma; a rabszolgaság, a rabszolgakereskedelem és a szolgaság tilalma; a szerződéses kötelezettség megfizetésének képtelensége alapján történő szabadságvesztés tilalma; a törvényesség elve a büntetőjog területén; a törvény előtti személyként való elismeréshez való jog; a gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság.

Az arányosság követelménye, azaz milyen mértékű lehet az alapjogok állam általi korlátozása nemzetbiztonsági és közbiztonsági érdekből?

Az elsősorban az Amerikai Egyesült Államokat célzó, azonban tagadhatatlanul globális hatással bíró 2001-es terrorista eseményeket követően mind a nemzetközi együttműködés, mind pedig az európai szinten egy egységes belső szabályrendszer kialakításának kezdeményezésére és megalkotására fogalmazódott meg igény. A kontinensünk viszonylatában tovább erősítette ezt az igényt az Európai Unió tagállamaiban később elkövetett terrorista cselekmények elszaporodása, valamint az európai államokra nehezedő migrációs nyomás is. A folyamatos és egyre több országot érintő terrorfenyegetettség miatt pedig a hangsúly a normál jogrendi viszonyokról áthelyeződött a különleges jogrendi időszakokra. *„Ezen különleges jogrendi szabályok ugyanis a szükség óráiban növelik a jogállam operativitását, emellett pedig fontos hangsúlyozni, hogy ez a jogi rezsim jelenti a jogállam talán egyedüli garanciáját is vészhelyzetekben.”*¹⁷⁰ Fontos kiemelni továbbá, hogy a nemzeti szinten ezidáig alkalmazott intézkedések már nem bizonyultak elegendőnek, ezért a nemzetközi együttműködés terén is új megoldások körvonalazódtak. A nemzetközi összefogás keretében elsősorban a szervezési intézkedések váltak hangsúlyosabbá, amelyek leginkább az összehangoltságban, az információ megosztás kiterjesztésében és szabályozottságában, valamint az elhárító szervek fúziós központjainak létrehozásában testesültek meg. Az intézkedések másik nagy csoportja pedig a

¹⁶⁹ Csányi Csaba (2017): Terrorizmus és az emberi jogok. Büntetőjogi Szemle. 2017/2. 56. o

¹⁷⁰ Kelemen Roland (2019): Az Alaptörvény szükségállapot szabályozásának kritikai áttekintése az egyes európai uniós tagállamok alkotmányainak figyelembevételével – Különös tekintettel a visegrádi államok alkotmányaira. In: Bartkó Róbert (szerk.): A terrorizmus elleni küzdelem aktuális kérdései a XXI. században. Budapest, Gondolat Kiadó 9-34. o.

felhatalmazási kör tartalmi bővítését szolgálta. Ennek köszönhetően a terrorizmus elleni küzdelemben kiemelkedő jelentőséggel bíró bűnüldöző szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok nagyobb felhatalmazást kaptak, ezáltal ez szükségszerűen együtt járt a szabadságjogok nagyobb fokú korlátozásával is.¹⁷¹

Mindez azonban hazánkban és a nemzeti jogalkotás területén akkoriban még nem jelent meg markánsan. A 2001. évi terrorista cselekményekre a magyar jogalkotásban valójában egy válaszlépés emelhető ki, amely a terrorcselekmény 2003-as büntetőjogi módosított szabályozásában érhető tetten. Így ennek köszönhetően a magyar szabályozásban is megjelent az Európai Unióban már korábban elfogadottá vált háromféle célzat, miszerint a terrorcselekmény megvalósulásához szükséges állami szerv, más állam vagy nemzetközi szervezet kényszerítése; a lakosság megfélemlítése; más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjének, nemzetközi szervezet működésének megzavarása. Fontos megemlíteni, hogy ekkor a nemzetbiztonsági szolgálatok működésére, valamint a bűnüldöző szervek, azaz a rendőrség tevékenységére vonatkozó jogszabályok továbbra is változtatás nélkül maradtak. Továbbá az említett szervezetek nem kaptak nagyobb felhatalmazást a terrorizmus elhárítására irányuló fellépésükre sem. A titkos felderítés terén szintén nem került sor új eszközök bevezetésére, azok alkalmazhatósági szabályainak rögzítésére. A szabályozás akkori hiányosságai pedig kiemelkedő jelentőségűek az aránytalanság kérdéskörének vizsgálatában, hiszen az operatív felderítés a terrorellenes fellépés egyik olyan eszköze, amelynek alapjogokkal való kapcsolata a legszorosabbnak mondható. Így az elkövető, vagy a vele bármilyen kapcsolatot fenntartó személyek és szervezetek magánéletéhez, emberi méltóságához, illetve az információs önrendelkezéshez fűződő jogaikra, valamint adott esetben a tisztességes eljáráshoz vagy a védelemhez való jogokra is kihatással bír.¹⁷²

Az európai terroresemények hatására is a magyar Országgyűlés 2016. június 07-én hatodik alkalommal módosította Magyarország Alaptörvényét, amely módosítás ugyan terjedelmében nem tekinthető jelentősnek, azonban tartalmára és további jogi hatásaira fókuszálva már kiemelt jelentőségűnek mondható a terrorizmus elleni fellépés hazai szabályozását vizsgálva. A módosítás következményeként Magyarország Alaptörvényének Különleges jogrend című fejezete kiegészült egy új típusú különleges szabályok alkalmazását lehetővé tevő rendkívüli időszakkal, a terrorveszélyhelyzettel. Ennek értelmében hazánkban lehetőség nyílt terrortámadás jelentős és közvetlen veszélye esetén, valamint terrortámadás bekövetkezése esetén a terrorveszélyhelyzet kihirdetésére, illetve a Kormány által a közigazgatás, a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok szervezetét, működését és tevékenysége ellátását érintő törvényektől eltérő, valamint sarkalatos törvényben meghatározott intézkedések bevezetésére.¹⁷³ „A jogalkotói cél az volt, hogy a Kormány megfelelő választ tudjon adni az új típusú biztonsági kihívásokra. Nevezetesen a terrorizmus jelentette veszélyeztetettség egy olyan stádiumára (ti. a jelentős és közvetlen támadás veszélye vagy a megtörtént támadást követő időszak), amikor a fenyegetés már a békeidejű eszköztáron túli fellépést igényel, de – figyelemmel a szükségesség és arányosság mércéire – a különleges jogrend hatályos formái által biztosított jogkorlátozási szintek még nem indokoltak feltétel nélkül. Az Alaptörvény hatodik módosítása tehát a Kormány ezen időszakra vonatkozó optimális cselekvési lehetőségét rögzítette.”¹⁷⁴ Külön kiemelés érdemel a Franciaországban a párizsi terrortámadásokat követően bevezetésre került szükségállapotú intézkedések köre, amellyel a legnagyobb hasonlóságot mutatja a hazai szabályozás is.

¹⁷¹ Hetesy Zsolt (2012): A terrorizmus elleni fellépés és az alapjogok korlátozása Magyarországon. Terrorizmus és demokrácia a XXI. században nemzetközi tudományos és szakmai konferencia, Budapest (2011. szeptember 29-30.). Magyar Rendészet. Budapest. 2012/Különszám. 47-58. o.

¹⁷² Hetesy Zs. (2012) i.m.

¹⁷³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) Különleges jogrend fejezet 51/A. cikk Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés ideje: 2022. február 11.)

¹⁷⁴ Simicskó István (2016): A terrorizmus elleni védelem fokozása a különleges jogregről kategóriák bővítésével. Hadtudomány. Budapest. 2016/3-4. 100. o.

Hazánkban is a legmagasabb szintű jogszabályban kerülnek rögzítésre a különleges jogrendi szabályok, így természetesen a magyar Alaptörvényben is megtalálhatók mind a szükségállapotra, mind a rendkívüli állapotra irányadó rendelkezések. A kérdés ezek esetében leginkább az, hogy ezek miért nem alkalmasak a terrorfenyegetettség kezelésére? Simicskó István tanulmányában mindkét rendkívüli helyzet szabályait vizsgálva és összevetve az alapjog korlátozó hatásaikkal megállapította, hogy „a rendkívüli állapot egyértelműen a közvetlen háborús veszélyre, a hadiállapotra, a hagyományos háborúra irányul, ami nem alkalmas a terrorfenyegetettség kezelésére, és az állampolgárok jogainak korlátozását terrorveszély esetén a biztonsági helyzethez képest túlzott mértékben tenné lehetővé.”¹⁷⁵ A szükségállapottal kapcsolatban is hasonlóképpen fogalmaz, amikor annak terrorfenyegetettség kezelésére alkalmasságát az alábbi indokok alapján zárja ki. „Összességében tehát a szükségállapot törvényi protokollja egyrészt nem alkalmas a közvetlen terrortámadás megelőzésére, főként a gyors reagálásra, másrészt az állampolgárok jogainak korlátozását a biztonsági helyzethez képest túlzott mértékben tenné lehetővé, az államműködés indokolatlan hangsúlyeltolódásai mellett.”¹⁷⁶

Az előzőekben leírt általános rendelkezésekre is figyelemmel a terrorveszélyhelyzet idején a közrend és a nemzetbiztonság érdekében tevékenykedő hatóságokat megillető jogosultságok, illetve a terrorizmus elleni intézkedések már az ágazati törvényekbe is átvezetésre kerültek. Így a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) kiegészítésre került a Magyarország területén elkövetett olyan terrorcselekmény, vagy annak előkészülete esetén tehető kiemelt biztonsági intézkedésekkel¹⁷⁷, amely cselekmények alkalmasak a közrend és a nemzetgazdaság vagy a létfontosságú rendszerelem működésének súlyos megzavarására, és a lakosság élet- és vagyónbiztonságát közvetlenül és súlyosan veszélyeztetik. További módosítás érhető tetten az ágazati törvényben, hiszen a terrorizmus elhárításáért felelős szerv tehermentesítésére is lehetőséget nyújt a törvény, amikor úgy rendelkezik, hogy bizonyos személyvédelmi és kijelölt létesítmények védelmi feladatai ellátásában, különleges jogrendi időszak kihirdetése esetén a Magyar Honvédség is közreműködhet.¹⁷⁸ A rendészeti szervek tevékenységének alapjogok gyakorlására való hatása a leginkább a kiemelt biztonsági intézkedés keretében, a terrorcselekmény hatásterületén bevezethető intézkedések mentén érhető tetten. Ezek közül példálózó jelleggel, a teljesség igénye nélkül az alábbiakat emelem ki. Míg a hatásterületre történeti be- és kilépés ellenőrzése és a személyek igazoltatása a szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jog kapcsán bír korlátozó hatással, addig a személyek ruházatának és csomagjainak, valamint az épületek és járművek átvizsgálására irányuló rendőri intézkedések már a megalázó bánásmód tilalmához, valamint a testi és lelki egészséghez fűződő alapjogokkal is szoros kapcsolatot mutat. A bűnüldöző szervek által a közbiztonságra veszélyt jelentő eszközök lefoglalására nyitva álló lehetőség már a tulajdonhoz való jog korlátozásának kérdéseit is felvetheti, hasonlóképpen, mint az őrizetlenül hagyott tárgyak eltávolítására, végső soron megsemmisítésére irányuló intézkedések is. Az Rtv. 37/A. § (1) bekezdésének f) pontjában¹⁷⁹ felsorolt események, helyszínek tekintetében jelennek meg a terrorcselekmények megelőzése, félbeszakítása érdekében bevezethető rendőri intézkedések legkomplexebb alapjogi kört érintő hatásai, hiszen például a rendezvény jellegétől függően ezen intézkedések

¹⁷⁵ Simicskó I. (2016) i.m. 105. o.

¹⁷⁶ Simicskó I. (2016) i.m. 106. o

¹⁷⁷ a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 37/A. § Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400034.tv> (letöltés ideje: 2022. február 11.)

¹⁷⁸ a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 7/E. § (7) bekezdés Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400034.tv> (letöltés ideje: 2022. február 11.)

¹⁷⁹ a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 37/A. § (1) bekezdés f) a közforgalom számára nyitva álló létesítmény működésére, vagy bármely rendezvény biztonságára vonatkozó feltételek megtartását ellenőrizheti, a létesítmény üzemeltetőjét a közforgalom számára nyitva álló létesítmény működésének felfüggesztésére, a rendezvény szervezőjét a rendezvény félbeszakítására kötelezheti Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400034.tv> (letöltés ideje: 2022. február 25.)

alkalmazásakor akár a gyülekezési jog gyakorlása, akár a véleménynyilvánítás vagy végső soron a vallásszabadság korlátozására is sor kerülhet.

A nemzetbiztonság érdekében tevékenykedő hatóságokra vonatkozó szabályzók is kiegészítésre kerültek, amelynek első eredményeként – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény módosításával – létrejött, majd 2016. július 17-én megkezdte működését a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (a továbbiakban: TIBEK). A TIBEK honlapján a szervezeti bemutatkozás keretében is az alábbiak kerültek megfogalmazásra: *„A terrorizmus megelőzéséhez elengedhetetlen a nemzetbiztonsági szolgálatoktól, a rendőri szervektől, valamint a bármilyen más forrásból érkező információk elemzése és értékelése. A terrorizmus elleni fellépést célzó titkos információgyűjtő tevékenység nem képzelhető el egy integrált, fúziós információs központ kialakítása nélkül, amely az ország külső és belső biztonságának fenyegetettségét időben felismerő, arra reagálni képes szervezetként hatékony lehetőséget teremt a terrorcselekmények megelőzésére.”*¹⁸⁰

Már a fentebb leírtakból is körvonalazódní látszik, hogy a terrorizmus elleni küzdelem szükségszerűen együtt jár az emberi jogok korlátozásával. A hírszerzés és az információ birtoklásának viszonyában Charles Townshend¹⁸¹, brit politikus központi paradoxonja ad iránymutatást. Szerinte a különleges terrorellenes intézkedések visszaélés nélküli alkalmazása csak akkor történhet meg, ha a bűnüldözés érdekében tevékenykedő hatóságok megfelelő és pontos adatokkal rendelkeznek. Ezeket az adatokat azonban például különféle megfigyelő és hírszerző eszközök bevetésével, rendszerek kiépítésével képesek csak megszerezni, amelyek így a társadalom egészéről szolgáltatnak információkat, ezáltal az emberi jogok korlátozása nem csak a hatósági nagytító alá került személyekre, hanem a társadalom egészére nézve érvényesül.¹⁸² Finszter Géza szintén aggodalmát fejezi ki, mikor tanulmányában az Amerikai Egyesül Államok terrorizmus elleni háborúra való felhívásával kapcsolatban ekként fogalmaz. Álláspontja szerint a bűncselekmény hadüzenetként való felfogása korlátlaná teszi a megtorlás eszközeinek alkalmazhatóságát. A fellépés jogállami elvei, az alapjogok kapcsán megkerülhetetlen szükségesség és arányosság követelményeinek betartása a veszély nagyságára tekintettel sem korlátozhatják a titkos beavatkozások mértékét. Ez szükségszerűen a civil közeg kíméletének felrúgásával jár.¹⁸³

A terrorizmus és az alapjogok kapcsolatának vizsgálata során sem mellőzhető az, hogy *„az alapjogok a mindennapokban elkerülhetetlenül konfliktusba kerülhetnek egymással és más alkotmányos értékekkel, célokkal. E természetes alapjogi konfliktusokat az államnak, a törvényalkotónak a lehetősége feloldani, sőt kötelessége is rendezni, márpedig az ütköző jogoknak és értékeknek az egymás javára történő korlátozása útján.”*¹⁸⁴

Ezen ütközések feloldására természetesen elsorban a jogalkotó, míg vizsgálatára végső soron az Alaptörvényben biztosított jogok védelmére hivatott Alkotmánybíróság jogosult és köteles, amely szervezet működése még különleges jogrendben sem korlátozható.

Összegzés helyett

Gesztei László gondolataiban szintén hangsúlyozza az alapjogok állam - jelen tanulmány tartalmára figyelemmel itt a bűnüldöző szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok - általi korlátozási lehetőségeit, amikor az alábbiak szerint fogalmaz: *„Az állam akkor élhet az*

¹⁸⁰ Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ honlapja, Bemutatkozás Forrás: <http://tibe.gov.hu/bemutatkozasbo> (letöltés ideje: 2022. február 25.)

¹⁸¹ Charles, Townshend (született: 1725. augusztus 27. – meghalt: 1767. szeptember 4., London, Anglia), brit államférfi, politikus, pénzügyminiszter. Forrás: <https://www.britannica.com/biography/Charles-Townshend-British-statesman> (letöltés ideje: 2022. április 05.)

¹⁸² Rada Máttyás - Varga Viktor: A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-es csapdája. Külügyi Szemle. Budapest. 2010/1. 139-170. o.

¹⁸³ Finszter Géza (2002): Az alkotmányos jogállam esélyei a terrorizmus elleni küzdelemben. Belügyi Szemle 2002/6-7. Budapest. 156-166. o.

¹⁸⁴ Halász Iván (2013): A Magyar Köztársaság Alkotmányától a Magyarország Alaptörvényéig. Alkotmányozás Magyarországon Anno Domini 2011. Udricn Dumka. Kijev. 186. o.

*alapjogok korlátozásának eszközével, ha másik alapvető jog vagy szabadság védelme más módon nem érhető el, vizsgálnia kell, hogy a korlátozás arányban áll-e az érvényesíteni kívánt értékekkel vagy célokkal.*¹⁸⁵ A címben is megfogalmazott alapjogok és a terrorizmus kapcsolatának vizsgálata során arra a megállapításra jutottam, hogy az állam általi korlátozások a terrorista eseményeket megelőző, fenyegetettségi időszakra, a bekövetkezett terrorcselekményt közvetlenül követő, felszámoló, elhárító és a további eseményeket megakadályozó időszakra, valamint a hosszútávú következményeket elhárító és a rend helyreállítását célzó időszak mentén kategorizálhatók. Ez az osztályozás tovább bontható a korlátozások hatásai tekintve is. A hazai szabályozási változásokat, valamint a nemzetközi példákat is megvizsgálva egy igen markáns tendencia jelenik meg a jogalkotás szintjén, amely a terrorizmus elleni küzdelem, valamint az általános közbiztonság és a lakosság szubjektív biztonságérzetének növelése céljából egyre inkább rugalmasabb jogszabályokat, rendelkezéseket alakít ki. Mindez pedig végső soron az alapjogok alárendeltségi helyzetét formálja, rendeltetésükkel kvázi ellentétesen, akadályozó tényezőként tekintenek szerepükre és ezzel a fentiekben megfogalmazott állami cél felsőbbrendűségét hangsúlyozzák. Azonban a szükségesség és arányosság határa sokszor nehezen felismerhető, azt átlépve könnyedén öncélú alapjogok korlátozáshoz vezethet.

Felhasznált szakirodalom

1. Barla Ildikó (2001): A katasztrófavédelem hazai és nemzetközi rendszere. Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal. Budapest. 2001/45.
2. Brugger, Winfried (1996): Darf der Staat ausnahmsweise foltern? Der Staat. 35.
3. Boda et al. (2016): A rendészettudományi kutatások elméleti megalapozása és főbb irányai. Államtudományi Műhelytanulmányok 17. Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Budapest.
4. Csányi Csaba (2017): Terrorizmus és az emberi jogok. Büntetőjogi Szemle. 2017/2.
5. Finszter Géza (2002): Az alkotmányos jogállam esélyei a terrorizmus elleni küzdelemben. Belügyi Szemle 2002/6-7. Budapest.
6. Hadnagy Imre József (2008): Mennyire biztos, vagy bizonytalan a biztonság napjainkban. Hadtudomány – elektronikus szám. Magyar Hadtudományi Társaság. 2008/1. Budapest.
7. Halász Iván (2013): A Magyar Köztársaság Alkotmányától a Magyarország Alaptörvényéig. Alkotmányozás Magyarországon Anno Domini 2011. Udricn Dumka. Kijev.
8. Haraszi Margit Katalin (2008): A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlés biztosának tevékenységében. Acta Humana. 2008/3. Budapest.
9. Hetesy Zsolt (2012): A terrorizmus elleni fellépés és az alapjogok korlátozása Magyarországon. Terrorizmus és demokrácia a XXI. században nemzetközi tudományos és szakmai konferencia, Budapest (2011. szeptember 29-30.). Magyar Rendészet. Budapest. 2012/Különszám.
10. Gesztei László (2019): Az alapjogok nemzetbiztonsági szempontból történő korlátozása és az alapjogok korlátozásának alkotmánybírói értelmezési gyakorlata II. Nemzetbiztonsági Szemle. Budapest. 2019/3.
11. Jakobs, Günther (1985): Kriminalisierung im Vorfeld einer Rechtsgutsverletzung. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW). 4. 97 Jahrgang.

¹⁸⁵ Gesztei László (2019): Az alapjogok nemzetbiztonsági szempontból történő korlátozása és az alapjogok korlátozásának alkotmánybírói értelmezési gyakorlata II. Nemzetbiztonsági Szemle. Budapest. 2019/3. 28-39.

12. Kelemen Roland (2019): Az Alaptörvény szükségállapot szabályozásának kritikai áttekintése az egyes európai uniós tagállamok alkotmányainak figyelembevételével – Különös tekintettel a visegrádi államok alkotmányaira. In: Bartó Róbert (szerk.): A terrorizmus elleni küzdelem aktuális kérdései a XXI. században. Budapest, Gondolat Kiadó
13. Kis-Benedek József (2006): Az európai biztonság és stratégia. Az EU és a NATO az új kihívások előtt, közép-európai kitekintéssel. Magyar Minőség 15. (7). Magyar Minőség Társaság. Budapest.
14. Luhmann, Niklas (1993): Gibt es in unserer Gesellschaft noch unverzichtbare Normen? Müller Verlag. Heidelberg. 1. o. Idézi: Filó Mihály (2005): Az inkvizitor védelmében – A kínzás jogállami apológiája? Fundamentum. 2005/3.
15. Mátyás Szabolcs – Sallai János (2015): Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagyvárosban. In: Hervainé Szabó Gy. (szerk.): A 21. század eleji államiság kérdőjelei. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár. 335-407.
16. Nagy Ferenc (2007): Az ellenség-büntetőjogról és a jogállami büntetőjog eróziójáról. Magyar Jog. 2007/2.
17. Rendészettudományi Szaklexikon (2019). In: Boda József (főszerk.). Dialóg Campus. Budapest. Biztonság szócikk 66.
18. Rada Mátyás - Varga Viktor: A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-es csapdája. Külügyi Szemle. Budapest. 2010/1.
19. Simicskó István (2016): A terrorizmus elleni védelem fokozása a különleges jogredi kategóriák bővítésével. Hadtudomány. Budapest. 2016/3-4.

Jogszabályok és szabályzók:

1. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
2. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
3. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
4. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény
5. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény
6. 2002/475/EK tanácsi kerethatározat
7. T/13647. számú törvényjavaslat Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosításáról Forrás: <https://www.parlament.hu/irom41/13647/13647.pdf> (letöltés ideje: 2022. június 15.)

Internetes hivatkozások:

1. Balogh Zsolt (2011): Alapjogok korlátozása az új alkotmányban. In: Szalai Ákos és Szilágyi Pál (szerk.): Pázmány Law Working Papers. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Műhelytanulmányok. Budapest. 2011/19. Forrás: <http://plwp.eu/evfolyamok/2011/119-2011-19> (letöltés ideje: 2022. június 15.)
2. Benda Vivien (2016): Alapjogok korlátozása – technikák a gyakorlatban Forrás: <https://jogero.hu/benda-vivien-alapjogok-korlatozasa-technikak-gyakorlatban/> (letöltés ideje: 2022. június 15.)
3. Didier, Bigo - Emmanuel-Pierre, Guittet (2011): Northehrn Ireland as metaphor: Exception, suspicion and radicalization in the 'war on terror'. Security Dialogue. 2011/6. 483-498. pp Forrás: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0967010611425532> (letöltés ideje: 2022. június 17.)

4. Britannica Enciklopédia honlapja Forrás: <https://www.britannica.com/biography/Charles-Townshend-British-statesman> (letöltés ideje: 2022. április 05.)
5. Dr. Hadnagy Imre József (2010): A biztonság korszerű értelmezése – avagy a biztonság ma sokkal bizonytalanabb, mint korábban bármikor. Forrás: <http://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/135-a-biztonsag-korszeru-ertelmezese-avagy-a-biztonsag-ma.pdf> (letöltés ideje: 2022. június 17.)
6. Kiss Barnabás (2007): Az alapjogok korlátozása és a közérdek. Acta Universitas Szegediensis: acta juridica et politica. 2007/69. 401-416. o. Forrás: http://acta.bibl.u-szeged.hu/7337/1/juridpol_069_401-416.pdf (letöltés ideje: 2022. június 15.)
7. Dr. Kiss Barnabás (2014): Emberi jogok – alapjogok általános kérdései. Forrás: <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=48277> (letöltés ideje: 2022. 04. 20.)
8. Nikolaos, Lavranos (2009): The Impact of the Kadi Judgment on the International Obligations of the EC Member States and the EC. Yearbook of European Law. 2009. Forrás: https://www.researchgate.net/publication/228228126_The_Impact_of_the_Kadi_Judgment_on_the_International_Obligations_of_the_EC_Member_States_and_the_EC (letöltés ideje: 2022. június 17.)
9. Miklósi Zoltán: A terrorizmus elleni „háború” és az emberi jogok. Fundamentum. Budapest. 2004/3. 43-49. o. Forrás: <http://fundamentum.hu/sites/default/files/04-3-03.pdf> (letöltés ideje: 2022. június 15.)
10. Mill, John Stuart (1859): On liberty, Chapter III. On individuality as one of the elements of wellbeing Forrás: <https://www.utilitarianism.com/ol/three.html> (letöltés ideje: 2022. április 07.)
11. A NATO Terrorizmus elleni küzdelmének katonai koncepciója alapján (MC 472). Forrás: <https://www.nato.int/ims/docu/terrorism-annex.htm> (letöltés ideje: 2022. április 05.)
12. Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ honlapja, Bemutakozás Forrás: <http://tibek.gov.hu/bemutakozasbo> (letöltés ideje: 2022. február 25.)
13. T-228/02. sz. ügyben hozott ítélet összefoglalása Forrás: <https://kuria-birosag.hu/hu/eu/t-22802-sz-ugyben-hozott-iteletenek-osszefoglalasa> (letöltés ideje: 2022. június 17.)
14. Ungvári Álmos - Sabjanics István (2021): Pandémia és különleges jogrend Magyarországon In: Németh Tamás (főszerk.): A pandémia társadalomtudományi megközelítése. Budapest, Scientia et Securitas. 2021/3. 284–291. o. Forrás: <https://akjournals.com/view/journals/112/2/3/article-p284.xml> (letöltés ideje: 2022. június 15.)

A forró pontok (hotspot) és az RTM elemzés integrálásának hatása az előrejelzés pontosságára és megbízhatóságára

I. Bevezetés

A bűncselekmények térbeli elhelyezkedésének vizsgálata régóta jelen van a kriminológiai kutatásokban. Az ilyen jellegű elemzések egészen az 1800-as évekig vezethető vissza, mégpedig Guerry (1833) és Quetelet (1835) munkásságához, amelynek során megállapították, hogy a bűnözés eloszlása területi szinten nem egyenletes, illetve jelentős különbség fedezhető fel az egyes bűncselekmény típusok esetén¹⁸⁷. Az ezt követő környezeti kriminológiai elméletek megállapították, hogy bizonyos területi jellemzők növelik az adott területen a bűncselekmény bekövetkezésének kockázatát. Az elméletek és kutatások közös fogalmának tekinthető a forró pont (hotspotok), amelyek azt mutatják meg, hogy miként csoportosulnak térben a különböző kriminális magatartások¹⁸⁸.

Brantingham és Brantingham (1981)¹⁸⁹ szerint a bűnözés egy komplex jelenség, azonban felfedezhető bizonyos mintázatok, amelyek alapján kijelenthető, hogy a bűncselekmények eloszlása térben és időben nem egyenletes. Illetve, a forró pontok (hotspotok) egymástól független események kombinációjának tekinthető, amely azon a feltételezésen alapul, hogy ezek az események valamilyen szinten összekapcsolódnak azon kívül, hogy egy adott területen történtek. Ezt magyarázva Caplan és Kennedy (2016)¹⁹⁰ az elméletet kiegészítette Tobler (1970) első törvényével, mégpedig, hogy „*minden minden mással összefügg, de a közelebbi dolgok jobban, mint a távoliak*¹⁹¹”. Ebből következik, hogy a térbeli jellemzők kumulatív hatása azt eredményezi, hogy azok a helyek, ahol ezek a jellemzők hatványozottan megjelennek, azok sérülékenyebbek, mint azok a helyek, ahol nem.

A sérülékenységek vizsgálatánál fontos kiemelni, hogy ez nemcsak területi szinten, hanem időbeli szinten is változik. Így a kockázati jellemzőknek más befolyásoló hatása van például, ha a hétköznapokat (pénteken a szórakozóhelyek nagyobb kockázatot jelentenek, mint hétfőn), vagy ha egy napot (péntek esti órákban más kockázati tényezők a meghatározóbbak, mint péntek kora reggeli órákban) vizsgálunk, azaz a térbeli hatások dinamikusak, amelyek mértéke és koncentrációja hatással van a bűncselekmények megjelenésére.¹⁹² Tegyük fel, hogy adott egy hely, ahol az esti órákban az átlagnál több ember van jelen. Ha ezen a helyen különböző bárók, klubok vagy egyéb alkoholt felszolgáló helyiségek találhatóak akkor ez a hely úgy is értelmezhető, minit egy szórakoztató negyed. Ezek a jellemzők együttes hatásának a vizsgálata alkalmas arra, hogy előrejelezzük, hogy milyen viselkedésekre számíthatunk az adott

¹⁸⁶ Ph.D., hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: harmatib@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5749-0125>

¹⁸⁷ Quetelet Adolphe (1994): A Treatise on Man and the Development of His Faculties. Obesity Research 2 1. szám <https://doi.org/10.1002/j.1550-8528.1994.tb00047.x>; Guerry Andre-Michel (1833): Essay on the moral statistics of France. Paris: l'Academie des Sciences.

¹⁸⁸ Brantingham Patricia L. és Brantingham Paul J. (1999): A Theoretical Model of Crime Hot Spot Generation. Studies on Crime & Crime Prevention, 8, 1. szám, 7–26. old.; Caplan Joel M., és Leslie W. Kennedy (2016): Risk Terrain Modeling: Crime Prediction and Risk Reduction. Oakland, US: University of California Press.; Sherman Lawrence W. (1995): Hot Spots of Crime and Criminal Careers of Places. Crime and Place, 4. szám, 35–52. old.; Ratcliffe Jerry H. (2004): The Hotspot Matrix: A Framework for the Spatio-temporal Targeting of Crime Reduction. Police Practice and Research, 5, 1. szám, 5–23. old.;

¹⁸⁹ Brantingham Patricia L. és Brantingham Paul J. (1981): Environmental Criminology. Thousand Oaks: Sage Publications

¹⁹⁰ Caplan Joel M., és Leslie W. Kennedy (2016): Risk Terrain Modeling: Crime Prediction and Risk Reduction. Oakland, US: University of California Press

¹⁹¹ Tobler Waldo R. (1970): A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region. Economic Geography 46 (sup1): 234–40. old.

¹⁹² Caplan Joel M., és Leslie W. Kennedy (2016): Risk Terrain Modeling: Crime Prediction and Risk Reduction. Oakland, US: University of California Press

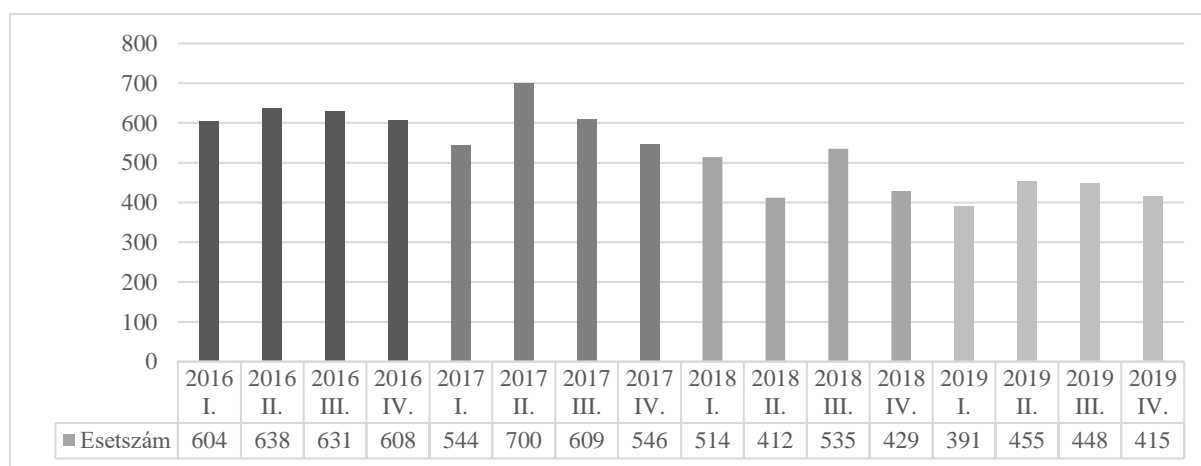
területen, azaz egy kockázatot rendelünk hozzá, ahol a kockázat az adott viselkedés beteljesülésének a valószínűségét mutatja meg.¹⁹³

A sérülékenységek vizsgálatára rengeteg féle elemzési módszer áll rendelkezésre. A jelen tanulmány egy korábbi elemzést vesz alapul, amely három módszert hasonlított össze, mégpedig: a (1) Kernel sűrűség alapú hotspot-elemzést (KDE), (2) ugyanezen elemzést kiegészítve a bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő indexszel (HCHI)¹⁹⁴, illetve a (3) Kockázat-terep modellezést (RTM). Ezt kiegészítve vizsgálom, hogy a (4) KDE és RTM integrált változata, vagy (5) KDE HCHI súllyal ellátott és RTM integrált változata mennyiben befolyásolja az elemzés pontosságát és megbízhatóságát.

II. Módszertan

A tanulmány a 2015. december 1. és 2019. november 30. között Budapesten elkövetett 8 479 testi sértés bűncselekményeket térbeli elhelyezkedését vizsgálja.

Az elemzés során ugyanazon időegységeket vettem alapul, mint a korábbi tanulmányban¹⁹⁵, többek között a célból, hogy összehasonlíthatók lehessenek az eredmények. Ez alapján három hónapos időegységekre bontottam az adatokat, amelyek igazodnak az évszakokhoz. Az időegységek a következők: az I. negyedév az előző év december 1. és február 28. vagy 29. közötti, a II. negyedév a március 1. és május 31. közötti, a III. negyedév a június 1. és augusztus 31. közötti, végül a IV. negyedév a szeptember 1. és november 30. közötti adatokat tartalmazza. Az 1. számú ábra tartalmazza negyedéves bontásban az eseteket, amely 2016. és 2019. között egy csökkenő tendenciát mutat.

1. számú ábra: A testi sértések száma 2015. december 1. és 2019. november 30. között
(Forrás: Adatkérés alapján a szerző saját szerkesztése)

Az összehasonlíthatóságot szem előtt tartva, ugyanazon térbeli elemzési alapegységeket alkalmazom. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált területet 275 méteres cellákra osztom, amely az átlagos háztömb méret fele Budapesten. Illetve, azt tekintem forró pontoknak (hotspotoknak), ahol a térbeli cella – 275 * 275 méter – értéke nagyobb, mint az átlagtól vett két standard eltérés.

¹⁹³ Caplan Joel M., és Leslie W. Kennedy (2016): Risk Terrain Modeling: Crime Prediction and Risk Reduction. Oakland, US: University of California Press

¹⁹⁴ Harmati Barbara (2020): A bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő index. Statisztikai Szemle, 98. 9. szám, 1066-1081 old.

¹⁹⁵ Harmati Barbara (2021): A forró pontok (hotspot) - és az RTM elemzés megbízhatóságának vizsgálata Budapesten. Globális kérdések – Globális válaszok: Rendészettudomány a hallgatók szemével. Magyar Rendészettudományi Társaság, 77-93 old.

A (1) KDE forró pontok (hotspot) elemzés alapját a cellák adják, amelyek középpontjához viszonyítva vizsgálja az adott események elhelyezkedését. Leegyszerűsítve a módszer megszámlálja a cellákban található pontokat, és ez alapján hozzárendel egy sűrűségi értéket. A kalkulációt követően minden cella rendelkezni fog egy értékkel, amely a cellák intenzitását mutatja meg, mégpedig úgy, hogy magasabb ez az érték azoknál, ahol a pontok a cella középpontjától kisebb távolságban helyezkednek el¹⁹⁶, és így forró pontoknak (hotspotoknak) tekinthetők. A (2) KDE HCHI elemzés annyiban különbözik, hogy az egyes pontokhoz még egy súlyt rendel hozzá¹⁹⁷. Ezzel szemben az (3) RTM bevonja az elemzésbe a térbeli jellemzőket, amelyekhez rendel egy kockázati értéket. Az elemzés elsősorban kétlépcsős regressziós modellel történik, amelynek eredményeképpen minden hely és térbeli jellemző rendelkezni fog egy összetett kockázati értékkel, amelynek nagysága határozza meg, hogy mekkora a valószínűsége annak, hogy az adott helyen bekövetkezik a vizsgált esemény.¹⁹⁸ Az elemzésbe bevont térbeli jellemzők az 1. számú táblázatban láthatók.

Kategória	Alkategória	Elemszám
Nagy készpénzforgalmat lebonyolító helyek	ATM bankfiók zálogház kisboltok - vegyesbolt áruházlánc (élelmiszer) bevásárlóközpont dohánybolt benzinkút	3 631
Alkoholt árusító helyek	bár és borozó kocsmá és söröző pub	777
Nagyszámú emberforgalommal rendelkező helyek	szálloda étterem gyorsétterem	1 958
Iskolák és kollégiumok	középfokú oktatást biztosító intézmény felsőfokú oktatást biztosító intézmény kollégium	689
Parkok		875
Parkolók és tömegközlekedési megállók	parkoló elektromos autó töltőállomás busz és trolis megálló metró és vasút megálló villamos és hév megálló	5 834
Budapest nevezetességei	turisztikai látványosságok	168
Térfigyelő kamerák		2 218

1. számú táblázat: Térbeli jellemzők kategóriái és teljes elemszámuk (Forrás: a szerző saját adatgyűjtése, illetve a GeoX Térinformatikai Kft. által rendelkezésre bocsátott adatok)

¹⁹⁶ Eck John E., Spencer Chaaney, James Cameron, és Ronald Wilson (2005). Mapping Crime: Understanding Hotspots. Washington: National Institute of Justice. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/209393.pdf>

¹⁹⁷ Részletesen lsd.: Harmati Barbara (2020): A bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő index. Statisztikai Szemle, 98. 9. szám, 1066-1081 old.

¹⁹⁸ Caplan Joel M., és Leslie W. Kennedy (2016): Risk Terrain Modeling: Crime Prediction and Risk Reduction. Oakland, US: University of California Press

Az elemzési módszereket két mérőszám segítségével hasonlítom össze. Az első ilyen mérőszám a PAI index, amely azt vizsgálja, hogy a létrejött hotspoton belül hány bűncselekmény valósul meg, és ez mekkora része a teljes vizsgált területnek¹⁹⁹. Míg az RRI index összehasonlítja a változás értékét két időszak között, még pedig úgy, hogy a hotspotban található incidensek számát elosztja a teljes incidens számmal²⁰⁰.

A Budapesten elkövetett testi sértések elemzése megállapította, hogy a KDE forró pontok (hotspot) elemzés egy kevésbé differenciált, azaz viszonylag homogén elhelyezkedésű területeket jelöl meg magas kockázatú helyszíneknek, amelyek elsősorban a pesti oldal belvárosi kerületeiben csoportosulnak. Amennyiben ezt az elemzést kiegészítem a bűncselekményeket súlyozó indexszel (HCHI), akkor már egy sokkal differenciáltabb forró pontokat (hotspotokat) hoz létre ugyanezen elemzés. A mérőszámokat nézve ez tekinthető a legmegbízhatóbb elemzési módszernek a Budapesten elkövetett testi sértések vizsgálatára. Addig az RTM módszer tekinthető a legpontosabb elemzési eszköznek, amely Budapest közel 18%-át jelölte meg magas kockázatú helyszíneknek, amiből következik, hogy ezeknek a területeknek a menedzselése aránytalanul sok erőforrást igényelne a hatóságok részéről, így egyben ez a módszer a legkevésbé alkalmas arra, hogy bűnmegelőzési terv alapját szolgálja.²⁰¹ Az alábbiak miatt a következőkben arra keresem a választ, hogy a mérőszámok miként változnak, ha integrálom az egyes elemzési módszereket, mégpedig a következőképpen: (4) KDE és RTM elemzést, illetve (5) KDE HCHI súllyal ellátott és RTM elemzést.

III. Eredmények

Elsőként az elemzés térbeli, térképes eredményeit mutatom be, ahol kitérek arra, hogy az egyes módszerek mely területeket határoztak meg hotspotnak, és ezek mekkora részét képezik Budapestnek. Ezt követően negyedéves szinten bemutatom a két index értékeit, és meghatározom, hogy mely módszer a legmegbízhatóbb és legpontosabb a Budapesten elkövetett testi sértések előrejelzésére.

3.1. Térképes eredmények

A KDE forró pontok (hotspotok) térbeli elhelyezkedés minden évben viszonylag egységes területet fed le. A legmagasabb kockázatú helyszínek elsősorban a pesti oldal belvárosi kerületei, mégpedig az 5. és a 7. kerület teljes egésze, továbbá a 6., 8., 9., és 13. kerület belvároshoz közelebb eső részei. Ezen kívül hotspotoknak tekinthetők még a 4. kerület Újpest-központ, és a 15. kerület Újpalota vasútállomás környéke is. A budai oldalt nézve négy esetben jelenik meg a 2. kerület Széll Kálmán tér és környéke, mint magas kockázatú helyszín. Az RTM is magas kockázatú területeknek minősíti hasonlóan a pesti oldal belvárosi részét, mégpedig az 5., a 6., a 7., a 8., és a 13. kerület jelentős részeit.²⁰²

A két elemzési módszer integrálása forró pontoknak (hotspotoknak) határozza meg szintén a pesti oldal belvárosi részeit, illetve 2016-ban, 2017-ben, és 2018 második felében

¹⁹⁹ Chainey Spencer, Tompson Lisa, és Uhlig Sebastian (2008): The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime. *Security Journal*, 21. 1-2. szám, 4–28 old.

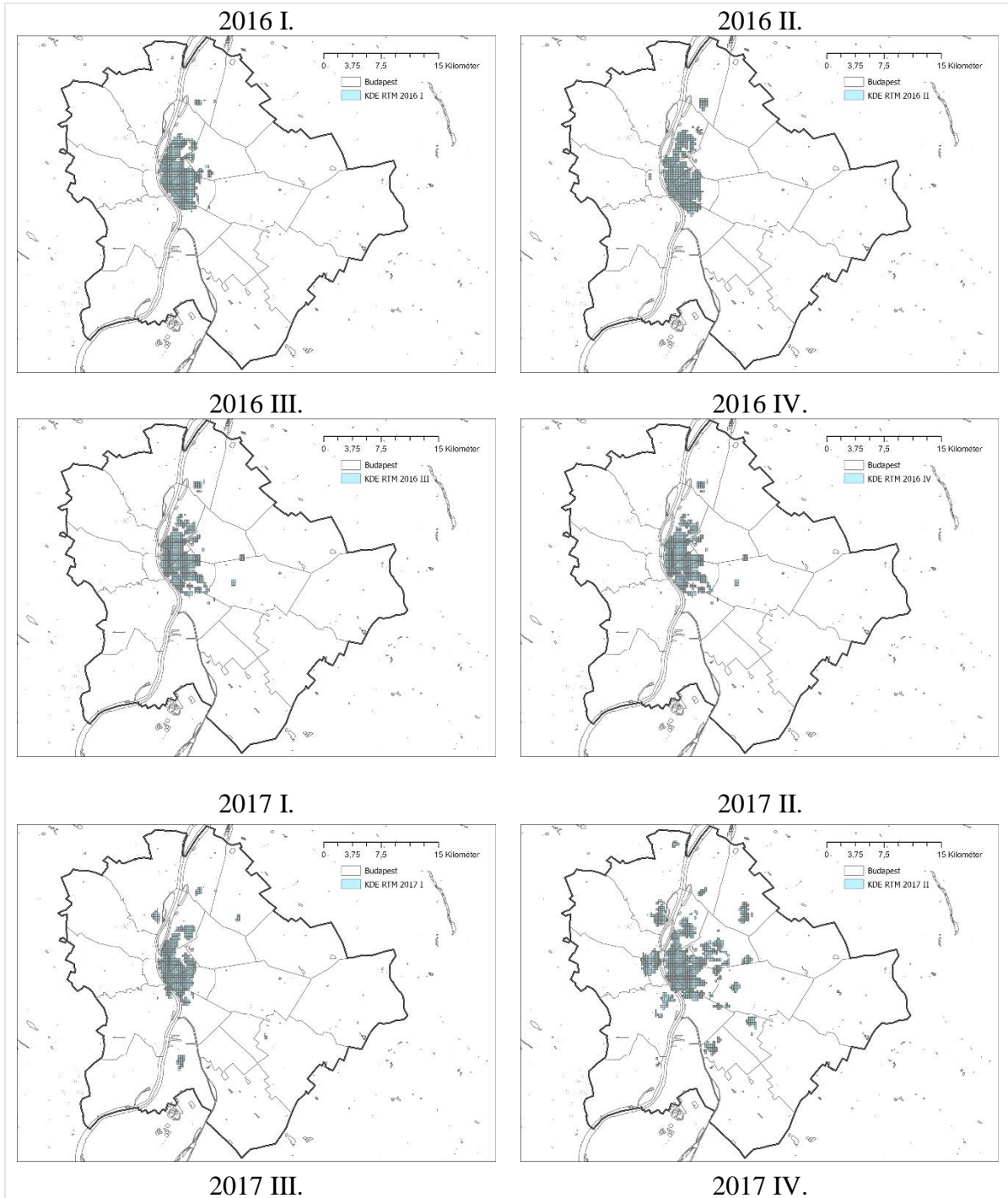
²⁰⁰ Caplan Joel M., Kennedy Leslie W., és Piza Eric L. (2013): Joint Utility of Event-Dependent and Environmental Crime Analysis Techniques for Violent Crime Forecasting. *Crime & Delinquency*, 59. 2. szám, 243–70 old.

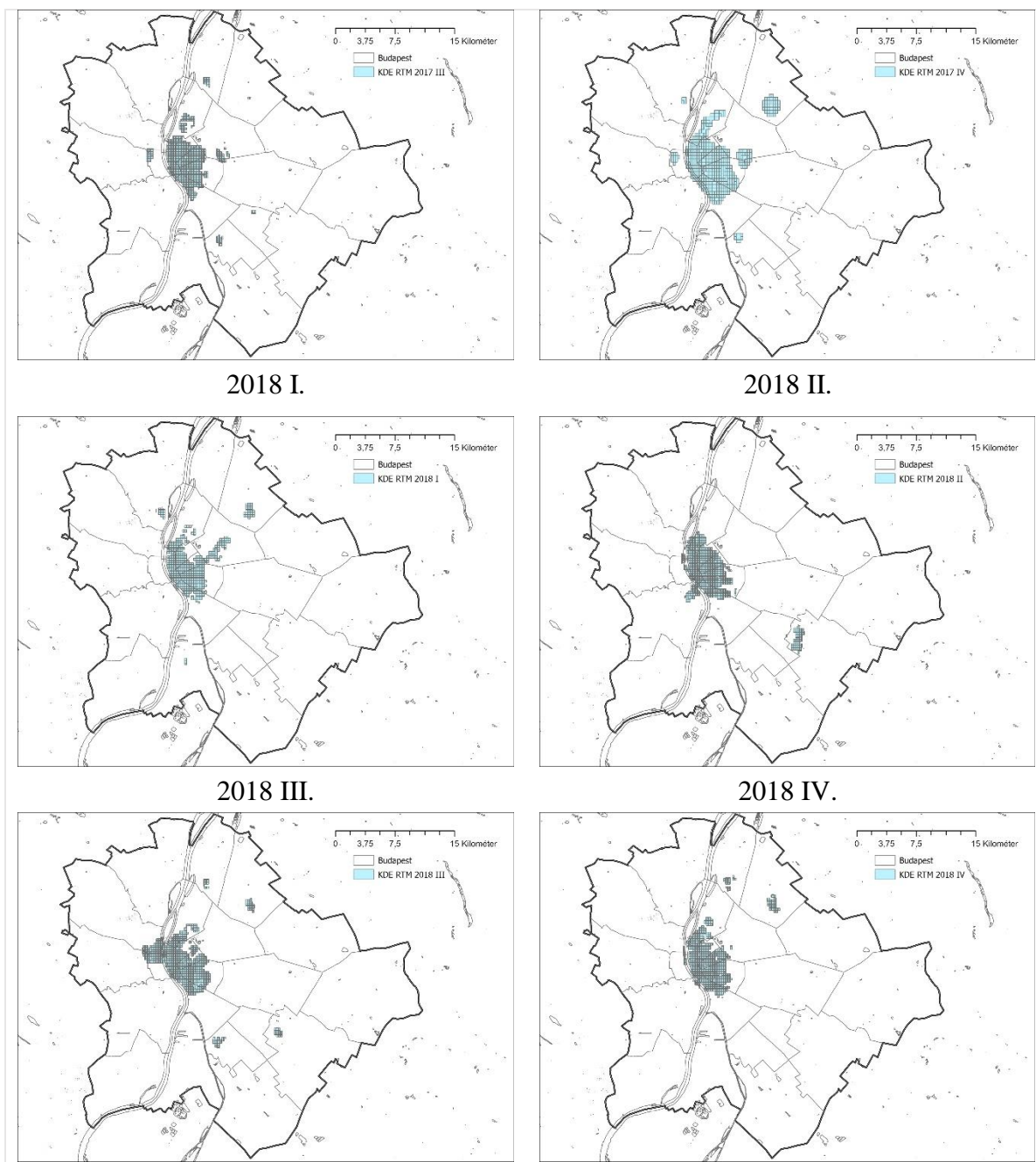
²⁰¹ Harmati Barbara (2021): A forró pontok (hotspot) - és az RTM elemzés megbízhatóságának vizsgálata Budapesten. *Globális kérdések – Globális válaszok: Rendészettudomány a hallgatók szemével. Magyar Rendészettudományi Társaság*, 77-93 old.

²⁰² Harmati Barbara (2021): A forró pontok (hotspot) - és az RTM elemzés megbízhatóságának vizsgálata Budapesten. *Globális kérdések – Globális válaszok: Rendészettudomány a hallgatók szemével. Magyar Rendészettudományi Társaság*, 77-93 old.

Újpest-központot. Ezen kívül többször jelenik meg Újpalota, Pesterzsébet, Pestszentlőrinc és Várkerület kisebb méretű frekvenciált részei is mint magas kockázatú helyszín.

A KDE elemzés (2. számú ábra) összesen Budapest 7,24%-át, míg az RTM 17,55%-át jelölte meg forró pontoknak (hotspotoknak). Ezzel szemben a két módszer integrálása már csak 5,72%-át, amely így jelentősen csökkentette a menedzselendő sérülékeny helyek méretét.

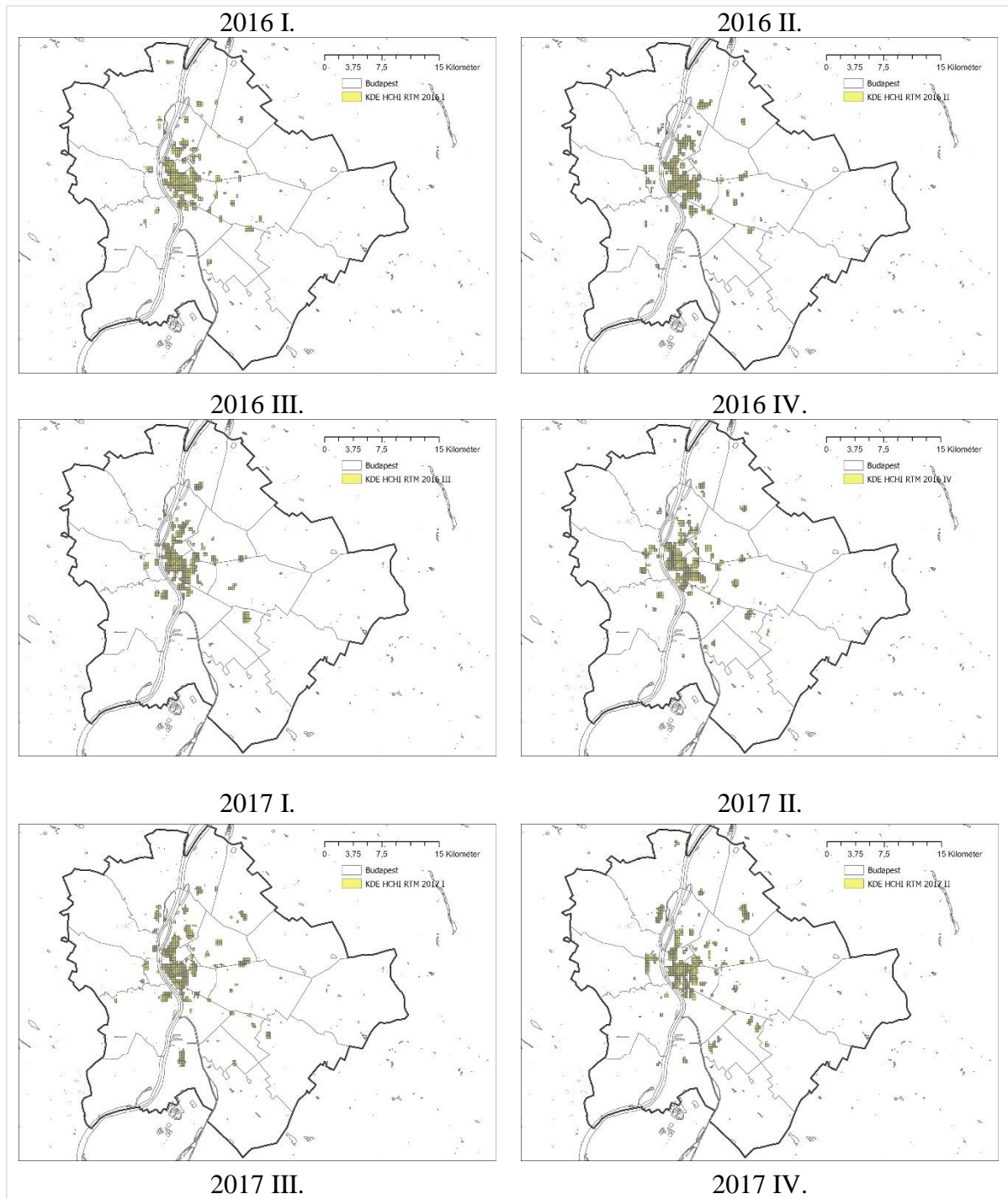

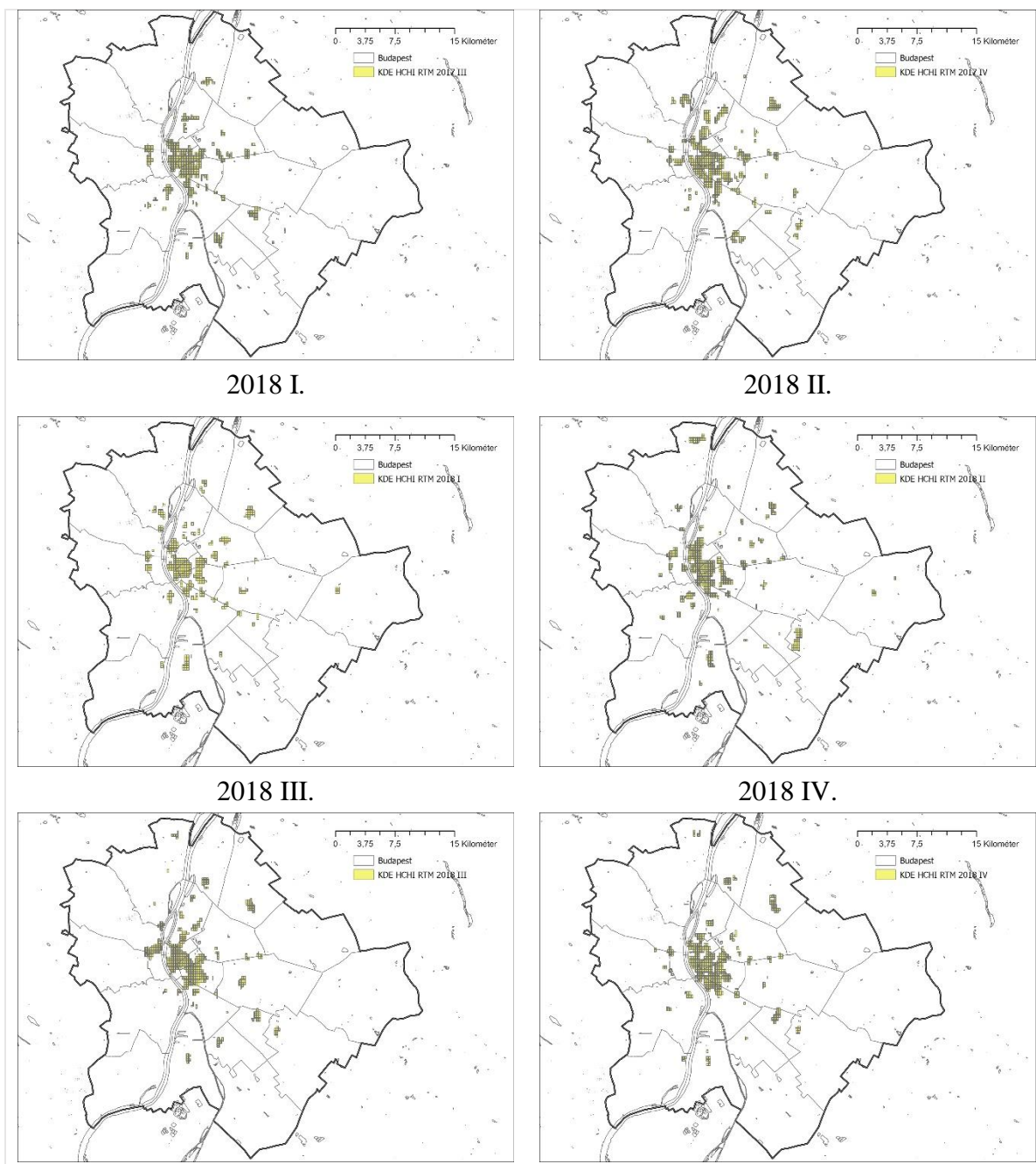
2. számú ábra A testi sértés KDE és RTM integrált elemzésének eredményei (2016-2019)
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

A KDE HCHI elemzés esetén is ugyanúgy a pesti oldal belvárosi kerületeiben található a legtöbb forró pont (hotspot). Ezen felül megjelennek még a 4. kerület Újpest-központ, a 15. kerület Újpalota vasútállomás környéke, és a 2. kerület Széll Kálmán tér is, mint magas kockázatú helyszínek. Továbbá ilyennek tekinthető még a 11. kerületi Móricz Zsigmond körtér és Újbuda-központ, a 21. kerület Csepel-Belváros, és hasonló viszonylag nagyobb tömegközlekedési csomópontok is.

A KDE HCHI és az RTM elemzés integrálása (3. számú ábra) is ugyanúgy a pesti oldal belvárosi részeit határozza meg magas kockázatú helyszíneknek, azonban láthatóan sokkal inkább tagoltabbak, és jobban körülhatárolhatók az egyes helyszínek. Ezen kívül általánosságban elmondható, hogy ennél az elemzésnél jobban kirajzolódnak az egyes tömegközlekedési csomópontok, mint forró pontok (hotspotok).

A KDE HCHI elemzés összesen Budapest 6,5%-át, míg az RTM 17,55%-át jelölte meg magas kockázatú helyszínek. Ezzel szemben a két módszer integrálása 4,64%-át, amely még kevesebb területet jelent, mint ami súly nélküli KDE és RTM elemzés integrálása esetén volt látható.

3. számú ábra: A testi sértés KDE HCHI súllyal ellátott és RTM elemzésének eredményei (2016-2019) (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

A térképes eredményeket nézve az öt elemzési módszer közül az RTM Budapest közel 18%-át jelölte meg magas kockázatú helyszínnek, ezt követi a KDE HCHI súllyal ellátott elemzése, a KDE, a KDE és RTM integrálása, míg végül a KDE HCHI súllyal ellátott és az RTM integrálás. Az utóbbi Budapest 4,64%-át jelölte meg forró pontnak (hotspotnak), amely a térképeket vizsgálva egy sokkal differenciáltabb, jól körülhatárolhatóbb helyszíneket jelent, amely így az összes módszer közül a legalkalmasabb arra, hogy bűnmegelőzési tervek alapjául szolgáljon, amennyiben ezt az eredményt a két mérőszám is alátámasztja.

Az RTM elemzés a térképes megjelenítésen kívül még meghatározza, hogy a különböző térbeli jellemzők mennyire tekinthetők kockázatosnak. Ezen elemzés alátámasztja a térképes eredményeket, miszerint több tömegközlekedési csomópont tekinthető forró pontoknak

(hotspotoknak), mivel a busz, troli megállók és a dohányboltok azok, amelyek minden évben megjelennek, mint rizikós jellemzők.

3.2. PAI index és RRI index eredményei

A PAI index megmutatja, hogy a létrejött forró pontokon (hotspotokon) belül hány testi sértés valósult meg, és ez mekkora része a teljes vizsgált területnek. Minél magasabb ez az érték, annál pontosabb az adott elemzési módszer.²⁰³ Az egyes módszerek mérőszámait a 2. számú táblázat tartalmazza, ez alapján látható, hogy a KDE HCHI súllyal ellátott és az RTM elemzés integrált változata az, amelyik átlagosan a legmagasabb eredményt adja (6,47), ezt követi a KDE és RTM elemzés integrált változata (5,75). A legrosszabbul az RTM elemzés (2,73) teljesített, majdnem mindegyik elemzési módszer kétszer pontosabb eredményeket produkált. Azokon belül is mindkét integrált módszer felülmúlja a nem integrált elemzési módszereket, amiből következik, hogy ezek összevonása jóval pontosabb előrejelzésre képesek.

Negyedév	KDE	KDE HCHI	RTM	KDE RTM	KDE HCHI RTM
2016 I.	6,11	5,91	2,83	4,90	8,70
2016 II.	6,70	6,42	3,22	8,18	9,30
2016 III.	5,97	6,30	2,76	7,36	5,35
2016 IV.	5,07	5,12	2,67	6,47	4,81
2017 I.	5,16	5,26	2,88	4,46	6,82
2017 II.	3,06	5,81	2,99	3,57	8,14
2017 III.	5,99	5,90	2,49	6,45	6,81
2017 IV.	5,12	5,52	2,24	5,12	4,37
2018 I.	4,62	4,71	2,78	6,62	4,66
2018 II.	4,65	4,97	2,22	5,52	6,79
2018 III.	6,12	5,61	2,81	4,44	5,19
2018 IV.	4,31	5,05	2,90	5,84	6,71
Átlag	5,24	5,55	2,73	5,75	6,47

2. számú táblázat: A PAI értékek negyedévenként és elemzési módszerek szerint (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Az RRI index összehasonlítja a változás értékét két időszak között, még pedig úgy, hogy a forró pontokban (hotspotokban) található incidensek számát elosztja a teljes incidens számmal. Ha az index érték nagyobb mint 1, az azt jelenti, hogy több bűncselekmény valósult meg a forr pontokban (hotspotokban), ha pedig kisebb mint 1, akkor kevesebb bűncselekmény történt. Az ideális érték, amely azt jelzi, hogy a módszer megfelelően jelezte előre a jövőbeni bűncselekményeket az 1.²⁰⁴ Az értékek a 3. számú táblázatban láthatók. Ebben az esetben az RTM módszer tekinthető a legmegbízhatóbbnak, mivel annak átlagos értéke (1,04) van legközelebb az 1-hez, ezt követi az KDE és RTM integrált elemzés (1,10). Megállapítható, hogy javíthat az elemzés megbízhatóságán az egyes módszerek integrálása.

²⁰³ Chainey Spencer, Tompson Lisa, és Uhlig Sebastian (2008): The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime. Security Journal, 21. 1-2. szám, 4–28 old.

²⁰⁴ Caplan Joel M., Kennedy Leslie W., és Piza Eric L. (2013): Joint Utility of Event-Dependent and Environmental Crime Analysis Techniques for Violent Crime Forecasting. Crime & Delinquency, 59. 2. szám, 243–70 old.

Negyedév	KDE	KDE HCHI	RTM	KDE RTM	KDE HCHI RTM
2016 I.	1,08	1,59	1,00	1,07	1,25
2016 II.	0,97	1,54	1,00	0,97	1,24
2016 III.	1,27	1,85	1,12	1,17	1,65
2016 IV.	1,17	1,82	1,07	1,14	1,51
2017 I.	1,09	1,70	1,02	1,08	1,48
2017 II.	1,13	1,54	0,97	0,97	1,24
2017 III.	1,15	1,75	1,17	1,24	1,62
2017 IV.	1,01	1,62	1,07	1,01	1,49
2018 I.	1,30	2,08	1,07	1,15	1,60
2018 II.	1,24	1,90	1,01	1,15	1,48
2018 III.	1,02	1,58	0,95	0,97	1,23
2018 IV.	1,36	1,78	1,09	1,33	1,54
Átlag	<i>1,15</i>	<i>1,73</i>	<i>1,04</i>	<i>1,10</i>	<i>1,44</i>

3. számú táblázat: Az RRI értékek negyedévenként és elemzési módszerek szerint
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

IV. Konklúzió

A tanulmány 2015. december 1. és 2019. november 30. között Budapesten elkövetett testi sértés bűncselekményeket vizsgálja öt elemzési módszer segítségével három hónapos időegységre lebontva.

A térképes elemzések alapján megállapítható, hogy a KDE HCHI súllyal ellátott és RTM elemzés integrált változata az, amely a legjobban menedzselhető forró pontokat (hotspotokat) határoz meg. A többi módszerhez képest jelentősen kisebb területet jelölt meg magas kockázatú helyszínnek, mint a többi.

A PAI pontossági indexet nézve szintén a KDE HCHI súllyal ellátott és az RTM elemzés integrált változata teljesített a legjobban, míg a második helyen a KDE és az RTM integrált változata. Ebből következik, hogy az elemzés pontosságán az elemzési módszerek integrálása javított. Addig az RRI, megbízhatósági index esetén az RTM teljesített a legjobban, míg második helyen a KDE és RTM integrált változata található, addig a KDE súllyal ellátott és RTM integrált változata csak a negyedik helyen van. Ebben az esetben is megállapítható, hogy az integrálás valamelyest javított az előrejelzés megbízhatóságán, de nem olyan mértékben, mint a másik index esetén.

Összességében megállapítható, hogy az elemzési módszerek közös integrált használata nemcsak térképes szinten, hanem pontosság szempontjából is javít a Budapesten elkövetett testi sértések valószínűségi előrejelzésén.

Felhasznált irodalom:

1. Brantingham Patricia L. és Brantingham Paul J. (1981): Environmental Criminology. Thousand Oaks: Sage Publications

2. Brantingham Patricia L. és Brantingham Paul J. (1999): A Theoretical Model of Crime Hot Spot Generation. *Studies on Crime & Crime Prevention*, 8, 1. szám, 7–26. old.
3. Caplan Joel M., Kennedy Leslie W., és Piza Eric L. (2013): Joint Utility of Event-Dependent and Environmental Crime Analysis Techniques for Violent Crime Forecasting. *Crime & Delinquency*, 59. 2. szám, 243–70 old.
4. Caplan Joel M., és Leslie W. Kennedy (2016): *Risk Terrain Modeling: Crime Prediction and Risk Reduction*. Oakland, US: University of California Press
5. Chainey Spencer, Tompson Lisa, és Uhlig Sebastian (2008): The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime. *Security Journal*, 21. 1-2. szám, 4–28 old.
6. Eck John E., Spencer Chainey, James Cameron, és Ronald Wilson (2005). *Mapping Crime: Understanding Hotspots*. Washington: National Institute of Justice. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/209393.pdf>
7. Guerry Andre-Michel (1833): *Essay on the moral statistics of France*. Paris: l'Academie des Sciences
8. Harmati Barbara (2020): A bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő index. *Statisztikai Szemle*, 98. 9. szám, 1066-1081 old.
9. Harmati Barbara (2021): A forró pontok (hotspot) - és az RTM elemzés megbízhatóságának vizsgálata Budapesten. *Globális kérdések – Globális válaszok: Rendészettudomány a hallgatók szemével*. Magyar Rendészettudományi Társaság, 77-93 old.
10. Quetelet Adolphe (1994): *A Treatise on Man and the Development of His Faculties*. *Obesity Research* 2 1. szám <https://doi.org/10.1002/j.1550-8528.1994.tb00047.x>.
11. Ratcliffe Jerry H. (2004): The Hotspot Matrix: A Framework for the Spatio-temporal Targeting of Crime Reduction. *Police Practice and Research*, 5, 1. szám, 5–23. old.
12. Sherman Lawrence W. (1995): Hot Spots of Crime and Criminal Careers of Places. *Crime and Place*, 4. szám, 35–52. old.
13. Tobler Waldo R. (1970): A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region. *Economic Geography* 46 (sup1): 234–40. old.

A COVID-19 első hullámának hatása a lopás és a testi sértés bűncselekmények térbeli eloszlására

I. Bevezetés

A bűncselekmények térbeli elhelyezkedésének az egyik legismertebb vizsgálati módja a forró pont (hotspot) elemzések. A retrospektív adatokra²⁰⁶ támaszkodó módszer beazonosítja azokat a területeket, ahol nagyobb koncentrációban fordulnak elő bűncselekmények az adott terület múltbeli adatainak elemzésével. Azon a feltevésen alapul, hogy a bűnözés területileg nem egyenletesen elosztott, így nagyobb valószínűséggel ott fognak bűncselekményt elkövetni, ahol már korábban is. Az alábbi megállapítások szerves részét képezik a különböző környezeti kriminológiai elméleteknek is, amelyek megalapozták a bűncselekmények térbeli elemzésének elméletét. Ezek az elméletek rengeteg különböző elemzési módszernek képezik az alapját, többek között a jelen tanulmányban megjelenő módszereknek is.

Az elemzés során elsőként megvizsgálom, hogy a 2020. január 1. és 2020. augusztus 31. között, illetve az ezt megelőző év ugyanezen időszakában elkövetett testi sértés és lopás bűncselekmények térbeli elhelyezkedése milyen mintázatokat mutat, és miként változott ez ugyanazon időszak alatt a két év során. Ezt követően pedig az RTM elemzés segítségével megvizsgálom, hogy történt-e változás a bűncselekményeket befolyásoló térbeli jellemzőkben.

II. Módszertan

2.1. Elemzési időegységek

A testi sértés és lopás bűncselekményeket az alábbi időegységekre bontottam, amelyek alapját a COVID-19 első hullámában hozott egyes korlátozó intézkedések adják:

(I). Időszak: január 1. – március 27. közötti időszakot jelenti, amely a járvány első megjelenésétől a kijárási korlátozások bevezetéséig tart. A Kormány 2020. március 11-én rendkívüli jogrendet, veszélyhelyzetet hirdetett az ország egész területére²⁰⁷, majd március 16-án jelentős további korlátozásokat vezetett be²⁰⁸.

(II) időszak: március 28. – május 17. közötti időszakot jelenti, aminek kezdődátuma az a nap, amikor tovább szigorítottak az intézkedéseken, mégpedig bevezették a kijárási korlátozásokat²⁰⁹.

(III) időszak: május 18. – augusztus 31. közötti időszak, melynek kezdete az a nap, amikor a Kormány megszüntette a kijárási korlátozásokat Budapesten²¹⁰, és fokozatosan enyhített a korlátozásokon.

A 2019-es és a 2020-as adatokat e szerint bontom fel, amely évenként így három időegységet jelent, és ezeket elemzem a következő módszerekkel.

²⁰⁵ Ph.D., hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: harmatib@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5749-0125>

²⁰⁶ Chainey Spencer, Tompson Lisa, és Uhlig Sebastian (2008): The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime. *Security Journal*, 21. 1-2. szám, 4–28 old.

²⁰⁷ 41/2020. (III. 11.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről.

²⁰⁸ 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet értelmében korlátozták a vendéglátóhelyek, az üzletek nyitvatartását, továbbá megtiltották a zárt és szabadtéri rendezvényeket.

²⁰⁹ 71/2020. (III. 27.) Korm. rendelet A kijárási korlátozásról

²¹⁰ 211/2020. (V. 16.) Korm. rendelet A fővárosi védelmi intézkedésekről.

2.2. Elemzési módszerek

A bűncselekmények térbeli elhelyezkedését három elemzési módszerrel vizsgálom: Elsőként a Kernel sűrűség alapú forró pontok (hotspot)-elemzéssel (KDE), majd a KDE elemzés kiegészítve a bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő indexszel (HCHI)²¹¹.

A hagyományos hotspot elemzések azt vizsgálják, hogy a bűncselekmények miként csoportosulnak térben. Továbbá az egyes helyszínekből csoportokat – klasztereket – hoznak létre, amelyek így megmutatják az egyes pontok elhelyezkedésének intenzitását. Ezzel szemben, a sűrűség alapú hotspot-elemzés, a számításba már belevonja a vizsgált terület méretét is, így egy statisztikailag kifinomultabb elemzési módszernek tekinthető. Azért esett a választás erre a módszerre, mivel több tanulmány is bizonyította, hogy a KDE elemzés tekinthető a legmegbízhatóbbnak az összes többi forró pont (hotspot) módszer közül²¹². A későbbiekben ezt a módszert egészítem ki egy lehetséges súlyozási indexszel, mégpedig a bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő indexszel (HCHI).

Ugyanezen adatokat szintén elemzem az RTM módszerrel, amely egy olyan térbeli elemző eszköz, amelynek célja a vizsgált esemény (jelen esetben az adott bűncselekmény) valószínűségének előrejelzése mikro szinten, mégpedig úgy, hogy a vizsgált területen található térbeli jellemzőkhöz kockázati értéket rendel hozzá²¹³. Azaz beazonosítja azokat a helyeket, ahol nagyobb valószínűséggel fognak bűncselekményt elkövetni. Az RTM elemzések a korábban elkövetett bűncselekmények helyszínén kívül a vizsgált terület térbeli jellemzőit is bevonja az elemzésbe. Alapjaiban hasonló a hotspot modellhez, mivel mindkettő kiemeli azokat a területeket, amelyek veszélyeztetettek, azonban a modellezés ezen felül feltárja azokat a tényezőket, amelyek ösztönzőként szolgálhatnak.

Az elemzésbe bevont térbeli jellemzők az 1. számú táblázatban láthatók.

²¹¹ Harmati Barbara (2020): A bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő index. Statisztikai Szemle, 98. 9. szám, 1066-1081 old.

²¹² Hu Yujie, Fahui Wang, Cecile Guin, és Haojie Zhu (2018): A Spatio-Temporal Kernel Density Estimation Framework for Predictive Crime Hotspot Mapping and Evaluation. Applied Geography 99. szám, 89–97. old.; Drawve Grant (2016): A Metric Comparison of Predictive Hot Spot Techniques and RTM. Justice Quarterly 33. 3. szám, 369–97. old.; Drawve Grant, Stacy C. Moak, és Emily R. Berthelot (2016): Predictability of Gun Crimes: A Comparison of Hot Spot and Risk Terrain Modelling Techniques. Policing and Society 26. 3.szám, 312–31. old.; Rummens Anneleen, és Wim Hardyns (2020): Comparison of Near-Repeat, Machine Learning and Risk Terrain Modeling for Making Spatiotemporal Predictions of Crime. Applied Spatial Analysis and Policy. 13. 4. szám, 1035-1053 old.; Wheeler Andrew P., és Wouter Steenbeek (2020): Mapping the Risk Terrain for Crime Using Machine Learning. Journal of Quantitative Criminology, 37. 2. szám, 445-480 old.

²¹³ Connealy Nathan T. (2019): Can We Trust Crime Predictors and Crime Categories? Expansions on the Potential Problem of Generalization. Applied Spatial Analysis and Policy 13. 3. szám, 669-692 old.

Kategória	Alkategória	Elemszám
Nagy készpénzforgalmat lebonyolító helyek	ATM bankfiók zálogház kisboltok - vegyesbolt áruházlánc (élelmiszer) bevásárlóközpont dohánybolt benzinkút	3 631
Alkoholt árusító helyek	bár és borozó kocsmák és söröző pub	777
Nagyszámú emberforgalommal rendelkező helyek	szálloda étterem gyorsétterem	1 958
Iskolák és kollégiumok	középfokú oktatást biztosító intézmény felsőfokú oktatást biztosító intézmény kollégium	689
Parkok		875
Parkolók és tömegközlekedési megállók	parkoló elektromos autó töltőállomás busz és trolis megálló metró és vasút megálló villamos és hév megálló	5 834
Budapest nevezetességei	turisztikai látványosságok	168
Térfigyelő kamerák		2 218

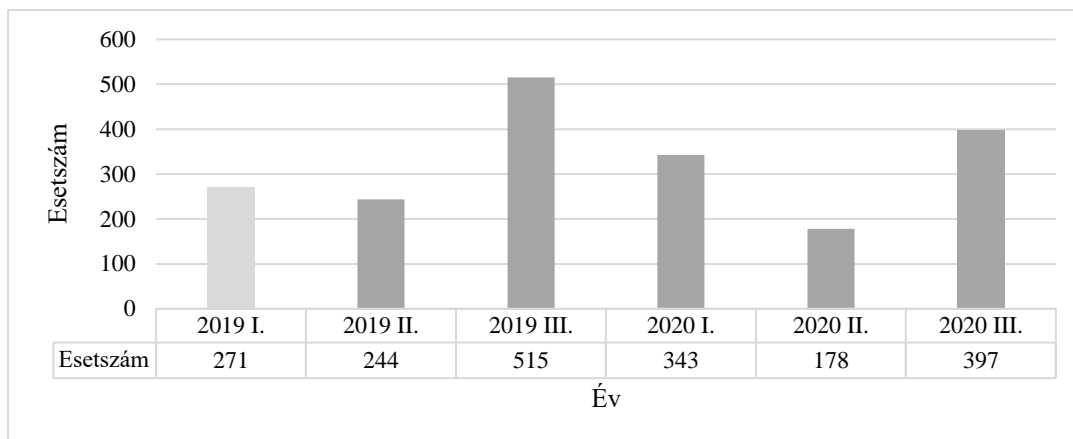
2. számú táblázat: Térbeli jellemzők kategóriái és teljes elemszámuk (Forrás: a szerző saját adatgyűjtése, illetve a GeoX Térinformatikai Kft. által rendelkezésre bocsátott adatok)

A térbeli elemzés alapegysége a Budapesten található átlagos háztömb méret fele, mégpedig 275 méter. Az tekinthető forró pontnak (hotspotnak), ahol a 275 * 275 méteres cella értéke nagyobb, mint az átlagtól vett két standard eltérés.

III. Eredmények

3.1. Testi sértés

A COVID-19 járvány első hullámának I. időszakában 26,6%-kal növekedett a Budapesten elkövetett testi sértések száma 2019-hez képest, addig a II. időszakában 27%-kal, míg a III. időszakában 22,9%-kal csökkent ez az érték. Összességében pedig 10,87%-kal csökkent a testi sértések száma a vizsgált időszakban.

1. számú ábra: A testi sértések száma 2019 és 2020. szeptember 1. között (Forrás: hatósági adatszolgáltatás alapján a szerző saját szerkesztése)
2.

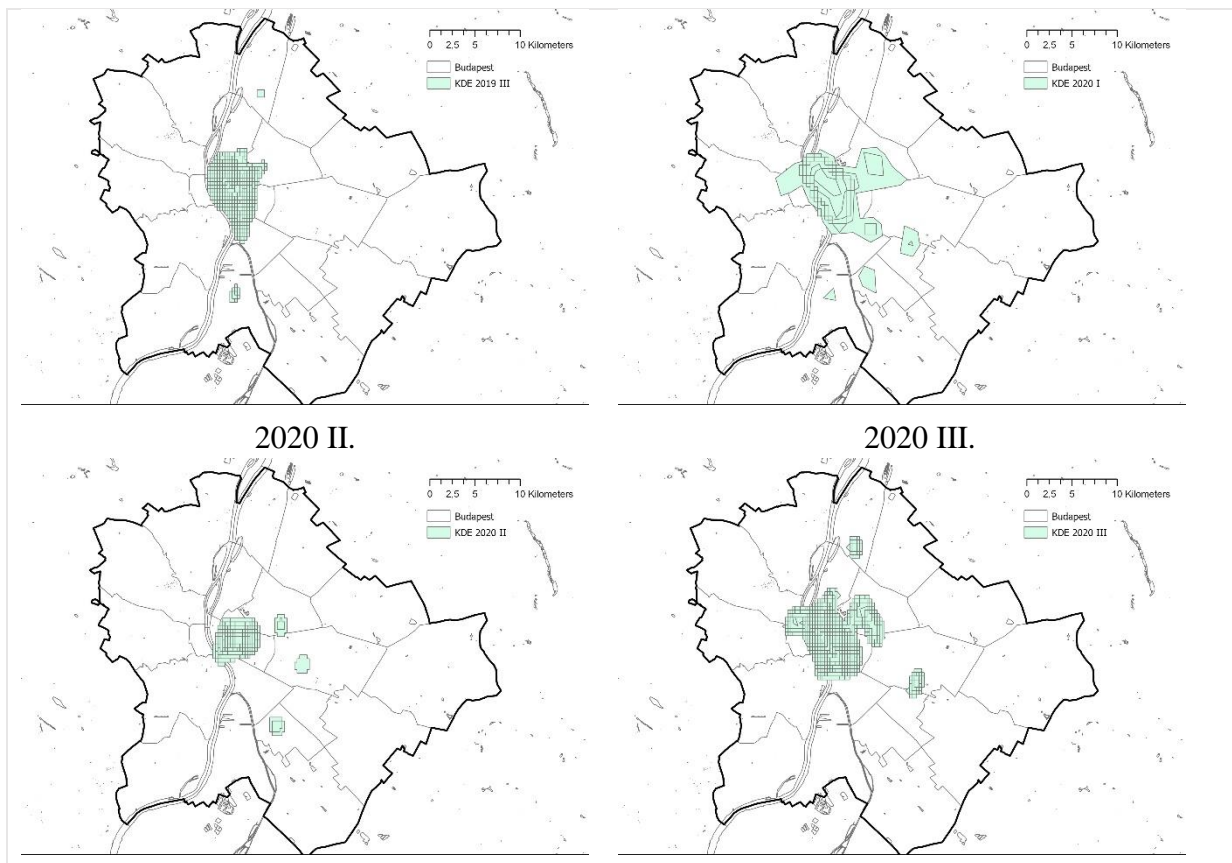
A KDE elemzés (1. számú ábra) esetén 2019-ben Budapest 10,23%-a, míg 2020-ban 6,94%-a jelenik meg magas kockázatú helyszínnek. A 2019. I. időszak és a 2020. I. időszak esetén látható, hogy míg a járvány előtt egy nagyobb koncentráció látható a 4. és a 13. kerület határán, a 15. és a 14. kerület határán, a 21. kerületben, a 3. és a 2. kerületben, illetve a 11. kerületben, az a járvány első hullámában megszűnt, vagy jóval kisebb méretűvé vált. Ezzel szemben, új magas kockázatú területek jelentek meg, mégpedig a 14. kerületben, illetve a 10. és a 19. kerület határán.

A II. időszakot nézve a pesti oldal belvárosi részében található nagy kiterjedésű forró pontok (hotspotok) mérete jelentősen lecsökkent, a 3. kerületi pedig teljesen megszűnt, azonban megjelent egy új csoportosulás a 10. kerületben.

A III. időszakot vizsgálva pedig pont az előző időszakok ellentétje látható, mégpedig nem csökkent, hanem növekedett a magas kockázatú helyszínek mérete, mind a pesti oldal belvárosi kerületeiben, mind pedig a budai oldal 1. és 2. kerületeiben.

A különálló kisebb és nagyobb kiterjedésű forró pontok (hotspotok) a legtöbb esetben valamilyen forgalmas tömegközlekedési csomópontot fednek le, például a 10. kerület és a 14. kerület határán az Örs vezér tere, a 4. és a 13. kerület határán Újpest-központot, vagy a 2. kerületben a Széll Kálmán tér környékét.

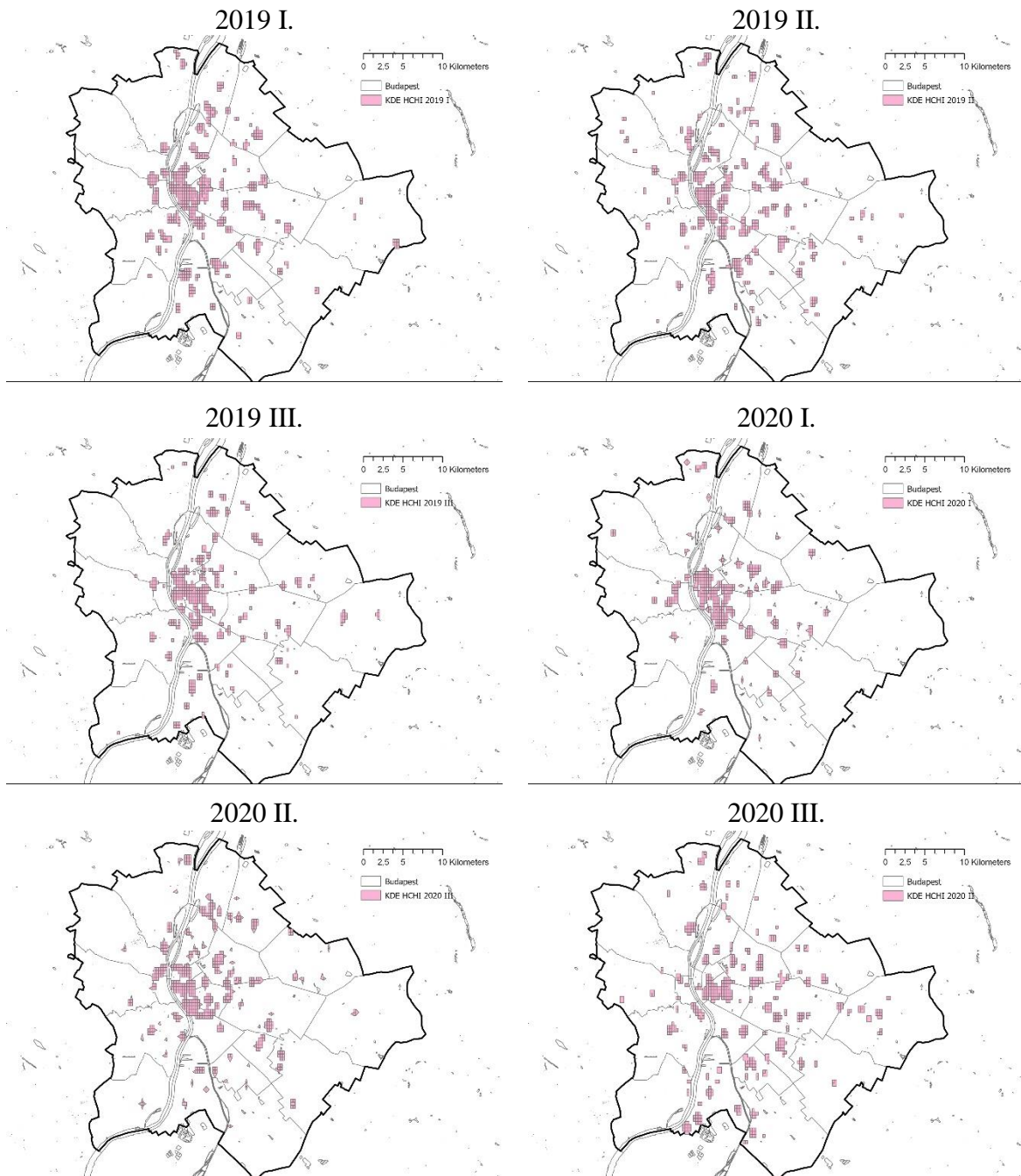
1. számú ábra: A testi sértés KDE elemzésének eredményei (2019-2020) (Forrás: hatósági adatszolgáltatás alapján a szerző saját szerkesztése)

A KDE súllyal ellátott elemzése (2. számú ábra) jóval több kisebb kiterjedésű differenciáltabb forró pontokat (hotspotokat) eredményez, amely 2019-ben 7,89%-át, míg 2020-ban 7,16%-át fedti le Budapestnek.

Az I. időszakot vizsgálva a korlátozó intézkedések bevezetése ebben az esetben is lecsökkentette a magas kockázatú helyszínek méretét. A legnagyobb változás a 21. kerületben, a 13. kerületben és a 11. kerületben látható, azonban minden más kerületben is csökkent valamelyest ezeknek a mérete.

A II. időszakot nézve a legszembetűnőbb változás Budapest déli részén látható, ahol több magas kockázatú helyszín eltűnt, vagy pedig jelentősen csökkent a mérete. Hasonló tendencia figyelhető meg a 2. és a 3. kerületben is. Ezzel szemben a pesti oldal belvárosi kerületeiben már egy koncentráltabb, homogénebb forró pontok (hotspotok) rajzolódott ki.

A III. időszak esetén látható a legnagyobb különbség a két év között, mégpedig míg 2019-ben a pesti oldal belvárosi kerületeiben van egy nagyobb csoportosulás, az 2020-ban sokkal kisebbé vált, és egyre több külsőbb kerületi forró pontok (hotspotok) jelentek meg, amelyek szintén mutatnak egyezőséget különböző tömegközlekedési csomópontokkal.

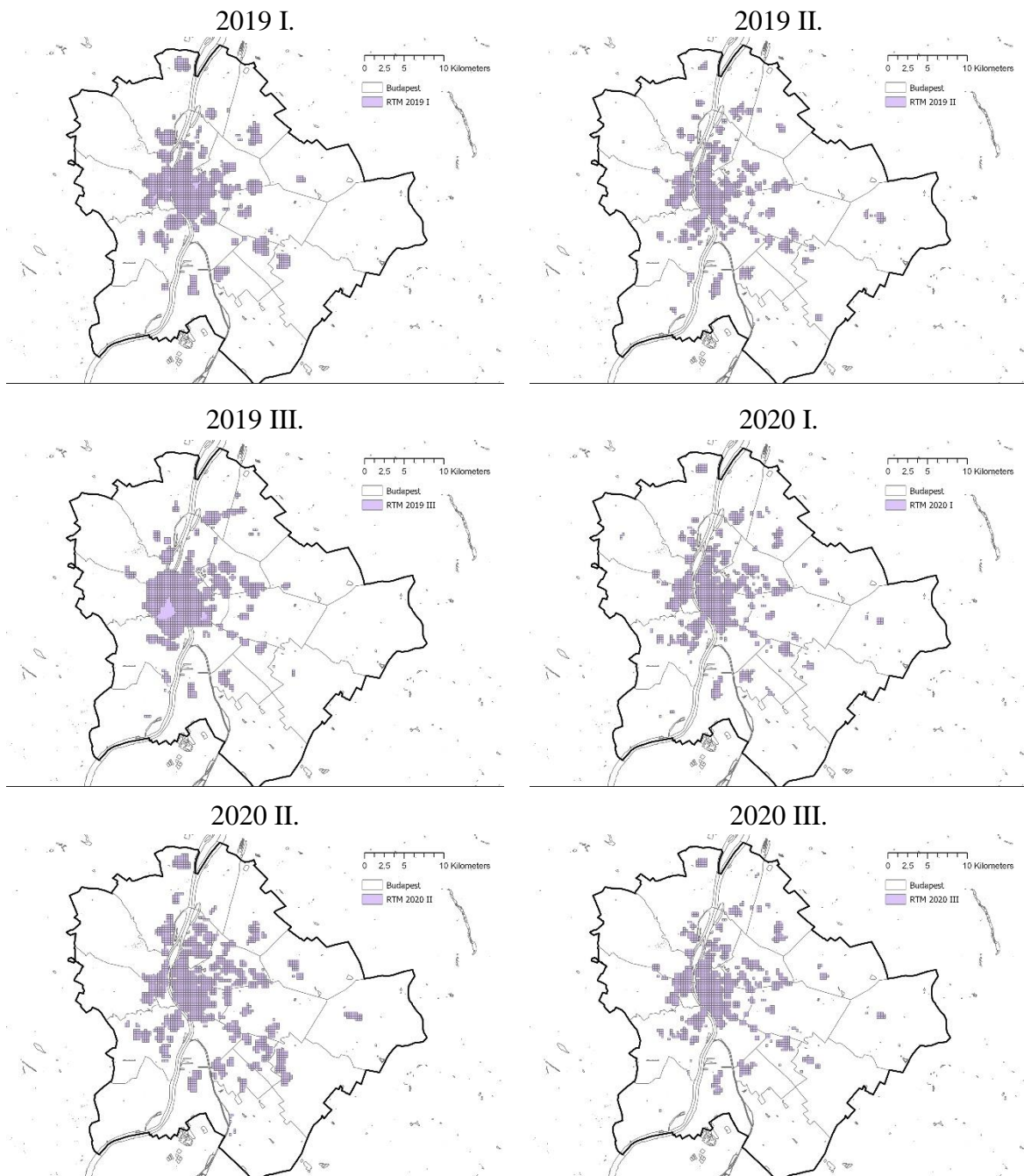
2. számú ábra: A testi sértés KDE HCHI súllyal ellátott elemzésének eredményei (2019-2020) (Forrás: hatósági adatszolgáltatás alapján a szerző saját szerkesztése)

3.

Az előző két módszerhez képest az RTM elemzés (3. számú ábra) esetén látható a legkisebb eltérés a két év között. Az egyes időszakokat nézve vannak különbségek, azonban a forró pontok (hotspotok) alakja és elhelyezkedése hasonló.

Az I. időszaknál a belvárosi részen látható csoportosulás mérete csökkent, és elvételre jelentek meg új helyszíneken. A II. időszak esetén az ellenkező hatás figyelhető meg, itt nem csökkent, hanem növekedett a forró pontok (hotspotok) mérete szinte minden korábbi helyszínen. A 2019. III. időszakban egy nagyobb kiterjedésű homogén csoportosulás látható, amely 2020. ugyanezen időszakában egy sokkal differenciáltabb, szétágazóbb csoportosulássá vált.

Összességében ez az elemzési módszer 2019-ben Budapest 18,45%-át, 2020-ban 20,63%-át jelölte meg forró pontnak (hotspotnak), amely jelentősen magasabb, mint a többi elemzési módszer esetén volt.

4. számú ábra: A testi sértés RTM elemzésének eredményei (2019-2020) (Forrás: hatósági adatszolgáltatás alapján a szerző saját szerkesztése)

A térbeli elemzésen kívül a módszer alkalmas arra, hogy meghatározza, hogy az egyes térbeli jellemzőktől vett távolság mennyiben befolyásolja, hogy az adott helyen nagy valószínűséggel a vizsgált bűncselekmény következik be.

Év	Rizikófaktor	Térbeli hatás (m)	RRV
2019 I. időszak			
	Busz- és trolimegálló	1100	6,946
	Dohánybolt	1650	2,657
	Pub	550	1,770
	Áruházlánc	550	1,627
	Zálogház	1100	1,614
2019 II. időszak			
	Áruházlánc	1100	4,032
	Dohánybolt	550	2,562
	ATM	550	2,116
	Bevásárlóközpont	550	2,007
2019 III. időszak			
	Busz- és trolimegálló	1100	2,834
	Dohánybolt	1100	2,387
	Metro- és vonatmegálló	550	1,721
	Villamos- és HÉV megálló	1100	1,694
2020 I. időszak			
	Busz- és trolimegálló	550	7,931
	Középfokú oktatási intézmény	1100	2,550
	Dohánybolt		
	Kocsma	550	2,387
		1100	1,832
2020 II. időszak			
	Busz- és trolimegálló	550	15,103
	Dohánybolt	1100	2,339
	Áruházlánc	550	1,907
2020 III. időszak			
	Áruházlánc	1650	10,37
	Középfokú oktatási intézmény	1650	2,379
	Dohánybolt		
	ATM	550	2,196
		550	1,634

2. számú táblázat: A testi sértés rizikófaktorai az RTM elemzés alapján (2019-2020)
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

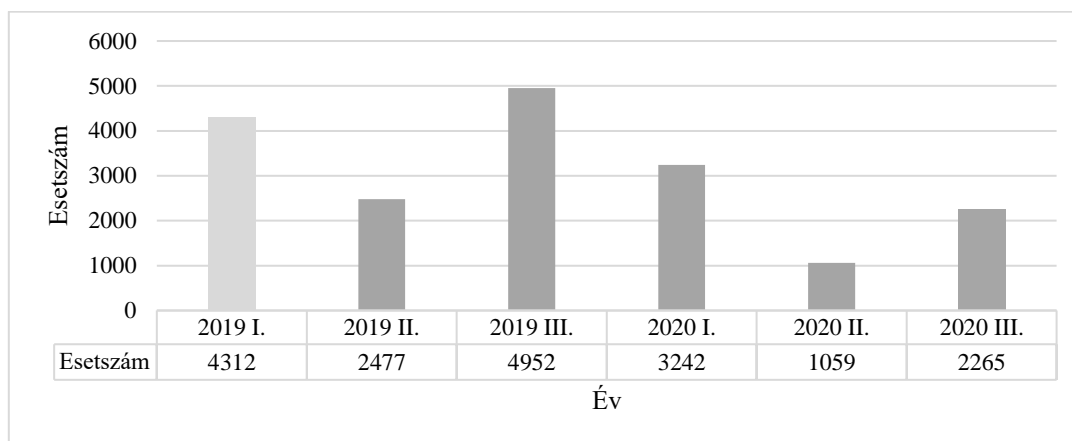
A legnagyobb értékkel rendelkező térbeli kockázat a busz- és trolimegállók (2. számú táblázat), amely azt jelenti, hogy ahol ezek sűrűbben helyezkednek el, ott nagyobb a valószínűsége annak, hogy testi sértés fog bekövetkezni. Példaként, 2019. I. időszakában közel négyszer nagyobb a valószínűsége annak, hogy testi sértés fog megvalósulni ilyen megállók környékén, mint zálogházak környékén. Ezt alátámasztja nemcsak az RTM térképes eredményei, hanem a másik két módszer eredményei is, amelyek forró pontként (hotspotként) azonosítottak több tömegközlekedési csomópontot.

Minden vizsgált időszakban megjelennek kockázatként a dohányboltok, és nagy arányban pedig a különböző áruházláncok. Míg 2019-ben nem jelent meg egy esetben sem kockázatos helyszíneknek a különféle közepfokú oktatási intézmények, addig ez a 2020-as év két időszakában is megjelenik ez második helyen.²¹⁴

²¹⁴ Az eredményeket torzítja az a tény, hogy az egyes tényállásoknál nem állt rendelkezésre, hogy azt lakóépületben és/vagy közterületen követték el.

3.2.Lopás

A COVID-19 járvány első hullámának I. időszakában 24,8%-kal, II. időszakában 57,2%-kal, míg III. időszakban 54,3%-kal csökkent a Budapesten elkövetett lopások száma 2019-hez képest. Összességében pedig 44%-kal csökkent a vizsgált események száma.

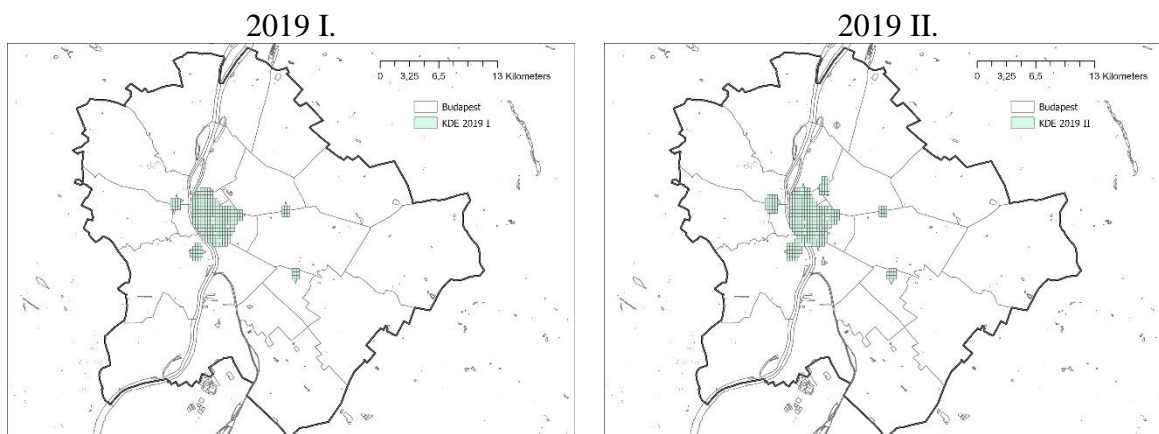
4. számú ábra: A lopások száma 2019 és 2020. szeptember 1. között (Forrás: hatósági adatszolgáltatás alapján a szerző saját szerkesztése)

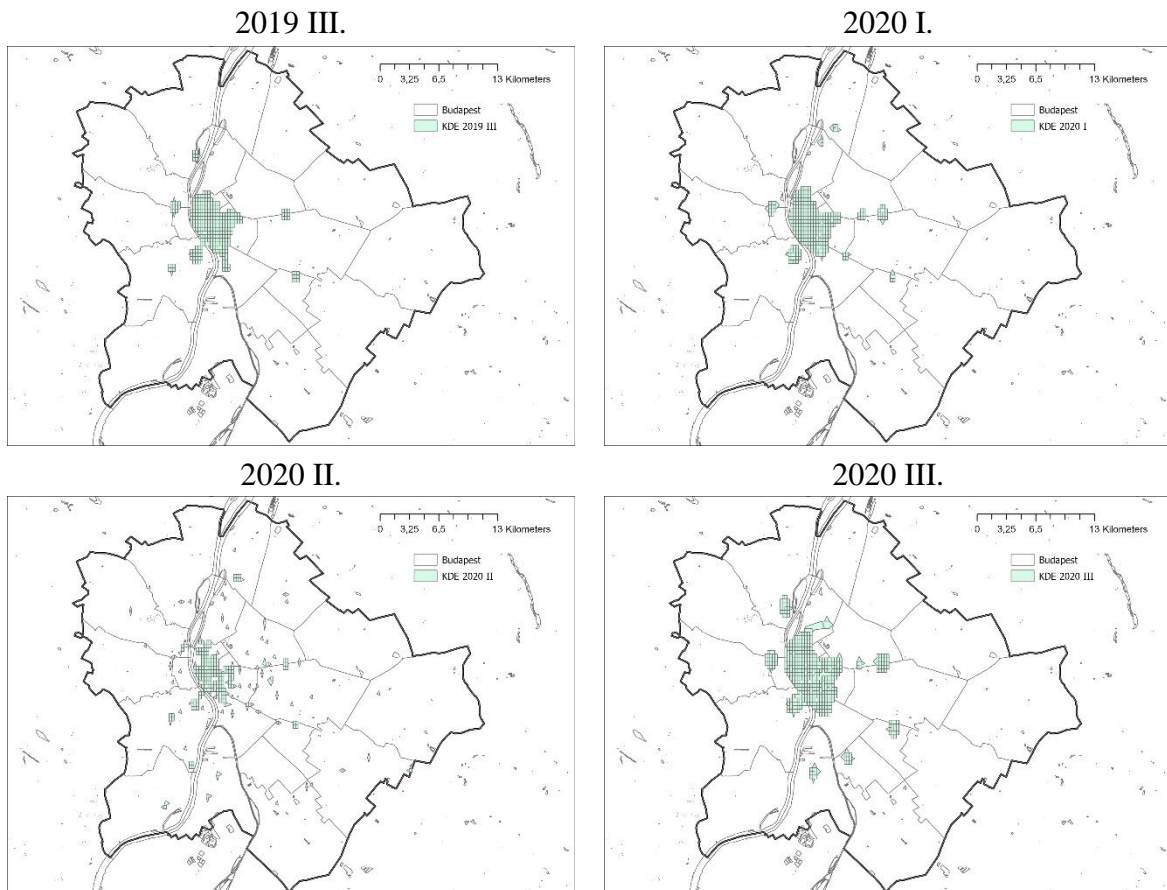
A KDE elemzés (5. számú ábra) 2019-ben Budapest 4,16%-át, míg 2020-ban 4,96%-át jelölte meg forró pontként (hotspotként). Ez azt jelenti, hogy míg 2019-ben több eset volt megfigyelhető, azok inkább csoportosultak azonos helyekre, addig 2020-ban kevesebb eset történt, viszont azok jobban szétszóródtak térben.

Az I. időszakot nézve míg 2019-ben a pesti oldal belvárosi része dominál, illetve a 2. kerületi Széll Kálmán tér, a 11. kerületi Móricz Zsigmond körtér, a 10. és a 14. kerület határán lévő Örs vezér tere, és a 10. és 19. kerület határán található Kőbánya-Kispest, addig 2020-ban a belvárosi rész ugyanúgy megjelenik, azonban további forró pontok (hotspotok) találhatóak a 10. és a 14. kerület határán a Stadionok környékén, és a 8. kerületi Corvin negyed környékén is.

A 2019. II. időszakában is hasonló csoportosulások jelennek meg, mint az I. időszakban. Azonban a 2020-as év II. időszakára a forró pontok (hotspotok) felbomlottak és szétszóródtak elsősorban a pesti oldal kerületeiben.

A 2019. III. időszakban látható magas kockázatú helyszínek mérete és kiterjedése megnövekedett, és újabb forró pontok (hotspotok) jelentek meg, mint például a 21. kerületben.

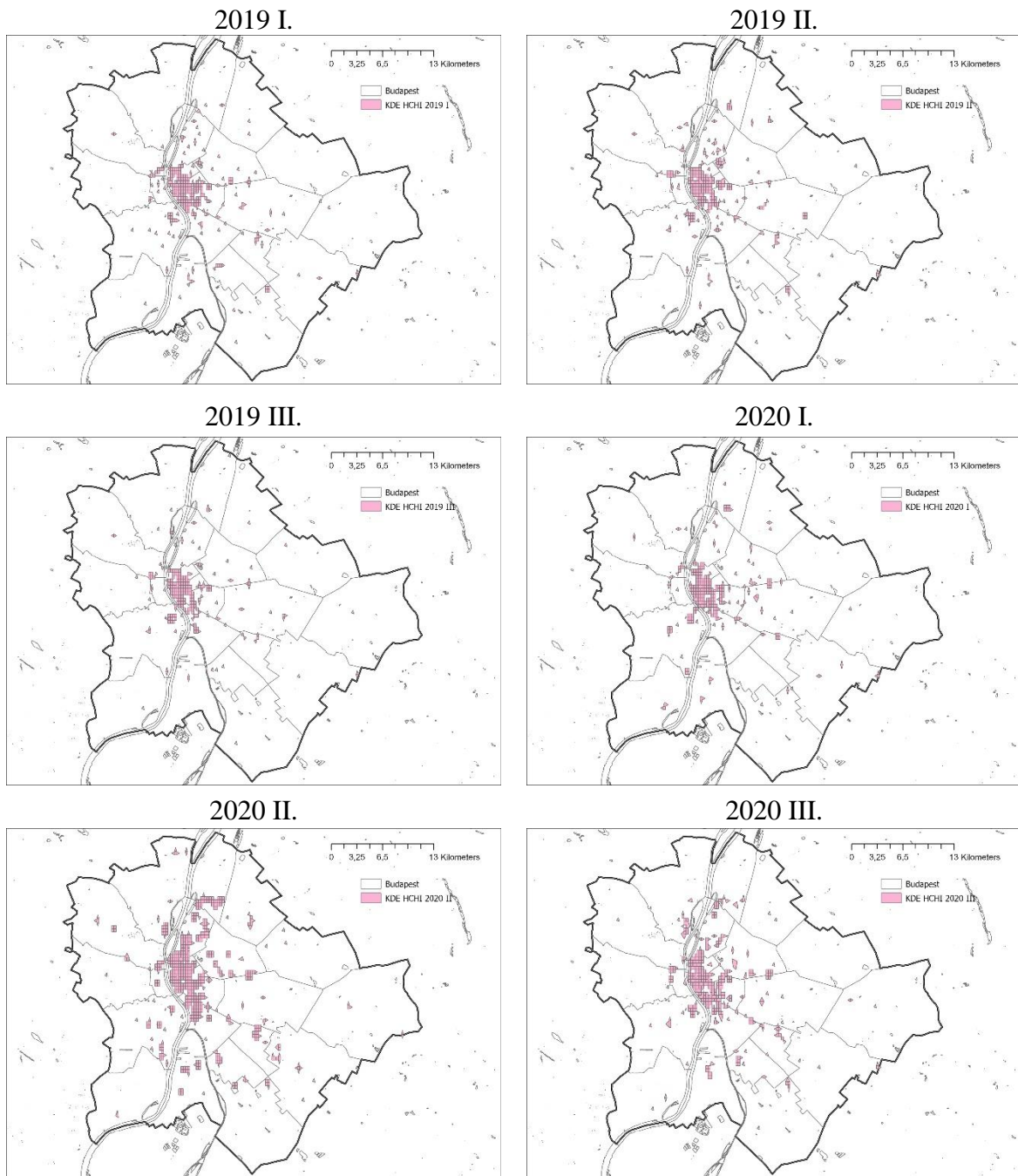
5. számú ábra: A lopás KDE elemzésének eredményei (2019-2020) (Forrás: hatósági adatszolgáltatás alapján a szerző saját szerkesztése)

6.

A KDE HCHI súllyal ellátott elemzés (6. számú ábra) 2019-ben Budapest 3%-át, míg 2020-ban 5,2%-át jelölte meg forró pontként (hotspotként). Hasonlóan a súly nélküli elemzéshez, itt is ez azt jelenti, hogy míg 2019-ben több eset volt megfigyelhető, azok inkább csoportosultak azonos helyekre, addig 2020-ban kevesebb eset történt, viszont azok jobban szétszóródtak. Mindkét év azonos időszakaiban hasonló elhelyezkedésű csoportosulások figyelhetők meg.

Az I. időszakot nézve 2020-ra valamelyest kisebbé vált a központi forró pont (hotspot) és több kisebb méretű jelent meg. A II. időszak esetén látható a legnagyobb növekedés, mivel a központi forró pont (hotspot) térben megnyúlt és kiterjedt jobban a 13. kerület és a 9. kerület irányába. A III. időszakban is látható ez a megnyúlás, azonban ez valamelyest kisebb, mint az előző időszakban.

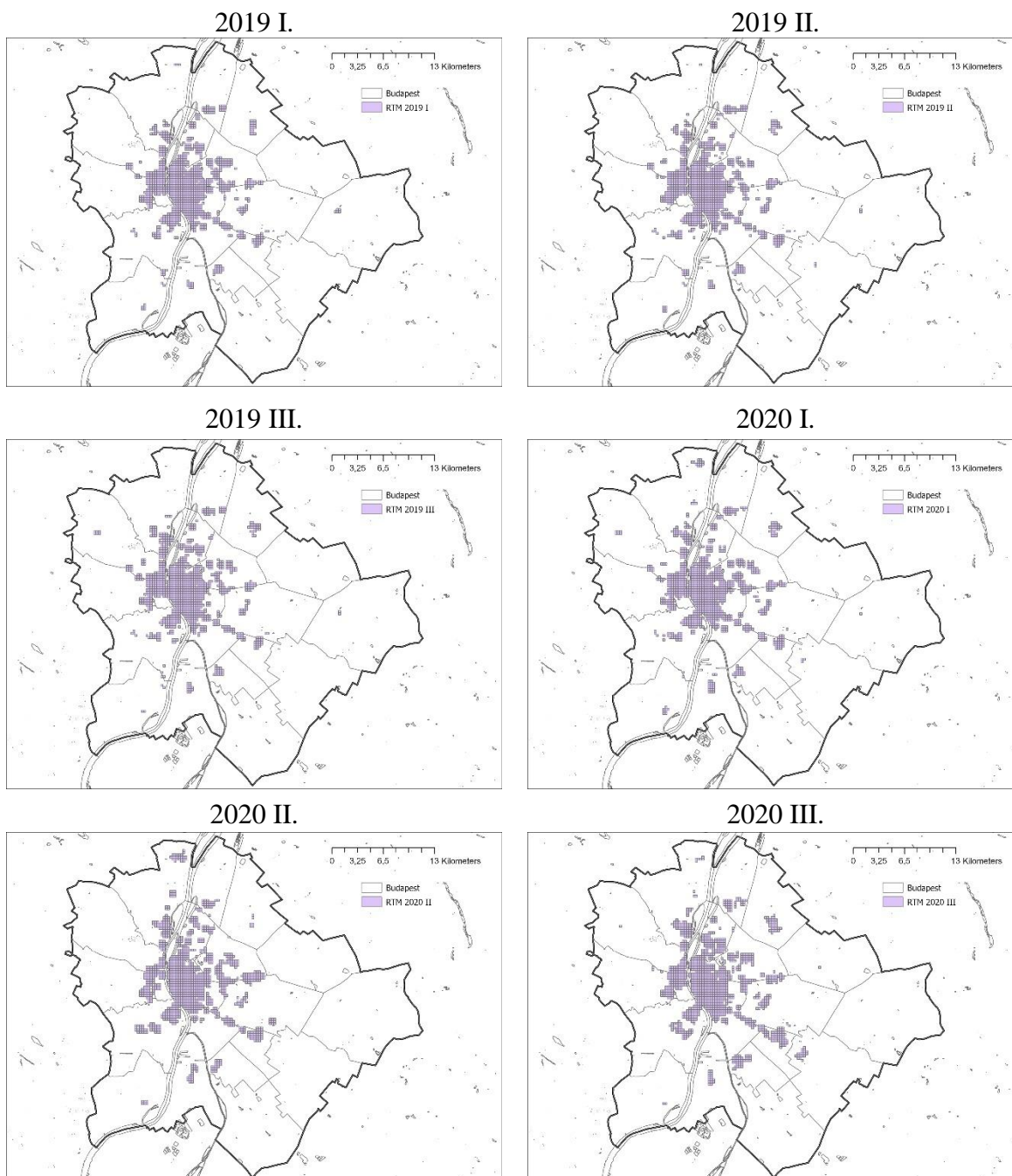
Ezen elemzési módszer esetén is látható, hogy a nagyobb tömegközlekedési csomópontok forró pontokká (hotspotokká) váltak.

7. számú ábra: A lopás KDE HCHI súllyal ellátott elemzésének eredményei (2019-2020) (Forrás: hatósági adatszolgáltatás alapján a szerző saját szerkesztése)

Az RTM elemzés (7. számú ábra) 2019-ben Budapest 15,46%-át, míg 2020-ban 16,34%-át jelölte meg forró pontként (hotspotként), azaz itt is szétszóródtak és differenciáltabbá váltak a forró pontok (hotspotok), hiába lett kevesebb az elemszám. Minden egyes időszakot nézve látható Délkelet-Pest felé húzódó egységes csoportosulás, amely átfedést mutat a M3 metró vonalával.

Az egyes időszakok között jelentős eltérések nem figyelhetők meg, mindössze a csoportosulások mérete változott. Hasonlóan más módszerekhez itt is megjelenik magas kockázatú helyszínek a 2. kerületi Széll Kálmán tér, a 11. kerületi Móricz Zsigmond körtér, a 10. és a 14. kerület határán lévő Örs vezér tere, a 10. és 19. kerület határán található Kőbánya-Kispest, és a 8. kerületi Corvin negyed környéke is.

8. számú ábra: A lopás RTM elemzésének eredményei (2019-2020) (Forrás: hatósági adatszolgáltatás alapján a szerző saját szerkesztése)

9.

Az RTM elemzés minden időszakban egységesen három magas kockázatú térbeli jellemzőt jelölt meg, mégpedig a különböző áruházláncokat, a busz- és trolimegállókat és a dohányboltokat. Egyedül a 2020-as év II. időszakában nincs első helyen az áruházlánc, minden más esetben igen. A 2019-es évben az áruházláncok 2200 méteres távolsága volt a meghatározó, amely a 2020-as évre lecsökkent 1650 méterre, azaz a lopás esetek közelebb kerültek ezen helyekhez. A busz- és trolimegállók esetén nem időszakonként, hanem évenként látható erőteljes változás, mégpedig a 2020-as év első két időszakában a távolság mértéke jelentősen lecsökkent, addig a dohányboltoktól való távolság egységes képet mutat.

Év	Rizikófaktor	Operacionalizálás	Térbeli hatás (m)	RRV
2019 I. időszak				
	Áruházlánc	sűrűség	2200	4,424
	Busz- és trolimegálló	sűrűség	1650	2,922
	Dohánybolt	sűrűség	550	1,767
2019 II. időszak				
	Áruházlánc	sűrűség	2200	6,786
	Busz- és trolimegálló	sűrűség	1100	2,279
	Dohánybolt	sűrűség	1100	1,575
2019 III. időszak				
	Áruházlánc	sűrűség	2200	6,838
	Busz- és trolimegálló	sűrűség	1650	2,163
	Dohánybolt	sűrűség	550	1,855
2020 I. időszak				
	Áruházlánc	sűrűség	1650	3,795
	Busz- és trolimegálló	sűrűség	550	2,694
	Metró- és vonatállomás	sűrűség	550	1,649
	Dohánybolt	sűrűség	550	1,577
2020 II. időszak				
	Busz- és trolimegálló	sűrűség	550	5,563
	Áruházlánc	sűrűség	1650	2,495
	Dohánybolt	sűrűség	1100	1,986
	Gyorsétterem	sűrűség	550	1,716
2020 III.-. időszak				
	Áruházlánc	sűrűség	1650	5,669
	Busz- és trolimegálló	sűrűség	1650	2,527
	Dohánybolt	sűrűség	550	2,058

3. számú táblázat: A lopás rizikófaktorai az RTM elemzés alapján (2019-2020)
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

IV. Konklúzió

Összességében megállapítható, hogy mind a testi sértés, és mind a lopás esetén a COVID-19 járvány és az ahhoz kapcsolódó korlátozó intézkedések csökkentették az esetek számát. Továbbá valamelyest átalakította ezeknek a térbeli elhelyezkedését, ennek ellenére az adott bűncselekményre jellemző térbeli csoportosulások megmaradtak (pesti oldal belvárosi részei és tömegközlekedési csomópontok), azonban újabb csoportosulások is megjelentek Budapesten szétszórva, amely azelőtt nem voltak jellemzők.

A testi sértés esetén megállapítható, hogy összességében 2019. és 2020. között csökkent az esetek száma (10,87%). Térbeli szinten nézve mindkét évben a pesti oldal belvárosi kerületeiben csoportosultak elsősorban a bűncselekmények, azonban bizonyos mintázatok eltűntek, míg más helyeken pedig újabbak jelentek meg, amelyek jelentős része valamilyen tömegközlekedési csomópont környékén található. Az utóbbiakat támasztja alá az RTM térbeli jellemzőinek elemzése is, amelyek a legmagasabb kockázati helyszínnek minősítette majdnem minden esetben a busz- és trolimegállókat.

A lopás esetszámainál jóval nagyobb csökkenés (44%) figyelhető meg, azonban hiába az esetszám csökkenés az átlagos forró pontok (hotspotok) mérete növekedett. Ez azt jelenti, hogy a 2019-es évben sokkal homogénebb csoportosulások voltak megfigyelhetők, amelyek

2020-ra valamelyest szétestek és szétszóródtak elsősorban a nagyobb tömegközlekedési csomópontok környékén. Ebben az esetben is az RTM elemzés alátámasztja az eredményeket, amely minden esetben kockázati tényezőnek minősítette a busz- és trolimegállókat. Ezen kívül magas kockázatú helynek jelölte meg a különböző áruházláncoakat is, amelyek általában ezeken a frekvenciált helyeken találhatóak. Továbbá az RTM elemzés térbeli eredményein megjelenik a Délkelet-Pesten áthúzódó M3-as metró nyomvonala is, mint magas kockázatú helyszín.

Felhasznált szakirodalom

1. Chainey Spencer, Tompson Lisa, és Uhlig Sebastian (2008): The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime. *Security Journal*, 21. 1-2. szám, 4–28 old.
2. Connealy Nathan T. (2019): Can We Trust Crime Predictors and Crime Categories? Expansions on the Potential Problem of Generalization. *Applied Spatial Analysis and Policy* 13. 3. szám, 669-692 old.
3. Drawve Grant (2016): A Metric Comparison of Predictive Hot Spot Techniques and RTM. *Justice Quarterly* 33. 3 szám, 369–97. old.
4. Drawve Grant, Stacy C. Moak, és Emily R. Berthelot (2016): Predictability of Gun Crimes: A Comparison of Hot Spot and Risk Terrain Modelling Techniques. *Policing and Society* 26 3.szám, 312–31. old.
5. Harmati Barbara (2020): A bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő index. *Statisztikai Szemle*, 98. 9. szám, 1066-1081 old.
6. Harmati Barbara (2021): A forró pontok (hotspot) - és az RTM elemzés megbízhatóságának vizsgálata Budapesten. *Globális kérdések – Globális válaszok: Rendészettudomány a hallgatók szemével. Magyar Rendészettudományi Társaság*, 77-93 old.
7. Hu Yujie, Fahui Wang, Cecile Guin, és Haojie Zhu (2018): A Spatio-Temporal Kernel Density Estimation Framework for Predictive Crime Hotspot Mapping and Evaluation. *Applied Geography* 99. szám, 89–97. old.
8. Rummens Anneleen, és Wim Hardyns (2020): Comparison of Near-Repeat, Machine Learning and Risk Terrain Modeling for Making Spatiotemporal Predictions of Crime. *Applied Spatial Analysis and Policy*. 13. 4. szám, 1035-1053 old.
9. Wheeler Andrew P., és Wouter Steenbeek (2020): Mapping the Risk Terrain for Crime Using Machine Learning. *Journal of Quantitative Criminology*, 37. 2. szám, 445-480 old.

Jogszabályok és szabályzók

1. 41/2020. (III. 11.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről.
2. 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet értelmében korlátozták a vendéglátóhelyek, az üzletek nyitvatartását, továbbá megtiltották a zárt és szabadtéri rendezvényeket.
3. 71/2020. (III. 27.) Korm. rendelet A kijárási korlátozásról
4. 211/2020. (V. 16.) Korm. rendelet A fővárosi védelmi intézkedésekről.

A fogvatartotti munkáltatást érintő nemzetközi egyezmények és irányelvek

1. Előjáróban

A fogvatartottak munkáltatása szinte a kezdetektől fogva meghatározó eleme a büntetés-végrehajtási gyakorlatnak. Széleskörű elterjedtsége ellenére azonban ma is számos dilemma társul hozzá: ideértve egyebek mellett a büntetés-végrehajtási intézetben végzett munka jogként, avagy kötelezettséggént való megközelítését, a büntetési célhoz leginkább illeszkedő munkáltatási formák megválasztásának dilemmáit, a dolgozó fogvatartottak díjazásának vagy éppen a társadalombiztosításhoz való hozzáféréseinek kérdéseit. A tanulmány kiindulópontját az a feltevés szolgáltatja, hogy mindezen dilemmák megértésének és jelenkori kezelésének szükségszerű eleme a fogvatartotti munkáltatás alapjogi kapcsolódásainak feltárása. Ebből a feltevésből fakadóan a tanulmány elsődleges célja, hogy a fogvatartotti munkáltatás kérdéskörét leginkább érintő alapjogi vonatkozásokat a kapcsolódó nemzetközi egyezményekre és irányelvekre támaszkodva vegye sorra. A bemutatott alapjogi kapcsolódások áttekintése során nem célolok a vonatkozó nemzetközi dokumentumok szisztematikus elemzése, sem a jogérvényesülés – ezen belül pedig a különböző jogterületek viszonyának – részletes vizsgálatát. Ebben az írásban kizárólag a fogvatartotti munkáltatás szempontjából relevánsnak tekinthető alapjogi kapcsolódások feltérképezésére vállalkozom.

2. A fogvatartotti munkáltatás szempontjából relevanciával bíró nemzetközi források

A fogvatartotti munkáltatással összefüggésbe hozható rendelkezéseket tartalmazó nemzetközi szabályozó dokumentumok köre alapvetően két nagyobb csoportra bontható. Egyrészt meg kell említeni az emberi jogok védelmét szolgáló nemzetközi és regionális emberi jogi egyezményeket, másrészt pedig szükséges kitérni a nemzetközi büntetés-végrehajtási irányelveket megfogalmazó egyéb, kötőerővel nem bíró dokumentumokra. Fontos kiemelni, hogy míg a nemzetközi jogi egyezmények a részes országokra nézve kötelezettségekkel járnak, ezáltal pedig végrehajtási relevanciával is bírnak, addig a jellemzően határozatok formájában megalkotott büntetőjogi irányelvek alapvetően a “soft law” eszközei, így mindenekelőtt orientáló jellegű ajánlásokként értelmezendők.

A kötőerővel bíró egyezmények vonatkozásában különösen fontos kitérni a végrehajtás ellenőrzésében érintett szereplőkre is, hiszen tevékenységük nyomán keletkeznek mindazok a joganyagok (egyebek mellett ítéletek, határozatok, jelentések, állásfoglalások, észrevételek vagy javaslatok) amelyek lényegi támpontot szolgáltathatnak a fogvatartotti munkáltatás nemzetközi szabályozási kereteinek vizsgálatához. Ezen szervek közé tartozik: (1) az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa (OHCHR), (2) az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa (ECOSOC), (3) az ENSZ Kínzás Elleni Bizottsága (CAT), (4) és Megelőzési Albizottsága (SPT), (5) a részes országok szintjén működő Nemzeti Megelőzési Mechanizmusok (NMM), (6) az Emberi Jogok Európai Bírósága (ECtHR), (7) a Kínzás Elleni Európai Bizottság (CPT), valamint az (8) Európai Bizottság (EC) és az Európai Unió Bírósága (ECJ). A fogvatartotti munkáltatás szempontjából relevanciával bíró nemzetközi források (nemzetközi és regionális alapjogi egyezmények, illetve büntetőjogi ajánlások) közül az a tanulmányban érintett dokumentumokat, azok típusát, valamint a végrehajtásuk ellenőrzésében szerepet játszó szerveket a 1. Számú táblázat mutatja be.

²¹⁵ Doktorjelölt, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola; Egyetemi tanársegéd, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudomány Kar, Kriminológia Tanszék, e-mail: ivanicszs@elte.ajk.hu. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6638-0582>

NEMZETKÖZI ÉS REGIONÁLIS SZERVEZETEK	EGYEZMÉNYEK	VÉGREHAJTÁST MONITOROZÓ SZERVEK	AJÁNLÁSOK, IRÁNYELVEK
EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETE (ENSZ)	1926. évi Genfi Egyezmény Rabszolgaságról	ENSZ Emberi Jogi Tanácsa (OHCHR)	ENSZ Standard Minimum Szabályok (Nelson Mandela Szabályok)
	29. számú ILO Egyezmény	ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa (ECOSOC)	
	Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata	ENSZ modernkori rabszolgaság formáit vizsgáló különmegbízottja	
	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya		
	Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya		
ENSZ Kínzás elleni Egyezménye és annak Kiegészítő Jegyzőkönyve (UNCAT, OPCAT)	ENSZ Kínzás Elleni Bizottsága (CAT) ENSZ Kínzás Elleni Megelőzési Albizottsága (SPT) Nemzeti Megelőzési Mechanizmusok (NMM)		
EURÓPA TANÁCS (ET)	Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE)	Emberi Jogok Európai Bírósága (ECtHR)	Európai Börtönszabályok és Európa Tanács Miniszteri Bizottságának egyéb vonatkozó határozatai
	Kínzás Elleni Európai Egyezmény	Kínzás Elleni Európai Bizottsága (CPT)	
EURÓPAI UNIÓ (EU)	Európai Unió Alapjogi Chartája	Európai Bizottság (EC) Európai Unió Bírósága (ECJ)	Az Európai Parlament vonatkozó határozatai

1.számú táblázat: A fogvatartotti munkáltatás szempontjából relevanciával bíró nemzetközi emberi jogi dokumentumok és a hozzájuk köthető végrehajtást monitorozó szervek (Forrás: saját szerkesztés)

2.1. Nemzetközi egyezmények

A következőkben a nemzetközi egyezmények fogvatartotti munkáltatást érintő vonatkozásai tekintetében kiemelt figyelmet fordítok egyrészt a rabszolgaság, kényszer- és kötelező munka, másrészt pedig a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmára. Ezen kívül áttekintő jelleggel kitérek mindazokra a potenciálisan kapcsolódó alapjogokra, amelyek érvényesülése ugyancsak kérdéseket vet fel a fogvatartotti munkáltatási gyakorlatok vizsgálata során, ideértve: az egyesülés szabadságát, a munkához és méltányos fizetéshez való jogot, a megkülönböztetés tilalmát, valamint a szociális biztonsághoz és a tulajdonhoz való jogot.

A rabszolgaság tilalmát a nemzetközi jogban az ENSZ elődjének számító Népszövetség égisze alatt létrejött 1926. évi Genfi Egyezmény fogalmazta meg, amely szerint rabszolgaságnak tekintendő “az egyénnek az az állapota vagy helyzete, amelyben felette a tulajdonjognak ismérveit vagy egyes ismérveit gyakorolják”. Vagyis a dokumentum a

kényszerített munkáltatásnak kizárólag arra formájára vonatkozik, ahol a munkáltatás alapja a tulajdonviszony: azaz a kényszerített munkát végző egyén egy másik személy tulajdonát képezi. Hasonlóan a 1926. évi Genfi Egyezményhez, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 4. cikke is a rabszolgaság és a szolgaságban tartás tilalmát fogalmazza meg. A kényszer- és kötelező munka fogalmának kialakulása mögött alapvetően a feltételek nélkül felszámolandónak ítélt rabszolgaság és az egyéb kényszerített munkaformák közti különbségtétel igénye húzódott meg²¹⁶. Ennek hatására jöttek létre azok a nemzetközi jogi dokumentumok, amelyek már a kényszer- és kötelező munka formáit is szabályozták, így mindenekelőtt: (1) 29. számú ILO Egyezmény, (2) Emberi Jogok Európai Egyezménye és (3) a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya.

Az első kényszer- és kötelező munkára vonatkozó nemzetközi norma az ENSZ szakosodott szervének, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek (International Labour Organization, ILO) az 1930-ban megalkotott 29. számú kényszer- vagy kötelező munkáról szóló Egyezménye (2. cikk), amely alapján: „a „kényszer- vagy kötelező munka” kifejezés vonatkozik minden olyan munkára vagy szolgálatra, amit valamilyen büntetés terhe alatt valakitől követeltek, és amire a munkára kötelezett személy nem szabad akaratából vállalkozott.” Önmagában a definíció alapján a fogvatartotti munkáltatást akár a kényszermunka egy formájának is tekinthetnénk, az Egyezmény azonban egyértelmű kivételként nevesíti azt a munkát vagy szolgálatot, amit „bírói ítélet alapján követelnek valakitől”. Tehát a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 29. számú Egyezménye egyértelműen kizárja a kényszermunka köréből azt az esetet, amikor az állam a szabadságvesztés-büntetésüket töltő (jogerős bírói ítélettel rendelkező) fogvatartottak számára munkakötelezettséget ír elő. Az Egyezmény emellett további kivételként nevesíti a kötelező katonai szolgálatot, a vészhelyzet esetén elrendelt munkát, valamint a szokásos állampolgári köteleességek körébe tartozó munkát vagy szolgálatot. Az Egyezmény azonban azt is rögzíti, hogy a fogvatartotti munkáltatás kivételként való értelmezése addig áll fenn, amíg a munkáltatás a „a hatóságok felügyelete és ellenőrzése alatt” zajlik, illetve „a munkára kötelezett személyt nem bocsátják magánszemélyek, vállalatok vagy egyesületek rendelkezésére”. Tehát a 29. számú ILO Egyezményt alapul véve a fogvatartotti munkáltatás abban az esetben jelent kivételt a kényszermunka alól, amennyiben a munkáltatás hatósági felügyelet mellett zajlik és a fogvatartottak munkaerejét nem magáncélra hasznosítják.

A kényszer- és kötelező munka tilalmára vonatkozó nemzetközi jogi dokumentumok kapcsán fontos még megemlíteni az Emberi Jogok Európai Egyezményét (EJEE), valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát (PPJNE), melyek szintén rendelkeznek a rabszolgaság, valamint a kényszer- és kötelező munka tilalmáról és ugyancsak tartalmazznak a fogvatartotti munkáltatás „kivételességére” vonatkozó elemeket. Az EJEE 4. cikke alapján a kényszer- vagy kötelező munka fogalma nem foglalja magába azt a munkát, amit törvényes „letartóztatás folyamán, vagy az ilyen letartóztatásból történt feltételes szabadlábra helyezés idején általában megkövetelnek”. A PPJNE 8. cikkének megfogalmazása alapján pedig nem sorolható a kényszer- és kötelező munka fogalmi körébe a munkának az a formája, „amely rendszeresen megkövetelhető a törvényes bírói határozat alapján letartóztatásban levő vagy az ilyen határozattal feltételesen szabadlábra helyezett személytől”. A PPJNE ezen kívül azt is kiemeli, hogy a kényszermunka tilalma nem terjedhet ki azokra az esetekre, amikor adott bűncselekmények elkövetése miatt az illetékes bíróság kényszermunka büntetést szab ki. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és a Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya tehát megengedőbbnek mondható egyrészt abban a tekintetben, hogy a 29. Számú ILO Egyezményhez képest tovább szélesíti a legitim módon alkalmazható munkára

²¹⁶ Allain, Jean. (2012). Forced or Compulsory Labour. In *Slavery in International Law*. Leiden: Netherlands. Martinus Nijhoff Publishers, 203-256. old.

kötelezés terepét, másrésről pedig amiatt is, mert a 29. Számú ILO Egyezményvel ellentétben sem a hatósági ellenőrzés, sem a fogvatartotti munkáltatás magánszemélyek, vállalatok vagy egyesületek által történő hasznosítása kapcsán nem fogalmaz meg követelményeket²¹⁷. Az EJEE és PPJNE mellett az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és Európai Unió Alapjogi Chartája is rendelkezik a kényszermunka tilalmáról. A Charta kivételeket és egyéb feltételeket ugyan nem nevesít, 53. cikke szerint azonban minden rendelkezése az EJEE-vel összhangban értelmezendő.

Azok a fentiekben ismertetett nemzetközi jogi normák tehát, amelyek a kényszer- és kötelező munka kapcsán a legitim és illegitim kényszer határait kijelölik, a fogvatartotti munkáltatást egyöntetűen kizárják a kényszer- és kötelező munka fogalmi köréből. Jól példázza ezt az Emberi Jogok Európai Egyezményének érvényesítésében érintett szervek által teremtett büntetés-végrehajtást érintő esetjog is. Az Emberi Jogok Európai Bírósága által hozott ítéletekben ugyan egyértelműen felfedezhetők a fogvatartotti munkáltatás klasszikus dilemmáinak lenyomatai, a Bíróság következetes álláspontja, hogy a fogvatartottak „megfelelően eszközölt letartóztatás” folyamán („in the ordinary course of detention”) megvalósuló munkára kötelezése az Egyezmény szerint nem tekinthető kényszer-vagy kötelező munkának²¹⁸.

A nemzetközi és regionális emberi jogi dokumentumok azonban nem csupán a kényszer- és kötelező munka tilalma, hanem a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma révén is jelentőséggel bírnak a fogvatartotti munkáltatás gyakorlatának vizsgálata szempontjából. Ebben a vonatkozásban mindenképpen ki emelni: (1) az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (1948) 5. cikkét, az Emberi Jogok Európai Egyezményének (1950) 4. cikkét, (2) a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (1966) 7. cikkét, (3) az ENSZ Kínzás elleni Egyezményét (1984) és annak Kiegészítő Jegyzőkönyvét (2002), (4) a Kínzás Elleni Európai Egyezményét (1987) valamint az Európai Unió Alapjogi Chartáját (2000). Ezen dokumentumok mindegyike rögzíti, hogy „Senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni.”. Az Egyezségokmány ezen felül azt is rögzíti, hogy a szabadságuktól megfosztott személyekkel emberségesen, emberi méltóságukat tiszteletben tartva kell bánni (10. cikk), a büntetés-végrehajtásban alkalmazott bánásmódnak pedig az elítéltek megjavítását és a reintegráció elősegítését kell szolgálnia²¹⁹.

Tekintettel arra, hogy önmagában a nemzetközi és regionális jogi egyezmények szövegéből nem derül fény a fogvatartotti munkáltatás és a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód viszonyára²²⁰, a kapcsolódás vonatkozásában elsősorban az egyezmények érvényesülését vizsgáló intézmények tevékenysége nyomán keletkező jelentések és ajánlások nyújtanak támpontot. Ebben a körben mindenképp az ENSZ Kínzás Elleni Megelőzési Albizottságának (SPT), a Kínzás Elleni Európai Bizottságnak (CPT), valamint a Nemzeti Megelőzési Mechanizmusok (NMM) szerepét kell kiemelni.

A Kínzás Elleni Megelőzési Albizottság (SPT) az ENSZ Kínzás Elleni Egyezmény 2002-ben született Fakultatív Jegyzőkönyvének rendelkezése alapján 2007 során jött létre. Az Albizottság feladatai alapvetően három területre terjednek ki: (1) helyszíni látogatások formájában ellenőrzi az Egyezmény érvényesülését (így legfőképp a fogva tartás körülményeit), (2) együttműködik az ENSZ más szerveivel a kínzás általános megelőzése érdekében, valamint (3) koordinálja a részes államok szintjén működő, ugyancsak a Kiegészítő

²¹⁷ Kang, Susan. (2009). Forcing Prison Labour: International Labour Standards, Human Rights and the Privatization of Prison Labour in the Contemporary United States. *New Political Science*, 31(2), 137–161. old.

²¹⁸ ECtHR (2021a). *Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights. Prisoners' rights*. European Court of Human Rights.; ECtHR (2021b). *Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights. Prohibition of slavery and forced labour*. European Court of Human Rights.

²¹⁹ Juhász Zsuzsanna (2014). Az európai börtönügy alapelvei. *Acta Universitatis Szegediensis: forum :acta juridica et politica* (4)1, 139-155. old.

²²⁰ Haraszti Magdolna Katalin (2008). A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében. *Acta Humana* 19(3), 47-63. old.

Jegyzőkönyvvel összefüggésben életre hívott Nemzeti Megelőző Mechanizmusok tevékenységét (Lukács, 2021). A Nemzeti Megelőző Mechanizmusok keretében a feladatot ellátó szervek nemzeti szinten folytatott helyszíni ellenőrzések keretében monitorozzák az Egyezmény érvényesülését (így egyebek mellett a fogvatartás körülményeit is), munkájukról pedig a Megelőzési Albizottságnak éves jelentések formájában számolnak be²²¹. Magyarországon a Nemzeti Megelőzési Mechanizmus működtetésért az Alapvető Jogok Biztosa felelős²²². A Kínzás Elleni Megelőzési Albizottsághoz és a Nemzeti Megelőzési Mechanizmusokhoz hasonló tevékenységet folytat a Kínzás Elleni Európai Egyezmény keretében az Egyezmény végrehajtásának ellenőrzésére létrehozott Bizottság (CPT) is. A Kínzás Elleni Bizottság monitorozó tevékenysége körében fogvatartási helyszíneken rendszeres időközönkénti és eseti látogatásokat tesz. Tapasztalatait jelentésekbe²²³ foglalva teszi közzé, amelyekben az érintett szervek számára észrevételeket, javaslatokat, ajánlásokat fogalmazhat meg a fogvatartási körülményeket illetően.

Az itt említett szervek legfőbb feladata a vonatkozó egyezmények érvényesülésének elősegítése, vagyis az emberi méltóságot sértő fogvatartási gyakorlatok megelőzése, feltárása és megszüntetése. Feladatellátásuk körében szisztematikus monitorozó tevékenységet folytatnak a fogvatartási körülményekre vonatkozóan, vizsgálva egyebek mellett: a fogvatartottak és a felügyelet viszonyát, a fogvatartottak között esetlegesen előforduló erőszakot, a fogvatartás fizikai körülményeit (infrastrukturális viszonyokat, telítettségi paramétereket), a fogvatartottak számára biztosított programokat, a szabad levegőn tartózkodás lehetőségének biztosítását, a sérülékeny fogvatartotti csoportok esélyegyenlőségének érvényesülését, a kényszerítőeszközök alkalmazásának gyakorlatát, az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést, az élelmezési viszonyokat, valamint a külvilággal való kapcsolattartást feltételeit.

Az illetékes szervek jelentéseiben a munkáltatás jellemzően a fogvatartottak (munka, oktatás vagy egyéb programok révén történő) foglalkoztatásának szükségessége keretében tematizálódik. Mind az SPT/NMM, mind a CPT jelentések visszatérő szempontja, hogy a fogvatartottaknak megfelelő foglalkoztatási (így oktatási, munka vagy egyéb program-) lehetőségeket kell biztosítani, hiszen a hasznos és értelmes időtöltés meghatározó jelentőséggel bír mind az elítéltek, mind pedig a nem jogerős fogvatartottak jólléte szempontjából. Ahogy a jelentésekben gyakran hivatkozott CPT előírások 47. pontja fogalmaz: “a kielégítő foglalkoztatás és a programok (munka, tanulás, sportolás, stb.) alapvetően fontosak a fogvatartottak jólléte szempontjából. Ez minden objektumra igaz, akár jogerősen elítélt fogvatartottakról van szó, akár olyanokról, akiknek az ügyében még nem született jogerős ítélet.”²²⁴. A hiányosságok és visszasságok feltárása kapcsán a fogvatartás körülményeit vizsgáló jelentések tehát jellemzően a munkalehetőségek korlátozottságát érintik.

A nemzetközi egyezményekben meghatározott alapjogok védelme és a fogvatartotti munkáltatási gyakorlatok viszonyának vonatkozásában a fentiekben kiemelten foglalkoztam a rabszolgaság, kényszer- és kötelező munka tilalmának, valamint a kínzás és a kegyetlen, embertelen, vagy megalázó bánásmód tilalmának relevanciájával. E két védett alapjog mellett azonban további alapjogok is kapcsolódhatnak a fogvatartotti munkáltatás gyakorlataihoz. Ide sorolható például a gyülekezés és egyesülés szabadsága, amely a fogvatartottak szakszervezeti szerveződésének korlátozásait érintő dilemmákhoz köthető, vagy éppen a diszkrimináció

²²¹ Az Nemzeti Megelőzési Mechanizmusok által az SPT részére megküldött éves jelentések az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosságának honlapján keresztül elérhetők: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/opcat/pages/annualreportsreceivedfromnmpm.aspx> Letöltve: 2022.04.22.

²²² A Nemzeti Megelőzési Mechanizmus keretében tett ellenőrző látogatások jelentései az Alapvető Jogok Biztosságának Hivatala honlapján keresztül elérhetők: <https://www.ajbh.hu/opcat> Letöltve: 2022.04.22.

²²³ A CPT által publikált jelentések a Bizottság honlapján keresztül elérhetők: <https://www.coe.int/en/web/cpt/visits>. Letöltve: 2022.04.22. A CPT jelentéseit és ajánlásait témakörönkénti kereshető formában az Európa Tanács HUDOC dokumentációs adatbázisa tartalmazza: <https://hudoc.cpt.coe.int/>. Letöltve: 2022.04.22.

²²⁴ CPT (2011) *CPT Előírások*. Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság. Hivatalos magyar nyelvű fordítás. 17. old.

tilalma és a szociális biztonsághoz való jog, amely egyebek mellett a társadalombiztosításhoz való hozzáférés kérdésköréhez kapcsolódik. Meg kell említeni továbbá a munkához való jogot, amelynek garantálása a büntetés-végrehajtás keretei között egyértelmű akadályokba ütközik. Ezenkívül a kapcsolódó alapjogokhoz sorolhatjuk még a tulajdonjog védelméhez kapcsolódó jogot is, amelynek korlátozottsága a fogvatartottak keresményük feletti rendelkezése kapcsán vethet fel kérdéseket. A fogvatartotti munkáltatáshoz potenciálisan kapcsolódó alapjogokat és azok forrását a 3. számú táblázat ismerteti.

	EGYEZMÉNYEK	AZ EGYEZMÉNY ÁLTAL ÉRINTETT ALAPJOGOK
EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETE (ENSZ)	1926. évi Genfi Egyezmény	A rabszolgaság és a kényszermunka tilalma
	29. számú ILO Egyezmény	A rabszolgaság és a kényszermunka tilalma
	Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata	Emberi méltósághoz való jog (1. cikk) Mekkülönböztetés tilalma (2. cikk) Rabszolgaság és a kényszermunka tilalma (4. cikk) Kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés tilalma (5. cikk) Tulajdonhoz való jog (17. cikk) Gyülekezés szabadsága és az egyesülés szabadsága (20. cikk) Munkához való jog, méltányos fizetéshez való jog, az egyenlő munkáért egyenlő bér elve (23. cikk)
	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya	Mekkülönböztetés tilalma (2. cikk) Rabszolgaság és a kényszermunka tilalma (8. cikk) Emberi méltósághoz való jog (10. cikk) Gyülekezés szabadsága és az egyesülés szabadsága (21. cikk)
	Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya	Munkához való jog, méltányos fizetéshez való jog, az egyenlő munkáért egyenlő bér elve (7. cikk) Gyülekezés szabadsága és az egyesülés szabadsága (8. cikk) Szociális biztonsághoz (társadalombiztosításhoz) való jog (9. cikk)
	ENSZ Kínzás elleni Egyezménye és annak Kiegészítő Jegyzőkönyve	Kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés tilalma
EURÓPA TANÁCS (ET)	Emberi Jogok Európai Egyezménye	Kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés tilalma (3. cikk) Rabszolgaság és a kényszermunka tilalma (4. cikk) Gyülekezés szabadsága és az egyesülés szabadsága (11. cikk)

		Megkülönböztetés tilalma (14. cikk) Tulajdonhoz való jog (1. Kegészítő Jegyzőkönyv 1. cikk)
	Kínzás Elleni Európai Egyezmény	Kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés tilalma
	Európai Szociális Charta	Munkához való jog (1. cikk) Igazságos, biztonságos és egészséges munkafeltételekhez való jog (2-3. cikk) Szervezkedési jog (5. cikk) Társadalombiztosításhoz való jog (12. cikk)
EURÓPAI UNIÓ (EU)	Európai Unió Alapjogi Chartája	Emberi méltósághoz való jog (1. cikk) Kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés tilalma (4. cikk) Rabszolgaság és a kényszermunka tilalma (5. cikk) Gyülekezés szabadsága és az egyesülés szabadsága (12. cikk) Foglalkoztatás megválasztásának szabadsága és a munkavállaláshoz való jog (15. cikk) A tulajdonhoz való jog (17. cikk) Megkülönböztetés tilalma (21. cikk) Tisztességes és igazságos munkafeltételekhez való jog (31. cikk) Szociális biztonsághoz való jog (34. cikk)

2. számú táblázat A fogvatartotti munkáltatáshoz potenciálisan kapcsolódó alapjogok az azokat rögzítő nemzetközi emberi jogi források szerint csoportosítva

2.2 Nemzetközi standardok és irányelvek

Az emberi jogi védelmet szolgáló nemzetközi és regionális egyezmények mellett a fogvatartotti munkáltatást érintő nemzetközi szabályozó dokumentumok másik meghatározó körét a kötőerővel nem bíró nemzetközi büntetés-végrehajtási irányelvek és ajánlások alkotják. Ehhez a körhöz kapcsolódóan a következőkben az ENSZ Fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó Minimum Standard Szabályainak (a továbbiakban Minimum Standard Szabályok), valamint az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Európai Börtönszabályokról szóló ajánlásának (a továbbiakban Európai Börtönszabályok) vonatkozó cikkeit foglalom össze.

A korábban ismertetett egyezményekkel ellentétben ezek az ajánlások már jóval részletesebben szólnak a fogvatartotti munkáltatásról. Nem az alapjogi védelem vonatkoztatási pontjait, hanem azokra építve a fogvatartás optimális kereteit jelölik ki. Irányelvek formájában azokat a peremfeltételeket határozzák meg, amelyek mellett a fogvatartotti munkáltatás a leginkább illeszkedhet egy, az alapjogokat tiszteletben tartó büntetés-végrehajtási gyakorlathoz. A Minimum Standard Szabályokat első formájában 1955-ben fogadta el az ENSZ Közgyűlése, majd pedig hatvan évvel később, 2015-ben annak átdolgozott és bővített változatát²²⁵, amely a Minimum Standard Szabályok megnevezés mellett a Nelson Mandela Szabályok címet kapta. Hosszú ideig az 1955-ös Minimum Standard Szabályok volt az egyetlen nemzetközi börtönpolitikai irányelveket megfogalmazó dokumentum²²⁶. Az Európa Tanács

²²⁵ Az ENSZ közgyűlése által 2015. December 17-én elfogadott 70/175 sz. határozat. A fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó ENSZ minimum standard szabályok. (a továbbiakban: Minimum Standard Szabályok).

²²⁶ Juhász uo.

Miniszteri Bizottsága csaknem két évtizeddel később, 1973-ban fogadta el a Minimum Standard Szabályok mintájára megalkotott börtönügyi ajánlását, az Európai Börtönszabályokat²²⁷, melyhez szorosan kapcsolódnak a Bizottságnak a fogvatartottak választói, polgári és szociális jogairól szóló (62) 2. számú²²⁸, illetve a börtönmunkáról szóló (75) 25. számú²²⁹ határozatai. Az Európai Börtönügyi Szabályok ajánlásrendszere mindezt három módosításon esett át. Az 1973-as elfogadást követően először 1987-ben vizsgálták felül²³⁰, ezt követően 2006-ban került sor átfogó módosításra²³¹, legutóbb pedig 2020-ban változtak bizonyos rendelkezései²³², igazodva az időközben megújított ENSZ Minimum Standard Szabályokhoz. Jelen ismertetés keretében mindkét dokumentum esetében a legfrissebb változat ismertetésére szorítkozom, szükség esetén jelezve a módosítások során bekövetkezett, a fogvatartotti munkáltatást érintő lényegesebb változásokat.

Mindkét dokumentum tematikusan rendszerezi a fogvatartottakkal való bánásmód hangsúlyos területeit, ideértve egyebek mellett az elhelyezés, étellemezés, egészségügyi ellátás kérdését, a fogvatartottak foglalkoztatásának és külvilággal való kapcsolattartásának mikéntjét, továbbá a befogadás, nyilvántartás és panaszkezelés folyamatait, valamint a kényszerítő és fegyelmezési eszközök használatának szabályozását. A fogvatartottak munkáltatása mindkét dokumentumban önálló tematikus egységként jelenik meg. Ezenkívül mind az ENSZ Minimum Standard Szabályai²³³, mind az Európai Börtönszabályok²³⁴ megfogalmazzák bizonyos általános alapelveket, amelyek egyfajta elvi keretbe foglalják az ajánlásokat: azaz a dokumentumok minden egyes ajánlása ezekkel összhangban értelmezendő. Egyebek mellett ilyen, mindkét ajánlás által megfogalmazott alapelv az emberi méltóság tiszteletben tartása és a normalizáció elve, amely a börtönviszonyok szabad élet körülményeihez való közelítésének elvi célkitűzését jelenti. Ide sorolható továbbá az a két elvi alapvetés, amely kimondja, hogy a szabadságvesztés-büntetés a szabadság elvonásával szükségszerűen együtt járó jogkorlátozáson túl okozott joghátrányt a lehető legminimálisabb legyen, illetve rögzíti, hogy a büntetés-végrehajtásnak a társadalomba történő visszavezetés, a reintegráció célját kell szolgálnia. A büntetés-végrehajtási alapelvek vonatkozásában a Minimum Standard Szabályok ajánlása rögzíti, hogy szabadságvesztés-büntetés akkor tudja a társadalom bűnözéssel szembeni védelmét és a visszaesés csökkentését szolgálni, amennyiben a bebörtönzés időszakát a büntetés-végrehajtás arra használja, hogy az elítéltet a társadalomba való visszatérésre készítse fel. Ebben a felkészítési folyamatban pedig más támogatási formákkal kiegészítve kiemelt szerepet kell tulajdonítani az oktatásnak, szakképzésnek és munkáltatásnak²³⁵. Vagyis a fogvatartotti munkáltatásnak az ajánlás értelmében mindenekelőtt a reintegráció céljait kell szolgálnia, a munkáltatást a szabadulásra felkészítés eszközeként kell alkalmazni.

Az alapelvekkel összhangban a Minimum Standard Szabályok iránymutatásai szerint a fogvatartottak számára lehetőség szerint elegendő és hasznos jellegű munkát kell biztosítani²³⁶, amely alkalmas arra, hogy fenntartsa vagy fejlessze a fogvatartottnak azon képességeit, amelyek potenciálisan segítik őt abban, hogy a szabadulást követően legális munka révén biztosítsa a megélhetését²³⁷. A fogvatartottak ehhez kapcsolódó érdekei nem rendelhetők alá a börtönipar pénzügyi érdekeinek²³⁸. Fontos továbbá, hogy a munka ne legyen

²²⁷ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 73 (5) sz. határozata a fogvatartottakkal való bánásmód standard minimum szabályairól.

²²⁸ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 75 (25) sz. határozata a börtönmunkáról.

²²⁹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 62 (2) sz. határozata a fogvatartottak választói, polgári és szociális jogairól.

²³⁰ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 87 (3) sz. ajánlása az európai börtönügyi szabályokról.

²³¹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec(2006) 2 sz. ajánlása az európai börtönügyi szabályokról.

²³² Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec(2006)2-rev sz. ajánlása az európai börtönügyi szabályokról. (a továbbiakban: Európai Börtönszabályok)

²³³ ENSZ Minimum Standard Szabályok, 1-5. Szabály

²³⁴ Európai Börtönszabályok, 1-9. Szabály

²³⁵ ENSZ Minimum Standard Szabályok (2015): 4. Szabály

²³⁶ Uo. 96.2 Szabály

²³⁷ Uo. 98.1 Szabály

²³⁸ Uo. 99.2 Szabály

sanyargató jellegű²³⁹, illetve, hogy a fogvatartott lehetőség szerint választhasson a számára felkínált munka és szakképzési lehetőségek közül²⁴⁰. Az ajánlás továbbá leszögezi, hogy a fogvatartottakat nem szabad rabszolgaságban vagy szolgaságban tartani, illetve munkaerejüket a személyi állomány tagjainak személyes hasznára alkalmazni²⁴¹.

A Minimum Standard Szabályok ajánlása szerint a normalizáció elve alapján minél inkább törekedni kell arra, hogy a munkavégzés keretei és feltételei a lehető legjobban hasonlítsanak a kinti viszonyokhoz²⁴², beleértve a munkabiztonsági és munkaegészségügyi előírásokat is²⁴³, valamint a napi munkaórák és pihenőnapok számát²⁴⁴. Ezenkívül az ajánlás megfogalmazza, hogy a fogvatartottakat munkájukért méltányos díjazásban kell részesíteni, továbbá meg kell adni a lehetőségét annak, hogy keresményük egy része felett szabadon rendelkezessenek²⁴⁵. Azzal kapcsolatban azonban, hogy mi tekinthető méltányos díjazásnak, Minimum Standard Szabályok nem tartalmaznak érdemi útmutatást. Az ajánlás a fogvatartottak szociális jogai kapcsán megfogalmazza, hogy a fogvatartottak társadalmi kötelekeit a társadalomba történő sikeres visszatérés érdekében erősíteni kell. Ennek részeként lépéseket kell tenni azért, hogy a fogvatartottak politikai és szociális jogainak (így a társadalombiztosítási jogosultságainak) a törvénnyel és az ítélettel összeegyeztethető maximális védelme biztosítható legyen²⁴⁶.

Ami a fogvatartotti munkáltatás szervezeti kereteit illeti, az ajánlás egyértelműen preferálja a büntetés-végrehajtás közvetlen irányítása alatt működő szervezeti formákat a piaci szereplők bevonásával szemben²⁴⁷. Ahol a munkáltatás mégis szerződéses keretek között, piaci szereplők bevonásával valósul meg, ott törekedni kell arra, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet kontrollja mindenképpen biztosított legyen. Abban az esetben, amikor a fogvatartottak munkaerejét piaci szereplők hasznosítják, az ajánlás álláspontja szerint a fogvatartottaknak teljes bért kell fizetni. A Minimum Standard Szabályok külön kitérnek a jogerős ítélettel még nem rendelkező fogvatartottak munkáltatására. Ezzel kapcsolatban irányelvként fogalmazzák meg, hogy a letartóztatásban lévők²⁴⁸től munkavégzés nem követelhető meg, a munkavégzés lehetőségét azonban fel kell ajánlani²⁴⁸.

A Minimum Standard Szabályok munkáltatási területet érintő ajánlásait a 2015-ös revízió csak kis mértékben érintette. A rabszolgaság és szolgaság tilalma, valamint a fogvatartotti munkaerő személyi állomány tagjainak személyes hasznára történő alkalmazásának tilalma új elemként ekkor került a dokumentumba. Noha a nemzetközi emberi jogi egyezmények vonatkozó tilalmai már az 1955-ös ajánlások kereteit is meghatározták, a 2015-ös dokumentum explicit módon is megerősíti ezeket. A másik, meglehetősen lényeges változás, hogy míg az 1955-ben elfogadott verzió a munkáltatás kapcsán inkább a fogvatartottak kötelezettséget hangsúlyozta (“prisoners (...) shall be required to work”)²⁴⁹, addig a 2015-ös átdolgozott Minimum Standard Szabályok már inkább a munkáltatási lehetőségek biztosításának fontossága felől ragadják meg a kérdéskört (“prisoners shall have the opportunity to work”)²⁵⁰. Az első megközelítés határozottan az elítélt fogvatartottat terhelő munkakötelezettséget állítja a középpontba, a második megfogalmazásban viszont már sokkal inkább a munka jogként való felfogása tükröződik.

²³⁹ Uo. 97.1 Szabály

²⁴⁰ Uo. 98.3 Szabály

²⁴¹ Uo. 97.3 Szabály

²⁴² Uo. 99.1 Szabály

²⁴³ Uo. 101. Szabály

²⁴⁴ Uo. 102. Szabály

²⁴⁵ Uo. 103. Szabály

²⁴⁶ Uo. 88.2 Szabály

²⁴⁷ Uo. 100. Szabály

²⁴⁸ Uo. 116. Szabály

²⁴⁹ ENSZ Minimum Standard Szabályok (1955): 71. Szabály

²⁵⁰ ENSZ Minimum Standard Szabályok (2015): 96. Szabály

Az ENSZ Minimum Standard Szabályok mellett a másik meghatározó nemzetközi börtönpolitikai dokumentum az Európai Börtönszabályok, amelynek első, 1973-ban elfogadott formája néhány megfogalmazásbeli különbségtől eltekintve szinte teljes mértékben az 1955-ben elfogadott Minimum Standard Szabályokat veszi alapul. Az egyetlen, fogvatartotti munkáltatást érintő tartalmi eltérés a két dokumentum között a munkáltatás szervezeti kereteire vonatkozó ajánlások között fedezhető fel. A Minimum Standard Szabályokkal ellentétben az 1973-as Európai Börtönszabályok nem határozzák meg az állami irányítás egyértelmű preferenciát, de piaci szereplők bevonása esetén ugyancsak kikötik a büntetés-végrehajtási szervezett kontrolljának szükségességét. Másik fontos különbség, hogy az Európai Börtönszabályok (függetlenül a Minimum Standard Szabályok időközbeni változásától) az elítéltek esetében a kezdetektől fogva a munkára kötelezés mentén határozza meg a munkáltatást: “prisoners (...) may be required to work”²⁵¹.

Az Európai Börtönszabályok időközbeni módosulásai a fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó ajánlásokat csak kis mértékben érintették, a 2020-as felülvizsgálat pedig teljes mértékben érintetlenül hagyta. A változások jó része a büntetés-végrehajtási terminológia időközbeni alakulását követve inkább az ajánlások megfogalmazását érintette. Tartalmi módosulást érintő változásként említhető két, 2006-ban újonnan bekerült tétel. Ezek egyike kiköti, hogy amennyiben a fogvatartott a számára kialakított reintegrációs terv keretében munkaidőben oktatási vagy más egyéb programon vesz részt, úgy számára a részvétel idejére ugyanúgy munkadíjat kell számítani²⁵². A másik újonnan bekerülő ajánlás pedig arra vonatkozik, hogy a keresmény egy része a fogvatartott beleegyezése esetén vagy bírói ítélet alapján jóvátételi célra fordítható²⁵³.

Az Európai Börtönszabályok tartalmát és szellemiségét tekintve közös alapokon nyugszik az ENSZ Minimum Standard Szabályokkal. Az ajánlás iránymutatásai alapján a büntetés-végrehajtási szervezetnek törekednie kell arra, hogy elegendő és hasznos munkát biztosítson a fogvatartottak számára²⁵⁴. A munka nem lehet sanyargató jellegű (26.1. Szabály), hasznosságának mércéje pedig mindenekelőtt az, hogy mennyiben képes az elítélt azon képességeit fejleszteni vagy megőrizni, amelyek aztán segítségére lehetnek abban, hogy szabadulás után a munkaerőpiacon boldogulhasson²⁵⁵. Az Európai Börtönszabályok az ENSZ Minimum Standard Szabályokhoz hasonló ajánlásokat fogalmaz meg a munkakörülmények- és feltételek börtönön kívüli viszonyokhoz történő közelítésével kapcsolatban, ideértve az egészség-és balesetvédelem területét, valamint a munka- és pihenőidő szabályozását²⁵⁶. Az ajánlás külön kitér arra is, hogy dolgozó fogvatartottakat minden esetben méltányos díjazásban kell részesíteni²⁵⁷, illetve amennyire csak lehetséges, be kell vonni őket a nemzeti társadalombiztosítás rendszerébe²⁵⁸. Ez utóbbi tételt korábban már megfogalmazta a Miniszteri Bizottság 1962-es határozata is a fogvatartottak választójogáról, polgári és szociális jogairól²⁵⁹, amely kimondta, hogy: “lehetőség szerint a szabadságvesztés ideje alatt is meg kell őrizni a fogvatartottak társadalombiztosítási ellátáshoz való jogát, ennek érdekében”.

A munkáltatás szervezeti kereteit érintően az Európai Börtönszabályok ajánlása is a börtönigazgatás kontrolljának szükségességét veszi alapul: kívánatosnak azt tekinti, ha a munkát a büntetés-végrehajtási szervezet biztosítja önállóan (például saját tulajdonú gazdasági társaságok és intézeti munkáltatás keretében) vagy piaci szereplőkkel való szerződéses

²⁵¹ Európai Börtönszabályok (Rec(2006)2-rev): 105.2 Szabály

²⁵² Európai Börtönszabályok (Rec(2006)2-rev): 105.4 Szabály

²⁵³ Uo. 105.5 Szabály

²⁵⁴ Uo. 26.2 Szabály

²⁵⁵ Uo. 26.3 Szabály

²⁵⁶ Uo. 26.13-16 Szabályok

²⁵⁷ Uo. 26.10 Szabály

²⁵⁸ Uo. 26.17 Szabály; Juhász Zsuzsanna (2006). A megújult börtönszabályok ismertetése. *Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica*, 68(12), 1-28. old.; Pállo, József-Töröcsik, Balázs (2011). A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében 1. rész. *Börtönügyi Szemle* 30(2), 13-29. old.

²⁵⁹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 62 (2) sz. határozata a fogvatartottak választói, polgári és szociális jogairól.

együttműködés útján²⁶⁰. Az ajánlás azzal együtt, hogy elismeri, a termelésből származó haszon a munkáltatás és képzés szempontjából akár előnyös is lehet, figyelmeztet arra, hogy a fogvatartottak érdekeit nem szabad a börtönipar jövedelmezőségi szempontjainak alárendelni²⁶¹. Ezek az ajánlások a fogvatartotti munkaerő kizsákmányolásának igyekeznek gátat vetni azáltal, hogy a termelékenységi és profitszempontok helyett egyértelműen a fogvatartotti érdeket és a büntetés-reintegrációs céljait helyezik előtérbe. A kérdéskörhöz további adalékot szolgáltat a Miniszteri Bizottság fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó határozata²⁶², amely kifejezetten a börtönmunka szervezeti kereteire vonatkozó ajánlást fogalmazott meg, mintegy két évvel az Európai Börtönszabályok első változatának megalkotását követően. A határozat szerint a munkáltatásnak a büntetés-végrehajtáson belül meghatározott státuszt és elsőbbséget kell biztosítani, az ehhez szükséges forrásokat pedig elérhetővé kell tenni. A határozat megfogalmazza továbbá, hogy a termelési kereteket a modern irányítási rendszerekhez és gyártási eljárásokhoz, a munkakörülményeket és -feltételeket pedig – amennyire ezt a börtönmunkáltatás speciális jellege engedi – a börtön falain kívüli normákhoz kell igazítani²⁶³.

3. Összegző gondolatok

A 20. század második felében keletkezett nemzetközi emberi jogi egyezmények számos olyan, mindenkit egyformán megillető alapjogot helyeztek egységes védelem alá, amelyek érvényesülése a fogvatartotti munkáltatás működésének és dilemmáinak elemzése kapcsán is fontos viszonyítási pontot jelentenek. Ideértve egyebek mellett a rabszolgaság, kényszer- és kötelező munka, valamint a kínzás és a kegyetlen, embertelen, vagy megalázó bánásmód tilalmát, a gyülekezés és egyesülés szabadságát, a munkához vagy éppen szociális biztonsághoz való jogot. Ezen alapjogok védelmét biztosítják a részes országok alkotmányai és nemzeti törvényhozása is. A szabadságelvonás azonban a legtöbb ország jogrendszerében egy olyan súlyos jogkorlátozás, amely speciális jogviszonyt keletkeztet az állam és a fogvatartott között. A fogvatartotti munkáltatás gyakorlatát is érintő alapjogok érvényesítésülésének kereteit és korlátait tehát ezen speciális (büntetés-végrehajtási) jogviszony keretében keletkeztett jogok és kötelezettségek koordinátarendszere határozza meg. Ahogy a magyar büntetés-végrehajtási törvény fogalmaz: a büntetés-végrehajtási jogviszonyból fakadóan a fogvatartottakat “jogszabályban meghatározott sajátos jogok és kötelezettségek illetik meg, illetve terhelik”. Ebből fakadóan a fogvatartott személyek végrehajtás során alapvető jogait mindenekelőtt a “büntetés-végrehajtás rendjével összhangban” gyakorolhatják²⁶⁴. Mindezek alapján elmondható, hogy a fogvatartotti munkáltatás egy alapjogi szempontból legitimnek tekinthető, jellemzően kötelezettséggel párosuló munkaforma, amit a nemzetközi egyezmények világosan kívül helyeznek a kényszerszermunka fogalmi keretein. Ezzel együtt pedig kijelölik azt az értelmezési tartományt és feltételrendszert is, amelyen belül az alapjogok érvényesülése a büntetések végrehajtása során megvalósulhat.

Mindezen korlátok és kötöttségek ellenére a fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó, kötőerővel nem bíró ajánlások a munkáltatást a büntetés-végrehajtás pozitív elemének tekintik, amelynek elsődleges funkciója a szabad életre való felkészülés, a reintegráció elősegítése. Az irányelvek minden esetben hangsúlyozzák, hogy a munkáltatást nem szabad sem büntetésként alkalmazni, sem pedig gazdasági érdekeknek alárendelni. Ezen kívül rögzítik azt a kívánalmat is, miszerint törekedni kell a börtönben fogvatartottként végzett munka feltételeinek és

²⁶⁰ Európai Börtönszabályok (Rec(2006)2-rev): 26.9 Szabály

²⁶¹ Uo. 26.8 Szabály

²⁶² Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 75 (25) sz. határozata a börtönmunkáról.

²⁶³ Kövér Agnes (1994). Munkáltatás a büntetés-végrehajtásban - történeti tapasztalatok és nemzetközi összehasonlítás - a jelenlegi honi reformtörekvések tükrében. *Kriminológiai És Kriminálstatistikai Évkönyv*, 187–226. old.

²⁶⁴ 2013. évi CCXL. Törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról. 9. §

körülményeinek a szabad munkaviszonyokhoz történő közelítésére. Az itt bemutatott nemzetközi emberi jogi egyezmények és a börtönügyi irányelvekben felvázolt optimális keretek, valamint a gyakorlati működés között azonban a valóságban sokszor jelentős távolság áll fenn. Egyebek mellett ezt a távolságot tükrözik a szabadságvesztés-büntetés ideje alatt végzett munka jogként, avagy kötelezettségként való megközelítésének, a büntetési célhoz leginkább illeszkedő munkáltatási formák megválasztásának dilemmái, illetve a dolgozó fogvatartottak díjazásának vagy éppen a társadalombiztosításhoz való hozzáféréseinek manapság is aktuális kérdései.

Hivatkozott irodalom

1. Allain, Jean. (2012). Forced or Compulsory Labour. In Slavery in International Law. Leiden: Netherlands. Martinus Nijhoff Publishers, 203-256. old.
2. CPT (2011) CPT Előírások. Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság. Hivatalos magyar nyelvű fordítás. 17. old.
3. ECtHR (2021a). Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights. Prisoners' rights. European Court of Human Rights.; ECtHR (2021b). Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights. Prohibition of slavery and forced labour. European Court of Human Rights.
4. Haraszi Magdolna Katalin (2008). A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében. Acta Humana 19(3), 47-63. old.
5. Juhász Zsuzsanna (2006). A megújult börtön szabályok ismertetése. Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, 68(12), 1-28. old.; Pallo, József -Töröcsik, Balázs (2011). A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében 1. rész. Börtönügyi Szemle 30(2), 13-29. old.
6. Juhász Zsuzsanna (2014). Az európai börtönügy alapelvei. Acta Universitatis Szegediensis: forum :acta juridica et politica (4)1, 139-155. old.
7. Kang, Susan. (2009). Forcing Prison Labour: International Labour Standards, Human Rights and the Privatization of Prison Labour in the Contemporary United States. New Political Science, 31(2), 137–161. old.
8. Kövér Ágnes (1994). Munkáltatás a büntetés-végrehajtásban - történeti tapasztalatok és nemzetközi összehasonlítás - a jelenlegi honi reformtörekvések tükrében. Kriminológiai És Kriminálstatisztikai Évkönyv, 187–226. old.

Hivatkozott nemzetközi és regionális alapjogi egyezmények

1. 1926. évi Genfi Egyezmény a rabszolgaságról
2. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (EJENY)
3. A kényszer- vagy kötelező munkáról szóló 29. számú ILO Egyezmény
4. Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE)
5. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (PPJNE)
6. Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
7. ENSZ Kínzás elleni Egyezménye és annak Kiegészítő Jegyzőkönyve
8. Kínzás Elleni Európai Egyezmény
9. Európai Unió Alapjogi Chartája

Hivatkozott nemzetközi börtönügyi standardok és irányelvek

1. Az ENSZ közgyűlése által 2015 December 17-én elfogadott 70/175 sz. határozat. A fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó ENSZ minimum standard szabályok (ENSZ Minimum Standard Szabályok)
2. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 73 (5) sz. határozata a fogvatartottakkal való bánásmód standard minimum szabályairól
3. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 75 (25) sz. határozata a börtönmunkáról
4. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 62 (2) sz. határozata a fogvatartottak választói, polgári és szociális jogairól
5. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 87 (3) sz. ajánlása az európai börtönügyi szabályokról
6. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec(2006) 2 sz. ajánlása az európai börtönügyi szabályokról
7. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec(2006)2-rev sz. ajánlása az európai börtönügyi szabályokról. (Európai Börtönszabályok)
8. 2013. évi CCXL. Törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

A magyar közterületi szolgálatot ellátó rendőrök intézkedéstaktikai énképének és gondolatainak vizsgálata.

Mi az intézkedéstaktika?

Az intézkedéstaktika mindazon technikák és taktikák összességét jelenti, amit különböző rendvédelmi szervek dolgozói különböző korokban alkalmaztak és alkalmaznak másokkal szembeni intézkedéseik során, melyekkel annak hatékonyságát, eredményességét, biztonságát igyekeztek növelni. Már az első antik államok megjelenése óta létezik intézkedéstaktika, hiszen már akkor is voltak hivatalos személyek, akik - felruházva bizonyos állami jogosultságokkal - intézkedtek másokkal szemben. Ha csak az elmúlt századokra tekintünk vissza, például az ispánok, csőszök, vagy csendőrök munkájának szerves része volt az intézkedéstaktika, csak éppen akkor még nem ezt a kifejezést használták tevékenységükre. Az elnevezés a 90-es évek elején a rendőrök képzésében jelent meg először Magyarországon, addig a kiképzés szó szerepelt a köztudatban.

A civilek jellemzően nem szokták érteni az intézkedéstaktika szó jelentését, azonban azok a hivatásosok, akik rendszeresen foglalkoznak vele, szintén nagyon eltérő gondolatokat alkotnak a témáról és annak meghatározásáról.

Miről is van szó valójában? Intézkedéstaktika az, ahogyan a rendőr elhelyezi a felszerelését a taktikai övében, a szolgálat megkezdésekor felveszi a lőfegyverét, ellenőrzi annak töltetlenségét, majd - az előírásoknak megfelelően - a töltött tárat a fegyverbe helyezi és tokba teszi. Intézkedéstaktika az, ahogyan a rendőr odalép egy állampolgárhoz és megszólítja, közben figyel a saját állására, a kezeinek helyzetére, társára, figyeli a személy helyezkedését, mozdulatait, viselkedését, tartja tőle a megfelelő távolságot. Intézkedéstaktika az, ahogyan a rendőr közúton megállásra utasít egy járművet, ahogyan megközelíti azt, miközben figyeli a benne ülőket, a forgalmat, a társát, ahogyan átvizsgálja az utas- és csomagteret. Intézkedéstaktika az, ahogyan a rendőr kiválasztja, hogy melyik kényszerítő eszközt alkalmazza egy ellenszegülő személlyel szemben, ahogyan megbilincseli, majd a megfelelő elvezető fogást alkalmazva előállítja a kapitányságra. Intézkedéstaktika az, ahogyan a rendőr írásos jelentésében megfogalmazza, hogy milyen intézkedést hajtott végre, azt mi indokolta, miért volt jogszerű és szakszerű. Vég nélkül lehetne sorolni a példákat, hogy mi tartozik a rendőr intézkedéstaktikai tevékenységébe, és nagyon kevés szolgálati tevékenységet lehet említeni, ami nem igényel intézkedéstaktikai tudást. Az intézkedéstaktika a rendőri tevékenységek biztonságos, eredményes, jogszerű, arányos végrehajtásához nyújt ajánlásokat, melyek különböző technikákban, taktikákban és egyéb elméleti ismeretekben öltenek testet.

Az intézkedéstaktika definíciója kevés helyen található meg. Nekem csupán a Magyar Rendészettudományi Társaság Rendészettudományi Szószedetében²⁶⁶ sikerült rábukkannom: *„Meghatározott cél elérése érdekében kezdeményezett, az adott helyzethez legjobban igazodó szükségsszerű magatartások, eljárások, fogások olyan összessége, melyeket a vonatkozó szabályok, előírások betartásával teljesítenek.”* Fenti fogalom véleményem szerint általánosan fogalmaz. A benne található állítások szinte bármely más tevékenységre igazak lehetnek.

Magyarországon alkalmaznak intézkedéstaktikát a rendőrség, büntetés-végrehajtás, katasztrófavédelem, Nemzeti Adó- és Vámhivatal, Országgyűlési Őrség és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai. Nem hagyhatjuk ki a felsorolásból az önkormányzati rendészet, a közterület-felügyelet és polgárőrség tagjait sem. Ezek a szervek

²⁶⁵Készenlétes nyomozó, r. százados, doktorandusz, Rendészettudományi Doktori Iskola, email: mates10g@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2282-8696>

²⁶⁶Beregnyei József (szerk.): Rendészettudományi Szószedet. Budapest, MRTT, 2008.

működési eltéréseikből adódóan más és más intézkedéseket gyakorolnak, és az erre irányuló képzésük sem egységes.

Az intézkedéstaktikát ugyanezzel a névvel ellátott tantárgy keretein belül oktatják a rendvédelmi szervek hivatásos állományú dolgozói és tanulói részére az erre kialakított intézményekben.

Dolgozatomban - annak ellenére, hogy számos szervezet tagjainak van intézkedési jogosultsága - intézkedéstaktika alatt kizárólag a magyar rendőrség állományának közterületen rendszeresen szolgálatot ellátó tagjainak a tevékenységét értem és azt vizsgálom. Az állomány közterületen rendszeresen szolgálatot ellátó tagjainak pedig elsősorban a rendőr járőröket és a körzeti megbízottakat tekintem, vagyis a kutatásom csak ebben a két szolgálati beosztásban lévő rendőrökre terjedt ki.

A magyar rendőrök intézkedéstaktikai képzése

A rendőrök intézkedéstaktikai képessége három tényezőtől függ:

- A rendőr iskolába történő felvételi alkalmasságvizsgálatoktól, valamint az időszakos fizikai alkalmasságvizsgálatoktól,
- a rendőr iskolában történő intézkedéstaktika oktatástól és
- az iskola elvégzése utáni intézkedéstaktikai továbbképzésektől.

Természetesen befolyásolhatja egy rendőr intézkedéstaktikai képességét sok minden más, úgy, mint az önszorgalma, a szabadidejében gyakorlással töltött idő, a végrehajtott intézkedések száma és még sok más, azonban ezekre az állam, vagy a rendőrség szervezete nem tud hatást gyakorolni, ezért jelen esetben figyelmen kívül hagyhatók.

A felvételi alkalmasságvizsgálatok és időszakos alkalmasságvizsgálatok szabályait a 2021. január 1. óta hatályban lévő 45/2020. (XII. 16.) BM rendelet²⁶⁷ és a 35/2020. (XII. 23.) ORFK utasítás²⁶⁸ határozza meg. Az említett szabályozókban leírt feltételek véleményem szerint teljesen alkalmasak arra, hogy olyan jelentkezők részére adjanak alkalmas minősítést, akikkel a későbbiekben eredményesen hozzá lehet látni az intézkedéstaktika elsajátításának munkálataihoz.

Magyarországon jelenleg öt intézményben folyik intézkedéstaktika oktatás: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán, a Miskolci Rendvédelmi Technikumban, a Körmenyi Rendvédelmi Technikumban, valamint a Rendészeti Oktatási és Kiképző Központ Rendőrképző Akadémiáján az Adyligeti és a Szegedi Járőrképző Tagozaton. Ezen kívül még indulhatnak alkalmi jelleggel iskolarendszeren kívüli képzések az ország különböző területein. Az egyetem képzése négy éves, a technikumoké kettő, másfél vagy egy éves, az akadémián pedig tíz hónapos képzés folyik. Ennyi idő áll az oktatók rendelkezésére az intézkedéstaktika alapjainak megtanítására. Egységes tankönyv egyelőre nem áll rendelkezésre. Egységes önvédelmi rendszer vagy rendőri közelharc képzés szintén nincs. Az oktatók jellemzően nem rendelkeznek pedagógiai végzettséggel.

Az intézkedéstaktika a 2000-es évek eleje óta differenciálódik, a rendőrségen belül már nem beszélhetünk egységességről. Más intézkedéstaktikát alkalmaznak a terrorelhárítók, a készenléti rendőrök vagy a járőrök. A tudásanyag olyan mértékben bővült, hogy egy tantárgy keretein belül oktatni már szinte lehetetlen, a polihistorok kora elmúlt. Elsajátításához szükség van pszichológiai, kommunikációs, jogi, testnevelési és informatikai ismeretekre is, amit különböző tantárgyak keretein belül kell elsajátítani. Az intézkedéstaktika tantárgy elsősorú feladata a teljes tudásanyag taktikai részének oktatása. Ennek a tudásmennyiségnek a

²⁶⁷ 45/2020. (XII. 16.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alatt álló egyes rendvédelmi feladatokat ellátó szerveknél foglalkoztatott hivatásos állományú és rendvédelmi igazgatási alkalmazotti állományú alkalmasságvizsgálatáról.

²⁶⁸ 35/2020. (XII. 23.) ORFK utasítás a rendőrség állományának alkalmasságvizsgálatáról.

rendszerbe szedése, összefoglalása is időszerű lenne. Korábbi kutatásomból²⁶⁹ megtudtam, hogy a fent említett oktatási intézményekben az intézkedéstaktika oktatók elsősorban a 18/2008. (OT 10.) ORFK utasítás²⁷⁰ mellékletét használják támpontnak az oktatáshoz, illetve ezen túl jogszabályokból és saját készítésű jegyzetekből dolgoznak.

Miután egy rendőr elvégzi az iskolát, szintén a 18/2008. ORFK utasítás írja elő, hogy intézkedéstaktikai továbbképzéseken kell részt vennie annak érdekében, hogy az iskolában megszerzett tudását bővítse és szinten tartsa. Ezeket a továbbképzéseket intézkedéstaktikai instruktorok tartják. Instruktorok azokból a rendőrökből válnak, akik lehetőleg az átlagtól jobb intézkedéstaktikai képességekkel rendelkeznek és elvégeznek egy intézkedéstaktikai szaktanfolyamot, melyre az állományilletékes parancsnok vezényli őket. Az ORFK utasítás előírja, hogy a rendőrség minden szervezeti egységénél havonta egyszer négy óra időtartamban kell végezni a közterületen rendszeresen szolgálatot teljesítő állomány továbbképzését. Ezt az instruktorok az adott rendőrkapitányságokon rendelkezésre álló helyszíneken és eszközökkel hajtják végre saját elképzeléseik alapján.

Az intézkedéstaktika kiemelt szerepe a rendőrök képzésében

Megfigyelésem szerint az intézkedéstaktika oktatásában és a továbbképzésekben jelentős hiányosságok mutatkoznak, valamint ezek megfelelő mértékű és irányú fejlesztése is hiányzik a rendőrség tevékenységei közül, holott az intézkedéstaktikának kiemelt szerepe kell, hogy legyen a rendőrök képzésében. Ez főleg gyakorlati tantárgy, mely magában foglalja más tantárgyak tudásanyagát is, úgy, mint a pszichológia, a kommunikáció, a testnevelés, a jog vagy az informatika.

Nincs olyan rendőri intézkedés, ami ne rejtene magában valamilyen veszélyt. Sosem tudja a rendőr, hogy intézkedésekor kivel áll szemben, ezért minden esetben ügyelnie kell a megfelelő távolság tartására, a személy mozdulataira, viselkedésére. Sosem lehet biztos abban, hogy a lakásból, ahova bekopogott, milyen szándékkal fog kijönni valaki, ezért ügyelnie kell a helyezkedésére. Nem tudhatja, hogy a tudatmódosító szer hatása alatt álló személy felfogja-e, hogy rendőri intézkedés alatt áll, és engedelmeskedik az utasításoknak, vagy megtámadja a rendőrt. Szerencsére Magyarországon nem mindennaposak a rendőr halálával vagy súlyos sérülésével járó intézkedések, de ha a rendőr nem kellően felkészült minden egyes intézkedésénél, akkor annál sem lesz felkészült, amelyik veszélyt jelenthet számára. Az intézkedéstaktika hiányos, felületes elsajátítása, illetve szinten tartásának mellőzése tehát komoly veszélyeket rejt magában a rendőrök, sőt a civil lakosok életére, egészségére, biztonságára nézve.

Egy rendőrrel akkor mondható, hogy kiválóan ért az intézkedéstaktika alkalmazásához, ha

- megvan a kellő fizikuma,
- van némi küzdősport, harcművészet, vagy önvédelmi rendszer gyakorlata,
- hiánytalanul ismeri a munkájához szükséges jogszabályokat,
- pontosan ismeri, és készség szinten használja a rendelkezésére álló eszközöket,
- ismeri az egyes szituációkban alkalmazandó intézkedési taktikákat, azokat bármely helyzetben készség szinten alkalmazni is tudja,
- kiváló kommunikációs képességekkel rendelkezik
- és végül képes az általa végrehajtott intézkedés hiánytalan dokumentálására.

Mindezen képességek elsajátítása óriási mennyiségű időt és energiát igényelne. A tanulási folyamatban megkülönböztetünk ismereti szintet, jártassági szintet és készség szintet. Az egyes intézkedéstaktikai mozdulatok, taktikák – melyekből igen sok van - csak évek, vagy évtizedek

²⁶⁹ Mátés Gábor: Gondolatok az intézkedéstaktikáról. Belügyi Szemle 68. évf. 5. szám 71-89. o.

²⁷⁰ 18/2008. (OT 10.) ORFK utasítás a rendőri intézkedések gyakorlati végrehajtásának alapvető taktikáiról

elteltével válhatnak készséggé, addig csak ismereti vagy jártassági szinten találkozunk velük a rendőr.

Az életben nincs két egyforma intézkedési szituáció. Például meg lehet tanulni, hogyan álljon oda a rendőr egy bejáratú ajtó elé, azonban az ajtóknak is számtalan változata létezik számtalan környezeti tényezővel. Így a különböző ajtók előtt választható taktikai megoldások száma is hatalmas. Éppen ezért elmondható, hogy az intézkedéstaktikának megszámlálhatatlanul sok eleme létezik, és sajnos minden szituációban fennáll annak a veszélye, hogy akár a rendőr, akár az állampolgár megsérül. Ezt szem előtt tartva igyekezni kell minél több időt és figyelmet fordítani az intézkedéstaktika oktatására és gyakorlására, ám tapasztalatom szerint ezen területeken az elmúlt évtizedekben – kisebb módosításokat leszámítva - nem történt igazán komoly változás.

Elgondolkodtató volt egy általam ismert személy véleménye arról, hogy szerinte melyik az a három egyetem Magyarországon, amely szemben a többivel tényleges tudást ad a hallgatói kezébe. Ez a három szerinte az orvosokat, az építészeket és a jogászokat képző intézmények, mert a felsoroltak közül bármelyik szakma hiányos ismerete tragédiákhoz vezethet, míg az összes többi felsőoktatási intézmény elvégezhető úgy, hogy az ember a végére szinte semmilyen plusz tudással nem rendelkezik. Arra gondoltam, hogy a rendőröket képző intézmények – akár egyetem, akár technikum vagy akadémia – nem szabadna, hogy hiányozzanak a felsorolásból. Néhány tantárgy hiányos elsajátításából még nem születnek ugyan nagy problémák, azonban az itt tanuló fiatalok kezébe az állam löfegyvert és más kényszerítő eszközöket ad, melyek alkalmasak egy emberi élet kioltására is. Ha ezeket nem tanulja meg elsősorban intézkedéstaktika órákon és a továbbképzéseken megfelelően használni, annak igen súlyos következményei lehetnek, és néha vannak is.

Sokan úgy gondolkodnak, hogy a közterületen szolgálatot teljesítő állomány intézkedéstaktikai tudása egyre nő, hiszen folyamatosan gyakorolnak, miközben az utcán dolgoznak. Éppen ezért nem tartják fontosnak, hogy a rendvédelmi oktatási intézményekben a jelenleginél kiemeltebb figyelmet kapjon az intézkedéstaktika, hogy a rendőrök stabil alaptudást szerezzenek, mert azt később is lesz idejük és alkalmuk elsajátítani. Ez csupán féligazság, és az ebből levont következtetés hamis. Ugyan egyre több rutint és tapasztalatot szereznek a rendőrök a közterületi szolgálatban, azonban a teljes tudásanyag egyre jobban elkopik. Az intézkedések 99%-ában nem kell alkalmazniuk a legtöbb tanult taktikát, fogást vagy eszközt, viszont amit nem alkalmaznak rendszeresen, az feledésbe is merül. A korábban megszerzett tudásanyag mennyisége apadni kezd. Ezen kívül a rutin figyelmenlenséghez, hanyagsághoz vezethet, ami bármikor komoly sérüléssel is járhat. Mindez csak nagyon stabil alapok megteremtésével és rendszeres, színvonalas szinten tartással előzhető meg.

Gondolatok a magyar rendőrök intézkedéstaktikai képességeiről

Véleményem szerint a közterületen rendszeresen szolgálatot ellátó rendőrök – vagyis a járőrök és a körzeti megbízottak – intézkedéstaktikai képességei komoly fejlesztésre szorulnak. Általánosságban elmondható, hogy szolgálatellátásuk során nem ügyelnek kellően a biztonságra, eszközeiket nem ismerik a szükséges mértékben, azokat nem tudják megfelelő szinten használni.

Fenti hipotézisemnek nagy hiányossága, hogy igen nehezen igazolható vagy cáfolható, hiszen az intézkedéstaktikai képességek szubjektívek. Valaki gondolhatja úgy, hogy egy járőr kiválóan intézkedik, míg más valaki gondolhatja ennek ellenkezőjét. Megállapításomra 2020-ban végzett megfigyelő munkámból következtetek, amikor egy budapesti rendőrkapitányságon egy hónapig közös járőrszolgálatot láttam el a közrendvédelmi állománnyal. Továbbá interjúkat készítettem az intézkedéstaktika témakörén belül szakembereknek tekinthető instruktorokkal, melyben az állomány intézkedéstaktikai képességeiről kérdeztem őket. Ők úgy fogalmaztak

például, hogy állományuk csupán 10 százalékát tartják alkalmasnak arra, hogy megvédje magát aktív ellenállóval szemben, valamint hogy csak addig tud működni a járőrök intézkedése, ameddig az intézkedés alá vont személyek együttműködően viselkednek.

A rendőrök az általuk megkezdett intézkedések 99 %-át eredményesen befejezik, hiszen az intézkedés alá vont személyek legtöbbször együttműködők, vagy csak kisebb mértékben ellenszegülők. Így a tanult technikák és taktikák nagy részét egyáltalán nem kell alkalmazni. Ebből hiba lenne levonni azt a következtetést, hogy a rendőrök tudása elégséges szintű. Abban a kevés esetben, amikor ténylegesen használni kell az intézkedéstaktika elemeit, már számtalan hibával találkozhatunk. Ezeket valószínűleg maguk a rendőrök sem veszik észre mindig, és tény, hogy intézkedési hibákból adódó tragédiák is viszonylag ritkán történnek Magyarországon. Ezek alapján mondhatnánk, hogy a rendőrök intézkedési képességei megfelelnek a követelményeknek, hiszen biztonságot generálnak az állampolgárokban, és ez az egyik legfőbb cél, azonban ez a megállapítás hamis tényeken alapulna.

Kíváncsi voltam, hogy a rendőrök vajon hogyan vélekednek saját intézkedéstaktikai képességeikről, milyen a szakmai önismeretük. Ők vajon gyengének, elfogadhatónak, esetleg kiválóknak tartják magukat? Az énképük vajon közelít a valósághoz vagy attól távol áll? Az sem világos számomra, hogy milyen igényeik vannak, vagy lettek volna az iskolában az intézkedéstaktika elsajátítása terén. A fenti kérdések megválaszolására kérdőíves kutatást végeztem a magyar rendőr járőrök és körzeti megbízottak körében.

Kutatás bemutatása

A Google Forms szoftver segítségével összeállítottam egy 21 kérdésből álló kérdőívet. Elsősorban zárt, illetve félig zárt kérdéseket tettem fel. Ennek egyik oka a válaszadók munkájának leegyszerűsítése és ezáltal a kérdőív vonzóbbá tétele volt, másik oka pedig a válaszok feldolgozásának megkönnyítése. Egy közvetlen kollégám segítségével teszteltem a kérdőívet. Miután rendben találtam, írásban, a szolgálati út betartásával kérelmeztem az országos rendőrfőkapitánytól, hogy engedélyezze részemre a kérdőív felhasználását a kutatásom elvégzéséhez. Ezt követően minden megyei rendőr-főkapitányság illetékességi területén egy kiválasztott városi rendőrkapitányság, illetve a Budapesti Rendőr-főkapitányság minden kerületi rendőrkapitánysága részére elküldtem a kérdőívet egy kísérő levél és a főkapitányi engedély kíséretében. Kértem, az ott szolgálatot teljesítő járőröket és körzeti megbízottakat, hogy – amennyiben módjuk van rá – egy kitöltéssel segítsék a kutatásomat. Sajnos ez a módszer kisebb sikert hozott, mint vártam, ugyanis szembesülnöm kellett azzal a ténnyel, hogy az ország nagy részén a járőrök és körzeti megbízottak a szolgálatteljesítési helyükön nem rendelkeznek internet elérhetőséggel, így csak szabadidejükben állt módjukban a kérdőív kitöltésével foglalkozni. Úgy döntöttem, hogy a facebook „Zsaruellátó Ground” nevű csoportjában is megosztom a kérdőívet és kérem a csoport tagjainak segítségét. Ezen kívül néhány városi és kerületi kapitányságot telefonon is megkerestem segítségkérés céljából. Így összesen 70 válasz érkezett vissza. Az egyes kérdésekre adott válaszokat a Google Forms program segítségével összesítettem, kérdések közti összefüggéseket pedig az SPSS program segítségével tártam fel, melynek használatához egy szakember segítségét kértem.

A kutatásom eredményeit kategorizációs módszerrel fogom bemutatni. Az egyes kérdéseket és az arra kapott válaszokat kisebb csoportokban foglalom össze.

Mivel a rendőrség állománya a 40.000 főhöz közelít, a 70 fővel végzett kérdőíves kutatás nem tekinthető reprezentatívnak, ugyanakkor alkalmas lehet gondolatébresztésre, illetve alapul szolgálhat egy nagyobb hangvételi kutatás elvégzéséhez.

A kutatás eredményei

I. Bevezető kérdések

Kérdőívem bevezető kérdéseiben kíváncsi voltam a válaszadók életkorára, a nemek arányára, a szolgálati helyükre, beosztásukra, az általuk végzett rendőrképző intézmény nevére és a hivatásos szolgálatban eddig eltöltött éveik számára.

A válaszadók 20,3 %-a 19-25 év közötti, 14,5 %-a 26-30 év közötti, 10,1 %-a 31-35 év közötti, 11,6 %-a 36-40 év közötti, 31,9 %-a 41-45 év közötti, 11,6 %-a 46-48 év közötti.

A kitöltők 83 %-a férfi, 17 %-a nő.

A szolgálati helyek nagyon megoszlának. Szinte az ország minden részéről érkeztek válaszok, kivéve Bács-Kiskun, Heves és Vas megyéből. Budapestről érkezett a válaszok legnagyobb része: 24,3 %.

A kitöltők beosztása pont fele-fele arányban oszlik el a járőrök és a körzeti megbízottak között. A kitöltők 18,6 %-a az adyligeti rendőr iskolát, szintén 18,6 % a körmendi rendőr iskolát, 32,9 %-a a miskolci rendőr iskolát, 5,7 %-a pedig a szegedi rendőr iskolát végezte el. A többi kitöltő – a válaszadók 24,2 %-a – a már nem működő Csapaki vagy Budapesti Rendőr Szakközépiskolába járt.

Az alanyok 25,7 %-a kevesebb, mint 6 éve lát el hivatásos szolgálatot, 18,6 %-uk 6-10 éve, 10 %-uk 11-15 éve, a legtöbben pedig – 45,7 %-uk – több, mint 15 éve.

Véleményem szerint a kérdőívem akár életkor, nem, szolgálati hely, beosztás, vagy szolgálatban eltöltött évek számát tekintve kellően reprezentatív.

Érdekes észrevétel számomra, hogy a járőrök átlagéletkora 39,7 év, míg a körzeti megbízottaké 31,2 év, pedig arra számítottam, hogy a körzeti megbízottak általában – beosztásukból adódóan – idősebbek a járőröknél. Szintén meglepő, hogy a körzeti megbízottak majdnem fele egészen fiatal rendőrökből áll, a járőrök 71 %-a pedig már több, mint 15 éves rendőrökből. Véleményem szerint egy fiatal rendőr járőr munka közben tudja megtanulni a szakmát, és évek múlva – kellő tapasztalat és helyismeret birtokában – válhat belőle jó körzeti megbízott, a kutatásom azonban ezzel ellentétes eredményt mutat.

II. Második kérdéscsoport

Ahogy azt dolgozatom elején is említettem, a hivatásos állományúaknak eltérő gondolataik lehetnek az intézkedéstaktikáról. A bevezető kérdések után feltettem azt a kérdést az alanyoknak, hogy mit értenek a kifejezés alatt. Kíváncsi voltam a beérkező válaszok mennyire lesznek heterogének.

Mivel nyitott kérdést tettem fel, számítottam rá, hogy rövid, tömör válaszok érkeznek majd. Legtöbben – habár rendkívül hiányosan és leegyszerűsítve, de – ugyanazt fogalmazták meg, ami a szó valódi jelentése. Sokan használták a „jogszerű”, „szakszerű”, „eredményes” és „kommunikáció” szavakat a magyarázatukban, ám legtöbbször mégis a „biztonság” szó hangzott el. Két alany kimondottan a testi kényszer, közelharc, illetve a kényszerítőeszközök használatával magyarázta a fogalmat, tehát csupán az erőszak alkalmazásához kötik azt. Másik két fő egyáltalán nem írt választ a kérdésre. Ez jelentheti azt, hogy nem voltak tisztában az intézkedéstaktika jelentésével, de akár azt is, hogy nem volt kedvük és idejük foglalkozni a kérdéssel. Egy fő bohóckodásnak nevezte a kifejezést, egy másik pedig annyival jellemezte, hogy olyan rendőri intézkedés, amiért nem jár „fegyelmi”. Egy fő magyarázta az intézkedéstaktikát úgy, hogy „az, amit elfelejtettek jól megtanítani, begyakoroltatni és szinten tartani.” Két fő válasza nem volt világos számomra. Ők úgy fogalmaztak, hogy „Az intézkedés alá vont leiskolázása.”, valamint „A könyv által megfogalmazott útmutatás.” Kíváncsi vagyok, mit értenek leiskolázás és a könyv alatt.

Érdekes megfigyelés számomra, hogy a fent említett cinikusabb válaszokat szinte kivétel nélkül 45 éves kor feletti rendőrök adták. Mindez utalhat arra, hogy csalódottan állnak hozzá a

kérdéshez, vagy akár arra, hogy valóban nem kaptak megfelelő képzést intézkedéstaktikából. Összességében elmondható, hogy a válaszadók 85,7 %-a helyesen, vagy legalább megközelítően helyesen értelmezi az intézkedéstaktika jelentését.

III. Harmadik kérdéscsoport

A következő kérdéscsoportban megkérdeztem az alanyokat, szerintük melyek a jó rendőri intézkedéshez legszükségesebb képességek, valamint, hogy nekik mik az erősségeik és mik a gyengeségeik. Felsoroltam hét általam kiválasztott képességet, amiből választhattak, valamint hagytam lehetőséget egyéb képességek beírására is, ugyanakkor megkötöttem, hogy összesen hármat jelölhetnek meg minden kérdésben.

A jó rendőri intézkedéshez legfontosabb képességek első helyén a „kiváló kommunikáció” áll, melyre 64-en szavaztak. Ezt követi a „határozott magabiztos fellépés” 61 szavazattal. Harmadik helyen a „sokévnnyi intézkedési tapasztalat” áll 41 szavazattal, nem sokkal lemaradva tőle a „jogszabályok hiánytalan ismerete” 40 szavazattal. 36 szavazatot kapott a „testi erő, fizikum”, 24 szavazatot a „jó eszközhasználati képesség” és 7 szavazatot a „küzdősport vagy harcművészeti tudás”. Ezeken felül 1-1 szavazatot kapott még az „empátia, megértés” valamint a „megfelelő vezetői támogatás”.

A saját erősségeiket a következő képpen értékelték: Első helyen szerepel 62 szavazattal a „határozott magabiztos fellépés”. Második helyen 57 szavazattal a „kiváló kommunikáció”. 40 szavazatot kapott a „sokévnnyi intézkedési tapasztalat”. Negyedik helyen „testi erő, fizikum” 21 szavazattal, ezt követi a „jogszabályok hiánytalan ismerete” 19 szavazattal, majd a „jó eszközhasználati képesség” 10 szavazattal, és a „küzdősport vagy harcművészeti tudás” 3 szavazattal. 1-1 fő erősségének tartja még a „jó meggyőző képességet” és az „emberismeretet”. A hiányosságait az alábbiak szerint jellemezték: 42 fő tartja gyengeségének a küzdősport vagy harcművészeti tudását. 33-an nincsenek megelégedve az eszközhasználati képességükkel. 30-an állítják, hogy nem ismerik kellő mértékben a jogszabályokat. 26 fő nem elégedett a testi erejével, fizikumával. 17 főnek lenne szüksége még néhány évnnyi tapasztalatra. 6 fő érzi gyengének a kommunikációs képességeit, 1 fő pedig nem érzi kellően határozottnak, magabiztosnak a fellépését.

A három kérdés válaszaiból kiolvasható, hogy az első néhány helyen kiemelt „jó intézkedési képességek” és a „saját erősségek” kísértetiesen hasonlítanak egymásra, amiből arra következtethetünk, hogy a rendőrök jól intézkedőnek tartják magukat. Továbbá megállapítható, hogy meg vannak elégedve kommunikációs képességeikkel és fellépésük határozottságával, magabiztosságával.

Levonható még az a következtetés, hogy a rendőrök többsége azt a képességet tartja fontosnak az intézkedéstaktikában, ami egyben a saját erőssége is. Ez azzal magyarázható, hogy többségüknek feltehetően nincs rálátása az intézkedéstaktika teljes palettájára, csupán annak egyes spektrumaira. Így minden rendőr a saját énképéből, saját tapasztalataiból táplálkozik, és azt tartja a legfontosabbnak, amit ő maga tud és alkalmaz.

IV. Negyedik kérdéscsoport

A rendőrök intézkedéstaktikai képességei leginkább akkor mutatkoznak meg, amikor nem együttműködő személlyel szemben intézkednek. Ilyenkor pszichés teher alatt kell teljesíteniük, használniuk kell fizikai erejüket, vagy eszközeiket, változtatniuk kell a normál kommunikációjukon, a megszokottnál gyorsabban kell döntést hozniuk. Ha ilyen helyzetben több rendőr intézkedik, elképzelhető, hogy míg az egyikük aktívan tevékenykedik, a másik csupán biztosító szerepkörbe helyezkedik, ami nagy felelősség ugyan, de minden szempontból könnyebb teljesíteni. Megkérdeztem az alanyokat, hányszor volt részük aktívan – és nem

biztosító szerepkörben - olyan intézkedésben, melyben ellenálló, esetleg támadó személlyel szemben kellett intézkedniük.

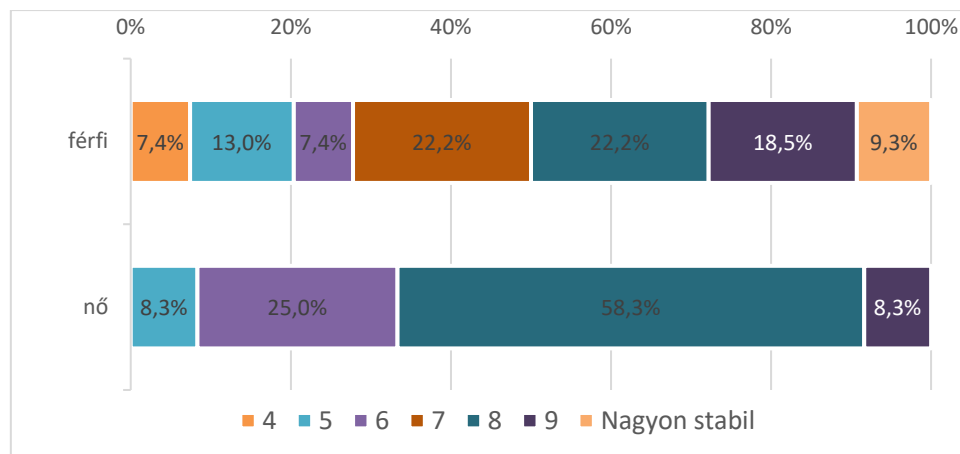
A válaszadók 7,1 %-a állította, hogy nem volt még része ilyen intézkedésben, 24,3 %-a egykettő, 68,6 %-a pedig több ilyen jellegű intézkedésben vett már részt.

Bevallom, azt feltételezem, hogy a nők főleg csak biztosító vagy segítő szerepkört töltenek be olyankor, amikor keményebb fizikai munkára kerül sor, azonban a válaszokból az derült ki, hogy minden nő vett már részt aktívan ilyen intézkedésben, sőt a többségük nem is csupán egykét alkalommal.

Az intézkedés alá vont személyek viselkedését illetően megkülönböztetünk együttműködő, passzívan ellenálló, aktívan ellenálló és támadó személyeket. Az utóbbi kettővel szemben mindenképpen inkább férfi rendőrök fellépése javasolt, hiszen testi adottságaikból kifolyólag nekik nagyobb esélyük van az intézkedés biztonságos befejezésére. Feltételezem, hogy a kérdőívet kitöltő rendőrnők elsősorban passzívan ellenálló személyekkel, esetleg aktívan ellenálló nőkkal szemben intézkedtek, vagy pedig kivételes, férfiakéhoz hasonló fizikális képességekkel rendelkeznek.

A pszichésen megterhelő intézkedési helyzetek közben derül ki, hogy melyek azok a képességek, amiket készség szinten, és melyek azok, amiket csak ismereti szinten, vagy egyáltalán nem sajátítottak el a rendőrök. Rákérdeztem hát, egy egytől tízig terjedő skálán értékelve – ahol egy a nagyon gyenge, tíz pedig a kiváló - mennyire érezték stabilnak a képzettségüket a fenti intézkedések közben. Átlagosan 7,43 pontosra értékelték magukat. 5 fő adott maximális pontszámot magának, 11 fő kilenc pontot, a legtöbben – 19-en – nyolcasra értékelték magukat. 12 fő hét pontot, 7 fő hat pontot, 8 fő öt pontot, 4 fő pedig négy pontot adott magának. Négy pontnál rosszabbra senki nem értékelté magát.

Szintén érdekesség, hogy a nők 58,3 %-a nyolc pontot adott magának, és egyikük sem értékelté magát ötösnél rosszabbra, ami jobb eredmény, mint ami a férfiaknál született.

1. számú diagramm: Ellenálló személlyel szembeni intézkedések pontszámai nemenként százalékos kimutatásban.

Ezután tettem fel a számomra leginformatívabb kérdést, hogy szerintük szükségük lenne-e a magyar rendőröknek arra, hogy fejlesszék intézkedéstaktikai képességeiket. A válaszadók 98,6 %-a igennel felelt, csupán egy személy nem érezte ennek szükségét.

Kértem, hogy írásban indokolják meg válaszukat. Ez volt a második nyitott kérdésem a kérdőívben. Az előzővel ellentétben az itt leírtakon érződött az alanyok témához kapcsolódó szenvedélye. A különbözően megfogalmazott válaszokat tartalmuk alapján nyolc nagy csoportba soroltam, melyek a következők: Tizenhét fő jelezte, hogy kevésnek és hasztalannak találja az intézkedéstaktikai továbbképzéseket, melyeket az instruktorok feladata megtartani havi rendszerességgel. Tizenhatan utaltak arra valamilyen módon, hogy szerintük az állomány

képzetlen és túl fiatal, rutintalan rendőrökből áll. Tizenkét fő megerősítette az általam már korábban leírtakat, miszerint a rendőrök mindig újabb és újabb szituációkban intézkednek, ezért törekedni kell a lehető legtöbb szituáció begyakorlására. Nyolc fő állította, hogy a rendőrök intézkedéstaktika oktatása az iskolában nagyon gyenge, illetve nem alkalmas a stabil alapok megteremtésére. Heten állították, hogy nagy szükség van az állomány kommunikációs készségeinek fejlesztésére. Öt fő azzal indokolta a képzés szükségességét, hogy egyre több az országban a rendőri intézkedésnek ellenszegülő személy, melyre rendőreink nincsenek felkészülve. Szintén öten azzal érveltek, hogy az állomány nagy része csak rutinból intézkedik, ami nagy veszélyt jelent a biztonságukra nézve, hiszen nincsenek felkészülve a váratlan helyzetekre. Kettő hangsúlyozta, hogy a jelenlegi jogszabályok elsősorban az intézkedés alá vont személyeket védik, nem pedig a rendőröket.

V. Ötödik kérdéscsoport

A következő két kérdésben kértem, hogy egytől tízig terjedő skálán értékeljék saját, illetve rendőrtársaik intézkedéstaktikai képességét.

Saját képességeiket átlagosan 7,27 pontosra becsülik. 3 fő adott magának maximális pontszámot, 11 fő adott kilenc pontot, 20 fő adott nyolc pontot, 17 fő adott 7 pontot, 8 fő adott hat pontot, 9 fő adott öt pontot, 2 fő pedig négy pontot. Ennél rosszabbra senki sem értékelte magát.

Érdekes lehet összehasonlítani ezeket a pontszámokat azokkal, amiket arra adtak maguknak, amikor nem együttműködő személyekkel szemben intézkedtek. Az átlag pontszám közelítőleg megegyezik, ugyanakkor, míg a másik kérdésnél öten adtak maguknak maximális pontszámot, addig itt csupán 3 fő, és ebből a 3 főből akad olyan, aki a korábbi kérdésben csupán 9-re értékelte magát, ami ellentmondásos. Érdekesség továbbá, hogy azok közül, akiknek még nem volt részük olyan intézkedésben, melyben ellenálló személlyel szemben kellett intézkedni, volt, aki hetes vagy nyolcas pontszámot adott magának, ami a tapasztalat hiánya ellenére igen magas. Ezen válaszokból arra lehet következtetni, hogy a rendőrök egy része nem reálisan tekint saját képességeire.

A férfiak átlagosan 7,4, a nők 6,8 pontot adtak maguknak. Külön vizsgálva az egyes iskolákban végzett rendőröket, vagy a szolgálatban eltöltött évek számát, minden csoportban hasonló átlagok születtek, tehát az iskolai oktatás, vagy a szolgálati évek száma nem befolyásolja a rendőrök önmaguk képességeire adott pontszámait. Így azt a következtetést sem lehet levonni, hogy egyik rendőr iskola jelentősen jobb lenne a másiknál, vagy hogy a szolgálati évek elmúltával másképp tekintenének magukra a rendőrök.

Társaik intézkedéstaktikai képességeit átlagosan 6,41 pontosra becsülik. Maximális pontszámot 4 fő adott kollégáinak, 8 fő adott kilenc pontot, 7 fő adott nyolc pontot, 13 fő adott 7 pontot, szintén 13 fő hat pontot, 18 fő öt pontot, 3 fő négy pontot, 2 fő három pontot és 2 fő két pontot.

A pontszámokból kiolvasható, hogy a rendőrök rosszabbnak tartják társaik intézkedéstaktikai képességeit a sajátjuknál. Egy tökéletes önismerettel rendelkező csoport esetében egyforma átlageredménynek kellett volna születnie a saját és a társak képességeit tekintve, az eredmények azonban mégis azt mutatják, hogy a rendőrök jobbnak gondolják magukat a társuknál. Ebből arra következtetnek, hogy a rendőrök többsége az intézkedéstaktikai tudását tekintve hibás énképpel rendelkezik, hiszen jobbnak tartja magát, mint amilyennek őt tartják a társai. Érdeemes megfigyelni, hogy azok a rendőrök, akik 15 évnél kevesebb időt töltöttek el a szolgálatban, azok átlagosan 7,2 pontosra, míg akik több, mint 15 éve hivatásosok, azok csupán átlagosan 5,4 pontosra becsülik a társaik képességeit.

Szolgálatban eltöltött évek száma	Pontszámok átlaga	Válaszadók száma (fő)
0-5 év	7,6	18
6-10 év	7,0	13
11-15 év	7,0	7
több, mint 15 év	5,4	32
összesen	6,4	70

1. számú táblázat: A rendőrök saját magukra adott pontszámának átlaga a szolgálatban eltöltött évek függvényében.

Tehát minél idősebb a rendőr, annál kevesebbre tartja a kollégáit, önmagát viszont ugyanolyanra értékeli. Mindez vajon összefüggésben lehet az új Z generáció megjelenésével, és azzal, hogy képességeik, életfelfogásuk és hozzáállásuk már jelentősen eltér az X és az Y generáció tagjaitól?

VI. Hatodik kérdéscsoport

Kíváncsi voltam, hogy a rendőröknek saját bevallásuk szerint mire lett volna szükségük a rendőr iskolákban, illetve mire lenne szükségük jelenleg a továbbképzésekben ahhoz, hogy saját intézkedéstaktikai képességeikre 10-es pontszámot adjanak. Mindkét kérdéshez megadtam néhány válaszlehetőséget, illetve hagytam lehetőséget egyéb gondolatok beírására. A válaszok számát ezúttal nem kötöttem meg, egy fő bármennyi választ megjelölhetett.

Az iskolai oktatásban legtöbbször a „több intézkedéstaktika órát” és a „több intézkedéstaktikai szituáció gyakorlását” igényelték volna. Mindkettőre 50-50 válasz érkezett, vagyis a kitöltők 71,4 %-a. 37 fő, vagyis a válaszadók több, mint fele „modernebb gyakorló felszerelésekre” tartott volna igényt. 34-en „több pszichológiai ismeretet”, 32-en „több kommunikációs ismeretet” szerettek volna szerezni. 27 fő szavazott „több lökiképzés foglalkozásra”. 19 fő „több közrendvédelmi ismeretet” igényelt volna. 17-en szavaztak arra, hogy „több edzési lehetőségre (konditerem, küzdősport)”, valamint „több rendőri testnevelési és önvédelmi foglalkozásra” lett volna szükségük. Ezekén túl 10-nél kevesebb fő jelölte még meg a „több idegen nyelvi ismeretet”, a „több jogi ismeretet”, a „több közlekedésrendészeti ismeretet”, a „több csapatmozgalmi ismeretet”, a „több informatikai ismeretet”, valamint a „több etikai ismeretet”.

Az iskola elvégzése után a rendőröknek továbbra is lehetőségük van önmaguk fejlesztésére. Megkérdeztem tehát, hogy jelenleg mire lenne szükségük a maximális pontszám eléréséhez. 45-en, a kitöltők 64,3 %-a „több intézkedéstaktikai továbbképzésre” tartana igényt. 29-en „képzettebb járőrtársakat” szeretnének, akiktől többet lehet tanulni. 28-an „kommunikációs tréningeket” valamint „több edzési lehetőséget” szeretnének munkaidőben. 24-en tartanáknak igényt „jogszabály ismereti képzésekre”, 23-an egy küzdősport, harcművészet, vagy önvédelmi rendszer folyamatos gyakorlására”. 22 fő „pszichológiai ismeretekben” szeretné fejleszteni magát, 17 fő „jobb intézkedéstaktikai instruktorokra” tartana igényt. 12 fő szeretne „önismereti tréningeken” részt venni, 3 fő pedig „informatikai képzéseken”. Ketten jelölték meg a „taktikai házban való gyakorlást”, és egy-egy szavazatot kaptak a „vezetéstechnikai képzés” és a „gyakoribb lövészet”.

A válaszadásnál lehetősége volt a válaszadóknak, hogy csak egy dolgot jelöljenek meg, vagy akár egyet sem, azonban hetven főtől az első kérdésre összesen több, mint 300, a második kérdésre összesen több, mint 230 válasz érkezett. Ebből arra következtetek, hogy a rendőröknek igen sok és sokféle igényük van az intézkedéstaktika oktatásukat és továbbképzésüket illetően. Első helyen - mind az oktatásban, mind a továbbképzésben - a magasabb számú foglalkozás végzett, de előkelő helyen szerepelt a kommunikációs tréning is.

Az alábbiakban bemutatom a leggyakrabban felmerült igényeket az egyes iskolákra lebontva:

Az adyligeti iskolában végzetek 79 %-a igényelt volna több intézkedéstaktika órát, és 64 %-uk több szituációs gyakorlást. A miskolci iskolában végzetteknek ugyanez szerepelt az első két helyen 65 és 70 %-kal. A körmendi iskolában ezek az igények az egykori hallgatók 85 és 62 %-ánál jelentkezett, de itt 62 %-uk modernebb gyakorló felszereléseket is szeretett volna. A szegedi iskolába ugyan csak a kitöltők 5,7 %-a járt, ugyanakkor figyelemre méltó, hogy 100 %-uk hiányolta az intézkedési szituációk gyakorlását és a modernebb gyakorló felszerelések használatát, 75 %-uk szeretett volna több lökiképzés foglalkozást és 50 %-uk nem volt megelégedve az intézkedéstaktika oktatójával. Ez utóbbi két tényező a többi iskolában jelentősen kevesebb jelölést kapott. Az egykori Csupaki Rendőr Szakközépiskola hallgatóinak 100 %-a hiányolta a szituációk gyakorlását, ami nem meglepő, hiszen visszatekintve a rendőri intézkedéstaktika kialakulására és fejlődésére Magyarországon, akkoriban még nem volt divat a szituációkba ültetett gyakorlás vagy a taktikai ház használata. Ugyanez elmondható a Budapesti Rendészeti Szakközépiskoláról. Akik iskolarendszeren kívüli képzésben vettek részt, azok jelentős százaléka hiányolt minden eddig felsorolt tényezőt, ami szintén érthető, hiszen az ő képzésük kimondottan rövid (néhány hónapos) volt, és nem iskolai környezetben zajlott.

<i>felmerült igények rendőr iskolánként</i>	Több intézkedéstaktika óra	Több intézkedési szituáció gyakorlás (taktikai házban)	Modernebb gyakorló felszerelések	Több lökiképzés foglalkozás	Jobb intézkedéstaktika oktatók
adyligeti rendőr iskolában végzetek	79 %	64 %	36 %	14 %	7 %
körmendi rendőr iskolában végzetek	85 %	62 %	62 %	23 %	8 %
miskolci rendőr iskolában végzetek	65 %	70 %	39 %	43 %	26 %
szegedi rendőr iskolában végzetek	50 %	100 %	100 %	75 %	50 %
Csupaki Rendőr Szakközépiskolában végzetek	67 %	100 %	33 %	33 %	0 %
Budapesti Rendészeti Szakközépiskolában végzetek	70 %	80 %	80 %	60 %	10 %
iskolarendszeren kívüli képzést végzetek	67%	67%	67%	67%	33%

2. számú táblázat: Az egyes rendőr iskolákban végzett rendőrök intézkedéstaktikai igényei.

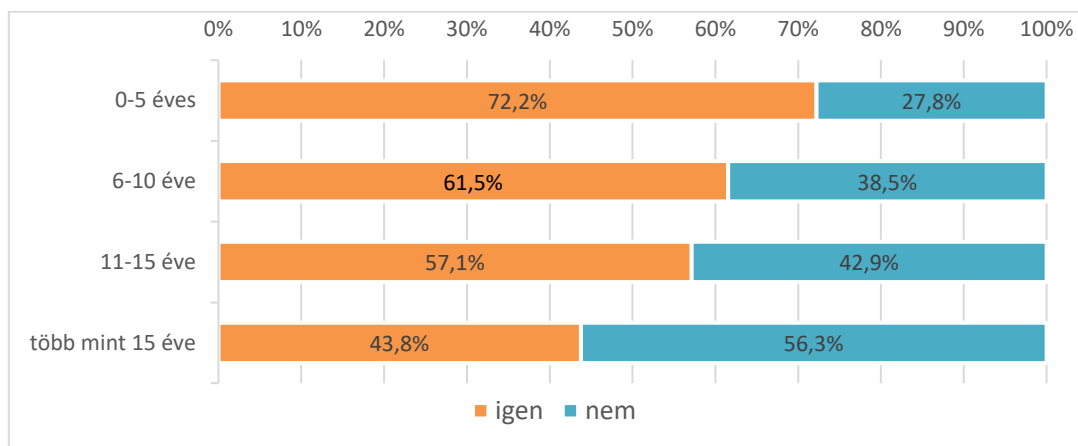
VII. Hetedik kérdéscsoport

Az előzőekben kértem a rendőröket, hogy pontozzák saját és kollégáik intézkedéstaktikai képességeit. Ott elvélve születtek maximális pontszámok. Ezúttal azt kérdeztem tőlük, ismernek-e bárhol az országban olyan magyar rendőrt, akinek a képességeire 10-es pontszámot adnának. Itt már jóval pozitívabb válasz született, ugyanis 55,7 %-uk ismer ilyen rendőrt, 44,3 %-uk viszont nem.

Arra is kíváncsi voltam, hogy az igennel felelők számára vajon mi bizonyította, hogy az a bizonyos rendőr olyan kiválóan intézkedik. Figyelembe kell venni, hogy a válaszadók többsége feltehetően nem intézkedéstaktikai szakember, így meglehet, hogy irreleváns indokok alapján alkottak véleményt. Kérdésem nyitott volt, mindenki saját szavaival válaszolhatott.

A válaszadók többségében egy-két pozitív tulajdonságot említettek, amittől kiválóan tartják kollégájukat, például, hogy nagyon jól kommunikál, nagyon magabiztos, vagy jó emberismerő. Illetve egy-két szituációban látták őt intézkedni, és ez alapján adtak neki 10 pontot. Számomra nagyon beszédes az az információ, hogy a rendőrök majdnem fele nem ismer 10-es pontszámú rendőrt, pedig a szolgálati évek alatt sok kollégával megismerkedik az ember.

Érdekes adat, hogy – ahogyan az ábra mutatja - minél több időt töltött el valaki hivatásos állományban, annál több nemleges válasz született a kérdésre. Ebből arra következtettek, hogy minél több szolgálati tapasztalattal rendelkezik valaki, annál nagyobb szeletét ismeri meg az intézkedéstaktikának és megérti, hogy ennek elsajátítása több időt és energiát igényel, mint azt a fiatalok gondolják, így igen nehéz bárkinek is eljutnia egy olyan szintre, ahol 10-es pontszámot érdemelne.

2. számú diagramm: 10-es pontszámú rendőr ismerete a szolgálatban eltöltött évek függvényében

Összefoglalás

Kutatásomból megállapítottam, hogy a rendőrök saját intézkedéstaktikai képességéről alkotott énképe nem fedti a valóságot. Saját maguknak adott pontszámukat igen magasnak tartom, főleg annak figyelembe vételével, hogy Magyarországon igen ritkák a tűzharcolók, vagy a rendőrök életére törő magatartások, tehát a rendőrök többsége nem élhetett még át olyan élményt, melyben megmutatkoznának az igazi képességei. Egyesek még ellenálló személlyel szemben sem intézkedtek soha, mégis nyolcasra becsülik képességeiket. Ahogyan Rory Miller tapasztalt harcművész és veterán nevelőtiszt fogalmazott könyvében: „*Amit oktattak nekünk, és amit gyakoroltunk, az mind szóbeszéd. Mindaddig, amíg élesben ki nem próbáltuk, nem értékelhetjük pontosan.*” E gondolat mentén haladva tízes pontszámot egyetlen rendőrnek sem lenne szabad kapnia, hiszen nincs olyan, aki minden szituációban hibátlanul kipróbálta már magát. Ugyanakkor lehet olyan, akiről a képességei és eddigi teljesítménye alapján joggal feltételezzük, hogy helytállna minden helyzetben.

A rendőrök átlagosan jobbnak tartják magukat, mint a társaik őket, ami szintén a valóságtól elrugaskodott énképükre utal.

A válaszadók ugyanazokat az intézkedéstaktikai képességeket tartják fontosnak, amiket egyben a saját erősségüknek is megjelöltek, ami bizonyítja, hogy nem ismerik az intézkedéstaktikai lehetőségek széles palettáját, csupán annak egy kis szeletét.

A kérdéseimre kapott válaszokon érezhető volt a nők megfelelési vágya ebben a férfias szakmában, amit jól illusztrál, hogy saját bevallásuk szerint mindegyikük intézkedett már ellenálló személyekkel szemben, holott a fizikai erő alkalmazásánál taktikailag inkább a férfiak fellépése javasolt. Ráadásul a nők az ilyen intézkedések végrehajtására magasabb pontszámot adtak maguknak, mint a férfiak.

Az önmagukra adott magas pontszámaik ellenére szinte minden rendőr szükségesnek tartaná az intézkedéstaktikai képességeinek fejlesztését. Jelentős részük hasztalannak érzi az intézkedéstaktikai továbbképzéseket, és gyengének tartja az iskolákban történő oktatást.

Rengeteg igény mutatkozott a rendőrök részéről az intézkedéstaktikai fejlődésüket tekintve, melyek kielégítése véleményem szerint nem egy hatalmas és lehetetlen vállalkozás, hanem sok kis apró javítással könnyűszerrel véghezvihető lehetne.

A rendőri intézkedéstaktika oktatása és a továbbképzések megtartása komoly reformokra szorul, de tapasztalatom szerint az elmúlt évtizedekben ebben nem következett be jelentősnek mondható változás. Ezek a reformok nem is igényelnének hatalmas erőforrásokat. Néhány egyszerű ám fontos változtatással sokszorosára növelhető lenne az intézkedéstaktikai képzések hatékonysága. Ezeket a javaslatokat egy másik dolgozatomban foglalom össze.

Felhasznált szakirodalom:

1. Beregnyei József (szerk.): Rendészettudományi Szószedet. MRTT, Budapest, 2008.
2. Mátés Gábor: Gondolatok az intézkedéstaktikáról. Belügyi Szemle 68. évf. 5. szám 71-89. o. 2020. DOI: 10.38146/BSZ.2020.5.5
3. Rory Miller: Konfliktus és erőszak. Lunarimpex Kiadó, Budapest, 2008.

Jogszabályok és szabályzók:

1. 18/2008. (OT 10.) ORFK utasítás a rendőri intézkedések gyakorlati végrehajtásának alapvető taktikáiról
2. 35/2020. (XII. 23.) ORFK utasítás a rendőrség állományának alkalmasságvizsgálatáról.
3. 45/2020. (XII. 16.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alatt álló egyes rendvédelmi feladatokat ellátó szerveknél foglalkoztatott hivatásos állomány és rendvédelmi igazgatási alkalmazotti állomány alkalmasságvizsgálatáról.

Internetes hivatkozások:

1. Tudásmátrix:
<https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2011/menedzsment/GergelyRobert.pdf>

Magyarország részvétele az EU Rendőri és Civil Szolgálatok Képzési Programban.

Bevezetés

Az EUPCST célja, hogy a nemzetközi polgári válságkezelési és békefenntartó feladatokat végrehajtó, rendvédelmi szakemberek, civil szakértők felkészítése egységes elvek alapján történjen. Ahhoz, hogy a különböző nemzetközi válságkezelő missziókba vezényelt szakemberek hatékonyan, eredményesen és biztonságosan tudják feladataikat végrehajtani, szükséges részükre a megfelelő uniós és nemzeti képzési rendszer működtetése.

Az EUPCST konzorciumot a jelenlegi projekt időszakban (2019-2022) a Holland Királyi Csendőrség²⁷² (Royal Netherlands Marechaussee, továbbiakban: RNLM) vezeti. Az RNLM egy sajátos jogállású, kettős rendeltetésű rendvédelmi erő, amely közrendvédelmi, határrendészeti, bűnüldözési és katonai rendészeti feladatokat lát el Hollandia területén, valamint a Holland Királyság részét képező karib-tengeri szigeteken. Ezen kívül részt vesz egyes nemzetközi szervezetek (EU, ENSZ, EBESZ, NATO, stb.) zászlaja alatt nemzetközi békefenntartó és válságkezelési feladatokban. Az RNLM a Holland Védelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozik, hivatásos állományának tagjai katonák, akik a katonai felkészítés mellett rendvédelmi képzésben is részesülnek. A szervezet rendvédelmi feladatait a Holland Belügyminisztérium és a Holland Igazságügyminisztérium felügyelete alatt látja el.

Az EUPCST tevékenységében a jelenlegi projekt időszakában 18 EU tagország 23 rendvédelmi szerve, csendőrsége, rendőrsége és civil felsőoktatási intézménye vesz részt. A programban résztvevő szervezetek közös konferenciákon és workshopokon osztják meg egymással a nemzetközi válságkezeléssel, és a válságövezetekben végzett stabilizációs rendvédelmi tevékenységgel kapcsolatos tapasztalataikat. Továbbá közös képzéseken készítik fel a programban résztvevő tagországok rendvédelmi szakembereit, civil szakértőit a különböző válságövezetekben történő későbbi feladatellátásra. Az EUPCST program fő célja olyan közös rendvédelmi képességek kiépítése, amely lehetővé teszi a tagországok hatékony együttműködését a különböző nemzetközi küldetésekben. A program részét képezi 2019-2022 közötti projekt időszakban több mint 40 feladatspecifikus képzés, 6 közös nemzetközi gyakorlat, 10 konferencia és workshop. A konzorcium költségvetése a projekt időszakban 5,5 millió EUR²⁷³.

Magyarország Rendőrsége 2008-2018 között meghívott külső partnerként eseti jelleggel vett részt az EUPCST és annak jogelődjei tevékenységében, majd ahhoz 2019-ben teljes jogú tagjaként csatlakozott. A teljesjogú tagság egyebek mellett azt is jelenti, hogy a külföldi képzéseken való részvételen kívül a rendőrség is szervezhet olyan EUPCST által finanszírozott képzéseket, amelyekben külföldi hallgatók is részt vesznek. Az EUPCST események szervezésének pénzügyi fedezetét alapesetben 90%-ban az EU fedezi, 10% a szervező költségvetését terheli. Az egyes eseményeken a külföldi és hazai résztvevők aránya 80%-20% lehet.

A rendőrség tevékenysége az EUPCST 2019-2022 közötti projekt időszakában

Ahogy korábban már említésre került a rendőrség 2019-ben vált teljes jogú tagjává az EUPCST tevékenységének. Az EUPCST-el kapcsolatos hazai feladatok tervezésével, szervezésével, a magyarországi képzések megvalósításával kapcsolatos feladatok

²⁷¹ Doktorandusz, r. alezredes, tanársegéd Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar Határrendészeti Tanszék, e-mail: NemethG@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-6370-0448>

²⁷² Holland Királyi Csendőrség. Forrás: <https://english.defensie.nl/organisation/marechaussee> (A letöltés dátuma: 2022. május 02.)

²⁷³ Forrás: Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ.

végrehajtására a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ (a továbbiakban ROKK) került kijelölésre. A projekt tervezése során 2019-ben, a magyar rendőrség három esemény megszervezését ajánlotta fel, egy vezetőtestületi ülést és két képzést. A világiárvány miatt a vezetőtestületi ülést a projektvezetés törölte a programból 2020 áprilisban.

Viszont 2020 márciusában a felajánlott képzéseken felül az EU Magyarországot kérte fel egy speciális határrendészeti tanácsadó csoport felkészítésére.

A továbbiakban az eddig hazánkban rendezett EUPCST képzések szakmai tapasztalatait osztom meg.

A különleges határrendészeti szakértői csoport felkészítése

Az Európai Unió Polgári Válságkezelő Bizottsága (Committee for Civilian Aspects of Crisis Management, továbbiakban: CIVCOM²⁷⁴) 2019 decemberében egy különleges szakértői csoport létrehozására kérte fel a tagállamokat, az EU Palesztin Területen Működő Határellenőrzést Támogató Missziója (EU Border Assistance Mission for Rafah Crossing, továbbiakban: EUBAM Rafah)²⁷⁵ megerősítésére. A misszió fő feladata, annak indulása, 2005-óta a legitim Palesztin Hatóság határrendészeti és vámszervei tagjainak képzése, részükre tanácsadás. A hat főre tervezett nemzetközi szakértői csoport tagjai az EU támogatással épített határrendészeti vezetés-irányítási központ nemzetközi normák szerinti „beüzemelését”, az ott szolgálatot teljesítő helyi határrendészeti szakemberek képzését, felkészítését, a központ eredményes működtetését kapták feladatuk. További feladatuk a vezetés-irányítási központ működéséhez szükséges szabályozók elkészítésében való részvétel. A csoport tagjainak kiválasztása és a műveleti területre történő telepítésről szóló döntés 2020.február 20-án született meg.

A CIVCOM a szakértői csoport tagjai számára kiutazásuk előtt egy közös misszió előtti célfelkészítést határozott meg, amely során az integrált határellenőrzéshez kapcsolódó ismeretek mellett fel kellett készülniük a biztonsági helyzetből adódó kihívások kezelésére is. Mivel Magyarország politikai szinten kezdetektől támogatta a csoport kiküldését és jelölt alkalmas szakértőket a csoportba, ezért a CIVCOM és az EUPCST a magyar rendőrséget kereste meg egy a feladat sajátosságaira, a várható biztonsági kockázatok kezelésére felkészítő képzési program összeállítására és az alapján a csoport felkészítésére. A képzést illetően a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ Képzésigazgatási Szervek Külszolgálati és Békétámogató Osztály²⁷⁶ elkészítette a képzési koncepciót, amelyet a CIVCOM elfogadott és felkérte Magyarországot a soron kívüli képzés megtartására, amelyre 2020. március 02-05. között került sor a szegedi Határrendészeti Oktató Bázison (a továbbiakban HOB).

A felkészítést nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező magyar oktatói gárda angol nyelven hajtotta végre, amely tartalmazta a speciális határrendészeti, integrált határigazgatással kapcsolatos ismereteket. Továbbá a biztonsági helyzet miatt külön figyelmet kellett fordítani a személyi biztonsággal, a kulturális különbségekkel kapcsolatos ismeretekre, harctéri egészségügyi ismeretekre.

A felkészítés másodlagos célja volt, a szakmai ismeretek átadása mellett a szakértői csoport összekovácsolása és a közös munka előkészítése. A hat fő csoport tagjai 1-1 fő lengyel, cseh, szlovák, német és 2 fő magyar szakértő.

²⁷⁴ Polgári Válságkezelő Bizottság. Forrás: <https://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/committee-civilian-aspects-crisis-management/> (A letöltés dátuma: 2022. május 04.)

²⁷⁵ EUBAM Rafah Misszió. Forrás: <https://www.eubam-rafah.eu/en> (A letöltés dátuma: 2022. május 04.)

²⁷⁶ Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ Képzésigazgatási Szervek Külszolgálati és Békétámogató Osztály felel az RTV 1§ 17. alapján 17. valamint a 21/2013. (VII.12.) BM utasítás alapján az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európai Unió, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete keretében szervezett, vagy nemzetközi szerződés alapján a békétámogató és polgári válságkezelési feladatokban résztvevő rendészeti szakemberek kiválasztásával, képzésével, logisztikai ellátásával, egyéb feladok ellátásáért felel. Az alosztály tagjai széles nemzetközi tapasztalatokkal rendelkeznek.

A szakértői csoport felkészítésének tartalma

Mint ahogy a korábbiakból kitűnik a feladat összetettsége és a kiemelt biztonsági kockázatú környezet miatt a határrendészeti szakmai felkészítést és biztonság tudatossággal kapcsolatos képzést kellett ötvözni, „belesűríteni” 4 napba. Az eredetileg tervezett 5 napos képzés programját 4 napra kellett csökkenteni, mivel az EU döntése alapján a szakértői csoport 2020. március 06-án már utazott volna ki a műveleti területre²⁷⁷. Az utolsó napra tervezett előadásokat, feladatokat a szabadidő terhére hajtottuk végre, így nem maradt el foglalkozás. Mindenképpen fontosnak tartom megemlíteni, hogy a hat fős csoport mindegyik tagja legalább évtizedes vagy annál több rendőri, rendészeti szakmai tapasztalattal rendelkezik, jól képzettek, saját szakterületük szakértői, magasan motiváltak. A csoport tagjai közül 5 fő már korábban is teljesített szolgálatot háborús válságzónákban az ENSZ, az EU vagy az EBESZ keretein belül. A csoport tagjai önként jelentkeztek a feladatra. A csoport úgy került összeállításra, hogy szaktudásuk lefedje az integrált határellenőrzés teljes spektrumát. Egyes tagjai vámszakmai, határellenőrzési, nemzetközi rendőri együttműködési, okmányszakértői, tevékenység irányítási szakmai tapasztalatokkal rendelkeznek.

A felkészítést két modulra bontottuk: egy integrált határigazgatási ismereteket tartalmazó szakmai és a biztonságtudatosságra felkészítő modulra. Továbbá 2020 március 05-én egy egész napos szakmai látogatás keretében a résztvevők megtekintették a Röske Autópálya Határátkelőt, valamint a Mórahalom Határrendészeti Távfelügyeleti és Irányító Központot.

A szakmai modul keretében a HOB oktatóinak előadásában a résztvevők részletes ismereteket kaptak a határforgalom-ellenőrzés tervezésének, szervezésének, irányításának végrehajtásáról, a határátkelőhely rendjének kialakításáról. Megismerték a kockázatelemzés, a határrendészeti operatív helyzet elemeinek figyelembevételével végrehajtott határforgalom-ellenőrzés kialakításának menetét. Ismereteket szereztek a szervezeten belüli, a nemzeti szervezetek, szomszédos országok, nemzetközi szervezetek közötti integrált határigazgatáshoz kapcsolódó együttműködéséről. Előadást hallottak a határforgalom ellenőrzés során alkalmazott technikai – okmányvizsgáló, okmányleolvasó, egyes jogsértések dokumentálásra szolgáló – eszközökről. Megismerték a különböző határellenőrzésben elérhető adatbázisok alkalmazásának lehetőségeit, valamint megismerték a határrendészeti műveleti központ működésének rendjét, feladatait. Ismereteket szereztek a határőrizetben alkalmazott technikai eszközökről, különböző kamerarendszerekről, mobil- és fixtelepítésű kézi hőkamerákról, éjjellátó eszközökről. A képzés keretében lehetőséget teremtettünk arra, hogy az elméleti ismertek mellett a Röske Autópálya Határátkelőhelyen és a Mórahalom Határrendészeti Távfelügyeleti és Irányító Központban gyakorlati tapasztalatokat is szerezhessenek.

A csoport műveleti területre telepítését követően a képzésen elsajátított ismereteket teljes mértékben hasznosíthatóak.

Ahogy már korábban is említésre került a határrendészeti szakmai ismeret mellett szükséges volt a csoport résztvevőit a különböző biztonsági kihívásokra is felkészíteni.

A misszió tagjainak biztonságát alapvetően meghatározza az izraeli-palesztin fegyveres konfliktus, ahol a nemzetközi szervezetek tagjai alapvetően nem célpontok, de bármikor lehetnek „rossz időben, rossz helyen”. Az EUBAM Rafah Misszió működési területén mindennaposak a „hideg fegyverekkel”, alapvetően a palesztin szélsőségesek által késsel elkövetett támadások, a járművekkel elkövetett szándékos gázolások. A támadások elsődleges célpontjai izraeli civilek, az Izraeli Fegyveres Erők, rendőrség tagjai, a Cisz-Jordániában épült izraeli telepek lakói²⁷⁸. Továbbá komoly veszélyt jelentenek a Gáza övezetből a Hamasz és

²⁷⁷ A telepítés végül március 05-én, az indulás előtt egy nappal elhalasztásra került, mivel a Covid-19 vírus miatt Izrael és a Palesztin Hatóság is lezárta a határait a külföldiek előtt.

²⁷⁸ Amerikai Központi Hírszerzési Ügynökség: terrorfenyegetettség Izraelben. Forrás: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/israel/#terrorism> (A letöltés dátuma: 2022. május 04.)

annak fegyveres szárnya az Izz ad-Din al-Qassam Brigádok²⁷⁹ által Izrael irányába kilőtt rakéták és aknagránátok.

A fenti okok miatt a képzés – mint egyébként minden az Rtv. 1.§ 17. -ban felsorolt nemzetközi szervezet missziójában vezényelt rendészeti szakember felkészítése esetében – tartalmazta a biztonságtudatossági felkészítést. A modul magában foglalta a személyi biztonsággal kapcsolatos általános ismereteket, információkat az arab-izraeli konfliktusról. A csoport tagjai ismereteket szereztek a műveleti területen várható veszélyekről, a terroristák által használt elkövetési módszerekről, azok elleni hatékony védekezésről. Mit tegyenek, mit ne tegyenek esetleges tűzhelyzetben, légiriadó esetén vagy egyéb személyi biztonságot veszélyeztető esemény bekövetkezésekor. Az előadások során információkat kaptak a helyi közlekedési szokásokról, az azokból adódó kockázati tényezőkről, az azok elleni hatékony védekezés módszereiről. Ismereteket szereztek a kulturális vallási különbségekről, az iszlám és zsidó kultúra alapjairól.

Az egészségügyi felkészítés keretében megismerték a sivatagi környezet, az éghajlat veszélyeit, az ott előforduló fertőző betegségeket és az ellenük való hatékony védekezés módszereit, az ön- és társmentést, különböző sérülések ellátásának menetét. Ismereteket kaptak térségben élő veszélyes, mérgező állatokról, a kiszáradás veszélyeiről és annak megelőzéséről.

A szakértői csoport felkészítésének fontosságát és jelentőségét jelzi, hogy az EUBAM Rafah Misszió akkori vezetője, Guenther Freisleben r. vezérőrnagy úr (DE) 2020. március 1-3 között Magyarországra látogatott és három napot töltött együtt a felkészülő csoport tagjaival, nekik előadást és szakmai konzultációt tartva. A misszióvezető úr nagyra értékelte azt a munkát, amellyel a ROKK megszervezte és végrehajtotta a fent említett szakmai felkészítést. A vezérőrnagy úr a képzéssel kapcsolatos tapasztalatairól 2020. március 04-én Brüsszelben az Európai Bizottság képviselői előtt tett éves jelentésében is beszámolt.

A ROKK Képzésgazgatási Szervek Külszolgálati és Békétámogató Osztály által kidolgozott képzési terv a jövőben kiváló alapot biztosít a soron kívül, rövid határidővel telepítendő hasonló feladatokat ellátó nemzetközi szakértői csoportok felkészítésére.

Alapfelkészítés az EU válságkezelő misszióiban történő feladat ellátásra

Az EUPCST konzorcium tagjaként Magyarország 2021. szeptember 12-17. között első alkalommal rendezett nemzetközi résztvevők számára az EU Közös Biztonság- és Védelempolitika (Common Security and Defence Policy, a továbbiakban: CSDP) szabályai szerint kötelező, a rendőri/civil misszióba történő telepítés előtti felkészítést. Maga az EU válságkezelő missziókra felkészítő, általában évente egyszer megrendezésre kerülő alaptanfolyam már több mint húszéves múltra tekint vissza hazánkban. Eddig azonban többségében hazai, magyar hallgatók, rendőrök, rendészeti szakemberek, civil szakértők és katonák vettek azokon részt. Korábban, esetenként egy-egy, a szomszédos országokból, vagy a Visegrádi⁴ tagországokból érkező hallgató is részt vett az eseményen, de ilyen jellegű az EU tagországok számára elérhető nemzetközi felkészítés még nem volt hazánkban a rendőrség szervezésében. Az alaptanfolyam eredetileg 2020 szeptember hónapban volt tervezve, viszont akkor a növekvő Covid-19 esetszám miatt, annak rendezését el kellett halasztani. Az EU tagországokból, azok rendvédelmi szerveitől összesen 13 fő jelentkezett a maximum 20 fő részvételével indítható EU válságkezelő alaptanfolyamra. Ahogy korábban már említésre került, a szervező ország maximum 20%-ban töltheti fel a saját jelöltjeivel a tanfolyam létszámát. Mivel azonban vélhetően még mindig jelenlévő Covid-19 járvány miatt a külföldi jelentkezők száma nem érte el a maximum 16 főt ezért a konzorcium vezetése engedélyezte,

²⁷⁹ Közel-Keleti Forum: terrorizmus figyelő. Forrás: <https://jihadintel.meforum.org/group/66/al-qassam-brigades> (A letöltés dátuma: 2022. május 04.)

hogy a fennmaradó helyeket a magyar jelöltekkel töltsük fel. Így az alaptanfolyamon összesen 8 országból 13 külföldi rendőr, csendőr, határőr és 7 magyar rendőr kolléga vett részt²⁸⁰.

Az alaptanfolyam célja: Az EU nemzetközi válságkezelő misszióiba pályázó rendvédelmi állomány tagjainak, civil szakértőinek felkészítése a későbbi nemzetközi missziókban történő feladatellátásra. Az alaptanfolyam olyan szükséges előképzettséget biztosít a missziókba pályázók részére, amely a külszolgálatban való részvétel egyik alapfeltétele. A tanfolyamra azok a rendvédelmi szakemberek és civil szakértők jelentkezhetnek, akik még nem vettek részt ilyen jellegű felkészítésen, és a közeljövőben nemzetközi válságkezelő misszióba tervezik vezényelni őket. Az alaptanfolyam tematikája az Európai Biztonsági és Védelmi Főiskola (European Security and Defence College, továbbiakban: ESDC) kerettantervén²⁸¹ alapul. A kerettanterv meghatározza azokat a kompetenciákat, amelyekkel rendelkezni kell egy válságövezetben szolgálatot teljesítő rendvédelmi szakembernek, civil szakértőnek, ahhoz, hogy a feladatait biztonsággal és eredményesen el tudja látni. Azok a pályázók, akik a képzést sikeresen teljesítik, arról angol nyelvű oklevelet kapnak.

A képzés tanuló-központú módszertanra épül, intenzív az elméleti és gyakorlati ismeretek ötvöző esemény. Mivel az idő rövidege – egy hét – miatt, normál „hivatali munkarendben” nehéz minden olyan ismeretet átadni, amely hasznos egy háborús, válság sújtotta övezetben, ezért a napi elfoglaltság 10-12 óra volt a hallgatók számára. A program úgy került összeállításra, hogy a monoton tantermi foglalkozásokat gyakorlati foglalkozások „törték” meg, így a hallgatók figyelme kevésbé lankadt, érdeklődésüket folyamatosan fenn lehetett tartani. Például a „rádióforgalmazás angol nyelven”, vagy az „improvizált robbanó eszközök felismerése” elméleti előadást mindig a terepen történő gyakorlás követte. Alapvető cél az ismeretanyag átadásán túl a missziókban elvárt viselkedés és biztonságtudatosság kialakítása a résztvevőkben. Ebben például nagyon fontos szerepet játszik a „kimenekítési gyakorlat”, amely során a csoport tagjainak együtt, külső segítség nélkül éjszaka, fedett terepen kell elhagyni egy szimulált veszélyzónát. Maga a kimenekítési gyakorlat nem szerepel az órarendben így az a hallgatók számára nem ismert, arra nem tudnak „felkészülni”.

A résztvevőknek a képzés egész ideje alatt egy képzeletbeli válságövezetben, szimulált környezetben kellett mozogniuk. Például, szabadidejükben, ha elhagyták a képzés helyszínétül kijelölt ROKK Rendőrképző Akadémia Továbbképzési és Kiképzési Főosztály Alparancsnoki Továbbképző Központ csopaki objektumát – sport, bevásárlás, egyéb okból – akkor előzőleg a kijelölt csoport parancsnokkal jóvá kellett hagyatni a távollét helyét, időtartamát. A hét második felére jutottak el arra a szintre, amikor a romló biztonsági helyzet miatt éjszaka a csoport kimenekítését végre kellett hajtani. Természetesen a sikeres kimenekítési gyakorlat nem befolyásolta a másnapi foglalkozások megtartását.

Az előadások során nagy hangsúlyt kaptak a valós körülmények között missziós területen készült fényképek, videofilmek, filmrészletek, melyek megtekintése elősegíti a vizuális tanulást. A gyakorlati foglalkozások során a résztvevők ismereteket szereztek a terepen való tájékozódásról, GPS használatból, improvizált robbanó eszközök, különböző aknák, robbanó csapdák ismeretéből, a harctéri sebesült ellátásról, ön és társmentésről, a nagy teljesítményű terepjáró gépkocsik vezetéséről, angol nyelvű rádió forgalmazásról.

A képzés során elsajátítandó ismeretek, kompetenciák

A tanfolyam során a résztvevők, az alábbi ismereteket, kompetenciákat sajátítják el, amelyek szükségesek a későbbi eredményes feladatellátáshoz:

²⁸⁰ Forrás: Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ.

²⁸¹ Az EU Védelmi Főiskola Kerettanterve. Forrás: <https://esdc.europa.eu/curricula/> (A letöltés dátuma: 2022.május 05.)

- Az EU közös biztonság- és védelempolitikájának működésének, azon belül a politikai döntés hozatal, a leendő missziók erőgenerálási rendszerének, valamint az EU nemzetközi válságkezelési feladatainak ismerete.
- Megismerni és megérteni a válságkezelő missziókban alkalmazott nemzetközi emberi jogi normákat.
- A nemzetközi missziókban alkalmazott személyi biztonsági szabályok, a különböző kötelezettségeket, a lehetséges biztonsági kockázatok és veszélyeket, azokra történő gyors reagálás elsajátítása.
- Az alapvető elsősegélynyújtási módszerek, ön- és társmentés menetének, a sebesülések, sérülések elsődleges ellátásának ismerete.
- Tájékozódás terepen térkép segítségével, helymeghatározás térkép, gps és egyéb technikai eszközök segítségével.
- Közlekedésbiztonsággal kapcsolatos ismertek, a nagyteljesítményű összerékhajtású járművek vezetésének készségszintű elsajátítása.

A felkészítés utolsó napján a résztvevők 5-5 fős kiscsoportokban egésznapos gyakorlati foglalkozás keretében mutathatták be a képzés ideje alatt elsajátított ismeretek készségszintű alkalmazását. A különböző foglalkozási helyeken bizonyították, hogy elsajátították a fent említett kompetenciákat és azokat képesek gyakorlatban alkalmazni.

A tanfolyam résztvevői írásos értékelőlapon és szóban oszthatták meg a képzés szervezőivel az eseménnyel kapcsolatos észrevételeiket, javaslataikat.

Mind a hazai, mind a külföldi résztvevők kiválóra értékelték a tanfolyam szervezését, annak végrehajtását és nagyon hasznosnak az elsajátított ismereteket. A külföldiek közül többen akkor jártak először Magyarországon, ezért többszörösen is jó emlékekkel tértek haza. Amellett, hogy bár csak kevés szabadidőt kaptak, de megismerhették Budapest és a Balaton Felvidék egyes nevezeteseit és olyan szakmai tudással térhettek haza, amellyel eredményesen és biztonságosan tudják majd végrehajtani feladataikat egy háborús válságövezetben.

A képzés sikerének híre gyorsan eljutott az EUPCST Igazgató Tanácsához. A befejezést követő napon, ami egy szombati, munkaszüneti napra esett, az EUPCST igazgatója Frans van Veenendaal csendőr ezredes (RNML) e-mail üzenetben köszönte meg a magyar szervezők, kiképzők áldozatos munkáját, amelynek végeredménye egy nemzetközileg elismert, sikeres képzés lett.

Biztonságtudatosság Ellenséges Környezetben képzés

Ebben a projektciklusban az utolsó Magyarországon tartandó képzés, amit az EUPCST keretében ajánlottunk fel az a Biztonságtudatosság Ellenséges Környezetben (Hostile Environment Awareness Training, a továbbiakban: HEAT) tanfolyam. A HEAT képzés tervezett időpontja 2022. június 19-24., helyszíne szintén a ROKK csopaki objektuma.

A tanfolyam célja az alapfelkészítéssel ellentétben, a műveleti területen elforduló, lehetséges veszélyhelyzetekre, az azokra történő reagálásra való felkészítés. A tematika tartalmazza a már korábban az alaptanfolyamnál felsorolt személyi biztonsággal kapcsolatos ismeretek átadását. Továbbá kiegészül olyan elméleti és gyakorlati ismeretekkel, mint például mi a teendő egy esetleges tűzhelyzetben, vagy fegyveres támadás esetén és tartalmaz fizikai állóképességet, önvédelmi készséget fejlesztő elemet.

A HEAT képzésen való részvétel minden misszióba készülő szakember számára ajánlott, de vannak olyan kiemelt biztonsági kockázatú missziók, ahol a HEAT tanfolyam elvégzése a

műveleti területre való megérkezés előtt kötelező (pl.: EUBAM Lybia²⁸², EUAM Iraq²⁸³, EUCAP Sahel Mali²⁸⁴, stb.).

Mivel a személyi biztonság, a missziótagok életének és testi épségének védelme a legfontosabb szempont a különböző küldetésekből, ezért a HEAT ideje alatt a résztvevők folyamatos fizikai és pszichológiai terhelést kapnak. Természetesen a folyamatos terhelés szakemberek pl. pszichológusok felügyelet mellett történik. Abban a pillanatban, amint a szakemberek úgy ítélik meg, hogy valamelyik résztvevő nem bírja a terhelést, őt azonnal „kiemelik”.

Az említett HEAT egy tervezett képzés, később, 2022 június hónapban kerül megrendezésre, így annak a tapasztalatait csak egy későbbi írásban tudom megosztani. Ettől függetlenül biztos vagyok abban, hogy a tanfolyamot szervező és a képzésben oktatóként, kiképzőként részt vevő személyek szaktudása garancia arra, hogy a HEAT is olyan eredményes legyen, mint a korábban említett két másik tanfolyam.

Összegzés, javaslatok

A különböző válságkezelő műveletekben felértékelődött a nem katonai elemek, azon belül is a rendőri, rendvédelmi egységek szerepe. A rendvédelmi komponens fontos szerepet játszik a válság utáni újjáépítés keretein belül a helyi biztonsági, védelmi rendszer kiépítésében. A nemzetközi rendészeti erők fő feladata a helyi rendvédelem reformjának, a jogállamiság helyreállításának támogatása, a nemzetközi normáknak megfelelő jogi környezet kialakítása. Az átlátható, elszámoltatható rendvédelmi, igazságügyi rendszer kiépítésének, működtetésének támogatása. A helyi közrend, közbiztonság szavatolása az egyik alapfeltétele annak, hogy az újjáépítés megindulhasson, eredményes legyen, nőjön a helyi közösség tagjainak biztonságérzete. Néhány esetben, amikor a helyi hatóságok nem képesek a közrend, közbiztonság megfelelő szintű szavatolására a nemzetközi szervezet szakértői akár teljes intézkedési jogkörrel felruházva, végrehajtói feladatokat is elláthatnak. Biztosítják a közrendet, közbiztonságot, a korábbi fegyveres konfliktusban elkövetett háborús bűncselekmények nyomozását végzik, fellépnek a helyi szerzett bűnözés, a korrupció ellen.

A különböző válságkezelő, békefenntartó missziókba települő nemzetközi szakértők fontos szerepet töltenek be azzal, hogy felkészítik, támogatják, mentorálják a helyi rendészeti szerveket, a helyi közigazgatás munkatársait feladataik ellátásában.

Ezeket a feladatokat csak akkor tudják sikeresen, eredményesen végrehajtani, ha maguk a misszióba vezényelt szakértők olyan képzésben részesülnek, amely felkészíti őket azokra a mentális és fizikai kihívásokra, amelyekkel a műveleti területen szembesülhetnek.

Az egyes képzések zárásaként szóban és írásban is visszajelzést kértünk a résztvevőktől a tanfolyam tartalmáról, az oktatók felkészültségéről. Szükségesnek tartottuk, hogy értékeljék az egyes képzések tartalmát, tegyenek javaslatokat, amelyeket figyelembe véve a későbbiekben növelhető a hasonló felkészítések hatékonysága. A résztvevők mindegyike megerősítette, hogy az adott képzést szükségesnek, hasznosnak tartotta. A leoktatott anyag tartalma és az oktatók felkészültsége teljes mértékben megfelelt az elvárásainak. A megszerzett tudást teljes mértékben tudják hasznosítani a későbbi feladatellátásuk során nem csak külszolgálatban, de a hazai szolgálati feladataik ellátása során is.

Azt hiszem az alábbi rövid történettel tudom leginkább szemléltetni az EUPCST és más válságkezelési feladatokra való felkészítések hasznosságát. A 2021 szeptemberi alaptanfolyam végeztével az egyik résztvevő, aki egy nyugat-európai ország fővárosában lát el

²⁸² EU Határellenőrzést Támogató Missziója Líbia. Forrás: https://www.eeas.europa.eu/eubam-libya_en?s=327 (A letöltés dátuma: 2021. március 5.)

²⁸³ EU Tanácsadó Missziója Irak. Forrás: <https://www.euam-iraq.eu/> (A letöltés dátuma: 2021. március 5.)

²⁸⁴ EU Rendőri Képességfejlesztő Missziója Mali. Forrás: https://www.eeas.europa.eu/eucap-sahel-mali_en?s=331 (A letöltés dátuma: 2022. május 05.)

közrendvédelmi feladatokat már több mint húsz éve és részt vett terrorcselekmények, azok következményeinek felszámolásában jött oda hozzám. Annyit mondott: „köszönöm ezt az egy hetet, sokat tanultam tőletek és biztos vagyok abban, hogy ez a tudás, amit itt szereztem egy nap megmenti az életem”.

Megítélésem szerint a rendőrség, és annak képviselőjében ROKK, mint az EUPCST legújabb tagja, a sikeres nemzetközi képzések szervezésén keresztül bizonyította az elmúlt néhány évben, hogy hasznos tagja a nemzetközi projektnek

Hasznos lenne, ha a rendőrség a továbbiakban is részt venne az EUPCST tevékenységében teljes jogú tagként. Továbbá megfontolásra érdemes lehet, hogy a Nemzeti Közszerzőgálati Egyetem Rendészettudományi Kara (a továbbiakban: NKE RTK) is csatlakozzon a projekthez. Így a ROKK által szervezett gyakorlati képzések mellett az EUPCST égisze alatt szervezett tudományos konferenciákon is meg lehet osztani azt a tudást, ami a NKE RTK-n eddig felhalmozódott.

A projekten belül hiánypótló volt a hazánkban 2020. évben rendezett határrendészeti felkészítés. Magyarországon határrendészeti szakterületen olyan magas szintű szaktudás áll rendelkezésre, amelynek megosztásával hatékonyan lehet támogatni más tagországok rendvédelmi szervei és az EU nemzetközi válságkezelési tevékenységét. Ennek figyelembevételével a határrendészeti képzések EUPCST-n belüli felajánlása tovább növelheti a rendőrség nemzetközi elismertségét.

Felhasznált szakirodalom

1. Varga János (2018): Integrált határigazgatás. Budapest, Magyarország: Dialóg Campus Kiadó.
2. Jochen Rehr editor (2017): Handbook on CSDP missions and operations the common security and defence policy of the European Union 3rd. edition. Vienna, Austria: Armed Forces Printing Centre.
3. Isaszegi János (2015): A 21. század élettérháborúi a földért, a vízért, az élelemért, a létezésért! Válságövezetek konfliktusai és háborúi. Budapest Magyarország: Gondolat Kiadó, 2015.
4. Boda József (2005): A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században, PhD értekezés. Forrás: <https://docplayer.hu/9478363-Dr-univ-boda-jozsef-rendor-ezredes-a-rendvedelmi-bekefenntartas-kialakulasa-fejlodesehelye-es-szerepe-a-xxi-szazadban-doktori-phd-ertekezes.html> (A letöltés dátuma: 2022. április 09.)
5. Jörgen Breinstrup, Karl-Georg Andersson, Harry Broer, Paolo Coletta, Jose A Diaz de Tuesta y Diez (1995): UN Civilian Police Handbook. New York, USA: UNDPKO

Jogszabályok és szabályzók

6. 1994. évi XXXIV. törvény – a rendőrségről –. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400034.tv> (A letöltés dátuma: 2022. május 09.)
7. 21/2013. (VII. 12.) BM utasítás – a béketámogató és polgári válságkezelési missziókban részt vevő hivatásos állományal kapcsolatos feladatokról –. Forrás: <http://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A13U0021.BM&targetdate=&printTitle=21/2013.+%28VII.+12.%29+BM+utas%C3%ADt%C3%A1s&getdoc=> (A letöltés dátuma: 2022. május 09.)

Internetes hivatkozások

8. EU Közös Biztonság-és Védelem Politika. Forrás: https://www.eeas.europa.eu/common-security-and-defence-policy-csdp_en?s=287 (A letöltés dátuma: 2022. május 09.)

A regionális katasztrófavédelem főbb elméleti kérdései

Bevezetés

Délkelet-Ázsiában évente visszatérő jelenség az Indonéziából érkező füsttakaró, angolul „haze” problémája, amely nemcsak a szigetországot szennyezi, hanem Malajziában és Szingapúrban is rendkívüli károkat okoz. A füstár egyik oka, hogy Indonézia a pálmaolaj-termeléshez – amely gazdaságának egyik fő motorja – szükséges földterületek bővítése végett tömeges erdőégetéseket végez.²⁸⁶ A probléma évtizedek óta rendszeresen napirendre kerül különböző délkelet-ázsiai politikai fórumokon és egyeztetéseken, ám mindezidáig egyik jakartai kormánynak sem sikerült lépéseket tennie a megoldás felé. Az esetből jól látható, hogy egyetlen ország gazdaságpolitikai (bal)lépése hosszú távú belbiztonsági problémává vált, majd egy egész régió meghatározó konfliktusává eszkalálódott.

Bár közhelynek tűnhet, hogy a katasztrófák nem ismernek határokat, azonban a katasztrófák és a katasztrófavédelem nemzetközi voltáról kevés elméleti munka született, a jelenséget korábbi szerzők inkább országos vagy lokális szinten vizsgálták. Hasonlóan, nemzetközi együttműködési tényezőként – illetve esetleges konfliktusforrásként – a katasztrófavédelem biztonsági jelenségeként való elemzése is egy meglehetősen ritkán tárgyalt terület mind a magyar, mind a nemzetközi szakirodalomban.

Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy körbejárja a regionális katasztrófavédelem biztonsági értelmezését. Elsőként a katasztrófavédelem biztonságpolitikai, biztonság tudományi keretét veszi górcső alá. Ezt követően a regionalizmuselméleteket részletezi, hogy a katasztrófavédelem nemzetközi jellegzetességei érthetőbbé váljanak. Végül a két részterület metszetén feltárja a nemzetközi katasztrófavédelem elméleti hátterét, a felmerülő problémákat és a lehetséges kutatási területeket.

1. Katasztrófavédelem mint biztonsági terület

A biztonság tudomány, más néven biztonságpolitika vagy biztonsági tanulmányok, egy meglehetősen új, egyre szélesebb körben kutatott tudományterület. Bár központi terminusának, a biztonságnak sincs egységes definíciója²⁸⁷, többnyire valamilyen fenyegetésnek vagy veszélynek a hiányát értjük alatta. Matus és Ujj²⁸⁸ szerint a biztonság mindig valamilyen fenyegetés, kockázat vagy veszély megjelenése kapcsán felmerülő igény. Deák²⁸⁹ megfogalmazása szerint nemzetekhez, illetve egyéb csoportokhoz köthető, és a veszélyeztetés egy dimenzióban, viszont három külön területen: területi épségben, az állampolgárok életében és a nemzeti értékekben és vagyonban értelmezhető. Továbbá háromféle biztonság megközelítést is megnevez: a biztonság lehet *de facto* kockázatmentes helyzet, tudati érzet (percepció), illetve jogi garanciarendszer. Mindenesetre kijelenthető, hogy az egyes szubdiszciplínák középpontjában az egyének, emberi közösségek, államok és a nemzetközi rendszer(ek) biztonsága áll.

²⁸⁵ doktorjelölt, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: papp.bend@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8905-8361>

²⁸⁶ Szakáli Máté (2016): The Recurring Haze Over Southeast Asia – The Role of Indonesia’. Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport Műhelytanulmányok, 11. szám.

²⁸⁷ Gazdag Ferenc (szerk.) (2001): Biztonságpolitika. Budapest: Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal.

²⁸⁸ Matus János és Ujj András (1997): Biztonság – Biztonságpolitika. In: Császár Tibor et al. (szerk.): Biztonságpolitika. Budapest: Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 47–69. old.

²⁸⁹ Deák Péter (szerk.) (2007): Biztonságpolitikai kézikönyv. Budapest: Osiris.

A hagyományos biztonságfogalom kiterjesztése Buzan és szerzőtársai 1998-ban megjelent *Security: A New Framework for Analysis*²⁹⁰ című könyvéhez köthető. A Buzanék által vezetett ún. „Koppenhágai iskola” a fogalom kiszélesítésével az alábbi biztonsági szektorokat nevezte meg: (1) katonai, (2) politikai, (3) gazdasági, (4) társadalmi és (5) környezeti. (Mára ez a felosztás jelentősen kibővült, többek között kibernetikai és kulturális biztonságfogalommal.²⁹¹) A felosztás relevanciája, hogy a katasztrófavédelem is ezen felosztás alapján kap helyet a biztonságpolitikában, annak is a környezeti szektorában. Mindazonáltal meg kell említeni, hogy egy-egy fenyegetés, illetve annak menedzselése és kezelése nem maradhat egy szektoron belül: a katasztrófavédelem alapvetően a közbiztonság része, így az összes dimenzióban hat, illetve minden ilyen tényező komplex választ igényel.²⁹²

Ahhoz, hogy a katasztrófavédelmet mint biztonságpolitikai dimenziót kutassuk, szükséges tisztában lennünk a *biztonságiasítás* fogalmával. Ez az a folyamat, amikor egy politikai aktor egy kérdést biztonsági jelentőségűvé nyilvánít, és a politikát ezáltal a megszokott szabályokon kívül helyezi.²⁹³ Ez gyakorlatilag egy, a politikai kommunikációban megfigyelhető folyamatot jelent, amikor a biztonság tárgya politikai cselekedetekben realizálódik. A fogalom megalkotói, vagyis Buzan és szerzőtársai tehát a biztonságot olyan kérdésnek tekintették, amelyben különleges politikai viszonyok érvényesülnek.²⁹⁴ Mindez a katasztrófavédelem kontextusába helyezve úgy értelmezendő, hogy egy adott fenyegetés, katasztrófa vagy veszélyhelyzet esetén a politikai döntéshozatalon és a közéleti retorikán múlik, hogy az adott szituáció milyen mértékű biztonsági fenyegetésnek minősül.

A biztonságpolitika egyik ilyen szektora az egyre többet tárgyalt környezeti tényező. Mindazonáltal meg kell említeni, hogy egy új fogalomról van szó – még a nemzetközi szakirodalomban is. Az angol *environmental security* kifejezés, bár szórványosan használta a tudományos közösség, nem terjedt el széles körben: sem az 1993-as *Environmental almanachban*, sem az 1992-es *Dictionary of Environmental Science*-ben nem szerepel.²⁹⁵ Ennek ellenére néhány évtizedes használata során számos változáson ment keresztül. Kezdetben – még többtjelentés nélkül – a környezetvédelmet értették alatta, ez vált egy egyértelműen kiterjedt biztonsági kérdéssé a politikai stratégiaalkotás természeti környezet irányába való hangsúlyeltolódásának köszönhetően.²⁹⁶ Ebből is látszik, hogy a biztonság, illetve vele együtt a környezetbiztonság fogalma is folyamatosan változik és változni is fog a jövőben a külvilág és magának a környezetnek a változásaival együtt.²⁹⁷

A környezet Halász és Földi megfogalmazása szerint:²⁹⁸

„Az ember környezete a bennünket körülvevő világnak az a része, amelyben él és tevékenységét kifejti. Ez a környezet térbeli kiterjedését tekintve gyakorlatilag azonos az élővilág életterével, a bioszférával, amely a földkéregnek (litoszféra), a vizeknek (hidroszféra) és a légkörnek (atmoszféra) azt a részét foglalja magában, amelyet az élő szervezetek benépesítenek.”

Ez a természeti környezet egy meglehetősen komplex közeg, amely folyamatos változásban van²⁹⁹, és ezek a változások egyre sűrűsödtek és szélsőségesebbek lesznek a

²⁹⁰ Buzan, B., Wæver, O. és de Wilde, J. (1998): *Security: a new framework for analysis*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers.

²⁹¹ Szenes Zoltán (2011): A biztonságpolitika fogalma, tárgya és intézményei. In: Gazdag Ferenc (szerk.): *Biztonsági tanulmányok – biztonságpolitika*. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 13–52. old.

²⁹² Muhoray Árpád (2021): A katasztrófavédelem kihívásai a 21. században a Nemzeti Biztonsági Stratégia tükrében. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 16. szám.

²⁹³ Buzan, B., Wæver, O. és de Wilde, J. (1998): *Security: a new framework for analysis*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers.

²⁹⁴ Marton Péter, Balogh István és Rada Péter (2015): *Biztonsági tanulmányok*. Budapest: Antall József Tudásközpont.

²⁹⁵ László Antal idézi Láng István megnyitóbeszédét. Lásd: László András (1995): *A környezetbiztonság és a katasztrófa menedzsment*. (Kandidátusi értekezés) Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

²⁹⁶ Fleischer Tamás (2007): *Környezeti biztonság*. In: Fóti Gábor és Novák Tamás (szerk.): *A gazdasági biztonság kihívásai*. Budapest: MTA VIK – CEUENS, 120–134. old.

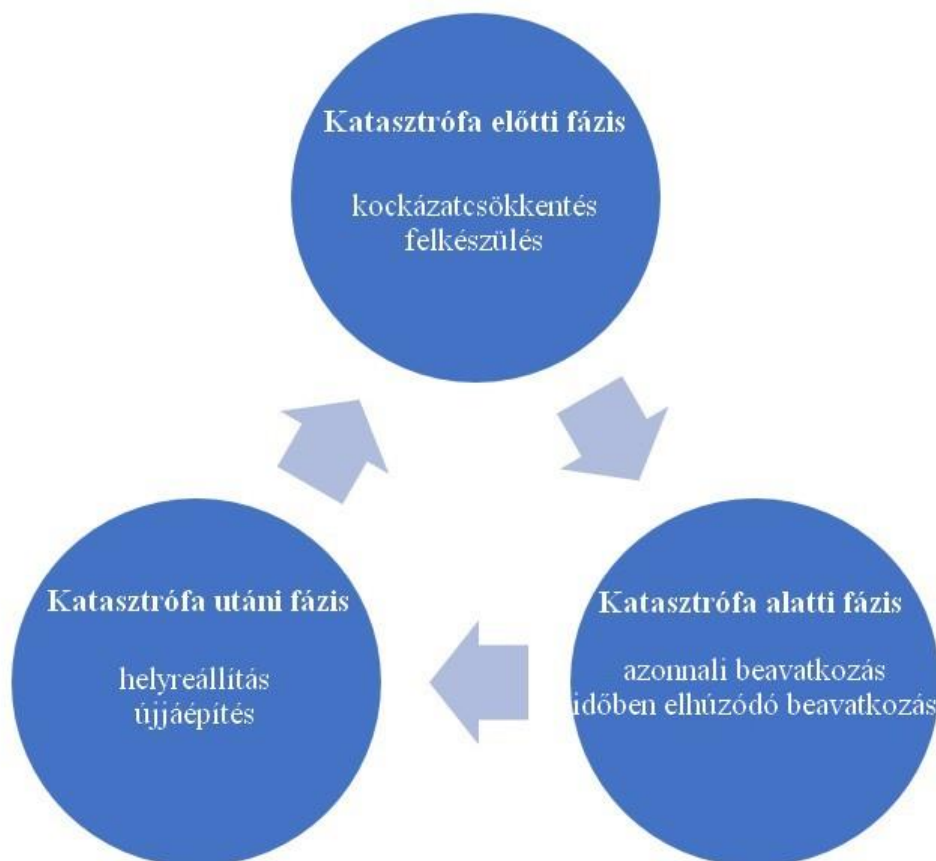
²⁹⁷ Hankó Mária és Földi László (2009): *Életterünk környezetbiztonsági kérdései*. *Hadmérnök*, 4. évf., 4. szám, 24–38. old.

²⁹⁸ Földi László és Halász László (2009): *Környezetbiztonság*. Budapest: CompLex.

²⁹⁹ Kuti Rajmund és Nagy Ágnes (2015): *Weather Extremities, Challenges and Risks in Hungary*. *Academic and Applied Research in Public Management Science*. 14. évf., 4. szám, 299–306. old.

globális klímaváltozás miatt.³⁰⁰ A környezetbiztonság a környezeti eredetű veszélyekkel foglalkozik, illetve azok hatásával az emberiségre, közösségekre, egyénekre és magára a környezetre. Ez a szektor tehát lefedi az összes környezetből eredő fenyegetést, kezdve a vízhiánnyal, a környezetszennyezésen át, egészen a katasztrófáig.

A katasztrófavédelem tehát – többek között – a környezetbiztonság egyik dimenziója, és bár a fogalom a mai napig folyamatosan változik³⁰¹, összességében a katasztrófaeseményekkel kapcsolatos megelőzési, beavatkozási és helyreállítási tevékenységeket foglalja magába.³⁰² Általánosságban elmondhatjuk, hogy a katasztrófavédelmi feladatok polgári védelmi, tűzvédelmi és iparbiztonsági feladatrendszerekre bonthatók le.³⁰³ Mindenesetre a környezetváltozással, klímaváltozással párhuzamosan a környezeti fenyegetések változásával együtt a kihívásokkal foglalkozó szervezetek és azok tevékenysége is folyamatos változásban van.³⁰⁴

1. ábra. A katasztrófavédelmi ciklus. Készítette a szerző

A katasztrófavédelem fogalomrendszeréhez szorosan kapcsolódik az úgynevezett *katasztrófavédelmi ciklus*. Ez Warfield³⁰⁵ meghatározása szerint a következőt takarja: a ciklus alatt értendő az összes tevékenység, program és intézkedés, amely történhet katasztrófa előtt, közben és után, abból a célból, hogy elkerüljük a veszélyt, csökkentjük az esemény hatását,

³⁰⁰ Kuti Rajmund és Földi László (2014): Extreme weather phenomena 2. the process of remediation. *Hadmérnök*, 9. évf., 2. szám, 250–256. old.

³⁰¹ Van der Waldt, G. (2013): Disaster risk management: disciplinary status and prospects for a unifying theory. *Journal of Disaster Risk Studies*, 5. évf., 2. szám, 1–11. old.

³⁰² Teknős László, Csepregi Péter és Endrődi István (2014): Felsőoktatási intézmények önkéntes mentőszervezeteinek jelentősége, helye, szerepe a katasztrófavédelem rendszerében. *Hadtudomány*, 24. évf., 1. szám, 155–168. oldal.

³⁰³ Papp Bendegúz (2017): Az állami szintű katasztrófavédelem elemzési szempontjai nemzetközi környezetben. *Védelem Tudomány*, 2. évf., 1. szám, 263–284. old.

³⁰⁴ Heinz-Dieter J. és Kaestner, R. (2008): Climate Change and Security in the 21st Century. In: Brauch, H.-G. (szerk.): *Globalization and Environmental Challenges*. New York: Springer, 901–915. old.

³⁰⁵ Warfield, Corina (é. n.): The Disaster Management Cycle. The Global Development Research Center. Forrás: https://www.gdrc.org/uem/disasters/1-dm_cycle.html (A letöltés dátuma: 2022. január 20.)

helyreállítsuk a keletkezett károkat. A katasztrófavédelmi ciklusnak három fő szakasza van: esemény előtti, alatti és utáni szakasz (1. ábra).

2. Regionalizmuselméletek

A regionalizmusfogalom, illetve a hozzá kapcsolódó terminusok meghatározásánál alapvető nehézségekbe ütközhetünk: a nemzetközi szakirodalomban ugyanis nem találunk egységes, elfogadott definíciórendszert az adott kifejezésekre.³⁰⁶ Régió alatt érthetünk mind szub-, mind szupranacionális szintet; alapjában véve olyan területi egységről beszélhetünk, amely természeti-, társadalmi- vagy környezeti értelemben homogén egységet alkot, illetve földrajzi, funkcionális, politikai vagy intézményi értelemben lehatárolható.³⁰⁷

A fogalom kutatására az első kísérletek a 19-20. században történtek, az akkor alkotó földrajztudósok arra tettek kísérletet, hogy bizonyos szempontok mentén lehatároljanak egy-egy földrajzi egységet. A földrajzi egységet formálhatják a természetföldrajzi jellemzők, a lefedett népesség érdekérvényesítési képességei, az érintett társadalom szerkezete, valamint a – fent is említett – történelmi, intézményi és gazdasági dimenziók. A regionális-, közigazgatás- és a földrajztudomány elsősorban szubnacionális, országok alatti szinteket ért *régió* alatt, amelyek akár lehetnek megyeszintű vagy – az EU által is alkalmazott – NUTS-rendszerű³⁰⁸ egységek.³⁰⁹ Ezzel szemben a nemzetközi tanulmányok által kutatott regionalizmus elsősorban nemzetek fölötti, vagyis államok által alkotott politikai tömörülések térségével foglalkozik – így a továbbiakban is ekként értelmezendő a *régió* szó.

Az első, regionalizmussal foglalkozó szerzők^{310, 311, 312, 313} az 1950-es és 1960-as években kezdtek kutatni, és elsősorban a gazdasági szempontból elemezték az együttműködéseket. Ellenben ez az első generáció inkább gazdasági okokból levezethető politikai programokat és ajánlásokat fogalmazott meg, írásaik még híján voltak a tényleges tudományos elméleteknek.³¹⁴ Az 1980-as évektől kezdve számítjuk a regionalizmus második hullámát, amely immár az egyes tömörüléseket a globalizáció tükrében vizsgálja, és a biztonság, illetve a fenyegetések elleni összefogás lett a kutatások legfőbb irányvonala.³¹⁵

A regionalizmuselméletben az egyik legfontosabb tényező a biztonsági együttműködés, Adler és Barnett³¹⁶ az ilyen politikai tömörüléseket egyenesen biztonsági közösségként jellemezte. Hettne szerint³¹⁷ a regionális együttműködés elsődleges célja a helyi konfliktusok kezelése, illetve a továbbgyűrűzések megakadályozása. A regionális együttműködés rendszere alapjaiban különbözik a vesztfáliai rendszertől és az unilateralizmustól is, egyfajta sajátos, multilaterális, területi alapon szerveződő nemzetközi kooperációt értünk alatta.³¹⁸

Szót kell még ejteni a regionalizmus kontinentális különbségeiről. A különböző ázsiai, amerikai, afrikai eszmeáramlatok és az európai kultúrkör filozófiai rendszere messzemenően különbözik egymástól, és ezek a kulturális különbségek nem csupán a nemzetek

³⁰⁶ Hurrell, Andrew. (1995): Regionalism in Theoretical Perspective. In: Fawcett, Louise és Hurrell, Andrew (szerk.): Regionalism in World Politics. Oxford: Oxford University Press, 1995, 37–73. old.

³⁰⁷ Keating, M. (1998): The new regionalism in Western Europe: territorial restructuring and political change. Cheltenham: Elgar.

³⁰⁸ A NUTS-rendszer egy statisztikai besorolás, mely szerint Magyarország három nagyrégióra és több régióra osztható.

³⁰⁹ Mattheis, F. és Wunderlich, U. (2017): Regional actorness and interregional relations: ASEAN, the EU and Mercosu. Journal of European Integration, 39. évf., 6. szám, 723–738. old.

³¹⁰ Deutsch, Karl (1968): The Analysis of International Relations. New Jersey: Prentice Hall.

³¹¹ Haas, E. B. (1964): Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization. Stanford: Stanford University Press.

³¹² Mitrany, David (1966): A Working Peace System. Chicago: Quadrangle Books.

³¹³ Schmitter, P. C. (1970): A Revised Theory of Regional Integration. International Organization, 24. évf., 4. szám, 836–868. old.

³¹⁴ Söderbaum, F. (2012): Theories of Regionalism. In: Beeson, M és Stubbs, R. (szerk.): Routledge Handbook of Asian Regionalism. Abingdon: Routledge, 1–23. old.

³¹⁵ Hettne, B. (2008): Security Regionalism in Theory and Practice. In: Brauch, H. G. (szerk.): Globalization and Environmental Challenges. Berlin: Springer, 403–412. old.

³¹⁶ Adler, E. és Barnett, M. (szerk) (1998): Security Communities. Cambridge: Cambridge University Press.

³¹⁷ Hettne, B. (2008): Security Regionalism in Theory and Practice. In: Brauch, H. G. (szerk.): Globalization and Environmental Challenges. Berlin: Springer, 403–412. old.

³¹⁸ Hettne, B. (2008): Security Regionalism in Theory and Practice. In: Brauch, H. G. (szerk.): Globalization and Environmental Challenges. Berlin: Springer, 403–412. old.

éleltszemléletében figyelhetők meg. Ezek az eszmék például az ázsiai népeknél teljesen más biztonságfelfogást eredményeztek,³¹⁹ továbbá az eltérő történelmi háttér miatt a konfliktuskezelés, szekurizáció, a biztonsági együttműködés jellege, sőt, maguk a fenyegetések is nagyban eltérnek.³²⁰ Éppen ezért egy-egy európai és egy másik régió összehasonlításánál és elemzésénél óvatosan kell eljárunk: a túlságosan Európa-központú vizsgálati szempontok megválasztása téves eredményre vezethet. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a legtöbb regionalista szakember egy-egy területi egységre szakosodott, és így az egységes regionális elmélet megalkotása még várat magára, emiatt különböző régiókban ugyanazon jelenség vizsgálatánál az egyes kutatók között sem lehet teljes egyetértés.³²¹

A fentiekre konkrét példa a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) és az Európai Unió (EU) egymás mellé állítása, a szervezeti struktúra és az integráció fokának összehasonlítása, amelyre rengeteg munka született korábban.^{322, 323, 324} Ezzel kapcsolatban több fontos különbséget érdemes kiemelni: egyrészt, az EU-t alapvetően gazdasági integrációként alapították, és most is ez a gazdasági együttműködés a legfontosabb attribútuma; ezzel szemben, bár a délkelet-ázsiai gazdasági integráció hangsúlyosabb szerepet tölt be, mint a biztonságpolitikai kooperáció, a szerveződést eredetileg biztonsági céllal alapították, és a mai napig rendkívül fontos szerepet játszik a különböző fórumokon.³²⁵ További fontos különbség, hogy míg az ASEAN egy kormányok közötti multilaterális együttműködés, addig az EU egy szupranacionális szervezet, ahol a tagállamok jogaik egy részét – például a kereskedelem területén – átengedték ennek a felsőbb szervnek. Végül érdekességképpen megemlítendő, hogy az európai együttműködést elősegíti egy közös identitás, az európai közösségtudat történelmi gyökerei, míg Délkelet-Ázsiában ilyen öntudat soha nem is volt, maga a térség elnevezése is – ahogy korábban említettem – csak a 20. században jött létre. A példából is jól látszik, hogy egységes elméleti keret hiányában két régió összehasonlítása félrevezető lehet.

3. A katasztrófavédelem regionalitása: nemzetközi, illetve regionális katasztrófavédelem

A fentiekből tehát egyértelművé válhat, hogy a regionális katasztrófavédelmi együttműködés két nagyobb terület, a katasztrófavédelem és a regionalizmus keretében helyezkedik el. És bár mindkét tudományágban számos elméleti kutatás készült az utóbbi évtizedekben, maga a regionális katasztrófavédelem egy kevésbé kutatott területnek mondható.

A *nemzetközi katasztrófavédelem* kifejezés olyan tevékenységek, forgatókönyvek, műveletek vizsgálatát jelenti, amelyek meghaladják az állami szintű elhárítási mechanizmust.³²⁶ Ezáltal a katasztrófavédelmi tevékenység olyan esetben válik nemzetközivé, amikor egy-egy katasztrófavédelmi akcióban vagy tevékenységben több állam is részt vesz vagy egyéb szerepet vállal. Értelemszerűen a *regionális katasztrófavédelem* terminus a fenti megállapítás kiegészítése egy földrajzi kritériummal: a résztvevőknek egy területi egységhez, például egy politikai tömörüléshez kell tartozniuk.

A regionális együttműködésekben gyakori, hogy egyéb nemzetközi normák elsajátítása mellett megjelenik a katasztrófavédelmi együttműködés is, amelynek standardjait és előírásait

³¹⁹ Ezzel a kérdéssel a Brauch által szerkesztett kötet 3. fejezetében található tanulmányok foglalkoznak részletesen: Brauch, H. G. (szerk.) (2008): *Globalization and Environmental Challenges*. Berlin: Springer.

³²⁰ Beeson, M. (2014): *Security in Asia: What's Different, What's Not*. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 1. évf., 1. szám, 1–23. old.

³²¹ Söderbaum, F. (2012): *Theories of Regionalism*. In: Beeson, M és Stubbs, R. (szerk.): *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. Abingdon: Routledge, 1–23. old.

³²² Mattheis, F. és Wunderlich, U. (2017): *Regional actorness and interregional relations: ASEAN, the EU and Mercosu*. *Journal of European Integration*, 39. évf., 6. szám, 723–738. old.

³²³ Gulyás Viktor (2004): *Új regionalizmus, az EU és az ASEAN: összehasonlító elemzés*. *Kül-Világ*, 1. évf., 2. szám.

³²⁴ Chirathivat, S., Kunnamas, N. és Welfens, J. (2020): *Regional integration in the EU and ASEAN in the period of declining multilateralism and corona shocks*. *Journal International Economics and Economic Policy*, 17. szám, 555–561. old.

³²⁵ Katzenstein, P. J. (2005): *A world of regions: Asia and Europe in the American imperium*. Ithaca, N.Y: Cornell University Press.

³²⁶ Coppola, D. P. (2015): *Introduction to international disaster management*. Amsterdam: Elsevier/Butterworth-Hein.

az ENSZ alapidokumentumai határozzák meg.³²⁷ Az egyes résztvevő államok számos aspektusban különböznek egymástól: katasztrófaveszélyeztetettség, kockázaterzékelés és –kezelés, kockázatkezelési intézmények, rendszerek és egyéb struktúrák, szabályozótestületek és katasztrófavédelmi szervezetek, illetve katasztrófaelhárítási mechanizmus tekintetében.³²⁸ A különbözőségek ellenére a katasztrófavédelmi együttműködés kialakítása és az egyes nemzeti elhárítási rendszerek támogatása fontos ahhoz, hogy a veszélyhelyzet-kezelést gyorsabbá, olcsóbbá, hatékonyabbá és kulturálisan elfogadottabbá tegye.³²⁹ A számos különbözőség ellenére tehát az államok képesek arra, hogy hatékonyan és sikeresen tudjanak együttműködni krízis esetén.

Mivel ezek a kihívások legtöbbször átlélik az országhatárokat, a felkészülés, azok kezelése, megoldása és menedzselése nemzetközi együttműködést kíván³³⁰, illetve a globalizáció miatt már egy regionális problémát sem lehet kizárólag helyi aspektusból megközelíteni, ahhoz komplex, nemzetközi kooperáció szükséges.³³¹ Bár a stabilitás, a stabil állam kritériuma a katasztrófákkal való megküzdés képessége³³², a fenyegetések nemzetközivé válása miatt szükséges a katasztrófavédelmet is nemzetközi keretek között vizsgálni.

A nemzetközi katasztrófavédelmi együttműködésben a tényleges megelőzési, beavatkozó és elhárító tevékenységet végző szereplőkön kívül számos más aktor is részt vesz. Ezeket Coppola³³³ az alábbiakban határozza meg:

- (1) áldozatok;
- (2) helyi elsődleges beavatkozók;
- (3) az érintett országok kormányai;
- (4) egyéb országok kormányai;
- (5) nemzetközi szervezetek;
- (6) nemzetközi pénzügyi intézmények;
- (7) regionális szervezetek és együttműködések;
- (8) nonprofit szervezetek;
- (9) üzleti és ipari magánszervezetek;
- (10) helyi és regionális donorok.

A fenti felsorolást még két elemmel szükséges kiegészíteni. Coppola elmélete egyértelműen helytálló, azonban a politikai színteret nem szabad csak a kormányra ((3) és (4) pontokra) szűkíteni; mind az érintett államok, mind egyéb részt vevő államok politikai szintje részt vesz/vehet a katasztrófavédelemben, nem csupán a kormány képviselői. Másrészről fontos megemlíteni, hogy az ENSZ iránymutatásai³³⁴ szerint katonai és egyéb fegyveres erők alkalmazása bár megengedett a nemzetközi együttműködésekben, azokat a legutolsó esetben szabad csak használni, a lehető legkisebb mértékben.

Az aktorokon kívül Rum³³⁵ meghatároz három olyan tényezőt, amelyek kifejezetten a regionális együttműködés sikerességéhez járulnak hozzá. Ahhoz, hogy egy regionális katasztrófavédelmi kooperáció megvalósuljon, szükséges a nemzetközi közösség folyamatos

³²⁷ Rum, Mohammad (2016): The Case of Regional Disaster Management Cooperation in ASEAN: A Constructivist Approach to Understanding How International Norms Travel. *Southeast Asian Stud.*, 5. évf., 3. szám, 491–514. old.

³²⁸ Coppola, D. P. (2015): *Introduction to international disaster management*. Amsterdam: Elsevier/Butterworth-Hein.

³²⁹ Petz, Daniel (2014): *Strengthening Regional and National Capacity for Disaster Risk Management: The Case of ASEAN*. Brookings LSE, Washington.

³³⁰ Fleischer Tamás (2007): Környezeti biztonság. In: Fóti Gábor és Novák Tamás (szerk.): *A gazdasági biztonság kihívásai*. Budapest: MTA VIK – CEUENS, 120–134. old.

³³¹ Papp Bendegúz (2020): A rendészettudományi State-of-the-Art értelmezési lehetőségei, illetve annak biztonságpolitikai aspektusai. *Belügyi Szemle*, 68. évf., 2. szám, 41–49. old.

³³² Srinivas, H. (é. n.): *Environmental Management and Disaster Reduction - An Introduction*. Global Development Research Center. Forrás: <https://www.gdrc.org/uem/disasters/disenvi/intro.html> (A letöltés dátuma: 2022. január 21.)

³³³ Coppola, D. P. (2015): *Introduction to international disaster management*. Amsterdam: Elsevier/Butterworth-Hein.

³³⁴ UNOCHA (2007): *Guidelines on The Use of Foreign Military and Civil Defence Assets In Disaster Relief*. Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Forrás: <https://www.unocha.org/sites/unocha/files/OSLO%20Guidelines%20Rev%201.1%20-%20Nov%202007.pdf> (A letöltés dátuma: 2022. január 21.)

³³⁵ Rum, Mohammad (2016): The Case of Regional Disaster Management Cooperation in ASEAN: A Constructivist Approach to Understanding How International Norms Travel. *Southeast Asian Stud.*, 5. évf., 3. szám, 491–514. old.

támogatása, egy meghatározott irányítási tevékenységet végző vezetőség, illetve egy regionális elhárítási mechanizmus.

A fenti elméleti érvelést kiegészítve megemlítendő két gyakorlati példa: az ENSZ Humanitárius Ügyek Koordinációs Hivatala (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – OCHA) és az Európai Unió polgári védelmi mechanizmusa. Az OCHA feladata a természeti katasztrófák és a komplex veszélyhelyzetekkel összefüggő tevékenységek koordinálása, a humanitárius reagálás összehangolása, valamint a fejlesztés és a humanitárius támogatás. Az OCHA-nak tagjai és partnerei a kormányok, civil és humanitárius szervezetek, az ENSZ-ügynökségek, illetve alapítványok és programok, valamint a Vöröskereszt. Az OCHA keretében a Nemzetközi Kutató-mentő Tanácsadó Csoport (International Search and Rescue Advisory Group, INSARAG) is működik, amely világszerte kifejti tevékenységét, ennek érdekében három regionális csoportba szerveződik: afrikai/európai/közél-keleti régió, ázsiai/csendes-óceáni régió és amerikai régió. Az INSARAG hálózatát több mint 80 ország és katasztrófareagáló szervezet alkotja.³³⁶

Az Európai Unió regionális katasztrófavédelmi kooperációjának jogalapja a lisszaboni szerződés³³⁷, amely a tagállamok polgári védelmi intézkedéseit hivatott előmozdítani. Az Európai Parlament és az Európai Tanács 2013-ban fogadta el a polgári védelmi mechanizmusról szóló 1313/2013/EU határozatot,³³⁸ amely 2014-től jogerős. A mechanizmus kiterjed az állampolgárok, a környezet, a magán- és köztulajdon védelmére mindennemű természeti és civilizációs katasztrófával szemben. Ezen katasztrófákhoz sorolja a környezeti kockázatokat, a tengerszennyezést és az akut egészségügyi veszélyhelyzeteket is. A polgári védelmi mechanizmus keretében minden érintett állam segítségnyújtást kérhet a többi uniós államtól, viszont a segítség minden esetben a polgári védelem körébe tartozó felkészültségi és reagálási intézkedésekre terjedhet csak ki. A mechanizmus keretein belül több program is működik, magába foglal képzéseket, gyakorlatokat, tréningeket és egyéb rendezvényeket, amely a regionális katasztrófavédelmi együttműködést segíti elő.³³⁹

Összegzés

Jelen tanulmány célja volt, hogy feltárja a regionális katasztrófavédelem jelenségének főbb elméleti kérdéseit. Elsőként a katasztrófavédelem jelenségét értelmezte az új típusú biztonsági iskolák értelmezési keretén belül. Ezt követően lehatárolta a régió fogalmát, illetve kitért a legfontosabb regionalizmussal foglalkozó kutatási irányokra. Végül a két területet összefésülve feltárta a regionális katasztrófavédelem legfontosabb elemeit, a benne részt vevő szereplőket, illetve a felmerülő problémákat is.

Összegezvén a regionális katasztrófavédelem tehát egy olyan, számos akttal rendelkező nemzetközi katasztrófavédelmi együttműködés, amelyben az érintett államok egy természeti, társadalmi vagy környezeti értelemben vett homogén régióhoz tartoznak. Különböző háttérintézményeik és katasztrófaveszélyeztetettségi, menedzselési vagy kulturális jellegük ellenére közösen, céljaikat és módszereiket összehangolva vesznek részt a területükön bekövetkező veszélyhelyzetek kezelésében.

A katasztrófavédelmi kutatások elméleti kérdéseinek tisztázása elengedhetetlen a modern katasztrófatudomány kialakításához. Jelen tanulmány a terület nemzetközi jellegét vizsgálta, ezáltal támpontot jelenthet bármilyen nemzetközi katasztrófatudományi kutatásban.

³³⁶ Muhoray Árpád és Teknős László (2015): A HUNOR hivatásos nehéz kutató - mentő mentőszervezet alkalmazásának logisztikai feladatai. Hadtudomány, 25. évf., E-szám, 14–23. old.

³³⁷ Európai Bizottság (2007): Conference of the Representatives of the Governments of the Member States, Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community. Elérhető: <https://www.refworld.org/docid/476258d32.html>

³³⁸ Európai Bizottság (2013): Decision No 1313/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on a Union Civil Protection Mechanism. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1313>

³³⁹ Nováky Mónika (2019): Az európai önkéntes humanitárius segítségnyújtási képességek magyarországi alkalmazásának jogi és műszaki fejlesztése a katasztrófavédelemben. (Ph.D. disszertáció) Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola.

Ezen túl elméleti háttér alkotásához is segítséget nyújthat regionális katasztrófavédelmi szervezetek, illetve egyéb nemzetközi folyamatok vizsgálatánál.

Felhasznált szakirodalom

1. Adler, E. és Barnett, M. (szerk) (1998): *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Beeson, M. (2014): *Security in Asia: What's Different, What's Not*. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 1. évf., 1. szám, 1–23. old.
3. Brauch, H. G. (szerk.) (2008): *Globalization and Environmental Challenges*. Berlin: Springer.
4. Buzan, B., Wæver, O. és de Wilde, J. (1998): *Security: a new framework for analysis*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers.
5. Chirathivat, S., Kunnamas, N. és Welfens, J. (2020): *Regional integration in the EU and ASEAN in the period of declining multilateralism and corona shocks*. *Journal International Economics and Economic Policy*, 17. szám, 555–561. old.
6. Coppola, D. P. (2015): *Introduction to international disaster management*. Amsterdam: Elsevier/Butterworth-Hein.
7. Deák Péter (szerk.) (2007): *Biztonságpolitikai kézikönyv*. Budapest: Osiris.
8. Deutsch, Karl (1968): *The Analysis of International Relations*. New Jersey: Prentice Hall.
9. Európai Bizottság (2007): *Conference of the Representatives of the Governments of the Member States, Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community*. Elérhető: <https://www.refworld.org/docid/476258d32.html>
10. Európai Bizottság (2013): *Decision No 1313/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on a Union Civil Protection Mechanism*. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1313>
11. Fleischer Tamás (2007): *Környezeti biztonság*. In: Fóti Gábor és Novák Tamás (szerk.): *A gazdasági biztonság kihívásai*. Budapest: MTA VIK – CEUENS, 120–134. old.
12. Földi László és Halász László (2009): *Környezetbiztonság*. Budapest: CompLex.
13. Gazdag Ferenc (szerk.) (2001): *Biztonságpolitika*. Budapest: Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal.
14. Gulyás Viktor (2004): *Új regionalizmus, az EU és az ASEAN: összehasonlító elemzés*. *Kül-Világ*, 1. évf., 2. szám.
15. Haas, E. B. (1964): *Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization*. Stanford: Stanford University Press.
16. Hankó Máris és Földi László (2009): *Életterünk környezetbiztonsági kérdései*. *Hadmérnök*, 4. évf., 4. szám, 24–38. old.
17. Heinz-Dieter J. és Kaestner, R. (2008): *Climate Change and Security in the 21st Century*. In: Brauch, H.-G. (szerk.): *Globalization and Environmental Challenges*. New York: Springer, 901–915. old.
18. Hettne, B. (2008): *Security Regionalism in Theory and Practice*. In: Brauch, H. G. (szerk.): *Globalization and Environmental Challenges*. Berlin: Springer, 403–412. old.
19. Hurrell, Andrew. (1995): *Regionalism in Theoretical Perspective*. In: Fawcett, Louise és Hurrell, Andrew (szerk.): *Regionalism in World Politics*. Oxford: Oxford University Press, 1995, 37–73. old.
20. Katzenstein, P. J. (2005): *A world of regions: Asia and Europe in the American imperium*. Ithaca, N.Y: Cornell University Press.

21. Keating, M. (1998): *The new regionalism in Western Europe: territorial restructuring and political change*. Cheltenham: Elgar.
22. Kuti Rajmund és Földi László (2014): Extreme weather phenomena 2. the process of remediation. *Hadmérnök*, 9. évf., 2. szám, 250–256. old.
23. Kuti Rajmund és Nagy Ágnes (2015): Weather Extremities, Challenges and Risks in Hungary. *Academic and Applied Research in Public Management Science*. 14. évf., 4. szám, 299–306. old.
24. László András (1995): *A környezetbiztonság és a katasztrófa menedzsment. (Kandidátusi értekezés)* Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
25. Marton Péter, Balogh István és Rada Péter (2015): *Biztonsági tanulmányok*. Budapest: Antall József Tudásközpont.
26. Mattheis, F. és Wunderlich, U. (2017): Regional actorness and interregional relations: ASEAN, the EU and Mercosu. *Journal of European Integration*, 39. évf., 6. szám, 723–738. old.
27. Matus János és Ujj András (1997): Biztonság – Biztonságpolitika. In: Császár Tibor et al. (szerk.): *Biztonságpolitika*. Budapest: Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 47–69. old.
28. Mitran, David (1966): *A Working Peace System*. Chicago: Quadrangle Books.
29. Muhoray Árpád (2021): A katasztrófavédelem kihívásai a 21. században a Nemzeti Biztonsági Stratégia tükrében. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 16. szám.
30. Muhoray Árpád és Teknős László (2015): A HUNOR hivatásos nehéz kutató - mentő mentőszervezet alkalmazásának logisztikai feladatai. *Hadtudomány*, 25. évf., E-szám, 14–23. old.
31. Nováky Mónika (2019): *Az európai önkéntes humanitárius segítségnyújtási képességek magyarországi alkalmazásának jogi és műszaki fejlesztése a katasztrófavédelemben. (Ph.D. disszertáció)* Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola.
32. Papp Bendegúz (2017): Az állami szintű katasztrófavédelem elemzési szempontjai nemzetközi környezetben. *Védelem Tudomány*, 2. évf., 1. szám, 263–284. old.
33. Papp Bendegúz (2020): A rendészettudományi State-of-the-Art értelmezési lehetőségei, illetve annak biztonságpolitikai aspektusai. *Belügyi Szemle*, 68. évf., 2. szám, 41–49. old.
34. Petz, Daniel (2014): *Strengthening Regional and National Capacity for Disaster Risk Management: The Case of ASEAN*. Brookings LSE, Washington.
35. Rum, Mohammad (2016): *The Case of Regional Disaster Management Cooperation in ASEAN: A Constructivist Approach to Understanding How International Norms Travel*. *Southeast Asian Stud.*, 5. évf., 3. szám, 491–514. old.
36. Schmitter, P. C. (1970): A Revised Theory of Regional Integration. *International Organization*, 24. évf., 4. szám, 836–868. old.
37. Söderbaum, F. (2012): Theories of Regionalism. In: Beeson, M és Stubbs, R. (szerk.): *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. Abingdon: Routledge, 1–23. old.
38. Szakáli Máté (2016): *The Recurring Haze Over Southeast Asia – The Role of Indonesia*. Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport Műhelytanulmányok, 11. szám.
39. Szenes Zoltán (2011): A biztonságpolitika fogalma, tárgya és intézményei. In: Gazdag Ferenc (szerk.): *Biztonsági tanulmányok – biztonságpolitika*. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 13–52. old.
40. Teknős László, Csepregi Péter és Endrődi István (2014): Felsőoktatási intézmények önkéntes mentőszervezeteinek jelentősége, helye, szerepe a katasztrófavédelem rendszerében. *Hadtudomány*, 24. évf., 1. szám, 155–168. oldal.

41. Van der Waldt, G. (2013): Disaster risk management: disciplinary status and prospects for a unifying theory. *Journal of Disaster Risk Studies*. 5. évf., 2. szám, 1–11. old.

Internetes hivatkozások

1. Srinivas, H. (é. n.): Environmental Management and Disaster Reduction - An Introduction'. Global Development Research Center. Forrás: <https://www.gdrc.org/uem/disasters/disenvi/intro.html> (A letöltés dátuma: 2022. január 21.)
2. UNOCHA (2007): Guidelines on The Use of Foreign Military and Civil Defence Assets In Disaster Relief'. Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Forrás: <https://www.unocha.org/sites/unocha/files/OSLO%20Guidelines%20Rev%201.1%20-%20Nov%2007.pdf> (A letöltés dátuma: 2022. január 21.)
3. Warfield, Corina (é. n.): The Disaster Management Cycle. The Global Development Research Center. Forrás: https://www.gdrc.org/uem/disasters/1-dm_cycle.html (A letöltés dátuma: 2022. január 20.)

Röntgendiffrakciós fázisanalítika alkalmazási lehetőségei a forenzikus geológiai vizsgálatokban

I. A földtani közeg alapegységei

A geológia (földtan) tudománya a Földet felépítő anyagokkal, a bolygó belső és felszíni folyamataival, valamint fejlődéstörténetével foglalkozó tudományág. E definícióból kitűnik, hogy a földtan forenzikus (törvényszéki) megközelítésű alkalmazása elsősorban a geológiai anyagok-anyagmaradványok laboratóriumi vizsgálatához kötődik.

A földtani közeget felépítő anyag elemi részeit ásványoknak nevezzük. Az ásványokat jó közelítéssel *természetes kristályos vegyületekként* határozhatjuk meg.³⁴¹ Ezen értelmezés megmagyarázza természetes keletkezésüket, meghatározott kémiai összetételüket, valamint az őket alkotó atomok szabályos belső elrendeződését. Napjainkig megközelítőleg 5000 ásványfajt ismer a tudomány, azonban ezeknek töredéke, mindössze kb. 200 faj tartozik a leggyakoribb, ún. kőzetalkotó ásványok közé.³⁴²

A kőzet „*a bolygók szilárd anyagát alkotó, kémiailag heterogén, regionális elterjedésű ásványtársulás*”.³⁴³ A kőzetek a nagy geológiai folyamatok produktumai, amelyek – a létrehozó folyamataik alapján – három fő csoportba sorolhatók: magmás, üledékes és metamorf (átalakult) kőzetek.

A geológiai anyagok között kiemelt jelentőségű a talaj, amely a földfelszín legkülső, termékeny rétege. Termékenység az a képesség, amely „*kellő időben és a szükségelt mennyiségben képes ellátni a növényeket vízzel és tápanyaggal*”.³⁴⁴ A talajokban megtalálhatók a kőzetváz fragmentumai és mállástermékei (amelyek jellemzően ásványok és kőzettöredékek), valamint szerves anyag. A talajban lévő szerves anyag további két kategóriára osztható: holt (humusz) és élő szerves anyagra (mikroorganizmusok, gombák, gyűrűsférgesek, rovarok stb.).³⁴⁵

A földtani közeg legalapvetőbb közös eleme az ásvány, amely önmagában, valamint kőzet- és talajalkotóként található meg. A forenzikus geológiai anyagvizsgálatokban tehát a bűncselekmény helyszínén biztosított összehasonlító minta, valamint a ruházati tárgyakról, szerszámokról, gépjárműről biztosított anyagmaradványok (amelyek a kitétségük, földrajzi elhelyezkedésük folytán leggyakrabban talajminták és talajmaradványok) összehasonlító ásványtani vizsgálata szükséges.

Visszatekintve az ásvány definíciójára, kitűnik, hogy az ásványt elsősorban jól definiálható kémiai összetétele és egyedi belső szerkezete (kristályszerkezete), valamint az ezekből származtatott egyéb tulajdonságai (színe, habitusa, keménysége, optikai jellemzői stb.) alapján azonosíthatjuk.

Itt érdemes megemlíteni, hogy az ásványtanban ismert a *polimorfia* jelensége. A polimorf ásványok azonos kémiai összetétellel rendelkeznek, azonban kristályszerkezetük egymástól eltérő (pl.: a kalcit CaCO_3 trigonális és az aragonit CaCO_3 rombos).³⁴⁶ E példán bemutatva látható, hogy a pontos azonosításhoz a kémiai összetétel és a kristályszerkezeti viszonyok (szakkifejezéssel élve: a rövid- és hosszú távú rendezettség) ismerete egyaránt szükséges.

³⁴⁰ MSc.; igazságügyi geológus szakértő jelölt, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ, Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet, e-mail: stadlert@nszkk.gov.hu

^{341,8} Szakáll Sándor (2007): Ásványrendszertan. Miskolci Egyetemi Kiadó.

³⁴² Whitney, D., Evans, B. (2010): Abbreviations for Names of Rock-Forming Minerals. American Mineralogist, 95, 185-187.

³⁴³ Szakmány György, Józsa Sándor (2003): Segédanyag. Az I. éves geográfusok és földrajz tanárszakosok magmás kőzettan gyakorlat anyagához. Eötvös Loránd Tudományegyetem

³⁴⁴ Stefanovits Pál (1975): Talajtan. Mezőgazda Kiadó.

³⁴⁵ Szalai Zoltán, Jakab Gergely (2017): Bevezetés a talajtanba környezettanósoknak. Typotex.

II. A röntgendiffrakciós módszer alapjai

A gyakoribb ásványok kémiai összetételét évszázadokkal ezelőtt sikerült meghatározni, azonban kristályszerkezeti tulajdonságaikat csak közvetetten, a kristályok morfológiai (alakotani) elemeinek és optikai tulajdonságainak ismeretéből közelítették meg.

A szerkezeti ismeretek jelentős bővülése a XIX-XX. század fordulójától következett be, amikor Wilhelm Konrad Röntgen felfedezte a röntgensugárzást. A röntgensugarak elektromágneses sugárzásként való viselkedésének és az *angström* (jele: Å, 10^{-10} m) nagyságrendbe eső hullámhosszának igazolása Max von Laue elméleti számításaihoz, valamint Walter Friedrich és Paul Knipping kísérleti munkáihoz kötődik. Az 1912-ben elvégzett kísérletükben röntgensugárzást bocsájtottak át rézgálic ($\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}^{\text{triklin}}$) egykristályon. A kapott elhajlási (diffrakciós) pontmintázatból rekonstruálhatóvá vált a vizsgált kristályok belső szerkezete.³⁴⁷

A diffrakció a hullámtanban jól ismert fizikai jelenség: amennyiben egy hullám a saját hullámhosszával azonos nagyságrendbe eső akadály résein halad át, elhajlik. Az azonos fázisban lévő röntgensugarakkal besugárzott kristály rácssíkjain bekövetkezik az elhajlás, majd az egyes rácssíkokról diffraktálódó röntgensugarak egymással interferálva (szuperponálódva) hozzájárulnak a kristályszerkezet 2 dimenziós (a tényleges szerkezettel reciprok viszonyban lévő) rácsképlet.

A röntgendiffrakcióval végzett szerkezetmeghatározások módszertanát William Henry Bragg és William Lawrence Bragg (apa és fia) dolgozta ki, akik megalkották a röntgendiffrakció alapegyenletét:

$$2 \cdot d \cdot \sin \Theta = n \cdot \lambda$$

Az egyenletben „d” a vizsgált kristályrácscsík távolságát, „ Θ ” a röntgensugárzás beesési szögét, „ λ ” az alkalmazott sugárzás hullámhosszát jelenti, „n” pedig egy konstans tag.

A röntgendiffrakciós mérés során ún. *karakterisztikus* röntgensugárzást alkalmaznak (szemben az orvosi diagnosztikában alkalmazott, ún. *fehér* vagy *folytonos* röntgensugárzással), amelynek jól definiált hullámhossza függ a röntgensugárzó anódjának – leggyakrabban réz, molibdén, vas vagy króm – anyagától.³⁴⁸ A változó Θ beesési szöget mérés közben rögzíti a műszer.

A Bragg-egyenletet átrendezve következő az összefüggés:

$$d = \frac{n \cdot \lambda}{2 \cdot \sin \Theta}$$

Az összefüggés alapján látható, hogy a mért beesési szög (Θ), valamint a már ismert hullámhossz (λ) ismeretében kiszámolhatóvá válik az egyes kristálytani irányokban elhelyezkedő rácscsíkok távolsága (d), amely – a korábban említett korlátokkal – az egyes ásványos fázisokra nézve egyedi bélyeg.

Érdeemes megjegyezni, hogy a Bragg-egyenlet csak ideális helyzetben elhelyezkedő kristályszemcsék esetében érvényes, ezért a gyakorlatban a mintát achát mozsárban 6-8 μm átmérőjű szemcsékre porítják és – egyes speciális vizsgálatok kivételével – orientáció (például lemezes ásványos szemcsék esetén tapasztalható kitért szerkezeti irány) nélkül helyezik el a

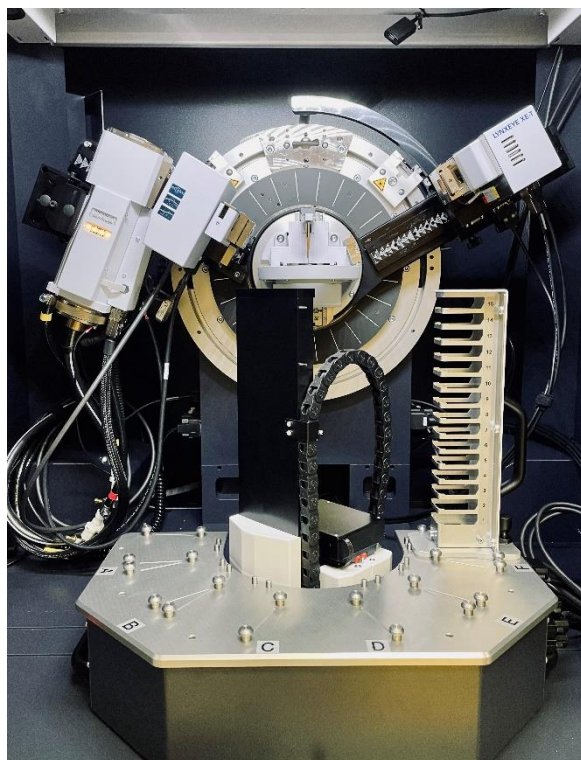
³⁴⁷ Gubicza Jenő, Zsoldos Lehel: Röntgendiffrakció.

Forrás: <https://gubicza.web.elte.hu/szilfijegyzet/rontgendiffrakcio.pdf> (Letöltés dátuma: 2022.05.01.)

³⁴⁸ Bergslien, E. T. (2012): An Introduction to Forensic Geoscience. Wiley-Blackwell.

mintatartóban. Ezzel biztosítható, hogy statisztikailag mindig legyen ideálisan elhelyezkedő krisztallit a mintában.

A mérés a röntgendiffraktométer segítségével történik (1. számú fénykép). A röntgendiffraktométer fő részegysége a *goniométer*, amely $\Theta \leq 0,01^\circ$ pontossággal méri a röntgensugár beesési szögét. A készülék bal oldali karján helyezkedik el a röntgenső, valamint a különböző röntgenoptikai elemek (fókuszáló optikák, rések stb.), míg a jobb oldalon a detektor található. A porított minta a goniométer közepén, a mintaasztalon helyezkedik el. A mérés során a karok a vízszinteshez közeli, alacsony szögértékű pozícióból haladnak felfelé, a nagyobb szögek irányába, mialatt a minta pozíciója nem változik.

1. számú fénykép: Bruker D8 Advance típusú röntgendiffraktométer mintatere. A kép közepén helyezkedik el a goniométer a röntgensővel és a detektorral. A kép előterében a mintaváltó robot látható. (*Farkas Nikolett felvétele*)

A mérés eredményeként kapott felvétel az diffraktogram, amely a 2Θ szög függvényében ábrázolja a detektorba érkező, diffrakciót szenvedett röntgenfotonok számát (intenzitás). A felvételen látható csúcsok az egyes kristálytani irányokban elhelyezkedő rácssíkok egymástól való távolságát jelentik. A csúcsok (és ezzel együtt a kristályos fázisok) azonosítása adatbázisban történő keresés és összehasonlítás alapján történik.

III. A röntgendiffrakciós módszer forenzikus geológiai alkalmazásai

A módszer – természetéből adódóan – a kristályos anyagok széles spektrumának vizsgálatára alkalmas, amelyek között szintetikus kábítószer³⁴⁹, azok tárolóiként alkalmazható műanyagok³⁵⁰ vagy épp hamisított pénzermék³⁵¹ is előfordulnak.

³⁴⁹ Trzybiński, D., Niedziałkowski, P., Ossowski, T., Trynda, A., Sikorski, A. (2013): Single-crystal X-ray diffraction analysis of designer drugs: hydrochlorides of metaphedrone and pentedrone. *Forensic Science International*, 232(1-3), 28-32.

³⁵⁰ Causin, V., Marega, C., Carresi, P., Schiavone, S., Marigo, A. (2007): A quantitative differentiation method for plastic bags by wide angle X-ray diffraction for tracing the source of illegal drugs. *Forensic Science International*, 168(1), 37-41.

³⁵¹ Hida, M., Sato, H., Sugawara, H., Mitsui, T. (2001): Classification of counterfeit coins using multivariate analysis with X-ray diffraction and X-ray fluorescence methods. *Forensic Science International*, 115, 129-134.

A forenzikus geológiai talajvizsgálatok leggyakoribb célja a különböző talajminták és talajmaradványok közötti származási reláció megállapítása, amelynek az egyik legfontosabb eleme a talajalkotó ásványok minőségi és mennyiségi elemzése.

Ruffell és Wiltshire kísérletsorozatában gépjármű gumibroncs-barázdáiból biztosított talajmaradványokat vetettek össze a gépjármű útvonaláról vett talajmintákkal. A helyszíni talajminták és a gumibroncsról biztosított talajmaradványok röntgendiffrakcióval kimért minőségi ásványos összetétele, illetve az eredmények többváltozós matematikai statisztikai módszerrel (főkomponens analízissel) történő kiértékelése során a vizsgált 21 talajmintából 4-re szűkítette a lehetséges helyszínek számát. Ezt a mennyiségi ásványos kiértékelés 2-re szűkítette.³⁵² A kapott eredmények a talajminták további jellemzői (szín, egyedi összehasonlításra alkalmas ásványos elegyrészek, talajgeokémiai paraméterek) alapján tovább pontosítható.

A teljes kőzet- vagy talajminta ásványos összetételének vizsgálatán kívül lehetőség van a nehéz, nagy sűrűségű mintarészletek (ún. nehézásványok) elemzésére is. Ebben az esetben az agyagásványokat, valamint a széles földrajzi-földtani elterjedtségű, kis sűrűségű ($\rho < 2,8 \text{ g/cm}^3$) ásványokat – jellemzően a kvarcot és a földpátokat – nehézfolyadék (bromofom, nátrium-poliwolframát) segítségével elkülönítik, leválasztják a teljes mintából. A folyadékban kiülepedő, nagy sűrűségű, az adott lehordási területet jobban jellemző nehézásványok (amfibolok, piroxének, gránátok stb.) képezik a további részletes vizsgálatok tárgyát. A nehézásvány elemzés hagyományosan optikai mikroszkópos módszerekkel történik, azonban ennek időtartama a röntgen-pordiffrakció segítségével jelentősen lerövidíthető, illetve az optikai és morfológiai tulajdonságokon (vizuális színen, habituson, optikai és főzónajellegesen stb.) alapuló, némileg pontatlan ásványhatározás egyértelműen elvégezhető.

Bong és munkatársai kutatásában, Japánban, a Kofu és Chiba prefektúrákban található talajok nehézásványos elemzését végezték el, röntgendiffrakciós és elemanalitikai módszerekkel. A kapott eredmények Japán vulkanikus eredetű földtani egységeinek jellemző ásványos összetételét tükrözték. Az egyes minták nehézásványos összetételéből visszakövetkeztethetők voltak – az ásványszemcsékből egykoron felépülő – vulkáni kőzetek típusai és a forrásterületek (lehordási területek) egyaránt.³⁵³ A kérdéses terület üledékei nehézásványos összetételének, valamint a földrajzi-ösföldrajzi kép és az eróziós folyamatok ismeretében tehát korlátozott lehetőség adódik egy ismeretlen talajminta eredetének meghatározására is.

Agyagos kőzetek, vagy jelentős agyagtartalmú talajok esetében elengedhetetlen annak az ismerete, hogy az adott képződmény milyen típusú anyagásványokból áll. Az agyagásványok jellemzően olyan, többnyire mállási folyamatok során képződő rétegszilikátásványok, amelyek szemcsemérete kisebb, mint $2 \mu\text{m}$. Ebben a mérettartományban az optikai mikroszkópos módszerek már nem alkalmasak az ásványfajok meghatározására, ezért a röntgendiffrakciós vizsgálat elengedhetetlen.^{354,355}

A röntgendiffrakciós vizsgálatok segítségével azonosíthatók az ásványi eredetű építőanyagok (durva- és finomkerámia termékek, vakolatok, habarcsok stb.) kristályos fázisai is. Az építőanyagokban egyaránt jelen vannak az ásványi nyersanyag reliktek (eredeti állapotában megmaradt) szemcséi (pl. kvarc, földpátok, kalcit- és dolomitszemcsék), valamint a

³⁵² Ruffell, A., Wiltshire, P. (2004): Conjunctive use of quantitative and qualitative X-ray diffraction analysis of soils and rocks for forensic analysis. *Forensic Science International*, 145(1), 13-23.

³⁵³ Bong, W. S., Nakai, I., Furuya, S., Suzuki, H., Abe, Y., Osaka, K., Matsumoto, T., Itou, M., Imai, N., Ninomiya, T. (2012): Development of heavy mineral and heavy element database of soil sediments in Japan using synchrotron radiation X-ray powder diffraction and high-energy (116 keV) X-ray fluorescence analysis: 1. Case study of Kofu and Chiba region. *Forensic Science International*, 220(1-3), 33-49.

³⁵⁴ Moore, D. M., Reynolds, R. C. (1997): *X-ray Diffraction and the Identification and Analysis of Clay Minerals*.

³⁵⁵ Fitzpatrick, R., Raven, M., Self, P. (2014): Clay mineralogy as significant evidence in 4 murder investigations involving a wide range of earth materials from Perth, Adelaide, Melbourne and Sydney. Australian Clay Minerals Society Conference–Perth

nyersanyagok feldolgozása során (pl. kerámia kiégetésénél) képződő új fázisok is.^{356,357,358} Ezeknek az ásványos fázisoknak diffrakciós azonosításával jellemzően az antropogén elegyrészekkel szennyezett talajok, valamint a falazat megbontásával járó bűncselekmények anyagmaradványai vizsgálhatók.

A röntgendiffrakciós technika forenzikus alkalmazásának egyik kiemelt és a jövőben egyre fontosabbá váló területe az elhamvasztott emberi maradványok azonosításának kérdése. A hamvasztásos temetkezések nagy száma magában hordozza a visszaélési lehetőségeket is. E visszaélések közül talán legismertebb az Egyesült Államokban Tri-State Crematorium 2002. évi esete, amelyben a krematórium személyzete elégetés helyett felhalmozta a holttesteket, a hozzátartozóknak pedig különböző, idegen anyaggal (cementtel, közettörmelékekkel stb.) megtöltött urnákat adott át.³⁵⁹ A fenti és a hozzá hasonló esetekben, kegyeleti okokból elengedhetetlen az egyes urnák tartalmának vizsgálata. A csont és a fogak fő alkotója a kalcium-foszfát [hidroxiapatit, $\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3(\text{OH})^{\text{hexagonális}}$], amely diffrakciós szerkezetvizsgáló módszerekkel megbízhatóan elkülöníthető a geológiai anyagokban leggyakrabban előforduló fluorapatittól [$\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3\text{F}^{\text{hexagonális}}$], valamint az esetleges idegen töltőanyagként alkalmazott szilikát-, oxid- és karbonátásványoktól. Az előbbieken túlmenően további kísérletek történtek égetett csontok szerkezeti vizsgálatára vonatkozóan is, azonban az égéshő nem arányos a csont kristályszerkezetének megváltozásával, ezért ennek vizsgálata utólagos eseményrekonstrukcióra nem ad lehetőséget.³⁶⁰

Összefoglalás

A röntgendiffrakciós analízis egy rendkívül sokoldalú, nagy információtartalmú analitikai technika, amelynek a forenzikus geológiai alkalmazási területei a talajok ásványos összetételétől az építőanyag-vizsgálatokon át, az emberi maradványokig terjednek. A technika új módszerként 2022 elejétől érhető el a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ, Fizikai és Kémiai Szakértői Intézetben.

Felhasznált szakirodalom:

1. Bergslien, E. T. (2012): An Introduction to Forensic Geoscience. Wiley-Blackwell.
2. Bergslien, E. T. (2022): X-ray diffraction (XRD) evaluation of questioned cremains. *Forensic Science International*, 332, 111171. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2022.111171>
3. Bergslien, E. T., Bush, M., Bush, P. J. (2008): Identification of cremains using X-ray diffraction spectroscopy and a comparison to trace element analysis. *Forensic Science International*, 175(2-3), 218-226. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2007.07.004>
4. Bong, W. S., Nakai, I., Furuya, S., Suzuki, H., Abe, Y., Osaka, K., Matsumoto, T., Ito, M., Imai, N., Ninomiya, T. (2012): Development of heavy mineral and heavy element database of soil sediments in Japan using synchrotron radiation X-ray powder diffraction and high-energy (116 keV) X-ray fluorescence analysis: 1. Case study of Kofu and Chiba region. *Forensic Science International*, 220(1-3), 33-49.

³⁵⁶ Wang, S., Gainey, L., Baxter, D., Wang, X., Mackinnon, I. D. R., Xi, Y. (2021): Thermal behaviours of clay mixtures during brick firing: A combined study of in-situ XRD, TGA and thermal dilatometry. *Construction and Building Materials*, 299, 124319.

³⁵⁷ Wang, S., Gainey, L., Wang, X., Mackinnon, I. D. R., Xi, Y. (2022): Influence of palygorskite on in-situ thermal behaviours of clay mixtures and properties of fired bricks. *Applied Clay Science*, 216, 106384.

³⁵⁸ Dubale, M., Goel, G., Kalamdhad, A., Singh, L. B. (2022): An investigation of demolished floor and wall ceramic tile waste utilization in fired brick production. *Environmental Technology & Innovation*, 25, 102228.

³⁵⁹ Bergslien, E. T., Bush, M., Bush, P. J. (2008): Identification of cremains using X-ray diffraction spectroscopy and a comparison to trace element analysis. *Forensic Science International*, 175(2-3), 218-226.

³⁶⁰ Bergslien, E. T. (2022): X-ray diffraction (XRD) evaluation of questioned cremains. *Forensic Science International*, 332, 111171.

- <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2012.01.024>
5. Causin, V., Marega, C., Carresi, P., Schiavone, S., Marigo, A. (2007): A quantitative differentiation method for plastic bags by wide angle X-ray diffraction for tracing the source of illegal drugs. *Forensic Science International*, 168(1), 37-41.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2006.06.029>
 6. Dubale, M., Goel, G., Kalamdhad, A., Singh, L. B. (2022): An investigation of demolished floor and wall ceramic tile waste utilization in fired brick production. *Environmental Technology & Innovation*, 25, 102228.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.eti.2021.102228>
 7. Fitzpatrick, R., Raven, M., Self, P. (2014): Clay mineralogy as significant evidence in 4 murder investigations involving a wide range of earth materials from Perth, Adelaide, Melbourne and Sydney. *Australian Clay Minerals Society Conference–Perth*
 8. Jakab Gergely, Szalai Zoltán (2017): Bevezetés a talajtanba környezettanosoknak. Typotex.
 9. Gubicza Jenő, Zsoldos Lehel: Röntgendiffrakció.
Forrás: <https://gubicza.web.elte.hu/szilfizjegyzet/rontgendiffrakcio.pdf>
(Letöltés dátuma: 2022.05.01.)
 10. Szakmány György, Józsa Sándor (2003): Segédanyag. Az I. éves geográfusok és földrajz tanárszakosok magmás közetan gyakorlat anyagához. Eötvös Loránd Tudományegyetem
 11. Hida, M., Sato, H., Sugawara, H., Mitsui, T. (2001): Classification of counterfeit coins using multivariate analysis with X-ray diffraction and X-ray fluorescence methods. *Forensic Science International*, 115, 129-134.
[https://doi.org/10.1016/S0379-0738\(00\)00309-1](https://doi.org/10.1016/S0379-0738(00)00309-1)
 12. Moore, D. M., Reynolds, R. C. (1997): X-ray Diffraction and the Identification and Analysis of Clay Minerals.
 13. Ruffell, A., Wiltshire, P. (2004): Conjunctive use of quantitative and qualitative X-ray diffraction analysis of soils and rocks for forensic analysis. *Forensic Science International*, 145(1), 13-23.
<https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2004.03.017>
 14. Sáez-Martínez, P., Gárate-Lagos, J., Camargo, S., Torres-Roquer, F., Queralt, I., Salazar-Kuri, U. (2021): Combining grazing incidence X-rays and micro-diffraction for qualitative phase identification in forensic powdered micro-samples. *Forensic Science International*, 328, 111054.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2021.111054>
 15. Stefanovits Pál (1975): Talajtan. Mezőgazda Kiadó.
 16. Szakáll Sándor (2007): Ásványrendszertan. Miskolci Egyetemi Kiadó.
 17. Trzybiński, D., Niedziałkowski, P., Ossowski, T., Trynda, A., Sikorski, A. (2013): Single-crystal X-ray diffraction analysis of designer drugs: hydrochlorides of metaphedrone and pentedrone. *Forensic Science International*, 232(1-3), 28-32.
<https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2013.07.012>
 18. Wang, S., Gainey, L., Baxter, D., Wang, X., Mackinnon, I. D. R., Xi, Y. (2021): Thermal behaviours of clay mixtures during brick firing: A combined study of in-situ XRD, TGA and thermal dilatometry. *Construction and Building Materials*, 299, 124319.
<https://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2021.124319>
 19. Wang, S., Gainey, L., Wang, X., Mackinnon, I. D. R., Xi, Y. (2022): Influence of palygorskite on in-situ thermal behaviours of clay mixtures and properties of fired bricks. *Applied Clay Science*, 216, 106384.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.clay.2021.106384>

20. Whitney, D., Evans, B. (2010): Abbreviations for Names of Rock-Forming Minerals. *American Mineralogist*, 95, 185-187.
<https://doi.org/10.2138/am.2010.3371>

IDEGEN NYELVŰ SZEKCIÓ

**The tasks of the Defence Forces and the Hungarian Police in the organisation of services
in the performance of joint border protection tasks from a managerial perspective.
Together, Jointly, for the Homeland**

1. Introduction

„A warrior must be aware of his allies
the strength of his allies to determine how
to use them. He must also be familiar with the
the weaknesses of his enemies in order to
to determine how to defeat them.”³⁶³

1.1. Scientific problem formulation

Due to years of war in the countries of the Middle East, masses of migrants have traveled to Western Europe. Due to the geopolitical situation in Hungary, the Balkan route most frequently used by illegal migrants passes through Hungary. In the autumn of 2015, Hungary took response measures to stop illegal migration and divert its direction. The planning, organization and management of this chain of activities was a serious task, of which, in addition to the cooperating organizations, a significant part was assigned to the organization of the police.³⁶⁴ In 2015, however, migration to Hungary increased to such an extent that the Hungarian Police had to be reinforced by the Hungarian Defence Forces in order to be able to protect the borders of our country with the same quality of protection.

My study deals with the type of migration that tries to enter Hungary illegally, bypassing the legal rules, settle in Hungary and "travel" to other countries in Europe.

After Hungary's accession to the European Union in 2004, in accordance with the security strategy of the organisation, the tasks of the country have been expanded with the protection of Schengen borders and access to Schengen territory. After Schengen accession however, the previous relatively peaceful border situation has changed radically.³⁶⁵

In the first half of 2015, migration to Hungary increased significantly, which is why the Hungarian Government decided on 17 June 2015 to close the green border between Hungary and Serbia. During that year, Governments have decided to built up fence on the Greek-Turkish, Bulgarian-Turkish, Latvian-Russian borders, so that migrants could use legal entry points. (On 21 September 2015, Parliament adopted several amendments to the law declaring that border protection is a national matter, thus enabling the Hungarian Defence Forces to carry out law enforcement and border protection supporting the work of the Hungarian Police in a crisis situation caused by mass immigration. As a result of these amendments, the Hungarian Defence Forces had to carry out completely new procedures and tasks, which had never been used before, independently and jointly with the Hungarian Police and other bodies and organisations serving them.

With regard to the scientific problem, the management theory perspective of the topic should be given priority. The exercise of leadership functions is ongoing, but at the same time,

³⁶¹ staff sergeant, HUN-A, 3.rd Nato Signal Battalion, DCM-E Hungary, Supply Section Technician

³⁶² Ph.D. police major, assistant professor, University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Law Enforcement Management Theory, e-mail: kovacs.istvan@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7210-1981>

³⁶³ Timothy Zahn (2017): *Thrawn*. New York: Random House, pp. 217.

³⁶⁴ Kovács Gábor (2017): Peculiarities of the police management system during the management of the migration crisis situation. In: Péter Tállás (ed.): *Hungary and the 2015 European Migration Crisis*. pp. 125-148.

³⁶⁵ Kovács Gábor (2016): Criminal effects of migration on the risk analysis system of the Hungarian border police. In: Zoltán Hautzinger (ed.): *Criminal effects of migration*. pp. 141-150.

the organization has a key role to play when it comes to threats as dealing with illegal migration. Threats of this nature involve the coordinated work of both military and law enforcement agencies, which is linked to the organization of the service. The issue discussed in the study is also organized around this issue, and the authors explain it with scientifically demanding.

1.2. Goals

During the migration crisis of 2015, the sense of security of citizens was greatly reduced due to the illegal arrival of refugees from the southern border. The well-established units of the Hungarian Police assigned to this task were no longer able to perform their tasks efficiently. The units of Hungarian Defence Forces have been deployed along the Southern border of the country based on the decision of the Hungarian Government. The task is to work closely with the Hungarian Police to address these problems. The primary task of the Hungarian Defence Forces is to defend the country with arms.

The new law presented a completely new challenge. The assignment of new types of tasks, and the new type of "mixed patrol" with the Hungarian Police, requires a completely different type of preparedness, from the leadership level down to the executive sub-units, not forgetting other supporting elements - disaster management, civil guard.

In 2019, German Chancellor Angel Merkel stressed in an interview with the German ARD TV channel that Hungary is "in a sense doing the work for us" by building the fence system.

The overall objective of the study is to help develop a statement based on an interview questionnaire analysing the experiences of personnel involved in the joint work of the two organisations between 2015 and 2021, which could be used as a basis for developing a joint service principle. The medium-term, strategic objective of the study is to draw up uniform rules and regulations that can make the joint work more effective and efficient. The functional objective was to raise the level of logistics technology based on the triad of research-development-innovation, maximising human and material resources. The results of the research can guide the development of measures against illegal migration, which can further increase the efficiency and unity of the joint work of the Hungarian Police and the Hungarian Defence Forces.

1.3. Hypothesis

The following theoretical hypotheses were used as a starting point for the study:

- I assume that from the point of view of both the Hungarian Defence Forces and the Hungarian Police, the new type of more complex border protection has confronted. The two mentioned bodies with such an organisational and management task that the procedures developed and applied until now have not proved to be sufficiently effective. The new types service organization procedures had to be applied to ensure effective border management, and therefore new service organisation procedures had to be applied, which are effective in border protection.
- I assume that the logistical, managerial and organisational backgrounds required for the two law enforcement forces to work together differ greatly, which makes it difficult to work together in a coherent way. I also assume that the training of the personnel involved differs to an increased extent, both in terms of their corps and their ranks. I also assume that the quality and effectiveness of the joint service can be greatly enhanced by common, uniform training and targeting.

- I assume that the legal regulations of the two organisations also differ, and that it will therefore be necessary to bring the cooperation agreements closer together and to place greater emphasis on the joint organisation of the joint service.

1.4. Methodology

The study deals with the analysis and comparison of reports, studies and publications related to the joint work of the law enforcement forces involved in migration management in the period 2015-2020. Due to the sensitivity of the topic, several different, complex and broad-spectrum research methods had to be applied, which I hope will guide the development of both the theoretical and practical aspects of future joint work and contribute to the creation of new scientific results.

2. The Police and the Hungarian Defence Forces

2.1. The tasks of the Hungarian Police in border protection.

After Hungary's accession to the European Union, the transformation of the Schengen borders will start the integration of the independent Border Guard into the Police. These processes will be completed by the end of 2007, after which the Border Guard will cease to exist as an independent body.

Within the Police, the professional management of border control is carried out by the Border Police Department. Hungary's border security is significantly influenced by the type of border control of the countries surrounding our country. On the eastern-southern borders of our country - towards Serbia, Romania, Ukraine - full checks are carried out, while on the internal Schengen borders random checks are carried out. This includes systematic checks on personal documents, vehicles, persons and goods. The Police have a special role to play in this section of the border, as the Schengen borders coincide with our borders.

The southern border section is of particular importance as a barrier to migration towards the European Union. A priority task, which is not carried out directly on the border but in other areas of the country, is the constant monitoring of major roads and motorways of high priority in order to detect human trafficker and those who have "successfully" crossed.

2.2. The tasks of the Hungarian Defence Forces in border protection

The Hungarian Defence Forces do not perform border protection tasks in the default situation, i.e. in peace. Its mission is to protect the national border in the event of an external armed attack. The police have been authorised to assist in the prevention of violence and the management of conflict situations arising from the guarding of the state border. The new laws not only serve to improve the efficiency of border surveillance, but also to decrease the police's workload, thus enabling it to fulfill its other duties within the country to a similarly high standard. The military police - which until now has been the responsibility of the Military Police - can carry out checks, carry out checks on persons, carry out searches and take police measures.

2.3. The management functions during the implementation of the joint task

In the border police service of the two armed organization, we can perfectly model the classical leadership theory model. During the planning process, the Government defined the protection of the Hungarian state border and the protection of Hungarian citizens for the two corps and provided the new legal framework for this, which allowed the joint work to begin in

a meaningful way. The senior managers of the organisations on both sides, the heads of the units in charge of border protection tasks, monitor and control the continuous implementation of the tasks in order to ensure that the objectives set are met with the resources available to the highest possible level and quality of the regular forces assigned to border protection. The implementation of the tasks will be carried out under constant and permanent direction and control. It involves managers at various levels, from the top of the organisation to the executive sub-units, who are seconded to the field and have elements of direct management.

In the course of the development of service assignments, it has been observed in several cases that the heads of the organisations - Police, Defence - assign middle and lower managers to the task - if there is a possibility - so that managers who are familiar with the task in the course of daily regular work are assigned to the posts, thus the efficiency of the work can be carried out at a higher level. Specialised support posts requiring special skills and equipment, such as dog handlers, firemen, etc., are assigned and selected on the basis of experience and routine. An important role is played by the leader, who also manages the integration of the different sub-units.

The actual work of the two organisations and the procedures to be applied in their work are presented in the table below.

	Police	HDF
Construction of border defence fortifications	no	yes
control of passenger traffic	yes	yes (with police)
use of coercive measures	yes	yes
area isolation power	no	yes
the power to give orders to a partner organisation	yes	no
stop a vehicle (civilian)	yes	yes
checking documents	yes	yes
right to bear arms	yes	yes
apprehension	yes	yes

Table 1.:The task
(Source: The author)

From the table, it is clear that after the 2015 Act, the powers and tasks of the Defence Forces were expanded in the field of border management, so that the two organisations are able to protect the borders of Hungary and the European Union based on similar principles, regulations and tasks. With the creation of these new powers, the importance of training has become even more prominent. In carrying out their tasks, the personnel of the National Defence Forces have almost the same powers as the Police. It is important, however, that the Defence Forces personnel prepared for the task have a comprehensive knowledge of police procedures, which makes the Defence Forces appear more as a "supporting" force in the procedures.

2.4. Police service command and control system

Based on the long-term strategic plan of the Hungarian Border Guard - in accordance with the political decision - from January 1, 2008 the Police of the Republic of Hungary will implement its system of tasks aimed at creating complex security. During the organizational integration of the Border Guard and the Police, law enforcement agencies must continue to

ensure the border security required by the Union and Schengen, which should complement the current system of police tasks.³⁶⁶

Hungary's primary law enforcement agency responsible for ensuring law and order within the country is the Police. Its basic powers and duties are defined by the Constitution of Hungary, the Basic Law of Hungary. In addition to the Basic Law, the Act on the Police and its Instructions define New regulations, laws and departments need to be set up to deal with the ever-changing law-, and order problems of the present day, to ensure that remits can be constantly expanded.³⁶⁷

The citizen's subjective sense of security is truly enhanced when he or she can be truly confident that the police ensure public and property security 24 hours a day, and protect human life and limb.³⁶⁸

2.5. The command system of the Hungarian Defence Forces

The basic command and duty system of the Hungarian Defence Forces, as well as that of the Police, is laid down in the Constitution of Hungary. As time went by, newer and newer tasks and regulations were introduced and at the same time the HSZT / Service Relationship of Professional Members of the Armed Forces³⁶⁹ and the HJT³⁷⁰ Act on the Status of the Defence Forces also changes³⁷¹.

The allocation of seniority is the duty of the person exercising employer authority. In so doing, he shall take into account, inter alia, the nature of the basic tasks of the defence organisation and the duties of the service as described in the job description, and the requirements of healthy and safe performance of duty, and may, in the light of these, determine the duty roster for general duty, standby duty and duty organised for continuous on-call duty. The duty roster of the staff member shall be laid down in the job description.³⁷²

3. Research

3.1 Subject of research

The subject of the research is the border protection task of the Hungarian Defence Forces and the Hungarian Police and its implementation jointly in the border protection - border policing system. The presentation of these joint services, both through interviews and simple descriptive analysis. Illegal migration as a threat, a problem against which adequate border protection must be set up, which not only threatens Hungary's borders and internal order, but also, as in the south, the Schengen border - our national border - which protects the other countries of Europe, its interior, against uncontrolled inward migration. I have divided the subject of the research into several parts: firstly, I have analysed the basic command system of the two armed forces responsible for border protection; secondly, I have compared the organisational and managerial background and guidelines for the implementation of the joint service; and thirdly, I have compared the impact of the personnel on each other - the personnel

³⁶⁶ Gábor Kovács (2017): The application of the border hunting squadrons in the border guard before and after the Schengen accession. In .: László Pósn (ed.): I guard, I take care of the border! pp. 675-703

³⁶⁷ 30/2011 (IX.22) BM Decree on the Police Service Regulations, Source: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100030.bm> (Downloaded:2020.03.19)

³⁶⁸ Kovács István (2017): Leadership functions in a local law enforcement agency. Opus Et Educatio, Volume 6 Issue 2, p. 201.

³⁶⁹ Act XLII of 2015 on the Service Relationship of Professional Members of the Armed Forces, Source: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500042.tv> (Downloaded: 2019.03.10)

³⁷⁰ Act CCV of 2012 Laws on the status of professional and contract soldiers Source: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200205.tv> (Downloaded: 2019.03.10)

³⁷¹ Act CCV of 2012 Laws on the status of professional and contract soldiers Source: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200205.tv> (Downloaded: 2019.03.10)

³⁷² Szekendy Gyöngyvér (2014): The legal status of professional and contracted soldiers, Notes for the course on Civil Service Law II of the specialised further training course in Public Service Human Resources Management. Budapest: Hungarian Gazette Publisher, pp. 36.

of the organization and the service of the implementation of the service. I will break down the subdivision into theoretically related parts based on the interview questions.

3.2 Research methods

The scientific approach of the chosen topic is close to my personal interests, as I can draw on my experience abroad in similar fields³⁷³. On the basis of this experience, I decided that my main method would be qualitative. This method helps to gain a deeper insight into the mindset and actions of the target and target groups in the survey. The data are more in-depth and their validity is high. A closer relationship can be established with the interviewee. The disadvantage is also an advantage, as the personal opinion of the person is being assessed, which means that the chances of subjectivity are higher and therefore the reliability may be lower. The reliability of the results of the qualitative method can be increased by selecting the interview subjects through a self-assessment system, which can reduce objectivity and increase subjectivity in the results. I conducted my basic research using source criticism and case analysis methods. I was able to learn about the structure, command system, task execution norms and the tasks and actions of the two armed services, which are interrelated with the other services, regulations and laws by analyzing the existing laws, regulations, doctrines, rules and regulations that have been set up in their direction.

3.3 Research sample

Qualitative research always deals directly with the person, the researcher is like the subject, he or she can feel what is said, the experiences lived. For example, by interviewing, you can experience everything the interviewee shares.³⁷⁴ These questionnaires, based on personal experiences, should be analysed with particular care, as they may project negative personal experiences that affect you - e.g. family problems - and may have an impact on the results. In preparing the questionnaire used for this research, the main focus is on analysing as broadly as possible the management and organisation and on analysing and comparing the service provided by the two organisations and its significance. I would like to present below the interview questions mentioned:

1. What is your experience of the quality of cooperation between police and defence organisations in practice and at organisational level in the border service?
2. What do you consider the most difficult measure to implement in cooperation?
3. Did the cooperation cause any problems or potential conflicts during the organisation?
4. What are the known positive impacts of collaborative service organisation and implementation?
5. How could you improve further cooperation, do you see a good organisational direction?
6. Is it a matter of cooperation to organise joint patrols, do the designated commanders talk about this or not?

3.4 Research data processing

³⁷³ In the course of my work I had the opportunity to talk to senior officials and gain insight into Turkey's border management

³⁷⁴ Kovács István (2017): Cross-border organised crime and prostitution offences in the Schengen area, with special reference to SOCTA and EUROSTAT, Border Police Studies, Volume XIV, No. 2, p. 121.

Due to the sensitivity of the topic, both the development and the survey were difficult. Fortunately, the interview subjects who were approached responded to all questions in a higher proportion (total number of inquiries: 152, interviews: 134, 85%).

When discussing the issue of organising joint work between the two organisations at the border, the difference in leadership at different levels is striking. The answers reveal the extent to which the person in question is well versed in management and organisation theory. The opinions of senior managers and middle managers show a medium to good level of cooperation, with a total of 47 people (35%). As we move towards the executive side - subordinate managers, subordinate staff - there is increasing feedback that the overall cooperation mainly depends on the attitude of the persons, 12 persons, 8.9%. Unfortunately, there is a small number of cases of chauvinism, which is only favouring persons under their own corps, 2 persons, 1.5%. Fortunately, I received a growing number of responses that the quality of joint work has been steadily improving since the start of the JBM in 2015 - 15 persons, 11%. One response that points to further questions and problems is the response that the quality of joint work is fluctuating - 6 persons, 0.4%. I had the opportunity to ask a few respondents why this was the case and the responses point to the person-related issue, so the designated manager's responsibility and role is even more important.

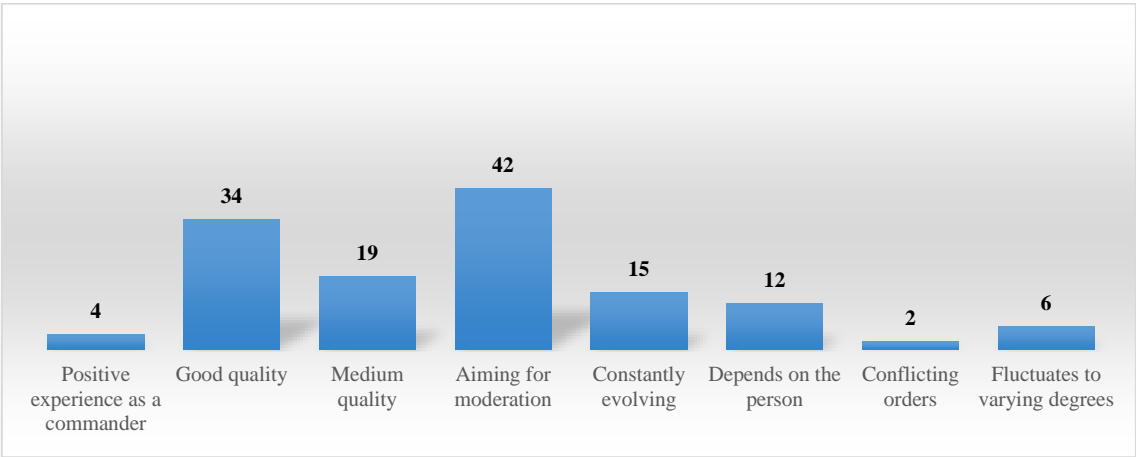

Diagram 1.: What is your experience of the quality of cooperation between police and defence organisations in practice and at organisational level in the border service? (Source: The author)

For one of the most divisive questions, I received a total of 115 valuable answers. From senior management to executive, there were different types of shortcomings and difficulties, but equally pronounced. At managerial and middle management level, staffing (28 people, 24%) and consequently the assignment of effective patrols (17 people, 6%) , coordination of shifts emerged as the first difficulty. An outstanding problem to be tackled is the compatibility of the staff's regular duty (26 persons, 22.6%), rests and leaves. Middle managers identified as a priority problem the high time taken for suggestions, comments, problems and their solutions to pass through the system (9 persons, 7.8%). One of the problems -related to logistical tasks- is the different types of communication devices and radios of the two organisations, which are not able to communicate with each other, so they have to carry a duplicate of the devices regularly used by each of the two organisations, and they have had to use their own mobile communication devices to carry out the task on several occasions (6 persons, 4.3%) There is no uniformity in the procedures to be applied to irregular migrants, the decision of the middle manager is implemented. In several cases it was reported that the powers of action of the national guards (8.6 persons, 9%) are insufficient and harmonisation of the law is called for (7 persons, 6%)

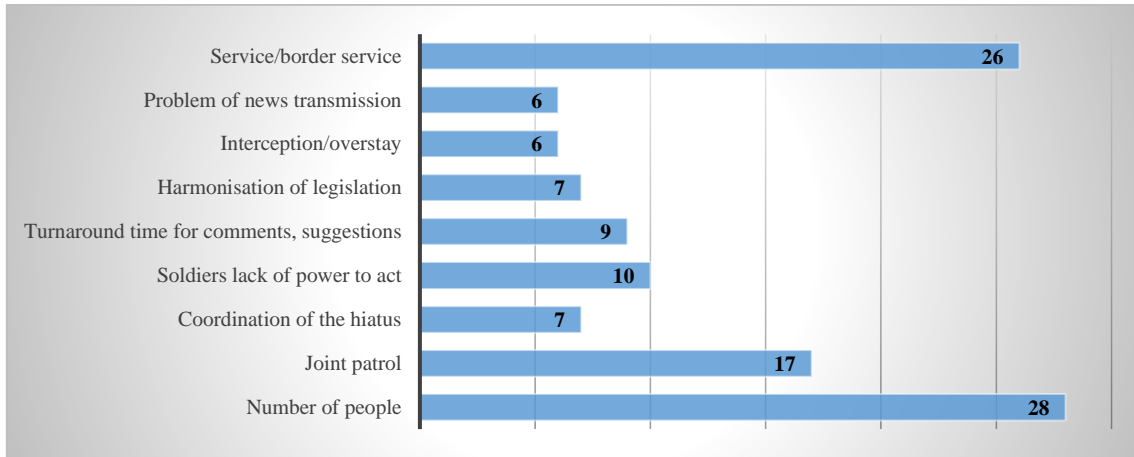

Diagram 2.: What do you consider the most difficult measure to implement in cooperation?
(Source: The author)

At the organisational level, a certain proportion of the staff who participated in the survey were able to provide a valuable response to the question on the level of organisation of the posts, with a total of 123 responses. As we move from senior management to the executive units in the implementation of the joint mission of the two organisations, we encounter increasing levels and types of organisational problems. While the feedback from senior and middle managers is mostly in the negative (62, 44%) - I note that most of the information is in the form of written reports - the majority of problems are from the executive (34, 27.6%, to a lesser extent, 5, 4%). An interesting phenomenon is the organisational problem experienced by middle managers, who highlighted the problem of communication and information flow (11-11, 8.9%-8.9%)

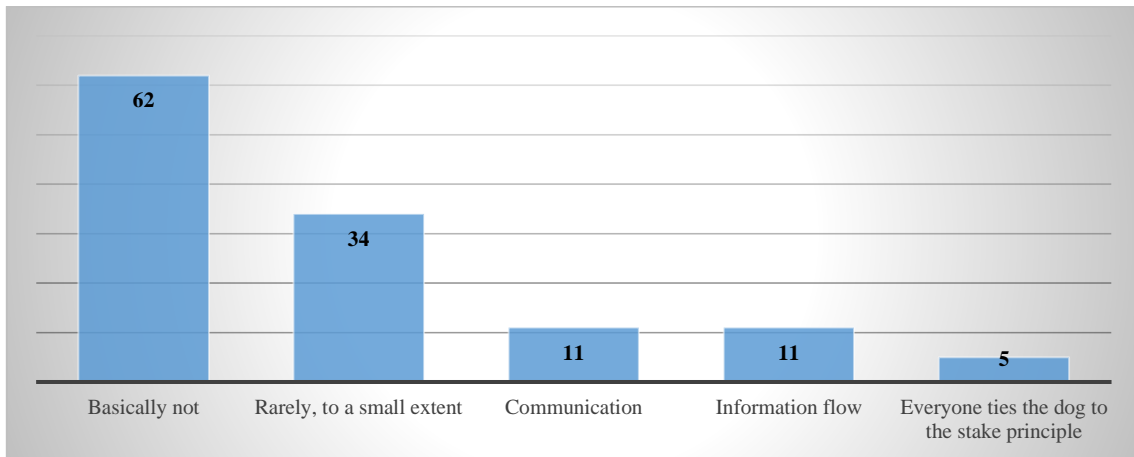

Diagram 3.: Did the cooperation cause any problems or conflicts during the organisation?
(Source: The author)

During the execution of joint border service tasks, it is very important to provide feedback to the highest command on how the participating personnel experienced the joint service with the other armed service. Fortunately, a smaller percentage, the majority of those with background -clerical - work did not meet representatives of the other organisation (4 persons, 2.9%), so that a positive picture emerged from the answers given by the majority. They stressed that, by spending most of their days together with the other party, they gained greater insight into each other's organisation through discussions (47, 35%), understanding the other 'side' and the strengths of the other organisation, which greatly enhanced the quality of service

delivery. (64 persons, 48.5%) An important fact mentioned was that the joint service resulted in more timely and effective action (32 persons, 23.8%), as representatives of both services are present at the same time at the site requiring immediate intervention. The possibility of building positive relations between the two organisations, whether for public or private purposes, was also mentioned. (9 persons, 6.7%)

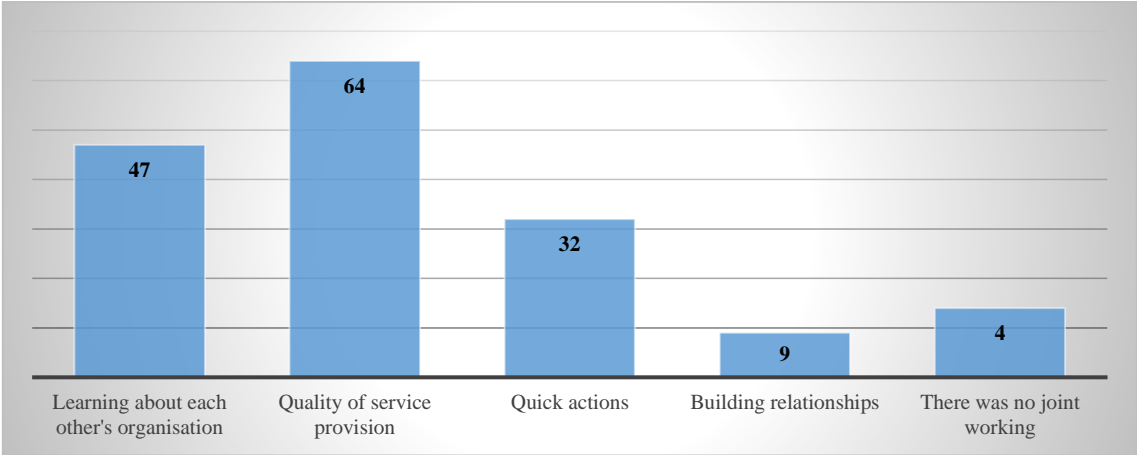

Diagram 4.: What are the known positive effects of collaborative service organisation and implementation?
(Source: The author)

This question revealed the qualitative nature of the interview, as I wanted to gauge the subjective opinion of the person. It is true that the qualitative method theoretically results in a lower reliability rate, but as the staff are confronted with more objective conditions during the border service, the reliability of their answers is higher than average. The nature and the system of the service, according to which the defence forces serve in 2-week shifts and the police officers in 3-day shifts (15 persons, 11.5%), the cooperation of the operational tribes is objective (3.7 persons, 6%), but the opinion formed by the persons is subjective, yet the reliability is high. The difference in the system of duty assignment, the problem of cooperation of operational tribes affects. The improvement of communication (15 persons, 11.1%), regardless of rank, was considered of high importance, including more close consultation (7 persons, 5.2%) and the lack of common experience processing. (8 persons, 5.9%) The problem of accommodation (6 persons, 4.4%) for meals (7 persons, 5%) was again raised. Several "border guards" at different levels of management agreed that Hungary needs to re-establish border guard companies (7, 5.2%) or even a separate Hungarian Border Guard (5, 3.7%)

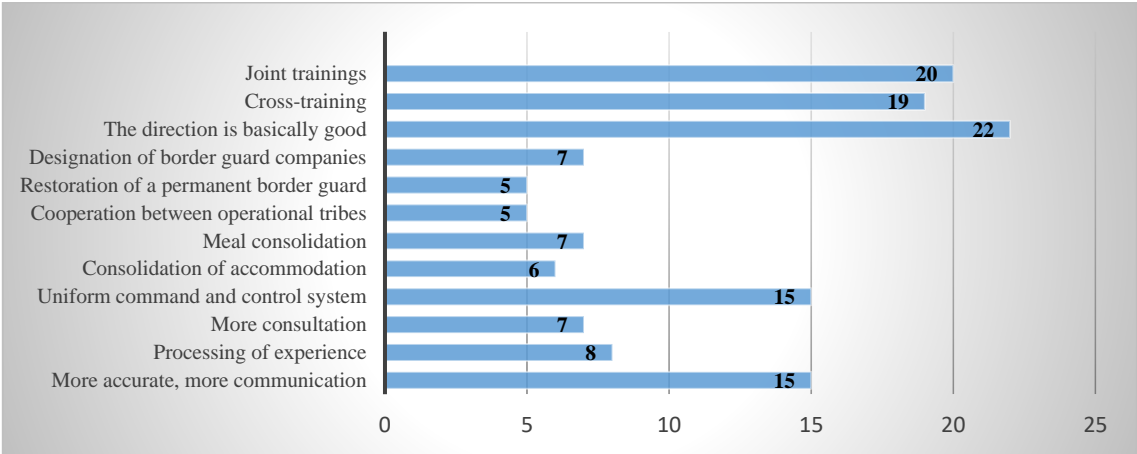

Diagram 5.: How could you improve further cooperation, do you see a good direction for the organisation?
(Source: The author)

This question divided people. At the executive level, unfortunately, they have minimal insight and no information (14 persons, 11.7%), they mostly only experience ready-made information, tasks, decisions and actions. Because of these views, I received a total of 119 valuable responses to my question from the 134 people surveyed. As we move to higher and higher levels of management, we see more and more different organisational steps requiring higher levels of coordination. For those who have a few key patrol subordinates, we can gauge basically similar responses from them. The middle managers stressed that, in their opinion, the success of a joint patrol depends to a large extent on the commander and his attitude. (17, 14.2%) The meeting and briefing of the patrollers on both sides generally takes place before the execution of the task (26 persons, 21.8%), while the preliminary tasks related to the task are carried out separately by the two organisations and formulate independent decisions (14 persons, 11.7%). One response that was also considered important at different levels of management was the continuous and elevated level of coordination between the two organisations. (32 persons, 27.3%)

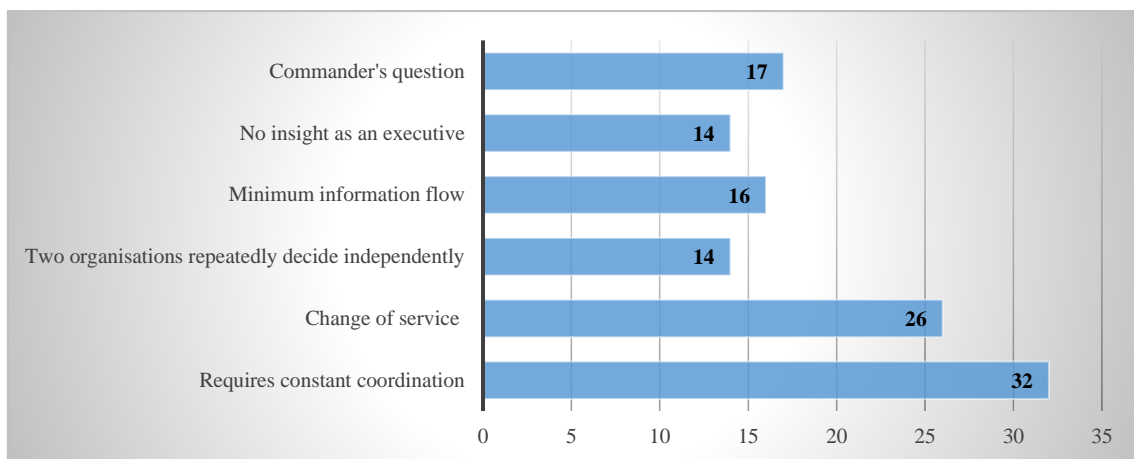

Diagram 6.: Is it a question of cooperation to organise joint patrols, do the designated commanders talk about this or not?
(Source: The author)

3.5 Scientific research results

3.5.1 Discussion of the research results

When interpreting the research results, particular attention should be paid to the sensitivity of the topic and the results of the topic processed using the qualitative method of topic processing. It is true that a personal interview, more personal subjective picture is enough, however, by taking into account the responsibilities, leadership skills, previous qualifications and abilities of the personnel of the two armed forces, the subjectivity of the answers is shifted towards a more objective direction, so the reliability of the results is much higher than the results of a research explored by an average qualitative method. However, the sample is not representative, it is important to note, it is not suitable for drawing long-term conclusions, it is only indicative of opinions.

In Hungary, following the Government's decision to protect Hungary's southern border from illegal migration, the Police and the Defence Forces are carrying out a joint task. Following the amendments to the law adopted in 2015, the National Defence Forces have been given almost the same powers as the Police in relation to border protection tasks. These new tasks have created a completely new challenge for both as they have to carry out their tasks together with the other side, simultaneously, for the same purpose. The fundamental organisational and structural differences between the two bodies are as much a feature of the joint border service as they are of the day-to-day routine tasks. The interviews revealed that, despite the differences and difficulties in leadership and organisation, command, logistics and training, the joint border service is 100% effective in terms of task implementation and efficiency, as demonstrated by the KSH375 data and the unanimous opinion of those who have served. Most importantly, the sense of security of citizens is also increasing due to the continued presence of the two forces on Hungary's southern borders.

4. Conclusions

In Hungary, until the refugee crisis in 2015, border protection system in relation to the Schengen borders and the guarding of borders was sufficient in terms of organisation, resources and effectiveness. However, in the context of the migration events of 2015, the protection had to take a new direction. The construction of the new border protection system, started jointly by the Police and the Defence Forces, proved to be imperfect due to the short timeframe. For the Defence Forces, the exercise of responsibilities similar to those of the police in the border service presented a completely new task for all personnel. In order to carry out their tasks as efficiently as possible, the two organisations had to build the system and structure of the border protection task on a new, common organisational basis in order to provide a joint and more efficient service.

In the course of the events of the summer of 2021 / troop withdrawals from Afghanistan and the formation of the Taliban "government" / a new wave of migration and an increasingly powerful wave reached the borders of our country and the European Union.

I know that for the creation of any new type of formation or institutional system, legislative changes and harmonization are necessary, but if we look at the changes in the laws and the scope of tasks that have been made in recent years in the interest of the defence of Hungary, they can be harmonized with the existing legislation as a whole.

4.1. Proving hypotheses

I have demonstrated that, from the Police and the Defence Forces' point of view, the new type of complex, joint border management poses a new organisational and management challenge. The task requires the two organisations to apply a completely new command and service system, the differences of which pose challenges in the course of the implementation of the joint task.

I confirmed that the two armed organisations assigned to the tasks are conducting target training of outstanding quality in their respective fields. Logistics are serviced separately so differences arise .

I have only partly succeeded in demonstrating that, as a result of the events of 2015, the joint appointment system requires greater professionalism and harmonisation, both in terms of the personnel of the Defence Forces and the Police.

4.1.1. New scientific results

³⁷⁵ Central Statistics Office (2020). Source: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_wvn001.html (Downloaded: 15.03.2020)

I believe that my thesis has produced new scientific results: I have had the insight and opportunity to analyse and compare the armed organization basic service command and control systems and their border protection service systems, which have shown the same result that the system used in the joint tasking differs to some extent from the system used by the other side and thus requires continuous coordination. Following the 2015 amendment of the harmonisation law, the legislation has been implemented, but the noticeable difference is that the experience of police personnel in the police force is higher, making the training of the military in this area a priority. I have demonstrated that it is possible to propose a concept for a more efficient and better coordinated border management, making better use of resources - logistics.

4.1.2. Proposals

I have taken the courage to propose a concept that could bring positive change to the whole border management system. However, consideration had to be given to the need to ensure that the two organisations could carry out their normal day-to-day tasks separately and that the personnel involved could be properly rested.

I would like to present the proposals by means of the interview questions asked, starting from the top management level and going down to the executive level.

Under the 2015 amendment to the law, the Defence Forces can use similar powers to the police when carrying out border protection duties. According to the interviewees' experience, the Defence Forces are not able to apply these without error. In the case of mixed patrol pairs, the police officer always initiates the action. Military patrols only detain illegal intruders until the police arrive. Further research is needed to identify this problem and at which organisational level it requires closer coordination, as the Government has provided the legal background. In my opinion, more emphasis should be placed on the joint training of police and defence forces before they are deployed for border protection. I am thinking here of the preparation of future patrols serving together, to prepare them jointly in advance, both in terms of legal and interpersonal conditions, to get to know the future commanders and to have the opportunity to discuss and develop a unified system of action. During the preliminary preparation, attention should be paid to the mental health and psychology of the personnel, as they may encounter various influences in connection with their service, to which they must react immediately. Due to the differences resulting from the different command systems (soldiers on 2-week shifts, police officers on 3-day shifts), it is not possible to create permanent patrol pairs with the appropriate professional skills, as the rotation of staff is not the same.

The rotation of the Border Guard Service would be modified so that there would be two rotations per week. Using this method would open up greater opportunities for experience transfer.

In the performance of joint border protection tasks, a system of daily, consolidated coordination would need to be developed, under conditions - for example, by using a higher IT system - so that the information processed by the various operational teams in the various sectors and municipalities on the basis of their daily experience would be immediately available to the others, thus greatly speeding up the flow of information and having an impact on the more effective performance of tasks.

In order to increase the efficiency of task execution and the speed of information flow, the use of common messaging IT tools is a priority development point.

In the interests of efficiency, the separate logistical supply of the two organisations should also be reorganised -thus forming the basis for the development of the aforementioned

proposals- and patrol pairs formed jointly by the armed forces and the police should receive the same supplies, by which I mean shared meals and accommodation.

When we consider, both separately and together, how many different areas of improvement and change would need to be made, I believe that it would be far preferable to have border patrol companies delegated from both armed services, or even to set up a separate border patrol again, to carry out the task.

In my opinion, the reorganisation of border guard companies or a separate border patrol would fully solve the existing problems, as it would be subject to one legal environment, one type of service and command system and, at all other key points, one common guideline.

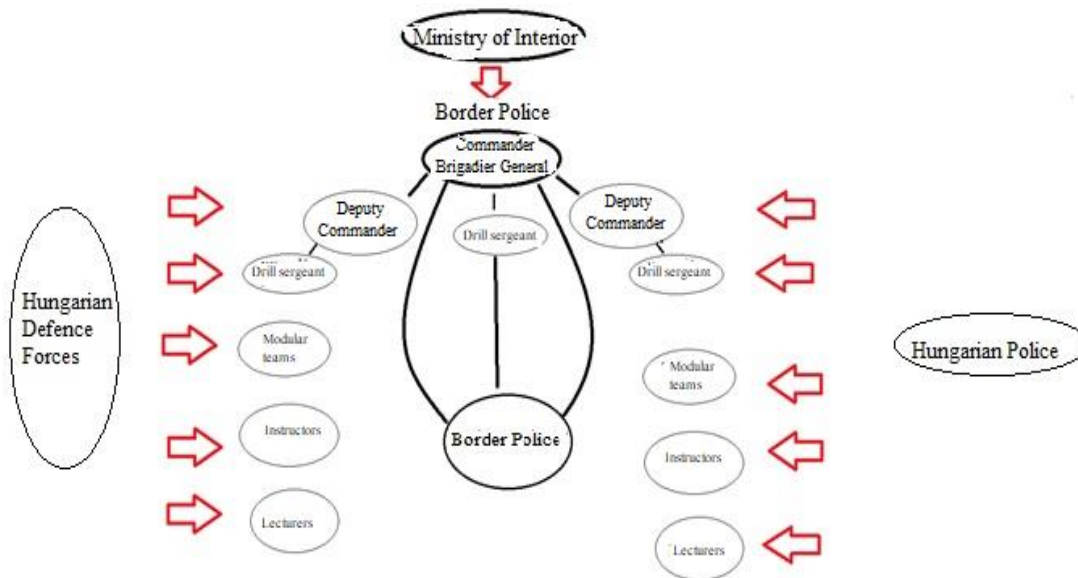
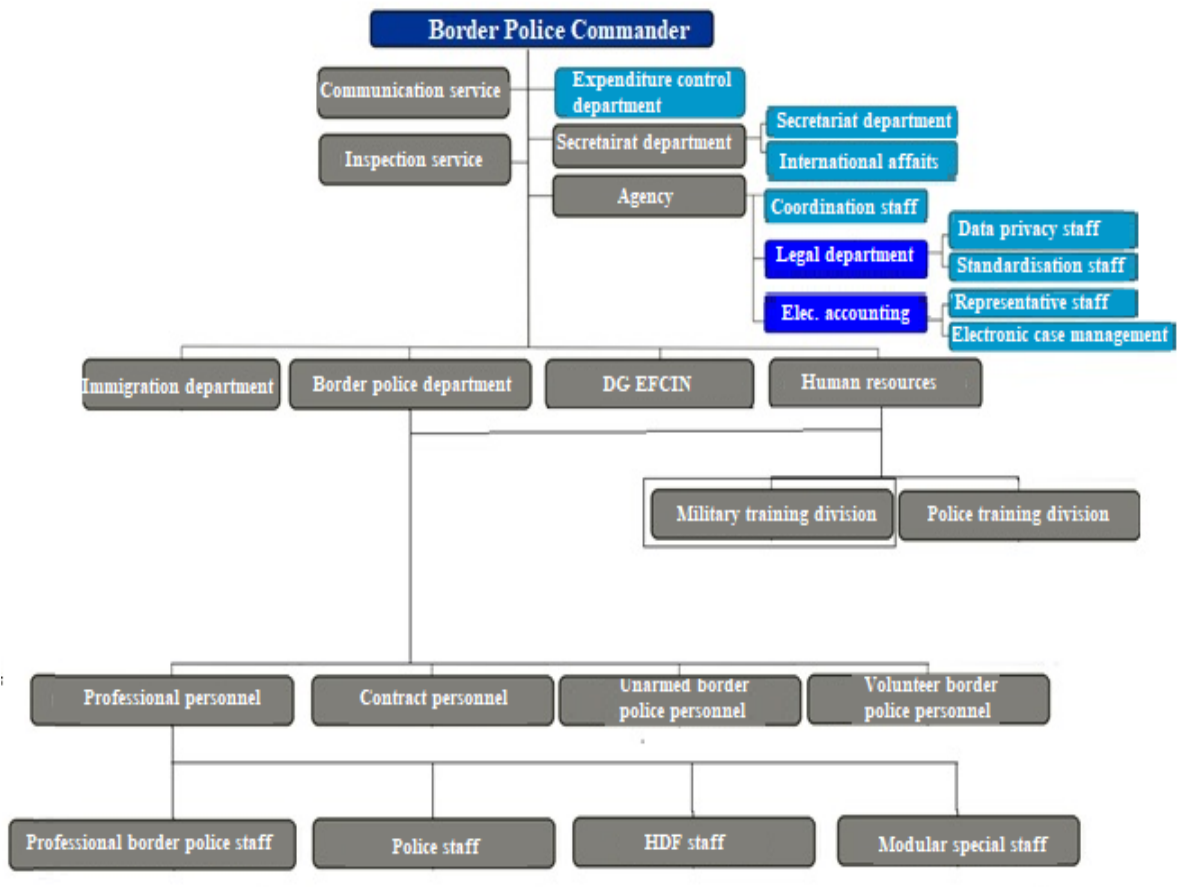
4.1.2.1 The proposed architecture for the new border management organisation

Taking the suggestions made in my study further, and thus to implement them at a higher level in terms of common work and purpose, I believe that the creation of a separate or semi-autonomous body would be the most optimal.

The use of the two organisations together is high, but due to the differences in training and legislation resulting from their basic mission, negative factors affecting joint work have been identified at a lower level. In the new organisation that I am going to present, I have thought out some of the elements of the new organisation in such a way as to highlight the units, training and levels of both organisations that are outstanding in their respective fields of specialisation, so that the protection of our country's hinterland can be carried out at an even higher level. I know that for the creation of any new type of formation or institutional system, legislative changes and harmonization are necessary, but if we look at the changes in the laws and the scope of tasks that have been made in recent years in the interest of the defence of Hungary, they can be harmonized with the existing legislation as a whole.

I know that setting up a new type of unit is not enough just to go into the legislation, figure out the structure, show how it could be done better, but you also have to think about equipping the staff and giving them the right technical tools. We need to put the salaries of the staff behind it and harmonise the training systems, which is not an easy task but can be done for the common goal.

In this part of my thesis, I would like to present a completely new type of hybrid border protection / control unit that I have invented, for which I will try to incorporate the work and structure of several foreign police and military units. I am sure many will suggest that we just restore the old independent Hungarian Border Guard. In my opinion, a new type of border guard is needed for the new type of situation, currently Hungary is both a Schengen border and a protective line of the migration border with Europe. I would like to call the unit that I envisage to perform the border protection tasks not border protection, but rather border police, as it not only includes the protection of the country, but also has an important role to play in dealing with the large number of refugees, who not only want to apply for refugee status and enter our country illegally, but also come legally. First of all, I would like to present the conceptual and structural drawings of what I call the Border Police.

Picture 1.: Border police command and control system in principle
(Source: The author)

I envisioned this new organisation as a semi-independent, semi-joint unit of the Hungarian Police and the Hungarian Defence Forces, directly subordinate to the Ministry of Interior, i.e. neither under the National Police Headquarters not under the Hungarian Defence Forces Headquarters I would put a general, appointed by the Minister of Interior, in charge of the whole unit, who would wear the border police badge in accordance with the new

organisational unit. To prevent the unit from shifting to a partner organisation, I propose the appointment of 1 to 1 deputy commander and 1 to 1 direct flag officer in command, with both organisations, i.e. the Hungarian Defence Police, delegating 2 to 2 officers to this 4-person unit. As a command staff, the work of these four commanders is carried out locally in the city of Budapest as a kind of headquarters. I will outline the principle system as it is found in the Police and the Defence Forces and the main elaboration will be limited to the structure of the department's operation, which is linked to the system of border protection tasks.

The most important question is where to get the right amount of human material to do the job. Currently, the southern border protection is carried out jointly by these two organisations, with rotation from both organisations, which I have described in my thesis. In the course of this part of the thesis, we have been confronted with the problem that the shifts are not carried out simultaneously but according to the respective systems of both the police and the defence forces. Personnel have to be taken away from their work to protect the border in accordance with the order of their own peace.

Let's look first at the police. They were directed to the border in large enough numbers to carry out tasks. Do I take out them from there? Of course from their normal job duties about patrol officers, middle managers, patrol commanders, sub-divisional commanders, crime scene investigators, forensic investigators, detectives.

By being seconded to border protection duties, their normal duties will have to be carried out by another person. There is no problem with that for someone who mainly does clerical work, but what about the patrol officers? Their replacement is more difficult. In several forums and through several people I know, I have heard civilians ask and make the comment that since the police have been deployed in greater numbers in reinforced border protection, they are encountering fewer traffic controls and a smaller police force at the streets. The Hungarian Defence Forces are facing similar problems. It is known that due to Covid-19, some staff from both organisations have been transferred to the hospitals to assist hospital staff. The soldiers are on patrol duty with police officers (which shows the low level of personnel in the hinterland (they are on border duty, which often puts the normal duties of several corps at risk and the border is under strain to release sufficient numbers. Call it luck or whatever, there have been no major catastrophic events in recent times e.g. industrial disaster (red sludge/natural disaster/flooding) where there was a need to reinforce the disaster management and volunteers.

Here I would like to ask a question! A policeman and a soldier, if they are deployed from their peacetime assignment to perform border protection duties and the substitution is not fully resolved, and all the while they would be required to perform disaster management duties. Let's face it, it's impossible. It can be done by transferring personnel from one post to another, but it is not a solution to keep them away from their families and the place where they work.

The idea of the new border police organisation is to create four different types of border police staff:

a) Border police professional staff

The main staff of the organisation were the police officers and soldiers who volunteered to carry out this task on a temporary basis, signing an order, and I am not talking about months but years, years of command and during this period they only do this job and nothing else, and until then they are not called police officers and soldiers but Border Police.

A new type of pay scale should be created for them independently of the two 'parent' organisations.

No enforcement personnel who are assigned to our organization should be disadvantaged in terms of which organization they come from and both are entitled to the same benefits. It should be taken into account that the allowance should not be less than the basic

allowance they received in their own organisation, and that a special supplementary salary is recommended to encourage them to take on a priority task.

b) Contractual/professional Border Police staff

One category is called regular border police officers, who after joint training / Defence and Police training/ are directly assigned to this organisation with the rank of border police officer. These persons can carry out their work with weapons and police procedural powers. By joining the organisation, they undertake that, if the reduction in border guard duties required fewer staff, they will accept a post offered by either the National Guard or the Police and continue their work there.

c) Unarmed contracted border police officers

It is called the lowest rank, but it sounds like an interesting rank because it is important for the work, but we cannot put it in the structure of the two armed forces. This organisational element would be completely new in Hungary, but similarities can be found all over the world, in Italy the Polizia Municipale is the municipal police. The peculiarity of these police forces is that they are not armed with firearms, but they assist and carry out the work of the ordinary state police: crime scene investigation, speed measurement, witness interviewing.

They would be employed on a permanent basis, with a fixed-term contract, which could of course be extended. Volunteer staff, whose duties and needs are the same as those of this staff, will join in, and I will describe them jointly, since both categories are subject to the same conditions.

d) Volunteer border police staff

I thought of dividing the southern border into areas, as it is currently divided into areas. I would set up two unarmed personnel who can best assist in border policing work, made up of civilians who live in the priority areas for border protection and who volunteer to work for a fixed term and a fixed schedule, of course, regardless of gender or age. These people will be able to draw on their outstanding local knowledge to help the organisation, to show which areas are more difficult to "protect" and which areas are easier to protect. They would perform a similar function to combining the duties of a vigilante with those of an adviser. Of course, the work they do would also be remunerated like contract staff, according to the number of hours of voluntary service they perform.

That's why I mentioned that regardless of age, because local hunters are perfect to use during the week nights, weekends, afternoons, local young people, the middle class who help even on weekends and so there would be constantly people who have a high degree of local knowledge and can help in the implementation of tasks.

Young people who have neither worked nor studied and currently have no idea of what they would like to do in the future could be encouraged to continue their studies in this field, either by working or by applying for a university course in this field.

It is envisaged that suitable local staff from the public works programme could be brought into the scheme, offering them a new perspective on life.

Of course, people in this border police category who do not have the right to use weapons and coercive means, they could only be suitable for advisory, assistance or other positions, or could be employed, for example, in the police. drivers, warehousemen, advisers and assistants in patrol groups, people with a technical background, who can be used for the immediate repair of technical barriers or any other task if they have the appropriate

qualifications, such as welders, craftsmen, any skilled worker whose qualifications are applicable in this field.

As you look at both organisations / Police, Defence/ each has an important role to play in catering for these individuals locally, , fresh better quality food could be prepared for them and importantly as with all organisations more cost effective.

These two types of staff would serve at the lowest management level, attached to the executive staff.

The next level that I would designate is the contract/professional border police, these are those who are either non-commissioned officers and crewmen from the armed forces or have been commissioned as non-commissioned officers from the police force or have already reported directly to a new department as a non-commissioned officer.

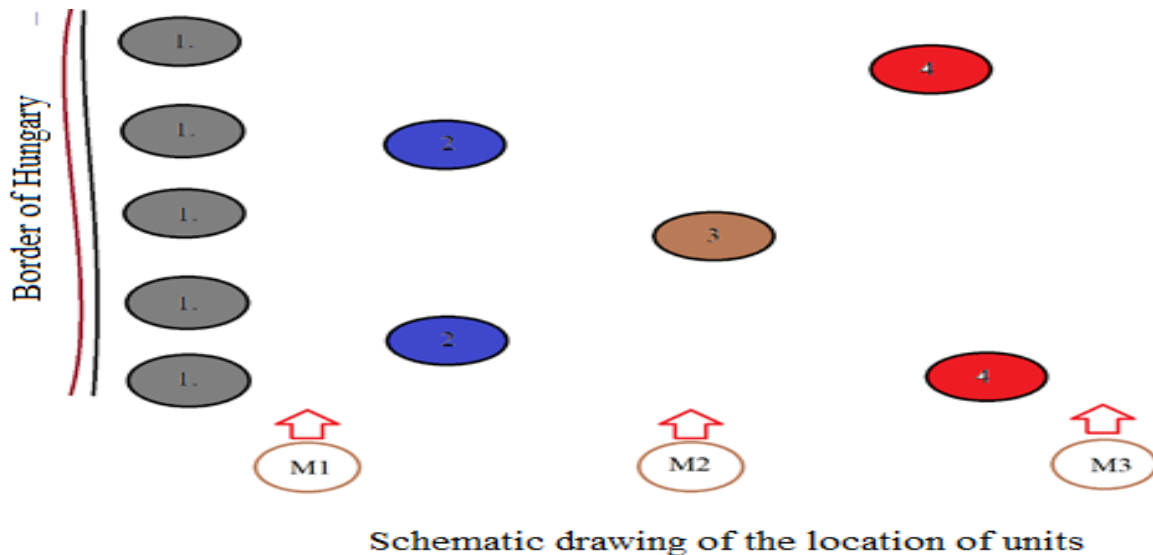
These persons, who are trained in the use of coercive and firearms, are also equipped and vested with procedural powers. Procedural powers may be used against illegal border crossers, which include the use of physical force to prevent them from crossing fortifications and the use of restraints of liberty or detention against those who have crossed.

For this part, a "patrol" is defined as a team of two professional staff members plus 1 volunteer border police officer. These patrols are able to search for persons on foot in small visible areas or in special terrain, even using light sandpipes, depending on the area, and to use their personal knowledge of the area to find the ends of difficult escape routes.

Next level, a team of professional border police officers, a reinforced patrol, supplemented by a volunteer border police officer. They do not operate directly along the border, but 20 to 30 km away in fast-moving vehicles, checking the connections to the main roads.

The next level is the reinforcement patrol, mainly of flag rank, reinforced by police forces, some 50-60 km from the border. Their task is more complex, primarily to detect and deter smuggling gangs and organisations assisting illegal border crossers who have already crossed.

The level above them would be the regional level, where several of these reinforced patrols would be located. I call these district patrols, the country could be divided into several districts. These units would control the main transit routes in conjunction with other partner agencies. There are many areas of expertise that are difficult to achieve in one go with training and setting up a new organisation. I can envision these forces with smaller specialized capabilities being used in a modular system. Modular capabilities such as paramedics, cls, women police, dogmen, unmanned reconnaissance aircraft.capability, helicopters, special aircraft from partner services would be called up on a weekly rotation.

Picture 2.: Units
(Source: The author)

Figure explanation:

1. patrol, 2 professional/contracted + 1 volunteer border police officer, in a light vehicle according to the local natural conditions
2. reinforced patrol, 3 professional/contracted and 1 volunteer border police officer, in a light vehicle, according to the local natural conditions, supplemented by medical and female staff
3. Reinforcement patrol: 3-5 professional/contracted officers + 1 volunteer border police officer plus medical and female staff, with fast moving vehicles
4. District patrol: 2 personnel reinforced by a police officer
5. M1, M2, M3 : the various module elements: dog, technical, helicopter sub-units which participate in the execution of the mission at any level of defence as required
6. Training

The basis of the whole border policing system is the development of a common training structure, which is reflected in the management and training levels of both the police and the defence forces. It is important to stress the importance of cross training. What do I mean by this?: Those who are members of the armed forces receive police training, those who are members of the police receive military training. For example, in the national defence, emphasis is placed on field training, building fortifications, creating technical obstacles, while in the police, training in basic procedures and the use of coercive instruments is of paramount importance. In both organisations, it is important to involve well-trained performers in joint training.

7. Management

I would set the assignment and the division of duty in this organisation more in line with the police duty roster, as continuous 24-hour duty is also advisable in border protection, as it maintains the sense of security of citizens and the continuity of border protection. The modular elements, since they are not part of the actual staff, are on standby duty for 12 hours with alert, as in the case of disaster management. Forces drawn from the Hungarian Police and the Hungarian Defence Forces would also follow the new Border Police organisation's duty roster.

The forces deployed here will be temporarily stationed in barracks built along the border. They will be deployed on a continuous basis, i.e. the personnel deployed will be based in the barracks on a 12/24-hour rotation.

Bibliography

1. 30/2011 (IX.22) BM Decree on the Police Service Regulations, Source: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100030.bm> (Downloaded:2020.03.19)
2. Act CCV of 2012 Laws on the status of professional and contract soldiers Source: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200205.tv> (Downloaded: 2019.03.10)
3. Act CCV of 2012 Laws on the status of professional and contract soldiers Source: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200205.tv> (Downloaded: 2019.03.10)
4. Act XLII of 2015 on the Service Relationship of Professional Members of the Armed Forces, Source: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500042.tv> (Downloaded: 2019.03.10)
5. Central Statistics Office (2020). Source: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_wnvn001.html (Downloaded: 15.03.2020)
6. Kovács Gábor (2017): Peculiarities of the police management system during the management of the migration crisis situation. In: Péter Tállás (ed.): Hungary and the 2015 European Migration Crisis. pp. 125-148.
7. Kovács Gábor (2016): Criminal effects of migration on the risk analysis system of the Hungarian border police. In: Zoltán Hautzinger (ed.): Criminal effects of migration. pp. 141-150.
8. Kovács Gábor (2017): The application of the border hunting squadrons in the border guard before and after the Schengen accession. In: László Pószán (ed.): I guard, I take care of the border! pp. 675-703
9. Kovács István (2017): Cross-border organised crime and prostitution offences in the Schengen area, with special reference to SOCTA and EUROSTAT, Border Police Studies, Volume XIV, No. 2, p. 121.
10. Kovács István (2017): Leadership functions in a local law enforcement agency. Opus Et Educatio, Volume 6 Issue 2, p. 201.
11. Szekendy Gyöngyvér (2014): The legal status of professional and contracted soldiers, Notes for the course on Civil Service Law II of the specialised further training course in Public Service Human Resources Management. Budapest: Hungarian Gazette Publisher, pp. 36.
12. Timothy Zahn (2017): Thrawn. New York: Random House, pp. 217.

Magyar Rendészettudományi Társaság

**Budapest
2022.**